

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

DISERTAČNÍ PRÁCE

Postavení obhájce v trestním řízení

JUDr. Marta Uhlířová

Praha

1.7.2009

Školitel:

Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Českých Budějovicích, dne 1.7.2009

Lu. Urváčková

Poděkování:

Prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., vedoucímu katedry trestního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze za poskytnutí konzultací a odborné pomoci při zpracování této práce.

Mag. Martinu Wakolbingerovi, advokátu advokátní kanceláře Weixelbaum, Humer und Partner, Rechtsanwälte, se sídlem City Tower II, Lastenstraße 36, 4020 Linz, Rakousko, za poskytnutí materiálů a konzultací v oblasti postavení obhájce v rakouském trestním řízení, jakož i za jazykovou korekturu německého textu této práce.

Dr. Mag. Ingrid Mitgutsch, asistenční profesorce institutu trestněprávních věd Právnické fakulty Univerzity Johanna Keplera v Linci, Rakousko, za poskytnutí pomoci při studiu pramenů upravujících postavení obhájce v rakouském trestním řízení.

Univerzitnímu profesoru Dr. Werneru Beulkemu, vedoucímu katedry trestního práva hmotného, procesního a kriminologie Právnické fakulty Univerzity v Pasově, SRN, za odbornou konzultaci v oblasti postavení obhájce v německém trestním řízení.

Advokátní kanceláři Schlawien, Naab Partnerschaft, se sídlem Brienner Straße 12a, 80333, München, SRN, za poskytnutí pramenů upravujících postavení obhájce v německém trestním řízení.

JUDr. Bc. Jiřímu Říhovi, Ph.D., odbornému asistentovi katedry trestního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze za poskytnutí legislativního návrhu na omezení nutné obhajoby, zasílaného v měsíci červnu 2009 do vnitřního připomínkového řízení.

Mgr. Zuzaně Seimlové za spolupráci při jazykové revizi textu.

OBSAH

Úvod.....	4
I. Zásada zajištění práva na obhajobu.....	7
II. Historický vývoj postavení obhájce.....	15
1. Trestní řád z roku 1873	15
2. Trestní řád z roku 1950 z. č. 87/1950, o trestním řízení soudním.....	18
3. Trestní řád z roku 1956 z. č. 64/1956, o trestním řízení soudním.....	21
4. Trestní řád z roku 1961 z. č. 141/1961, o trestním řízení soudním.....	24
III. Postavení obhájce v českém trestním řízení.....	25
1. Pojem subjekt trestního řízení	25
2. Pojem strana trestního řízení	27
3. Pojem obhájce v platné právní úpravě	29
IV. Nutná obhajoba	42
V. Zvolený obhájce	59
1. Osoby oprávněné zvolit obhájce	59
2. Pluralita obhájců	66
3. Vyloučení obhájce z obhajoby.....	71
VI. Ustanovený obhájce.....	82
VII. Určení obhájce Českou advokátní komorou	97
VIII. Práva a povinnosti obhájce	101
1. Obecně.....	101
2. Právo podávat za obviněného návrhy, žádosti a opravné prostředky	106
3. Právo nahlížet do spisů	110
4. Právo obhájce účastnit se vyšetřovacích úkonů	119
5. Právo obhájce mluvit s obviněným bez přítomnosti třetích osob a právo obviněného radit se s obhájcem.....	131
6. Přítomnost obhájce v řízení před soudem	138

7. Právo vyžádat si kopii nebo průpis protokolu o úkonu trestního řízení	139
8. Další práva a povinnosti obhájce	142
8.1. Navrácení lhůty	142
8.2. Odposlech obhájce	145
8.3. Právo obhájce vyhledávat, předkládat a navrhopvat důkazy k provedení.....	152
8.4. Právo obhájce (obhajoby) provádět důkazy	168
8.5. Práva a povinnosti obhájce ve zkráceném přípravném řízení	172
8.6. Další práva a povinnosti obhájce v řízení před soudem	175
8.6.1. Účast obhájce při hlavním líčení	175
8.6.2. Čtení protokolů	177
8.6.3. Předestření protokolu o výslechu svědka.....	179
8.6.4. Protokolace při hlavním líčení	180
8.6.5. Právo obhajoby klást otázky	183
8.6.6. Závěrečná řeč obhájce	184
8.7. Právo obhájce podávat za obviněného opravné prostředky	186
8.7.1. Odvolání	188
8.7.2. Stížnost	193
8.7.3. Odpor	195
8.7.4. Dovolání	196
8.7.5. Stížnost pro porušení zákona	203
8.7.6. Obnova řízení	204
9. Ukončení obhajoby	206
IX. Odměna a náhrada nákladů ustanoveného obhájce	210
X. Postavení obhájce v řízení v trestních věcech mladistvých	220
XI. Postavení obhájce v rakouském trestním řízení	228
1. Právní úprava	228
2. Obhájce obviněného	228
3. Práva a povinnosti obhájce	229
4. Zvolený obhájce	233

5. Styk obhájce s obviněným	236
6. Vyloučení obhájce z obhajoby	238
7. Nutná obhajoba, ustanovený obhájce a obhájce pro procesní pomoc	240
XII. Postavení obhájce v německém trestním řízení	247
1. Právní úprava	247
2. Zvolený obhájce	248
3. Vyloučení obhájce z obhajoby	252
4. Zastupování právním čekatelem	255
5. Nutná obhajoba a ustanovený obhájce	256
6. Obhajoba více obviněných jedním obhájcem	264
7. Odmítnutí obhájce	266
8. Práva a povinnosti obhájce	266
8.1. Nahlížení do spisu	269
8.2. Styk s obviněným	273
8.3. Právo být přítomen při provádění úkonů v trestním řízení	275
8.4. Právo podávat návrhy na provedení důkazů, právo vyjadřovat se a právo podávat opravné prostředky	277
9. Odměna obhájce a náhrada nákladů	278
Závěr	279
Resumé	284
Seznam použité literatury	287

ÚVOD

Předmětem této disertační práce je postavení obhájce v trestním řízení. Dané téma je dle mého názoru vysoce aktuální pro teorii i praxi. Byť práva a povinnosti obhájce byla předmětem úprav v současném trestním řádu i v předchozích právních úpravách, k podstatnému posílení a upevnění práv obhájce došlo zejména po roce 1989. Velký význam na upevňování postavení obhájce má rovněž judikatura Nejvyššího soudu ČR a Ústavního soudu ČR, jakož i rozhodovací činnost Evropského soudu pro lidská práva.

Obhájce jako osoba znalá práva fakticky pomáhá vyrovnávat nerovnost mezi obviněným, který je právním laikem, a státním zástupcem. Obhájce prakticky prochází všemi fázemi trestního řízení, resp. je počínaje zahájením trestního stíhání účasten u úkonů, u nichž má obhájce právo být přítomen (může však být účasten i podání vysvětlení činěného podezřelým – to však pouze v postavení advokáta). Činnost obhájce při obhajobě obviněného však zpravidla nekončí ani pravomocným rozhodnutím ve věci. Obhájce vykonává obhajobu i v řízení o mimořádných opravných prostředcích, posléze může vystupovat v návaznosti na proběhnuvší trestní řízení jako právní zástupce i v řízení o ústavních stížnostech před Ústavním soudem České republiky. Činnost obhájce dále pochopitelně zahrnuje i obhajobu ve vykonávacím řízení. Obhájce tedy - na rozdíl od ostatních orgánů činných v trestním řízení - prochází prakticky všemi fázemi celého trestního řízení stejně jako obviněný.

Těžiště této práce spočívá v právním rozboru postavení obhájce v trestním řízení a ve specifikaci jeho práv a povinností. V této souvislosti poukazuji na některé protikladné výklady související s postavením obhájce v trestním řízení, jakož i na problematické aspekty, které v praxi mohou nastat a rovněž na případy sporných rozhodnutí soudů. V tomto ohledu vycházím rovněž z poznatků nabytých v praxi. Samozřejmě nelze

opomenout otázky týkající se postavení obhájce z hlediska historického, jakož i z hlediska nauky a ústavněprávní konsekvence postavení obhájce, včetně návaznosti na rozhodování Evropského soudu pro lidská práva a ve srovnání postavení obhájce v českém trestním řízení s postavením obhájce v trestním řízení slovenském, rakouském a německém.

Otázky spojené s postavením obhájce ve vykonávacím řízení a dále otázky spojené s postavením obhájce v rámci právního styku s cizinou jsou předmětem této práce pouze okrajově.

Podstatná část této práce se rovněž zabývá komparací právního postavení obhájce dle českého právního řádu s některými dalšími právními řády, konkrétně postavením obhájce v trestním řízení slovenském, rakouském a německém. Vzhledem k připravované rekodifikaci trestního řádu je srovnání s jinými právními úpravami žádoucí. Nelze se nezmínit, že podstatnou rekodifikací trestního řádu prošla v poslední době například Rakouská republika, kde byl s účinností od 1.1.2008 podstatným způsobem novelizován rakouský trestní řád. Tato skutečnost se jeví mimo jiné zajímavá i z toho důvodu, že až do roku 1918 byly České země součástí Rakouska – Uherska, kde platil rakouský právní řád, obsahující mimo jiné i normy upravující trestní řízení. Rakouské právní normy té doby včetně norem upravujících trestní řízení byly z velké části z důvodu kontinuity převzaty tzv. recepčním zákonem č. 11/1918 z. a n., o zřízení samostatného státu československého. Uvedené normy trestního práva procesního pak byly nahrazeny až zákonem č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním. Je proto zajímavé srovnání právních úprav obou dvou států, jejichž trestní řízení bylo původně upraveno týmž právním předpisem.

Cílem této disertační práce je podrobně analyzovat jednotlivé instituty související s postavením obhájce, jeho právy a povinnostmi, a to v souvislostech s rozhodovací činností Ústavního soudu ČR a Evropského soudu pro lidská práva a ve srovnání s vybranými zahraničními právními

úpravami. V textu se rovněž zabývám i úvahami de lege ferenda, a to mimo jiné právě i s přihlédnutím k zahraničním právním úpravám.

Nutno podotknout, že problematikou postavení obhájce se zabývalo ve svých publikacích a článcích velké množství autorů. V této souvislosti bych vyzdvihla zejména publikace JUDr. Václava Mandáka, který se problematikou postavení obhájce v trestním řízení zabývá již dlouhou dobu. Byť některé z jeho prací byly napsány před rokem 1989, obecně lze zhodnotit, že jeho práce jsou přínosem i v současnosti a lze z nich vycházet pro další zpracování předmětného tématu. Přínos Václava Mandáka v této oblasti lze spatřovat zejména v jeho pracích zabývajících se obhajobou v trestních věcech v situacích, kdy osobní svoboda obviněného byla omezena, tj. obhajobou obviněného, který je ve vazbě. Pokud jde o monografické práce novější, vycházela jsem při zpracování této práce také z publikace Doc. JUDr. Pavla Vantucha, CSc., *Obhajoba obviněného*, 2. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck Praha, 2002. Publikace dalších autorů, na něž v této práci odkazuji, se dotýkají zpravidla vždy pouze určitého aspektu postavení obhájce v trestním řízení. Dlužno konstatovat, že část prací, týkajících se postavení obhájce, které byly publikovány v minulosti, je omezena dobovými schématy.

Tato disertační práce odpovídá právnímu stavu a judikatuře ke dni 1.7.2009.

I. ZÁSADA ZAJIŠTĚNÍ PRÁVA NA OBHAJOBU

Právo na obhajobu je jedním z nejdůležitějších základních práv osob, proti nimž se trestní řízení vede. Jeho ústavní zakotvení najdeme v čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, vyhlášené předsednictvem ČNR dne 16.12.1992 jako součást ústavního pořádku (č. 2/1993 Sb.), v platném znění (dále jen „Listina“). Dle uvedeného článku má obviněný právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoli ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, ve kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce. V obecnější rovině je pak právo na právní pomoc zakotveno v čl. 37 odst. 2 Listiny, dle kterého má každý právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení. Toto posledně citované ustanovení mělo zásadní význam konkrétně například pro výklad zásady zajištění práva na obhajobu ohledně osoby zadržené ve smyslu ust. § 76 tr. řádu, a to před 1.1.2002, tedy před účinností novely trestního řádu, zák. č. 265/2001 Sb. Do té doby nebylo v trestním řádu (konkrétně v § 76 tr. řádu) explicitně zakotveno právo na obhajobu osoby zadržené v rozsahu, v jakém bylo toto právo trestním řádem garantováno obviněnému. V praxi tak často vznikaly spory, zda lze zadržnému poskytnout právo na obhajobu v rozsahu, v jakém má toto právo obviněný, zejména zda má zadržžený podezřelý právo hovořit s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby. Orgány činné v trestním řízení vycházejíce z čl. 40 odst. 3 Listiny, který pojednává o „obviněném“, a z § 2 odst. 13 z.č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále též „trestní řád“, „tr. řád“ či „tr. ř.“), kterým se projektuje ústavněprávní zásada práva na obhajobu do trestního řádu a dle kterého ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce, přičemž všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny mu umožnit uplatnění jeho práv, a dále z výkladového ustanovení § 12 odst. 7 tr. řádu, dle kterého pokud

z povahy věci nevyplývá něco jiného, rozumí se obviněným též obžalovaný a odsouzený, činily závěr, že jelikož pod pojem obviněného dle legální definice není zahrnuta osoba „podezřelého“, nelze zadrženému podezřelému ve smyslu § 76 tr. řádu právo na obhajobu v rozsahu, v jakém toto právo požívá obviněný (zejména pak právo podezřelého hovořit s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby), garantovat. Takový výklad orgánů činných trestním řízení je však nutné považovat za nesprávný, jelikož se jedná o příliš pozitivistický přístup k právu.

Uvedené rozpory v praxi pak byly odstraněny definitivně novelou trestního řádu, zákonem č. 265/2001, který nabyl účinnosti dne 1.1.2002, který mimo jiné novelizoval ust. § 76 odst. 6 tr. řádu, a zakotvil právo zadrženého hovořit s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby, radit se s ním již v průběhu řízení a požadovat, aby obhájce byl přítomen při jeho výslechu s tím, že podezřelý musí být o svých právech poučen a musí mu být poskytnuta plná možnost jejich uplatnění.

V souvislosti s ústavně zakotveným právem na obhajobu konstatoval Ústavní soud ve svém nálezu uveřejněném ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek č. 25, ročník 2002, s. 115, pod č. 15/2002, že „právo na obhajobu je jedním z nejdůležitějších základních práv osob, proti nimž se trestní řízení vede a směřuje k dosažení spravedlivého rozhodnutí, vydaného nejen v zájmu trestně stíhané osoby, ale nepochybně také v zájmu demokratického právního státu založeného na účtě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 Ústavy ČR, tj. ústavního zákona č. 1/1993 Sb., v platném znění; dále jen „Ústava“). Stát proto musí zajistit takové podmínky, aby uvedené principy bylo možné realizovat cestou příslušných procesních záruk postavení obhájce i obviněného“.¹⁾

---

1) V daném případě byly stěžovatelé zadrženi v souladu s ust. § 75 tr. řádu, ale nebylo jim umožněno poradit se se zvoleným obhájcem bez přítomnosti třetí osoby. Ústavní soud konstatoval, že uvedeným jednáním ze strany příslušného orgánu činného v trestním řízení byla porušena ústavně zaručená základní práva stěžovatelů (čl. 37 odst. 2, čl. 40 odst. 3 Listiny, a čl. 6 odst. 3 písm. b), c) Úmluvy o ochraně lidských práv

(pokračování na následující straně)

Obdobně, pokud jde o zajištění práva na obhajobu, judikoval Ústavní soud nálezem uveřejněným ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek č. 20, ročník 2000, s. 71, pod č. 151/2000, dle kterého „ratio legis“ ústavně zaručeného práva na právní pomoc v oblasti trestního soudnictví spočívá v záměru poskytnout jedinci vystavenému trestnímu stíhání dostatek času k obraně (obhajobě) a právem na právní pomoc mu zaručit, že co do procesního postupu orgánů činných v trestním řízení bude proti němu postupováno v intencích zákona a za šetření ústavních kautel. Tyto momenty vystoupí do popředí obzvláště tehdy, jestliže procesní úkony orgánů veřejné moci směřují vůči někomu, kdo v době, kdy byly předsevzaty, je zbaven osobní svobody a kdy jeho rozhodovací schopnosti jsou v důsledku tohoto eo ipso sníženy či omezeny. Zákonem exemplativně (§ 36 odst. 2 tr. řádu) vypočtené podmínky nutno proto chápat tak, že je-li zatčený orgány veřejné moci vyzván k takovému procesnímu vyjádření, které pro něho může mít zásadní význam, nesmí se tak stát bez předchozího řádného poučení o významu a důsledcích takového vyjádření a také o tom, že před takovým vyjádřením má právo poradit se s obhájcem, který nevyžádá-li si jej zatčený sám, musí mu být z úřední moci ustanoven.“

Oba citované judikáty mají značný význam pro výklad a aplikaci ústavně zaručeného práva na obhajobu. Jednoznačně z obou těchto nálezů Ústavního soudu vyplývá, že právo na obhajobu je jednou z nejdůležitějších zásad pro osobu, proti které je vedeno trestní řízení²⁾, a

---

(pokračování)

základních svobod. V daném případě Ústavní soud judikoval, že ustanovení § 33 odst. 1 trestního řádu konkretizuje základní práva obviněného, mimo jiné právo zvolit si obhájce a radit se s ním i během úkonů, prováděných orgánem činným v trestním řízení a je-li ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, může s obhájcem mluvit i bez přítomnosti třetí osoby. Ústavní soud byl toho názoru, že toto ustanovení je nutno vykládat nikoli omezujícím způsobem, ale při použití ústavněprávní interpretace s ohledem na záruky spravedlivého procesu a že právo hovořit s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby je třeba zaručit i obviněnému, který byl zadržen v souladu s ust. § 75 tr. řádu.

2) Tento závěr uváděla i starší odborná literatura. K tomu srov. např.: Solnař, V.: Československé trestní řízení, Orbis, Praha, 1963, s. 85

orgány činné v trestním řízení jsou povinny tuto zásadu naplňovat, o právech tu kterou konkrétní osobu, proti níž se vede trestní řízení, vždy poučovat a právo na obhajobu jí garantovat. Orgány činné v trestním řízení pak nejsou při naplňování této zásady pouhými pasivními subjekty, ale mají povinnost uchopovat tuto zásadu aktivně. Role orgánů činných v trestním řízení se dále dle postulatů, které vyslovil Ústavní soud ve výše uvedených nálezech, nesmí omezovat na pouhý pozitivistický výklad aplikovaných norem na konkrétní případ, ale tyto normy musí být orgány činnými v trestním řízení vykládány vždy v souladu s uvedenou zásadou práva na obhajobu.

Proto se domnívám, že zásada zajištění práva na obhajobu musí být vykládána nejen v souladu s čl. 40 odst. 3 Listiny, ale i s čl. 37 odst. 2 Listiny tak, aby osoba, proti níž se vede trestní řízení a pro niž je zásada zajištění práva na obhajobu jednou z nejdůležitějších zásad, měla co možná v nejširší míře zajištěnu možnost uplatnění práva na obhajobu. Zásada zajištění práva na obhajobu pak nesmí být orgány činnými v trestním řízení vykládána omezujícím způsobem. Pokud zákonná úprava konkrétní právo na obhajobu osoby, proti níž se trestní řízení vede, neupravuje, nelze uzavřít, že této osobě právo na obhajobu z důvodu nedostatku právní úpravy nenáleží, protože např. nemá postavení obviněného dle legální definice dle ust. § 12 odst. 7 tr. řádu. V tomto smyslu judikoval rovněž Ústavní soud ve svém nálezu uveřejněném ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 5, ročník 1996, s. 359, pod č. 42/1996, v němž konstatoval, že námitka nedostatku právní úpravy jako důvod pro odmítnutí základních práv obviněného na právní pomoc, odpovídá čistě pozitivistickému přístupu k právu, který nekoresponduje s požadavky právního státu.

Právo na obhajobu je dále zakotveno v ratifikovaných a vyhlášených mezinárodních smlouvách o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, které jsou dle čl. 10 Ústavy bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem. Konkrétně se jedná o Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášenou ve

Sbírce zákonů jako sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí pod č. 209/1992 Sb., ve znění dodatkových protokolů (dále jen „Úmluva“), z jejíhož čl. 6 odst. 3 vyplývají následující zásady práva na zajištění obhajoby:

Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:

- být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu;
- mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby;
- obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;
- vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě;
- mít bezplatnou pomoc tlumočníka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.

Úmluva je pro Českou republiku závazná od 1.1.1993. Význam tohoto dokumentu lze spatřovat rovněž v rozsáhlé judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále též „Soud“), která neobyčejně rozvinula právo Úmluvy a učinila z ní nástroj, který se přizpůsobuje vývoji a současným podmínkám života společnosti. Rozsudek Soudu má deklaratorní povahu, tj. omezuje se na vyslovení, zda byl porušen některý z článků Úmluvy a který, či nikoli. Rozsudek Soudu není ve vnitrostátním právním řádu přímo vykonatelný a není exekučním titulem, ledaže by stát rozsudku takový účinek sám přiznal³⁾. Česká republika sice přímou vykonatelnost rozsudkům Soudu nepřiznala, ovšem v zákoně č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, zakotvila, že pokud rozhodoval Ústavní soud v trestní věci, v níž mezinárodní soud shledal, že

---

3) Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Orac, 2002, 1. vydání, s. 23 – 24

zásahem orgánu veřejné moci bylo v rozporu s mezinárodní smlouvou porušeno lidské právo nebo základní svoboda, lze proti takovému rozhodnutí Ústavního soudu podat návrh na obnovu řízení za podmínek stanovených citovaným zákonem (§ 119 odst. 1).

Soud sám sice není vázán svými předchozími rozhodnutími, dbá však na jednotnost své judikatury. S ohledem na tuto skutečnost je zřejmé, že Úmluva slouží jako nástroj reformy a harmonizace trestního práva procesního evropských zemí⁴⁾.

Další takovým dokumentem, který je pro Českou republiku bezprostředně závazný a má přednost před zákonem, je Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhlášen ve Sbírce zákonů jako vyhláška Ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., ve znění opčních protokolů), z jehož čl. 14 odst. 3 mimo jiné vyplývají následující zásady:

Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má mít tyto minimální záruky:

- má být neprodleně a podrobně informován v jazyce, jemuž rozumí, o povaze a důvodu obvinění proti němu;
- má mít dostatek času a možností pro přípravu své obhajoby a aby se mohl spojit s obhájcem podle své vlastní volby;
- má být souzen bez zbytečného odkladu;
- má být souzen za své přítomnosti a obhajovat se osobně nebo prostřednictvím obhájce, kterého si sám zvolí; má být poučen o svých právech a má mu být poskytnuta právní pomoc v každém případě, kdy toho zájmy spravedlnosti vyžadují, a aniž by v takovém případě sám platil náklady, jestliže nemá dostatečné prostředky k úhradě;
- má mu být dána možnost, aby provedl výslech nebo dal provést výslech svědků proti sobě a aby měl možnost účasti a výslechu svědků svědčících v jeho prospěch za stejných podmínek jako u svědků

---

4) Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Orac, 2002, 1. vydání, s. 91

svědčících proti němu;

- má se mu dostat pomoci tlumočníka, jestliže nerozumí jazyku nebo nemluví jazykem, jehož se užívá u soudu;
- nesmí být nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vinu.

Nauka⁵⁾ přitom obsah zásady zajištění práva na obhajobu rozděluje do 3 základních skupin:

- obhajoba materiální, tj. právo hájit se sám a prostředky podle vlastního rozhodnutí. Uvedené právo je zakotveno zejména v ust. § 33 odst. 1 tr. řádu.
- obhajoba formální, která tvoří meritum této práce a která zahrnuje právo mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby zahrnující i právo, aby mu byl obhájce ustanoven a právo na účast obhájce u procesních úkonů.
- právo vyžadovat od orgánů činných v trestních řízení takový postup, aby byl zjištěn skutkový stav, o kterém nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí. Trestní řád přitom orgánům činným v trestním řízení ukládá v rámci zásady vyhledávací povinnost objasňovat se stejnou pečlivostí okolnosti svědčící nejen v neprospěch obviněného, ale také okolnosti svědčící v jeho prospěch a provádět v tomto směru důkazy i bez návrhu stran.

Uvedené složky tvoří nedílný celek, který jsou povinny orgány činné v trestním řízení garantovat. Pouze jejich důsledným dodržováním dojde k naplnění zásady zajištění práva na obhajobu, která, jak je uvedeno již výše, je pro osobu, proti které je vedeno trestní řízení, jednou ze stěžejních zásad.

V souladu s nálezem Ústavního soudu ČR uveřejněném ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 6, ročník 1996, s. 123, pod č. 87/1996 lze

---

5) Jelínek, a kol.: Trestní právo procesní, Linde Praha, 5. aktualizované vydání, 2007, str. 153 – 155

shrnout, že ústavně zaručené právo na obhajobu (čl. 37 odst. 23, čl. 40 odst. 3 Listiny) spolu s presumpcí nevinny (čl. 40 odst. 2 Listiny) jsou základními podmínkami spravedlivého procesu (čl. 36 odst. 1 Listiny), v němž vina obviněného (obžalovaného) má být zjištěna; tyto ústavní záruky se promítají i do procesního předpisu, trestního řádu (§ 33 odst. 1 tr. řádu), který je ve shodě s ústavou vybudován na zcela zřetelné zásadě priority volby obhájce (§ 33 odst. 1, § 37 odst. 2 tr. řádu), kterou je obviněný (obžalovaný) oprávněn uplatnit v kterémkoli stádiu neschopeného řízení; je proto vždy věcí obviněného (obžalovaného), kdy a koho z osob oprávněných k poskytování právní pomoci formou obhajoby v trestním řízení pověří, příp. zda svého práva volby vůbec využije.

II. HISTORICKÝ VÝVOJ POSTAVENÍ OBHÁJCE

1. Trestní řád z roku 1873

Zákonem č. 119/1873 ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního (dále též „trestní řád z roku 1873“), bylo v kapitole IV. upraveno postavení obviněného, jeho práva a povinnosti, jakož i ustanovení o jeho obhajobě. Kapitola IV. obsahovala 8 paragrafů. Jako jedno ze základních práv obviněného (za toho byl přitom dle § 38 trestního řádu z roku 1873 považován ten, kdo byl podezřelý z trestného činu a byl proti němu podán obžalovací spis, nebo návrh na zahájení přípravného vyšetřování) bylo v ust. § 39 trestního řádu z roku 1873 zakotveno právo obviněného vzít si ve všech trestních věcech obhájce. Obviněný si mohl obhájcem zvolit každého, kdo byl zapsán v seznamu obhájců některé země v tuzemsku. Zvláštností oproti současné úpravě (ne ovšem nepochopitelnou s ohledem na nerovnoprávné postavení mužů a žen v tehdejší společnosti) byla úprava zvolení obhájce osobě nezletilé nebo opatrovanci. Této osobě mohl obhájce zvolit jeho otec, poručník nebo opatrovník, a to i proti jeho vůli. Oproti původní úpravě je tedy výčet osob, které mohou v současnosti zvolit mladistvému obhájce, širší. Zachováno ovšem zůstalo právo učinit tak i proti vůli mladistvého.

Z obhajoby při hlavním líčení byli dle ust. § 40 trestního řádu z roku 1873 vyloučeni ti obhájci, kteří k tomuto hlavnímu líčení byli předvoláni jako svědci. Obviněný měl rovněž obdobně jako je tomu dnes právo zvolit si více obhájců.

Trestní řád z roku 1873 rozlišoval obhájce zvoleného a obhájce ustanoveného.

Obviněný musel být o svém právu zvolit si obhájce poučen, a to v okamžiku, kdy mu byl předložen obžalovací spis. Pokud nebyl obviněný podle svých poměrů a podle znalostí soudu schopen hradit si náklady obhajoby ze svých vlastních prostředků, byla soudu dána možnost ustanovit takovému obviněnému tzv. „zástupce chudých“, a to

k provedení zákonem stanovených úkonů v trestní věci. Konkrétně se jednalo o provedení určitých opravných prostředků podaných obviněným k odůvodnění odporu podaného obviněným proti obžalovacímu spisu a pro hlavní líčení. Původně trestní řád z roku 1873 zakotvoval i povinnost ustanovit obžalovanému obhájce pro případ, kdy si ho nezvolí sám, a to pro hlavní líčení před porotním soudem. Uvedené ustanovení bylo účinné do 31.1.1949.

V případě, kdy měl soud povinnost ustanovit obviněnému obhájce, měl tak učinit především z obhájců, kteří bydleli v místě sídla soudu. Tam, kde se nacházel výbor advokátní komory, příslušelo jemu označit osobu obhájce, který měl být obviněnému ustanoven, a to z řad advokátů či advokátních kandidátů.

Dle ust. § 42 trestního řádu z roku 1873 mohl být pro několik současně obviněných osob ustanoven společný obhájce. Na návrh některého z obviněných nebo na návrh obhájce anebo i z moci úřední však musel být ustanoven oddělený obhájce ohledně těch obviněných, jejichž zájmy si navzájem odporovaly.

Ten, kdo byl zapsán v seznamu obhájců, měl povinnost převzít ve svém bydlišti obhajobu těch obviněných, kterým byl jako obhájce ustanoven. V případě, že by existovaly pro odmítnutí převzetí obhajoby závažné důvody, rozhodovala o jejich závažnosti radní komora. Povinnost převzít obhajobu obviněných na základě ustanovení měli rovněž úředníci „způsobili k soudcovskému úřadu“, pokud byly ustanoveni u soudu a přednosta soudu jim tuto obhajobu uložil z důvodu, že nebylo jiných obhájců. V tomto případě byli tito úředníci povinni převzít obhajobu, v níž byli ustanoveni, přestože nebyli zapsáni do seznamu obhájců.

Ustanovení § 44 trestního řádu z roku 1873 pak řešilo v podstatě rozsah zastupování v případě, kdy byl obhájce obviněnému ustanoven. Dle uvedeného ustanovení ten, kdo byl ustanoven obhájcem obviněnému, nepotřeboval již zvláštní plné moci k jednotlivým procesním úkonům, ani k podání návrhu na obnovu trestního řízení.

Obviněný byl dle trestního řádu z roku 1873 oprávněn zvolit si kdykoli namísto ustanoveného obhájce obhájce zvoleného nebo zvolit si obhájce jiného. Zákon však výslovně uváděl, že z důvodu změny obhájce nesmí docházet k průtahům řízení.

Trestní řád z roku 1873 dále zakotvoval právo obviněného v přípravném vyhledávání a přípravném vyšetřování použít právního poradce (v této fázi řízení zákon nepoužíval pojem obhájce, ale pojem právní poradce) z osob obhájců, aby tento hájil jeho práva při těch soudních úkonech, jež se přímo týkají zjištění skutkové podstaty a jež později nebude možno opakovat (dnes lze za takové úkony považovat úkony neopakovatelné), jakož i k provedení určitých opravných prostředků podaných obviněným. Obviněný se mohl se svým právním poradcem v této fázi trestního řízení radit, pokud byl ve vazbě, to ovšem pouze v přítomnosti soudní osoby. Pokud to vyšetřující soudce anebo v případě stížnosti radní komora shledali slučitelným s účelem řízení, bylo možné právnímu poradci povolit i nahlížení do všech spisů nebo do jejich částí. Vždy však musel být právnímu poradci na jeho žádost dán opis zatykače včetně odůvodnění, jakož i toho soudního opatření, proti kterému obviněný podal opravný prostředek. Lze tedy uzavřít, že práva obhájce v předsoudní fázi trestního řízení byla oproti dnešní době značně okleštěna.

Naproti tomu poté, kdy byl dodán obžalovací spis, mohl se obviněný radit se svým obhájcem bez přítomnosti soudní osoby a oba měli právo nahlížet pod dozorem do spisu s výjimkou poradních protokolů sborového soudu, a činit si z nich opisy. Na jejich žádost jim přitom byly dány opisy protokolů o ohledání, opisy znaleckých posudků a prvopisy listin, jež byly předmětem trestného činu. Zákon přitom stanovil, že tyto listiny jim musejí být poskytnuty zdarma.

Uvedený předpis, tedy trestní řád z roku 1873, byl po vzniku samostatného Československa v roce 1918 převzat recepčním zákonem č. 11/1918 z. a n., o zřízení samostatného státu československého. Tímto tzv. recepčním zákonem byla založena materiálně-právní kontinuita mezi právním řádem dosavadním a právním řádem založeným novým státem,

neboť čl. 2 citovaného recepčního zákona stanovil, že veškeré dosavadní zemské a říšské zákony (tedy mimo jiné i trestní řád z roku 1873) a nařízení zůstávají prozatím v platnosti. Recipoval v zásadě veškerou právní materii dosud platnou na území nově vzniklého státu do nového právního řádu československého⁶⁾. K recepci došlo z toho důvodu, aby bylo zamezeno možnému vzniku bezprávního stavu⁷⁾, jak to uváděla i samotná preambule citovaného zákona.

2. Trestní řád z roku 1950, z. č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním

Trestní řád z roku 1873 platil až do počátku 50. let, kdy byl zcela nahrazen trestním řádem z roku 1950, zák. č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen trestní řád z roku 1950). Postavení obhájce bylo upraveno převedším v hlavě první, oddílu sedmém, v § 41 - § 47. Byť byla obviněnému určita práva tímto trestním řádem garantována, jednalo se spíše o pouhé floskule, které v praxi nebyly naplňovány. V období 50. let docházelo k vykonstruovaným politickým trestním procesům, ve kterých byla jakákoli lidská práva zcela pošlapána, a institut práva na obhajobu nebyl přes jeho zakotvení v trestním řádu vůbec respektován. Obviněný a obhájce byly v uvedených politických procesech pouhými loutkami, které de facto neměly žádná práva. S tímto pohledem pak musíme přistupovat k zákonné úpravě obhajoby v tehdejší trestním řádu z roku 1950.

Ustanovení § 41 odst. 1 trestního řádu z roku 1950 zaručovalo obviněnému právo zvolit si obhájce. Obviněný pak měl kromě jiného právo být vždy poučen o svých právech, prokurátor a v řízení před soudem předseda senátu byli povinni obviněného o jeho právech poučit. V případě, že byl obviněný nesvéprávný, mohl mu jeho zákonný zástupce

---

6) Pavlíček, V. a kol., Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, Část 1., 2. Podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde Praha, a.s., 2008, str. 22

7) Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V., Ústavní systém České republiky, Prospektrum, Praha 2002, 4. Aktualizované a doplněné vydání, str. 16

zvolit obhájce, a to i proti jeho vůli.

Obhájcem mohl být dle ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu z roku 1950 pouze advokát a v řízení před státním a vojenským prokurátorem a před státním a vojenským soudem jen advokát zapsaný do zvláštního seznamu, který vedlo ministerstvo spravedlnosti v dohodě s ministerstvem národní obrany. V případě, že se jednalo o naléhavý případ a advokát nebyl ihned dosažitelný, mohl být obhájcem ustanoven též soudce nebo zaměstnanec způsobilý k úřadu soudce z povolání, který byl u soudu činný. V oboru vojenského soudnictví mohl být se souhlasem představeného ustanoven obhájcem i důstojník práv v činné službě, jestliže se jednalo o naléhavý případ a advokát nebyl ihned dosažitelný anebo pokud to vyžadovala zvláštní povaha věci. Poslední dva jmenované případy možnosti ustanovování obhájce samozřejmě mohly vést a nepochybně i vedly ke zneužívání tohoto institutu. Navíc ustanovení soudní osoby či důstojníka obhájcem ještě více přispělo k nerovnováze v postavení mezi prokurátorem a obviněným.

Trestní řád dále zakotvoval, že při hlavním líčení, odvolacím líčení a při veřejném zasedání nemohl být obhájcem ten, kdo k němu byl předvolán jako svědek, znalec a tlumočník. Dnešní zákon se neomezuje pouze na vyjmenované fáze trestního řízení, ale vylučuje obhájce z obhajoby z týchž důvodů pro celé trestní řízení.

Rovněž i tento trestní řád znal obhájce ustanoveného a obhájce zvoleného. Pokud obviněný nevyužil práva zvolit si obhájce, mohl mu ho zvolit příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, manžel a zúčastněná osoba. Náklady s tím spojené nesl ten, kdo obhájce obviněnému zvolil. V případě, že obviněný nebyl svéprávný, mohly mu jmenované osoby zvolit obhájce i proti jeho vůli. Ten, kdo obhájce obviněnému zvolil, byl povinen prokurátorovi a v řízení před soudem soudu oznámit, že zvolil obviněnému obhájce a kdo tím obhájcem je. Pokud tuto povinnost nesplnil, musel sám zvolený obhájce prokázat, že byl obhájcem zvolen. Obviněný byl oprávněn obhájci, kterého si sám zvolil, obhajování odejmout. Dále byl oprávněn obhájce, který mu byl zvolen osobou k tomu

oprávněnou nebo obhájce, který mu byl ustanoven, zprostit obhajování s tím, že si zvolil jiného obhájce.

V případech, kdy obviněný neměl obhájce, a mít ho musel, vyzval jej prokurátor a v řízení před soudem předseda senátu, aby do určité lhůty oznámil, koho si za obhájce zvolil. Pokud obviněný ani ten, kdo měl právo mu obhájce zvolit, ve stanovené lhůtě neoznámil, kdo byl jako obhájce zvolen, ustanovil obviněnému obhájce prokurátor a v řízení před soudem předseda senátu. Předseda senátu byl povinen ustanovit obviněnému pro hlavní líčení a pro opravné řízení obhájce též na žádost obviněného, pokud tento prokázal, že nemá dostatečných prostředků, aby hradil náklady spojené s obhajobou.

I tento trestní řád umožňoval pro případ, že bylo několik obviněných, jejichž zájmy si navzájem neodporovaly, ustanovit jim společného obhájce.

Ustanovený obhájce byl povinen obhajobu převzít. Z důležitých důvodů ho však mohl prokurátor a v řízení před soudem předseda senátu na jeho žádost povinnosti obhajování zprostit. Rovněž na žádost obviněného mohl prokurátor a v řízení před soudem předseda senátu místo ustanoveného obhájce ustanovit z důležitých důvodů obhájce jiného.

Ustanovení § 47 trestního řádu z roku 1950 pak upravovalo rozsah zmocnění obhájce a jeho práva a povinnosti. Citované ustanovení především zakotvovalo, že nebylo-li zmocnění obhájce omezeno, vztahuje se na celé řízení. Tato formulace v podstatě s malými odchylkami odpovídá formulaci dnešního trestního řádu. Pokud jde o katalog práv a povinností obhájce, tento byl oprávněn činit za obviněného návrhy a podávat za něj žádosti a opravné prostředky. Dále byl oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se mohl účastnit obviněný. Pokud obviněný nebyl svéprávný, mohl tak obhájce činit i proti jeho vůli, nikoli ovšem proti vůli jeho zákonného zástupce. Obhájce byl oprávněn mluvit a dopisovat si s obviněným, který byl ve vazbě. Během přípravného řízení tak mohl činit ovšem pouze za podmínek, které byly stanoveny

prokurátorem, tak aby dle litery zákona nemohlo být mařeno úspěšné provedení trestního řízení. V tomto směru tedy bylo právo na obhajobu výrazně potlačeno.

Trestní řád z roku 1950 byl novelizován zákonem č. 67/1952. Uvedená novela jednak změnila řešení situace, kdy obviněný neměl dostatek prostředků k úhradě obhajoby. Obviněnému, který prokázal, že nemá dostatečných prostředků k úhradě nákladů obhajoby, a jednalo-li se současně o případ nutné obhajoby, ustanovil prokurátor a v řízení před soudem předseda senátu obhájce, který ho obhajoval bez nároku na odměnu. I v případech, kdy se nejednalo o nutnou obhajobu, ustanovil předseda senátu takovému obviněnému obhájce, který ho bez nároku na odměnu obhajoval při hlavním nebo odvolacím líčení, jestliže o to obviněný požádal. Pokud měl prokurátor nebo v řízení před soudem předseda senátu ustanovit obviněnému obhájce, zákon mu ukládal požádat zpravidla advokátní poradnu, aby mu navrhla, který advokát má být obhájcem ustanoven. Pokud se jednalo o naléhavý případ, mohl být advokát ustanoven i bez návrhu advokátní poradny. Možnost ustanovení soudce nebo jiného u soudu činného zaměstnance a v případě vojenského soudnictví důstojníka práv v činné službě zůstala v zákonem stanovených případech zachována. Novela pouze doplnila, že obhájcem v oboru vojenského soudnictví nemůže být důstojník činný u vojenského prokurátora.

3. Trestní řád z roku 1956 z. č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním

Trestní řád z roku 1950 byl zrušen trestním řádem z roku 1956 (z. č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním), který nabyl účinnosti dne 1.1.1957 (dále jen „trestní řád z roku 1956“).

Postavení obhájce bylo tímto trestním řádem upraveno zejména v části první, hlavě druhé, oddílu pátém v § 33 - § 38 trestního řádu z roku 1956.

Dle uvedeného trestního řádu mohl být obhájcem pouze advokát, pokud trestní řád nestanovil něco jiného. V oboru vojenského soudnictví a v řízení o trestných činech náležejících do příslušnosti krajského soudu, mohl být obhájcem pouze advokát zapsaný do zvláštního seznamu, vedeném ministerstvem spravedlnosti.

I tento trestní řád znal institut zvoleného a ustanoveného obhájce. V první řadě měl právo zvolit si obhájce sám obviněný. Pokud obviněný tohoto práva nevyužil a nezvolil-li mu obhájce ani zákonný zástupce obviněného, byli oprávněni zvolit obviněnému obhájce na svůj náklad zákonem taxativně vypočtené osoby, a to příbuzný v pokolení přímém, sourozenec obviněného, osvojitel, osvojenec, manžel a druh, jakož i zúčastněná osoba. (Oproti předchozí úpravě tak došlo k rozšíření okruhu osob, které byly oprávněny zvolit obviněnému obhájce, a to o sourozence a druhu obviněného.) V případě, že nebyl obviněný svéprávný, mohly mu jmenované osoby zvolit obhájce i proti jeho vůli. Trestní řád z roku 1956 zachoval povinnost toho, kdo obhájce obviněnému zvolil, aby soudu a v přípravném řízení prokurátoru oznámil, že zvolil obviněnému obhájce a kdo tím obhájcem byl zvolen. Pokud tuto povinnost nesplnil, musel sám zvolený obhájce prokázat, že byl obhájcem zvolen. Obviněný byl oprávněn si místo obhájce, který mu byl zvolen osobou k tomu oprávněnou, nebo obhájce, který mu byl ustanoven, zvolit obhájce jiného.

V případech, kdy obviněný neměl obhájce, a mít ho musel, a neprokázal-li ve stanovené lhůtě, že si ho sám zvolil, byl mu obhájce na jeho náklady ustanoven. Pokud neměl obviněný dostatečné prostředky, aby hradil odměnu ustanovenému obhájci, byl mu ustanoven obhájce, který ho obhajoval bez nároku na odměnu. Stejně jako v předchozí úpravě pokud obviněný, který neměl dostatečné prostředky k úhradě nákladů obhajoby, požádal o ustanovení obhájce, musel mu být obhájce ustanoven, přičemž tento vykonával obhajobu bez nároku na odměnu, a to i když se nejednalo o případ, kdy obviněný obhájce mít musel.

Pokud bylo obviněných několik, trestní řád z roku 1956 zakotvoval, že se těm obviněným, jejichž zájmy si v trestním řízení neodporují, zpravidla ustanoví obhájce společný.

Obhájce ustanovoval předseda senátu a v přípravném řízení prokurátor, a to zpravidla v součinnosti s advokátní poradnou. Předseda senátu a v přípravném řízení prokurátor pak ustanoveného obhájce povinnosti obhajoby i zprošťovali. V oboru vojenského soudnictví mohl být se souhlasem náčelníka ustanoven obhájcem též důstojník justice v činné službě, jestliže se jednalo o naléhavý případ a advokát nebyl ihned dosažitelný anebo pokud to vyžadovala povaha projednávané věci. Zákon však vylučoval, aby obhájcem byl důstojník činný u vojenského prokurátora.

Ustanovený obhájce byl povinen obhajobu převzít. Z důležitých důvodů však mohl být na svou žádost povinnosti obhajování zproštěn. Místo něj pak musel být ustanoven obhájce jiný. Rovněž obviněný mohl požadovat, aby mu byl z důležitých důvodů ustanoven místo dosavadního obhájce obhájce jiný. Bylo pak na úvaze předsedy senátu a v přípravném řízení prokurátora, zda této žádosti s ohledem na důležitost důvodů, pro které byla tato změna v osobě obhájce žádána, bude vyhověno či nikoli. Bylo také možné rozhodnout, aby již ustanovený obhájce obhajoval obviněného bez nároku na odměnu.

Ustanovení § 38 trestního řádu z roku 1956 pak obsahovalo výčet práv a povinností obhájce. Tento byl již v přípravném řízení oprávněn činit za obviněného návrhy a podávat ze něj žádosti a opravné prostředky. Dle citovaného ustanovení byl obhájce při seznamování obviněného s výsledky vyšetřování a dále kdykoli později po seznámení s výsledky vyšetřování oprávněn mluvit s obviněným, který byl ve vazbě, bez přítomnosti jiných osob. Obviněný, který byl ve vazbě, tedy nebyl ze zákona oprávněn hovořit se svým obhájcem bez přítomnosti třetích osob v době přípravného řízení. Obhájce byl dále oprávněn nahlížet do spisů. Obhájce byl dále oprávněn se v řízení před soudem zúčastnit všech úkonů, kterých byl oprávněn se zúčastnit obviněný. Výše uvedená

oprávnění mohl obhájce v případech, kdy obviněný nebyl svéprávný, vykonávat i proti jeho vůli. Pokud jde o rozsah zmocnění, trestní řád z roku 1956 zakotvoval, že nebylo-li zmocnění obhájce omezeno, vztahovalo se zmocnění na celé řízení, a to i v případech, že se jednalo o obhájce ustanoveného.

4. Trestní řád z roku 1961, z. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

Trestní řád z roku 1956 byl zrušen trestním řádem z roku 1961, zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád, tr. řád či tr.ř.“), který nabyl účinnosti dne 1.1.1962. Tento trestní řád je účinný - samozřejmě ve znění příslušných novel - až do současnosti. K jeho podstatným změnám docházelo zejména po roce 1989, kdy bylo zapotřebí přizpůsobit trestní proces nové politicko-právní situaci. Konkrétně úprava postavení obhájce a jeho práv a povinností byla novelizována zejména zákony č. 57/1965 Sb., č. 48/1973 Sb., č. 178/1990 Sb., č. 558/1991 Sb., č. 25/1993 Sb., č. 283/1993 Sb., č. 292/1993 Sb., č. 148/1998 Sb., č. 265/2001 Sb., č. 200/2002 Sb., č. 218/2003 Sb., č. 283/2004 Sb., č. 539/2004 Sb., č. 413/2005 Sb., č. 115/2006 Sb., č. 253/2006 Sb., č. 345/2007 Sb., č. 129/2008 Sb., č. 457/2008 Sb. a č. 41/2009 Sb.

Trestní řád upravuje postavení obhájce zejména v pátém oddílu, hlavy druhé, části první, a to v § 35 - § 41 tr. řádu. To zůstalo nezměněno od jeho účinnosti dnem 1.1.1962. Současné znění uvedených ustanovení doznalo samozřejmě podstatných změn. Není ovšem cílem této práce se podrobně zabývat všemi novelami těchto konkrétních ustanovení. V jednotlivých kapitolách této práce, zabývajících se postavením obhájce dle účinného trestního řádu, ovšem poukazuji na vývoj jeho postavení od 1.1.1962 tak, aby bylo zřejmé, kdy a jakým způsobem byla daná úprava v trestním řádu zakotvena.

III. POSTAVENÍ OBHÁJCE V ČESKÉM TRESTNÍM ŘÍZENÍ

1. Pojem subjekt trestního řízení

Dle převážné části nauky⁸⁾ je obhájce považován za subjekt trestního řízení. Subjekty trestního řízení se přitom rozumí ti činitelé, kteří mají a vykonávají vliv na průběh řízení a kterým zákon dává k uskutečnění tohoto vlivu určitá procesní práva nebo určité procesní povinnosti⁹⁾. Naopak dle menší části nauky¹⁰⁾ nelze obhájce vždy považovat za subjekt trestního řízení. Dle této části nauky se za subjekty trestního řízení považují ti činitelé, kteří mají a vykonávají vlastním jménem vliv na průběh řízení a kterým zákon dává k uskutečnění tohoto vlivu určitá procesní práva nebo určité procesní povinnosti. Je zde tedy zdůrazněno jednání subjektu vlastním jménem, což nesplňuje obhájce, který, pokud jde o výkon obhajoby obviněného, jedná výlučně v zastoupení obviněného. Tato část nauky zdůrazňuje, že subjekt trestního řízení musí mít právní subjektivitu a práva a povinnosti, která mu zákon poskytuje a ukládá, může uplatňovat svým vlastním jménem, což obhájce v případě obhajoby obviněného nečiní. Ten vystupuje v trestním řízení jako zástupce obviněného a jedná jeho jménem. I tato část nauky však připouští, že obhájce je subjektem trestního řízení tehdy, pokud vystupuje svým jménem (např. pokud uplatňuje nárok na odměnu a náhradu

---

8) Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a. s. 2007, str. 165; dále Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní, 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 164 s; rovněž Fryšták, M. A kol., Trestní právo procesní, KEY Publishing, Ostrava, 2008, 1. vydání, 21 s; Jelínek, J., Melicharová, D.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou, 1. vydání podle právního stavu k 1.9.2004, Linde Praha a. s., 2004, s. 73

9) Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a. s. 2007, str. 165

10) Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 5. Vydání, Praha: ASPI, 2008, 89 – 93 s

hotových výdajů ustanoveného obhájce). Uvedená část nauky odkazuje při uvedení své definice pojmu subjekt trestního řízení na věcný záměr trestního řádu s tím, že definice subjektu trestního řízení v tomto věcném záměru v podstatě odpovídá definici subjektu uváděnou touto částí nauky. Ve skutečnosti ovšem věcný záměr trestního řádu¹¹⁾ výslovně uvádí, že vymezení subjektů a stran zůstane v novém trestním řádu zachováno. Vzhledem ke skutečnosti, že v současném trestním řádu není zakotvena legální definice subjektu trestního řízení, lze s největší pravděpodobností předpokládat, že v návrhu trestního řádu bude definice vymezena dle převažující části nauky. Nelze samozřejmě pominout okolnost, že se zatím jedná o pouhý věcný záměr trestního řádu, který bude procházet celým legislativním procesem a může doznat podstatných změn. Při tvorbě nové zákonné úpravy by bylo možné se inspirovat např. trestním řádem slovenským¹²⁾, dle jehož § 10 odst. 10 se za subjekt řízení považuje každý, kdo má a vykonává vliv na průběh řízení a komu tento zákon k uskutečnění tohoto vlivu přiznává určitá procesní práva nebo ukládá povinnosti. Dle slovenské právní úpravy, jakož i dle nauky je obhájce považován za subjekt trestního řízení.¹³⁾

Subjektem trestního řízení jsou vedle obhájce dále orgány činné v trestním řízení, což jsou ve smyslu ust. § 12 odst. 1 tr. řádu soud, resp. v řízení proti mladistvým soud pro mládež (§ 2 písm. f) z. č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „ZSM“), státní zástupce a policejní orgán. Mezi

---

11) věcný záměr trestního řádu uveřejněný na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti České republiky, Návrh věcného řešení, Vlastní úprava trestního řádu, Obecná část, bod 5, s. 25 – 27

12) Ve Slovenské republice byl s účinností od 1.1.2006 přijat nový trestní řád z. č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok, kterým byl zrušen dosavadní trestní řád z. č. 141/1961 Z. z., ve znění pozdějších předpisů

13) Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné, Prvé vydanie, IURA EDITION, spol. s r.o., 2006, 92 – 93, rovněž s. 224 a s. 239; dále Ivor, J., Záhora, J.: Repetitórium rekonštitúvaného trestného práva, prvé vydanie, IURA EDITION, spol. s r.o., 2005, s. 96

subjekty trestního řízení dle nauky¹⁴⁾ dále náleží osoba, proti níž se řízení vede, poškozený, zúčastněná osoba, osoby s tzv. samostatnými obhajovacími právy (za osoby se samostatnými obhajovacími právy se přitom dle nauky¹⁵⁾ považují ty subjekty, kterým trestní řád poskytuje určitá obhajovací práva ve prospěch obviněného, přičemž tyto osoby tato práva vykonávají vlastním jménem. Do uvedené skupiny osob se samostatnými obhajovacími právy náleží příbuzní obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenci, osvojenec, osvojitel, manžel, partner a druh), Probační a mediační služba, resp. úředník Probační a mediační služby a v řízení proti mladistvým orgán sociálně-právní ochrany dětí. Subjektem trestního řízení jsou i svědci, znalci a tlumočníci, pokud uplatňují nárok na svědečné, znalečné či tlumočné.

2. Pojem strana trestního řízení

Strany trestního řízení jsou vždy rovněž subjekty trestního řízení. Pojem „strana trestního řízení“ je pojmem užším než pojem subjekt trestního řízení. Zásadně platí, že každá strana trestního řízení je současně subjektem trestního řízení. Uvedené pravidlo ovšem neplatí naopak, tedy ne každý subjekt trestního řízení je zároveň stranou trestního řízení.

V první řadě je třeba uvést, že pojem strany trestního řízení je spojen výlučně se soudním stádiem trestního řízení, kde se plně uplatňuje obžalovací zásada a pro které je charakteristická kontradiktornost řízení.

Je sporné, zda obhájce je či není stranou trestního řízení.

---

14) k tomu blíže: Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a. s. 2007, str. 165

15) k tomu blíže: Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a. s. 2007, str. 226

Z definice strany řízení, kterou uvádí nauka¹⁶⁾, vyplývá, že stranou trestního řízení je subjekt oprávněný uplatňovat nebo podporovat obžalobu anebo sebe nebo jiného proti obžalobě obhajovat. Podle uvedené definice by tak obhájce měl splňovat kritéria strany řízení. Starší literatura přímo uváděla, že obhájce je stranou řízení¹⁷⁾. Shodně rovněž slovenská nauka¹⁸⁾ uvádí, že obhájce je stranou trestního řízení.

Je nepochybné, že s pojmem strana je spojeno zejména jednání vlastním jménem. Obhájce však zpravidla jedná v zastoupení obviněného, tedy jeho jménem. V tomto případě pak stranou řízení není. V případě, kdy obhájce uplatňuje výlučně svá práva (např. při uplatňování nároku na odměnu a náhradu hotových výdajů ustanoveného obhájce), jedná vlastním jménem. Vystává však otázka, zda se konkrétně při uplatňování nároku na odměnu a náhradu hotových výdajů ustanoveného obhájce jedná o typické kontradiktorní řízení, jakým je např. hlavní líčení, neboť jak je uvedeno výše, pojem strany trestního řízení je spojen výlučně se soudním stádiem trestního řízení, kde se plně uplatňuje obžalovací zásada a pro které je charakteristická kontradiktornost řízení. Je tak sporné, zda je obhájce stranou řízení či nikoli.

Legální definice obhájce za stranu nepovažuje. Definice strany, tak jak vyplývá z ust. § 12 odst. 6 tr. řádu stanoví, že stranou trestního řízení se rozumí ten, proti němuž se vede trestní řízení, zúčastněná osoba a poškozený a v řízení před soudem též státní zástupce; stejné postavení jako strana má i jiná osoba, na jejíž návrh nebo žádost se řízení vede

---

16) Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a. s. 2007, str. 166; rovněž Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C.H.Beck 2008. 158 s.

17) k tomu blíže: Jelínek, J., Draštík, A., Hasch, K., Nováková, J., Nováková, Š., Sovák, Z., Ševčík, V.: Trestní právo procesní, Eurolex Bohemia, Praha 2002, aktualizované vydání, s 119, kde je uvedeno, že „v zákonné definici pojmu strana nenalézáme obhájce, který podle teorie stranou je, ale trestní řád ho ve výčtu stran v ustanovení § 12 odst. 6 tr. řádu neuvádí“

18) Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné, Prvé vydanie, IURA EDITION, spol. s r.o., 2006, s. 224

(stranou trestního řízení je v souladu s tímto ustanovením např. zdravotnické zařízení, které ve smyslu ust. § 353 odst. 1 tr. řádu podává návrh na propuštění z ochranného léčení) nebo která podala opravný prostředek (stranou trestního řízení je v daném případě konkrétně osoba taxativně vymezená v ust. § 247 odst. 2 tr. řádu, pokud podala ve prospěch obžalovaného odvolání). Z uvedené definice ovšem nevyplývá, že by stranou řízení byl obhájce. Rovněž určitá část nauky¹⁹⁾ nepovažuje obhájce za stranu řízení.

3. Pojem obhájce v platné právní úpravě

Jak je uvedeno výše, Listina základních práv a svobod v čl. 40 odst. 3 zakotvuje právo obviněného, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obviněný obhájce nezvolí, ačkoli ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, ve kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce. Uvedená ústavněprávní zásada je vtělena rovněž do ust. § 2 odst. 13 tr. řádu, dle kterého ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém stadiu řízení poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce; všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv.

Z uvedených definic mimo jiné vyplývá, že ten, proti němuž je vedeno trestní řízení, má mimo jiné právo mít obhájce a radit se s ním o průběhu obhajoby. Jedná se o tzv. formální obhajobu.

Právo obviněného mít obhájce patří mezi jedno z nejvýznamnějších práv, které osoba, proti níž se řízení vede, má. Lze totiž předpokládat, že osoba, proti níž se vede trestní řízení, není znalá právních předpisů, a právě proto

---

19) Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 5. Vydání, Praha: ASPI, 2008, 93 s

předpisy zakotvují právo mít obhájce, aby tato osoba nebyla na svých právech zkrácena. Obhájce jako osoba znalá práva je povinen především jednat v zájmu osoby, proti které se trestní řízení vede a využívat svých odborných znalostí k tomu, aby tuto osobu řádně hájil a aby byla dodržována a využívána všechna její práva, která jí trestní řád garantuje.

Právní úprava postavení obhájce je v trestním řádu zakotvena zejména v ustanoveních § 35 – 41. Další práva a povinnosti obhájce v rámci trestního řízení jsou upravena v jednotlivých ustanoveních trestního řádu (např. ust. § 33 odst. 1 tr. řádu, § 61 odst. 1 tr. řádu, § 65 tr. řádu, § 66 odst. 3 tr. řádu, § 88 tr. řádu, § 151 tr. řádu, § 165 tr. řádu, § 215 tr. řádu, § 216 tr. řádu, § 251 tr. řádu, § 265d odst. 2 tr. řádu atd.).

Trestní řád v první řadě stanoví, že obhájcem v trestním řízení může být výlučně advokát²⁰⁾ (§ 35 odst. 1 tr. řádu). V rakouském i německém

---

20) Ustanovení § 35 odst. 1 tr. řádu doznalo oproti původní podobě účinné k 1.1.1962 značných změn. Dle původní úpravy mohl být obhájcem sice jen advokát, ovšem pokud zákon nestanovil něco jiného. Zákon tak stanovil konkrétně v oboru vojenského soudnictví, jestliže se jednalo o naléhavý případ anebo jestliže to vyžadovala povaha projednávané věci. V těchto případech pak mohl prokurátor nebo předseda senátu se souhlasem velitele nebo náčelníka ustanovit obhájcem důstojníka justice v činné službě. Obhájcem však nesměl být důstojník činný u vojenského prokurátora. V oboru vojenského soudnictví a v řízení o trestných činech náležejících do příslušnosti krajského soudu mohl být obhájcem pouze advokát zapsaný ve zvláštním seznamu. Uvedené ustanovení bylo následně v roce 1965 (z. č. 57/1965 Sb.) změněno tak, že obhájcem mohl být jen advokát. Pokud šlo ovšem v oboru vojenského soudnictví o věc zvlášť důležitého zájmu obrany vlasti, mohl prokurátor nebo předseda senátu rozhodnout, že v této věci může být obhájcem pouze důstojník justice v činné službě zařazený ve vojenském soudnictví. Ten pak měl při výkonu obhajoby všechna práva a povinnosti obhájce a byl zproštěn služební podřízenosti. Následně bylo uvedené ustanovení změněno v roce 1990 (z. č. 178/1990 Sb.), kdy bylo zakotveno, že obhájcem může být pouze advokát. Pokud ovšem v trestním řízení měly být probírány skutečnosti tvořící státní tajemství, mohl být obhájcem pouze advokát, který se mohl seznamovat se státním tajemstvím. Výběr těchto advokátů byl trestním řádem svěřen orgánům advokacie, které o těchto advokátech vedli seznamy. Obdobné ustanovení bylo zakotveno již v roce 1973

(pokračování na následující straně)

trestním řízení může být obhájcem vedle advokáta dále vysokoškolský pedagog, který vyučuje právo, jakož i za určitých podmínek další osoby (viz dále).

Advokátem je v souladu s ust. § 4 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZA“ nebo „zákon o advokacii“), ten, kdo je zapsán v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou (dále též „Komora“).

V této souvislosti je potřeba zvláště upozornit na jednu významnou novinku, kterou přinesla novela zákona o advokacii, zák. č. 228/2002 Sb., a to v návaznosti na vstup České republiky do Evropské unie. Jednou ze zásad, na které je vystavěna Evropská unie, je zásada volného pohybu služeb. V souladu s touto zásadou, vyplývající v konkrétním případě ze Směrnice Rady č. 77/249/EHS ze dne 22. března 1997, o usnadnění účinného výkonu volného pohybu služeb advokátů, a Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 98/5/ES ze dne 16. února 1998, o usnadnění trvalého výkonu povolání advokáta v jiném členském státě než v tom, ve kterém byla získána kvalifikace, musel být harmonizován i český právní řád a evropským advokátům muselo být umožněno poskytovat své služby i na území České republiky, aniž by byly stanoveny restriktce výkonu jejich povolání. Citovaná novela zákona o advokacii proto zavedla pojem tzv. evropského advokáta, přičemž rozlišuje tzv.

(pokračování)

(z. č. 48/1973 Sb.), a to v § 35 odst. 2 tr. řádu tehdy účinného. Omezení pro zastupování v řízeních, kde byly předmětem skutečnosti tvořící státní tajemství, bylo zrušeno roce 1991 (z. č. 558/1991 Sb.) a do tr. řádu byla namísto toho zakotvena možnost obhájce dát se pro jednotlivé úkony trestního řízení, s výjimkou řízení před soudem, zastoupit svým koncipientem. Uvedená úprava tak byla podstatně užší, než je současný stav. Jednak koncipient nemohl vystupovat v řízení před soudem, a to ani před soudem okresním ani před soudem krajským jako soudem odvolacím, jak je tomu možné dnes, ale navíc se obhájce mohl dát zastupovat pouze svým koncipientem. Dnešní úprava naopak umožňuje, aby se obhájce dal zastoupit jakýmkoli koncipientem, tedy nikoli pouze svým koncipientem. Současné podoby pak ustanovení § 35 odst. 1 doznalo v roce 1993 (z. č. 292/1993 Sb.).

hostujícího evropského advokáta a usazeného evropského advokáta.

Hostujícím evropským advokátem je dle § 35f ZA evropský advokát, který poskytuje právní služby na území České republiky dočasně nebo příležitostně. Poskytuje-li hostující evropský advokát právní služby spočívající v zastupování v řízení před soudy nebo jinými orgány, včetně obhajoby v trestním řízení, je povinen ustanovit advokáta jako svého zmocněnce pro doručování písemností. Hostující evropský advokát je povinen oznámit soudu nebo jinému orgánu adresu sídla zmocněnce pro doručování při prvním úkonu, který vůči němu učiní; soud nebo jiný orgán pak zasílá písemnosti, včetně rozhodnutí, na adresu sídla zmocněnce pro doručování.

Usazeným evropským advokátem je dle § 35l odst. 1 ZA evropský advokát, který je zapsán do seznamu evropských advokátů vedeném Českou advokátní komorou. Usazený evropský advokát je oprávněn poskytovat právní služby na území České republiky soustavně. Ustanovení § 35o ZA přitom stanoví, že evropský advokát, a to i evropský advokát hostující i evropský advokát usazený je oprávněn poskytovat právní služby spočívající v zastupování v řízení před soudy nebo jinými orgány, včetně obhajoby v trestním řízení, a to i v těch případech, kdy zvláštní právní předpis stanoví, že účastník řízení musí být zastoupen advokátem nebo že zástupcem účastníka řízení může být jen advokát. Z uvedeného ustanovení jednoznačně vyplývá, že obhájcem v trestním řízení, a to i v případech tzv. nutné obhajoby může být i evropský advokát (konkrétně tedy advokát, který je zapsán u příslušné komory v jiném členském státě EU, může vykonávat obhajobu v trestní věci obviněného, a to přestože není zapsán v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou).

Zákon o advokacii pouze stanoví, že pokud poskytuje evropský advokát právní služby spočívající v zastupování v řízení před soudy nebo jinými orgány, včetně obhajoby v trestním řízení, a stanoví-li zvláštní právní předpis, že účastník musí být v tomto řízení zastoupen advokátem nebo že

zástupcem účastníka může být jen advokát, je evropský advokát povinen ustanovit advokáta po dohodě s klientem jako svého konzultanta v otázkách procesního práva, které budou v řízení řešeny.

I přestože je uvedená novela v účinnosti již poměrně delší dobu, lze se stále u orgánů činných v trestním řízení setkat s neznalostí tohoto poměrně významného ustanovení.

Obdobně by mělo být umožněno českým advokátům vystupovat jako obhájci v trestním řízení v ostatních členských státech EU. V německém trestním řízení se uplatňuje zásada, že pokud obhájce není znalý německého jazyka, je nutno přibrat do řízení tlumočníka. Pokud však zahraniční obhájce není z určitých důvodů schopen fakticky zajistit obhajobu, je soud povinen dodatečně ustanovit obviněnému obhájce.²¹⁾

Obhájce se pochopitelně může dát zastoupit jiným advokátem, a to jak pro jednotlivé úkony trestního řízení, tak pro řízení celé. V daném případě trestní řád nestanoví žádná omezení²²⁾. Omezení ovšem fakticky vyplývají ze zákona o advokacii, z jehož ust. § 3 odst. 1 vyplývá, že advokát je vázán mimo jiné v mezích právních předpisů pokyny klienta. Pokud si tedy obviněný zvolí obhájce nebo pokud je obviněnému obhájce ustanoven, a tento požaduje být zastoupen výlučně zvoleným nebo ustanoveným obhájcem, neměl by se tento obhájce nechat substitučně zastoupit. Existují samozřejmě situace, kdy je substituční zastoupení nevyhnutelné (nemoc, úraz apod.).

Ohledně možnosti substitučního zastoupení nezřídka dochází k rozporům mezi advokáty a soudy, kdy se advokáti z důvodu, že klient požaduje

---

21) Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2005, s. 375

22) Naproti tomu v dle německého trestního řádu je možné zastoupení jiným advokátem pouze v případě, že se jedná o obhájce zvoleného a obviněný se substitucí vysloví souhlas např. v plné moci. Prakticky vyloučena je substituce v případě, kdy byl obhájce obviněnému ustanoven soudem (viz dále).

jejich osobní účast při hlavním líčení (či veřejném zasedání), a oni ji nemohou z důvodu na své straně zajistit (kolize, nemoc aj.), omlouvají z účasti na těchto úkonech trestního řízení v případech, kdy se jedná o nutnou obhajobu. Soudy někdy mívají za to, že tímto obhájce a potažmo obviněný záměrně způsobují průtahy v trestním řízení. Nelze samozřejmě popřít, že tomu tak v některých ojedinělých případech opravdu je. Ovšem mezi obhájcem a obviněným musí panovat vztah důvěry. Pokud je věc projednávána již v soudním stádiu trestního řízení, bylo předtím provedeno značné množství úkonů v průběhu přípravného řízení, u kterých byl zvolený či ustanovený obhájce zpravidla přítomen. Je tak zcela pochopitelné, že v řízení před soudem pak obžalovaný trvá na přítomnosti obhájce, který byl účasten úkonů provedených v předsoudním stádiu řízení, a má tak důkladnou znalost dané věci, a ke kterému si vytvořil vztah důvěry, a nepřeje si, aby ho v řízení zastupoval jiný advokát na substituci.

Obecně však lze souhlasit se závěrem, že substituce v kterékoli trestní věci je ze zákona přípustná (ust. § 26 odst. 1 ZA stanoví, že advokát se v rámci svého pověření může dát zastoupit jiným advokátem) a nemůže být vyloučena zákazem obviněného²³⁾. Lze ovšem doporučit, aby přípustnost substituce z důvodu předejití případných rozporů mezi obviněným a obhájcem byla výslovně uvedena ve smlouvě o poskytování právních služeb uzavřené mezi obhájcem a obviněným (to se vztahuje samozřejmě na případy, kdy si obviněný obhájce zvolí). Závazek advokáta vyloučit případně substituci by byl v některých případech i neuskutečnitelný (tehdy pokud se např. obhájce nemůže účastnit pro nemoc, časovou kolizi apod.). V každém případě by ovšem obhájce měl učinit vše, co lze od něj reálně očekávat, aby vyhověl přání klienta obhajovat jej osobně. Substituce má být vždy jen krajním krokem

---

23) Mandák, V.: Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek, Bulletin advokacie, 10/2003, s. 26 – 39

v případech, kdy nelze zvolit jiné řešení²⁴⁾.

Pro jednotlivé úkony trestního řízení, s výjimkou řízení před krajským soudem jako soudem prvního stupně, před vrchním soudem a Nejvyšším soudem, se může obhájce dát zastoupit koncipientem²⁵⁾. Ovšem bez ohledu na skutečnost, že se obhájce může pro jednotlivé úkony trestního řízení nechat zastoupit koncipientem, musí být usnesení podle § 137 odst. 2 tr. řádu, proti němuž je přípustná stížnost, doručena obhájci (advokátovi). Pokud by bylo usnesení nesprávně namísto obhájci doručeno koncipientovi, nenabude takové usnesení právní moci (srov. rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.2.1999 sp. zn. 3 Tz 25/99)²⁶⁾.

Zákon výslovně stanoví, že obhájce může být zastoupen koncipientem

---

24) Mandák, V.: Meze trestní obhajoby – nástín základních otázek, *Bulletin advokacie*, 10/2003, s. 26 – 39

25) V této souvislosti je nutno poukázat na skutečnost, že citované ustanovení bylo do trestního řádu zakotveno novelou tr. řádu, zák. č. 292/1993 Sb., účinným od 1.1.1994, kterým bylo změněno ust. § 35 odst. 1 tr. řádu, dle kterého se mohl obhájce pro jednotlivé úkony trestního řízení, s výjimkou řízení před krajským soudem jako soudem prvního stupně, dát zastoupit svým koncipientem. Uvedené ustanovení bylo velmi nelogické, neboť vylučovalo možnost substituce koncipientem v řízení před krajským soudem, ale umožňovalo zastoupení obhájce koncipientem v řízení před soudy vrchními a soudem Nejvyšším. K tomu blíže: Jelínek, J.: Novelizace trestního řádu v roce 1993, *Bulletin advokacie*, 2/1994, s. 8 – 14.

Ještě před touto úpravou platila úprava zakotvená novelou trestního řádu, zákonem č. 558/1991 Sb., která zcela vylučovala možnost substituce obhájce advokátním koncipientem v řízení před soudem. Velmi záhy poté, kdy se tato úprava stala účinnou, se začaly objevovat zcela oprávněná stanoviska, dle kterých tato úprava odporovala požadavkům na náležitou přípravu budoucího advokáta. K tomu srov. Jelínek, J.: O novele trestního řádu 1991 (několik poznámek zejména z pohledu obhajoby, *Bulletin advokacie*, 3/1992, s. 7 - 22

26) Nejvyšší soud poukazuje v uvedeném rozhodnutí na často se vyskytující chybné doručování písemností, když namísto zvolenému či ustanovenému obhájci je doručováno jen jeho substitutovi či dokonce advokátnímu koncipientovi. Všechny tyto vady – vyskytující se nejen v přípravném řízení, nýbrž též u usnesení soudů prvního stupně – samozřejmě mají vliv na právní moc takového usnesení, která je deklarována, ačkoli usnesení ve skutečnosti v právní moci není.

výlučně pro jednotlivé úkony trestního řízení. Je proto zcela nesprávná praxe některých orgánů trestního řízení, kterým postačuje, pokud je koncipient zmocněn k zastupování, konkrétně např. pro celé řízení.

Naopak orgány činné v trestním řízení by měly v souladu s uvedeným ustanovením důsledně požadovat od advokátních koncipientů zmocnění ze strany obhájce pro jednotlivé úkony. Důvodem této restriktce je nepochybně nezbytná kontrola nad prováděním úkonů obhajoby koncipientem, který dosud s obhajobou nemá dostatečné zkušenosti.

Otázka rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem při výkonu obhajoby v rámci trestního řízení je předmětem poměrně rozsáhlých diskusí a názorových střetů.

Jeden z názorových proudů²⁷⁾ zastává stanovisko, že je zásadně nepřipustné s ohledem na trestní řád, zákon o advokacii, jakož i s ohledem na stavovské předpisy, aby advokátní koncipient zastupoval obhájce v celém trestním řízení. Pouze advokát je zásadně odpovědný za výkon obhajoby a trestní řád svěřuje monopol na obhajobu v trestním řízení výlučně advokátům, nikoli advokátním koncipientům. Ti mohou v souladu s trestním řádem být advokátem pověřeni pouze výkonem jednotlivých úkonů trestního řízení. Dle uvedeného stanoviska nelze připustit takový postup, kdy advokát a koncipient vykonávají obhajobu v podstatě střídavě, tj. každý stejnou měrou, nebo ji převážně či výlučně vykonává pouze koncipient, a to byť tak, že pro jednotlivé úkony trestního řízení je koncipient pověřen obhájcem. Toto stanovisko bylo v podstatě reakcí na stanovisko tajemníka České advokátní komory, uveřejněném v Bulletinu advokacie v č. 5/2004²⁸⁾, z něhož plyne, že

---

27) Vydra, J.: K otázce přípustného rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem, Bulletin advokacie, 10/2004, s. 43 - 46

28) Odpověď na dotaz: Může ustanovený obhájce pověřit zaměstnaného koncipienta nejen jednotlivými úkony obhajoby, ale i celou obhajobou?, Bulletin advokacie, 5/2004, s. 71 - 72

žádným zákonným ani stavovským předpisem není advokátovi uložena povinnost provádět obhajobu v trestním řízení výlučně nebo převážně osobně a není ani stanoven klíč, v jakém poměru by měla být obhajoba vykonávána osobně advokátem a v jakém poměru může advokát pověřit koncipienta k provádění úkonů trestního řízení. Jediným kritériem dle citovaného stanoviska je výlučně ohled na zájem klienta, aby mu právní služba byla poskytnuta v rámci obhajoby řádně, úplně, svědomitě a s náležitou odbornou péčí.

Stanovisko zastávané Českou advokátní komorou bylo podpořeno i dalšími obdobnými závěry, z nichž mimo jiné plyne, že „advokátní koncipient advokáta zastupuje při jednotlivých (třeba i všech) úkonech obhajoby, de iure proto nejedná koncipient, nýbrž jím zastoupený advokát, který zůstává výlučným obhájcem v trestní věci, ve které byl opatřením soudu ustanoven či klientem zmocněn, a je plně odpovědný za její výkon. Advokátní koncipient proto nikdy není obhájcem ve věcech trestních, a to přestože může fakticky provádět v zásadě všechny úkony obhajoby v konkrétním trestním řízení²⁹⁾.“

Výkon obhajoby nelze považovat za synonymum pojmu zastoupení ustanoveného obhájce advokátním koncipientem. Obhajobou přitom nelze rozumět jen sumu jednotlivých procesních úkonů, ale řadu dalších činností advokáta, včetně přípravy strategie obhajoby, posouzení možné obrany, případné důkazní aktivity v trestním řízení a posouzení hloubky a rozsahu informací, které pro řádné uplatnění všech práv obviněného advokát jako ustanovený obhájce bude potřebovat. Součástí takto vnímané právní služby je i odpovědnost advokáta za kvalitu jím poskytnutých právních služeb. Právě proto, že ustanovení § 35 odst. 1 tr. řádu dovoluje s negativním vymezením zastoupení advokáta u jednotlivých procesních úkonů trestního řízení advokátním koncipientem, není důvod k jakékoli restrikci počtu těchto zastoupení, ať již

---

29) Tichý, J.: Ještě k rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem při trestní obhajobě, *Bulletin advokacie*, 2/2005, s. 64 – 65

procentuální, poměrné či číselné³⁰⁾.

Mám za to, že druhý názorový proud je v souladu s ust. § 35 odst. 1 tr. řádu, jakož se zákonem o advokacii a s příslušnými stavovskými předpisy. Trestní řád (a rovněž zákon o advokacii v ust. § 26 odst. 2) v předmětném ustanovení explicitně uvádí, že advokát se může dát zastupovat pro jednotlivé úkony trestního řízení (s výjimkami v zákoně uvedenými) advokátním koncipientem. Lze se zcela jistě ztotožnit s názorem, že obhajobou nelze rozumět jen procesní úkony trestního řízení, nýbrž že se jedná o celý komplex úkonů, podstatně přesahující procesní úkony v trestním řízení. Pověření advokátního koncipienta jednotlivými úkony trestního řízení, byť jejich převážnou většinou, není porušením žádného právního ani stavovského předpisu. Tohoto porušení by se ovšem advokát dopustil, pokud by advokátního koncipienta výslovně zmocnil k provádění celého trestního řízení. Takový postup advokáta by navíc ve svém důsledku mohl znamenat – jednalo-li by se o důvod nutné obhajoby – že obviněný neměl obhájce, ač ho mít měl, čímž bylo zkráceno jeho právo na obhajobu.

Odpověď k této problematice bohužel nelze najít ani v důvodové zprávě³¹⁾ k vládnímu návrhu zákona, který byl posléze vyhlášen ve Sbírce

---

30) Jelínek, M.: Poznámka k otázce přípustného rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem, *Bulletin advokacie*, 3/2005, s. 37 - 38

31) Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění a doplňují trestní řád a zákon o ochraně státního tajemství, 1991, sněmovní tisk č. 984. V uvedeném vládním návrhu byla k projednání předkládána změna ustanovení § 35 tr. řádu, a to tak, aby „se pro jednotlivé úkony trestního řízení s výjimkou řízení před krajským soudem jako soudem prvního stupně a před Nejvyšším soudem mohl obhájce dát zastoupit koncipientem.“ Následně bylo citované ustanovení v trestním řádu zakotveno v pozměněné podobě tak, že „pro jednotlivé úkony trestního řízení, s výjimkou řízení před soudem, se mohl obhájce dát zastoupit koncipientem.“ V důvodové zprávě k citovanému zákonu (zvláštní část, bod 16) je uvedeno pouze následující: „Současně vzhledem k praktickým nesnázím, které vznikaly při zastupování advokátů koncipienty v řízení před soudem, když trestní řád stanovil jednoznačně, že obhájcem může být

(pokračování na následující straně)

zákonů jako zák. č. 558/1991 Sb., kterým bylo citované ustanovení, byť v poněkud odlišné podobě, než je tomu dnes, do trestního řádu poprvé zakotveno.

Jistou odpověď na přípustný rozsah zastoupení obhájce koncipientem při úkonech trestního řízení dává rozhodnutí uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS svazek 17, ročník 2005, trestní část, pod č. 806/2005, z něž plyne, že naplnění dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. řádu, tj. že obviněný neměl v řízení obhájce, ač ho podle zákona mít měl, nelze spatřovat ve vlastním způsobu výkonu obhajoby obviněného ustanoveným obhájcem, např. v tom, že obhájce se v rozporu s ust. § 35 odst. 1 tr. řádu nechal zastoupit advokátním koncipientem pro všechny úkony obhajoby. Na jedné straně tedy Nejvyšší soud uvádí, že nechá-li se obhájce zastoupit advokátním koncipientem pro všechny úkony obhajoby, jedná v rozporu s ust. § 35 odst. 1 tr. řádu. Na druhou stranu však uvádí, že takový postup není důvodem pro naplnění dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. řádu.

Obhájce se může dle současné právní úpravy dát zastoupit jakýmkoli koncipientem, tedy nikoli pouze „svým vlastním“ koncipientem. Samozřejmě totéž, co jsem uvedla výše ohledně advokáta obhajujícího obviněného na základě substituce udělené zvoleným či ustanoveným obhájcem, platí obdobně, pokud jde o souhlas či nesouhlas obviněného se zastupováním obviněného koncipientem u jednotlivého

---

(pokračování)

advokát, byly zformulovány podmínky, kdy se advokát může v trestním řízení dát zastoupit koncipientem, a to negativně - účast koncipienta je vyloučena v řízení před nejvyššími soudy a v závažných trestních věcech, kde v I. stupni koná řízení krajský soud. Kromě toho je vyloučena i v případech nutné obhajoby. Návrhu advokátní komory, aby účast koncipienta byla odstupňována podle délky jeho praxe, nebylo vyhověno, takové odstupňování je vnitřní věcí advokátní komory.“ V rámci legislativního procesu pak bylo vyloučeno zastupování koncipientem v řízení před všemi soudy. Důvodová zpráva se ovšem vůbec nezabývá tím, co se rozumí „jednotlivými úkony trestního řízení.“

úkonu trestního řízení. Pokud tedy obviněný trvá na tom, aby ho při jednotlivém úkonu trestního řízení zastupoval výlučně zvolený či ustanovený obhájce, neměl by se dát obhájce zastoupit koncipientem. Pokud tak přesto učiní, aniž k tomu má vážné důvody, jedná v rozporu s pokynem klienta, čímž porušuje zákon o advokacii, a mohl by se tak dopustit za určitých okolností kárného provinění (k tomu srov. rozh. kárného senátu České advokátní komory K 158/00)³²⁾.

Slovenská právní úprava ve věci zastoupení obhájce koncipientem je oproti české právní úpravě podstatně striktnější. V první řadě se zastoupením obhájce koncipientem musí vyslovit souhlas obviněný. Tato úprava není zakotvena v českém trestním řádu vůbec. Dalšími podmínkami, které omezují možnost obhájce dát se zastoupit koncipientem, je stanovení fází řízení, ve kterých koncipient může vystupovat s ohledem na závažnost projednávané věci. Koncipient může zastupovat obhájce v přípravném řízení, jde-li o řízení o přečinu a zločinu

---

32) V uvedeném případě byla proti kárně obviněné podána kárná žaloba, neboť ač byla ustanovena obviněnému obhájkyní, nevešla s tímto obviněným do osobního kontaktu a proti jeho vůli se dala při všech úkonech trestního řízení zastoupit svými advokátními koncipienty. V daném případě sice byla kárně obviněná zproštěna, neboť bylo prokázáno, že obhajoba byla prováděna řádně, navíc se kárně obviněná pokusila navštívit klienta ve vazbě, ten však byl přemístěn, a jeho nespokojenost plynula až z výsledku řízení. Bylo shledáno, že kárně obviněná porušila své povinnosti advokáta tím, že ač písemně vyzvána, nenavštívila stěžovatele a nevysvětlila mu vše potřebné k tomu, aby měl jistotu, že obhajoba poskytovaná prostřednictvím advokátních koncipientů je obhajobou, kterou by vykonávala sama osobně v rámci své účasti při jednotlivých úkonech či při zpracování písemných podání. Kárně obviněná však byla důrazně upomenuta na skutečnost, že zpravidla vytýkané porušení profesionálních pravidel, jak bylo zjištěno v daném případě, zakládá nejen oprávněný pocit klienta, že mu není věnována náležitá péče, ale v mnoha případech znamená skutečně poskytnutí vadné služby nebo způsobení škody zastupovanému a nepříznivý výsledek poskytované právní služby. Kárný senát pak zdůraznil, že zkušenost z tohoto kárného řízení by pro kárně obviněnou měla být poslední výstrahou pro její další působení v řadách advokátů, a to i proto, že by opakované podobné chování mohlo již naplňovat požadavky zákona pro posouzení jako kárné provinění z důvodu opětovnosti.

s výjimkou obzvlášť závažného zločinu³³⁾, a dále v řízení před soudem, jde-li o řízení o přečinu. Pro úplnost je ovšem třeba dodat, že dle předchozí slovenské úpravy mohl koncipient zastoupit obhájce pouze při úkonech v přípravném řízení, nikoli však v řízení před soudem, zejména při hlavním líčení, což značně omezovalo jeho přípravu na obhajobu v trestním řízení, kterou by měl v budoucnu vykonávat³⁴⁾.

Trestní řád taxativně vyjmenovává případy, kdy advokát nemůže být obhájcem (§ 35 odst. 2 a 3 tr. řádu). Jedná se v prvé řadě o případy, kdy proti advokátu je nebo bylo vedeno trestní stíhání (tj. proti advokátu muselo být ve smyslu § 160 odst. 1 tr. řádu zahájeno trestní stíhání), a v důsledku této skutečnosti v řízení, ve kterém by advokát měl vykonávat obhajobu, má tento advokát postavení obviněného, svědka či zúčastněné osoby. Dle mého soudu je v tomto případě advokát ex lege vyloučen z obhajoby zcela správně. Pokud by obhajobu v daném případě totiž vykonával, mohlo by dojít k porušení jednoho z principů, na kterém je vystavena advokacie, a to k porušení advokátovy nezávislosti. Lze si jen velmi obtížně představit, že by advokát vykonával nezávisle obhajobu obviněného, pokud by v témže řízení byl sám spoluobviněným, svědkem, či zúčastněnou osobou. Trestní řád dále vylučuje z obhajoby ty advokáty, kteří v trestním řízení vypovídají jako svědci, podávají v trestním řízení, ve kterém by měli vykonávat obhajobu, znalecký posudek nebo jsou v tomto řízení činní jako tlumočníci. I v daném případě je ustanovení zakotveno zejména z toho důvodu, aby nebyla narušena nezávislost advokáta³⁵⁾.

---

33) Za obzvlášť závažný zločin je dle slovenského trestního zákona považován úmyslný trestný čin s dolní hranicí trestní sazby trestu odnětí svobody 10 let.

34) k tomu blíže: Mandliak, J., Romža, S.: Niekoľko poznámok k rekodifikáciám trestnoprávných noriem v Slovenskej republike, Bulletin advokacie, 1/2007, s. 38 - 44

35) Na rozdíl od současného znění citovaného ustanovení zakotvovalo původní znění ustanovení § 35 odst. 2 tr. řádu účinného od 1.1.1962 vyloučení obhájce z obhajoby v hlavním líčení a ve veřejném zasedání tehdy, pokud k němu byl obhájce předvolán

(pokračování na následující straně)

IV. NUTNÁ OBHAJOBA

Trestní řád taxativně zakotvuje případy, kdy obviněný musí mít obhájce, a to i v případech, kdy by obviněný obhájce výslovně odmítal. Jedná se zejména o takové případy, kdy je eminentní zájem na tom, aby právo obviněného na obhajobu bylo zajištěno v co nejširší míře, a to z toho důvodu, že jeho postavení ho z nějakého důvodu znevýhodňuje. Trestní řád důvody, kdy obviněný musí mít obhájce, shrnuje v ustanovení § 36 a 36a tr. řádu³⁶⁾ jako tzv. důvody nutné obhajoby.

Obviněný musí mít obhájce již v přípravném řízení (přípravným řízením se přitom v souladu s ust. § 12 odst. 10 tr. řádu rozumí úsek řízení podle trestního řádu od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí, a nebyly-li tyto úkony provedeny, od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu nebo

---

(pokračování)

jako svědek, znalec nebo tlumočník. Zákon tedy na rozdíl od současné úpravy omezoval vyloučení obhájce z obhajoby pouze na hlavní líčení a na veřejné zasedání. V přípravném řízení proto takový obhájce vystupovat mohl. Jako velký nedostatek původní úpravy se ovšem jeví, že stačilo pouhé předvolání obhájce k hlavnímu líčení či veřejnému zasedání jako svědka, znalce či tlumočníka, aniž zákon stanovil, že tyto osoby skutečně svědectví, znalecký posudek, či tlumočení ve skutečnosti provedou. V praxi tak v podstatě mohlo dojít ke zneužití uvedeného ustanovení, pokud orgány činné v trestním řízení měly zájem vyloučit určitou osobu z obhajoby.

36) Důvody nutné obhajoby byly v trestním řádu ve znění účinném k 1.1.1962 zakotveny pouze v ust. § 36 tr. řádu, a to víceméně v obdobném rozsahu (s výjimkou současného ustanovení odst. 4 citovaného § 36 tr. řádu) jako je tomu dnes. Původně byl v ust. § 36 odst. 1 písm. c) tr. řádu zakotven jako důvod nutné obhajoby případ, kdy šlo o řízení proti mladistvému. Poté, kdy nabyl účinnosti ZSM, přesunula se úprava trestní odpovědnosti mladistvých včetně úpravy procesní do citovaného zákona. K podstatnější změně ust. § 36 (konkrétně odst. 4) tr. řádu došlo novelou trestního řádu, zák. č. 539/2004 Sb. (účinným od 25.10.2004), který mimo jiné do trestního řádu implementoval Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy (2002/584/SVV). Ust. § 36a tr. řádu pak bylo do tr. řádu zakotveno novelou tr. řádu, zák. č. 178/1990 Sb.

zastavení trestního stíhání, anebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, zahrnující objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a vyšetřování) v případech, které zákon výslovně stanoví. Obviněný tedy musí mít obhájce již v přípravném řízení, pokud se jedná o důvod nutné obhajoby, a samozřejmě i ve všech dalších stádiích trestního řízení, pokud důvod nutné obhajoby trvá (srov. rozh. uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní č. I/68).

Obviněný přitom musí mít obhájce vždy od okamžiku, kdy důvod nutné obhajoby vznikl. V případě, že by se jednalo o důvod nutné obhajoby a obviněný by neměl obhájce, a orgán činný v trestním řízení by přesto prováděl úkony v tomto trestním řízení, jednalo by se o závažnou vadu trestního řízení, která by byla důvodem vrácení věci státnímu zástupci k došetření při předběžném projednání obžaloby, zrušení rozsudku soudu prvního stupně v odvolacím řízení, důvodem k podání dovolání nebo důvodem k podání stížnosti pro porušení zákona. Ve stadiu, ve kterém k vadě došlo, by tato vada musela být zhojena (samozřejmě za předpokladu, že by to bylo možné), a úkon by musel být proveden znovu. K původně provedenému úkonu by nebylo možné v dalším řízení přihlížet, neboť by se jednalo ve vztahu k obviněnému o úkon neúčinný (rozh. uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, část trestní, svazek 9, ročník 1994, s. 299, č. 40/94 – I). Rovněž provedení výsledku obviněného bez přítomnosti obhájce bezprostředně po sdělení obvinění je v případech nutné obhajoby porušením práva na obhajobu (srov. náleží Ústavního soudu publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení pod č. 59/97). V případě, že by byl prováděn úkon trestního řízení, a jednalo by se o nutnou obhajobu, ovšem obviněný by obhájce neměl, jednalo by se o flagrantní porušení práva na obhajobu. Naopak v případě, kdy obviněný po určitou část řízení neměl obhájce, ačkoliv ho měl mít, přičemž v této době, kdy obviněný obhájce neměl, nebyly orgány činnými v trestním řízení prováděny žádné úkony, směřující k vydání meritorního rozhodnutí, nejde o porušení práva na obhajobu a nelze uplatnit dovolací

důvod dle § 265b odst. 1 písm.c) tr. řádu (srov. rozh. č. 48/2003 Sb. rozh. tr.). Jedná-li se o důvod nutné obhajoby, musí mít obviněný obhájce pro to konkrétní řízení v trestní věci, ve kterém důvod nutné obhajoby vznikl. Nepostačí tedy, pokud má obviněný obhájce v jiné trestní věci (srov. rozh. uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, část trestní, svazek 9, ročník 1994, s. 299, č. 40/94 – II). V případech nutné obhajoby nelze konat hlavní líčení ani v něm pokračovat v nepřítomnosti obhájce, a to i tehdy, neúčastní-li se obhájce hlavního líčení na základě dohody s obžalovaným. Pokud by k tomu přesto došlo a hlavní líčení by bez ohledu na nutnou obhajobu bylo konáno v nepřítomnosti obhájce, došlo by k porušení práva obžalovaného na obhajobu a důkazy provedené v nepřítomnosti jeho obhájce by byly vůči tomuto obžalovanému neúčinné (k tomu srov. rozh. publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, část trestní, svazek 6, ročník 2000, s. 332, č. 33/2000).

Otázkou, od kdy musí, resp. může mít obviněný obhájce se zabýval ve svých rozhodnutích rovněž Evropský soud pro lidská práva. Je-li obviněný na svobodě, z hlediska Úmluvy nebrání nic tomu, aby si zvolil obhájce a radil se s ním bez jakéhokoli omezení již v přípravném řízení³⁷⁾. Soud se zabýval případy přítomnosti obhájce v přípravném řízení za předpokladu, kdy je obviněný zbaven osobní svobody. V rozsudku *Imbroscia v. Švýcarsko* z 24.11.1993, A č. 275, § 36, Soud připustil účast obhájce již v přípravném řízení (za určitých podmínek). Rovněž tak v rozsudku *Quaranta v. Švýcarsko* z 24.5.1991, A č. 205, § 26. Ovšem Soud rovněž judikoval, že v Úmluvě není výslovně uvedeno, že obviněný má právo na pomoc advokáta již v přípravném řízení. S ohledem na absenci výslovného ustanovení nelze tvrdit, že právo radit se s obhájcem a využívat jeho pomoci po celou dobu řízení nepodléhá žádnému omezení (rozs. *John Murray v. Spojené království* z 8.2.1996, Recueil 1996-I, § 63).

---

37) Repík, B.: Advokát ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dokončení) *Bulletin advokacie*, 11-12/2002, s. 12 – 24

V případě, kdy je v přípravném řízení vyslýchán obviněný, u něhož je dán důvod nutné obhajoby, a při tomto výslechu je přítomen advokát, který ovšem v době výslechu není obviněným k obhajobě ani zvolen ani mu ustanoven, je provedení takového výslechu procesně nepoužitelné, a to i v případě, kdy je zmiňovaný advokát posléze k obhajobě obviněného ustanoven (srov. usnesení Vrchního soudu v Praze z 19. 2. 1998, sp. zn. 1 To 3/98). Je přitom bez významu, zda se jedná o první či jakýkoli další výslech obviněného. Důkaz výslechem obviněného za těchto okolností je důkazem absolutně neúčinným³⁸⁾.

Advokát se stává obhájcem obviněného v momentě, kdy je obviněnému soudem v souladu s ust. § 39 tr. řádu ustanoven (tehdy se de iure stává obhájcem obviněného) a kdy navíc k této skutečnosti přistoupí další skutečnost, a sice, že jak obviněný, tak obhájce jsou o tom řádně uvědoměni (srov. usnesení Vrchního soudu v Praze z 19. 2. 1998, sp. zn. 1 To 3/98).

Pokud teprve po vydání trestního příkazu nastanou důvody nutné obhajoby podle § 36 odst. 1 písm. a) tr. řádu a obviněný neměl obhájce, nejde o případ, kdy by rozhodnutí trestním příkazem bylo učiněno na podkladě vadného postupu řízení (srov. rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.9.2000, sp. zn. 7 Tz 214/2000).

Nejvyšší soud ČR se v souvislosti s problematikou nutné obhajoby zabýval otázkou, zda může obhajobu vykonávat advokát vyškrtnutý ze seznamu advokátů, pokud je dán důvod nutné obhajoby (srov. rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 1.3.2001, sp. zn. 3 Tz 13/2001). Toto rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR je velmi sporné a je nutno se proti němu zásadně ohradit³⁹⁾. Nejvyšší soud ČR totiž v daném případě dospěl

---

38) Jelínek, J., Obviněný a jeho právo na obhajobu, Bulletin advokacie, 2/1999, s. 44 - 49

39) Nejvyšší soud ČR v této věci na základě podané stížnosti pro porušení zákona řešil,
(pokračování na následující straně)

k závěru, že s ohledem na konkrétní skutečnosti tohoto případu není důvod pro zrušení pravomocného rozhodnutí z důvodu, že obhajobu vykonával advokát vyškrtnutý ze seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou, byť byly dány důvody nutné obhajoby.

S uvedeným rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR se nelze ztotožnit. V žádném případě nelze akceptovat důvody, pro které Nejvyšší soud rozhodl o zamítnutí stížnosti pro porušení zákona, neboť v daném případě dal přednost právní moci rozhodnutí před právem na obhajobu. Rozhodně nelze toto rozhodnutí aplikovat všeobecně. Trestní řízení je vysoce formalizovaný proces. Pokud jde o podmínky obhajoby, zákon zcela jasně stanoví, že obhájcem může být pouze advokát. Jak je uvedeno výše, advokátem je ve smyslu zákona o advokacii osoba zapsaná v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou. V daném případě ovšem obhajobu obviněných vykonávala osoba, která advokátem nebyla. Pokud bychom uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu akceptovaly, mohly bychom dospět i k tak absurdním závěrům, že obviněného může

---

(pokračování)

zda došlo k závažnému porušení procesních předpisů, zejména těch, které upravují právo na obhajobu, pokud obviněné zastupoval obhájce, resp. advokát, který byl vyškrtnut ze seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou, tedy v podstatě osoba, nesplňující předpoklady stanovené ust. § 35 odst. 1 tr. řádu. V tomto konkrétním případě posuzoval Nejvyšší soud mimo jiné i tu skutečnost, jakým způsobem byla obhajoba obviněných ze strany vyškrtnutého advokáta vedena a zda tato skutečnost mohla mít vliv na správnost napadeného rozhodnutí, jakož i zda mohla zhoršit postavení obviněných. Nejvyšší soud ČR dospěl k závěru, že při odstranění této procesní vady v tomto konkrétně posuzovaném případě by zákonný soudce jen stěží dospěl k jinému zjištění skutkového stavu věci vedoucího k jiným právním závěrům a v důsledku toho by rozhodl jinak, než jak učinil napadeným rozhodnutím. Navíc onen advokát vyškrtnutý ze seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou, vykonával obhajobu obviněných dle zjištění Nejvyššího soudu ČR řádně a nedopustil se žádných procesních pochybení. Nejvyšší soud navíc poukázal na tu skutečnost, že průlom do právní moci rozhodnutí může být učiněn jen ze zcela mimořádných důvodů a řízení by se navíc muselo navrátit až do fáze přípravného řízení. Jelikož obvinění byli mladiství, byli by opakovaně vystavováni psychické zátěži. Vzhledem k těmto skutečnostem byla stížnost pro porušení zákona zamítnuta.

v podstatě obhajovat kdokoli, a pokud by bylo posléze shledáno, že soud by dospěl bez ohledu na tuto skutečnost ke stejným skutkovým zjištěním a stejnému právnímu posouzení, jako kdyby obviněného obhajoval advokát, a že tento „obhájce“ jednal zcela v zájmu obviněného, zcela bychom popřeli smysl ust. § 35 odst. 1 tr. řádu a tím i smysl práva obviněných na obhajobu.

Naproti tomu lze souhlasit se závěrem Nejvyššího soudu ČR, z něž plyne, že se v případě, kdy nebyl dán žádný z důvodů nutné obhajoby a obhajobu obviněného vykonával v odvolacím řízení obhájce zvolený obviněným, jenž však byl v době konání veřejného zasedání již vyškrtnut ze seznamu advokátů České advokátní komory, a nemohl být tedy obhájcem obviněného ve smyslu ust. § 35 odst. 1 tr. řádu, nejedná o porušení práva na obhajobu a není dán ani dovolací důvod dle § 265b odst. 1 písm. c) tr. řádu spočívající v tom, že obviněný neměl v řízení obhájce, ač ho podle zákona měl mít, a to proto, že v takovém případě není možné dovodit, že obviněný obhájce podle zákona měl mít (srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.1.2005, sp. zn. 8 Tdo 1480/2004).

Obviněný musí mít obhájce již v přípravném řízení v následujících případech:

- pokud **je ve vazbě** (z hlediska nutné obhajoby z důvodu uvedeného v § 36 odst. 1 písm. a) tr. řádu je přitom nerozhodné, že byl obviněný vzat do vazby v jiné trestní věci (rozh. uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní č. 16/70), **ve výkonu trestu odnětí svobody** nebo **na pozorování ve zdravotnickém ústavu** (v posledně jmenovaném případě může být obviněný umístěn na pozorování do zdravotnického ústavu, nelze-li jeho duševní stav vyšetřit jinak). V těchto případech je důvod nutné obhajoby nasnadě. Osoby, které jsou ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody nebo na pozorování ve zdravotnickém zařízení mají omezenou osobní svobodu. Jsou proto znevýhodněni oproti jiným obviněným, kteří jsou

stíhání na svobodě. Obhájce je v daném případě garantem alespoň částečného vyvážení nastalé nerovnosti;

- pokud je **obviněný zbaven** ve smyslu § 10 odst. 1 zák. č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“) **způsobilosti k právním úkonům** nebo je-li jeho **způsobilost k právním úkonům** ve smyslu ust. § 10 odst. 2 OZ **omezena**⁴⁰⁾. I v daném případě je tento důvod nutné obhajoby v trestním řádu zakotven zejména z toho důvodu, aby uvedené osoby nebyly znevýhodněny oproti ostatním osobám, proti nimž je vedeno trestní řízení, jež ale mají plnou způsobilost k právním úkonům;
- **jde-li o řízení proti uprchlému**. Trestní řízení proti uprchlému je v trestním řádu zařazeno do hlavy dvacáté nazvané „Zvláštní způsoby řízení“ a je upraveno v ustanoveních § 302 – 306a tr. řádu. Jedná se o specifický případ trestního řízení, které se vede proti osobě, která se vyhýbá trestnímu řízení pobytem v cizině nebo tím, že se skrývá.

Obhájce má v uvedeném řízení zcela specifické postavení. Trestní stíhání v řízení proti uprchlému se zahajuje tím, že obhájci je doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání obviněného.

V řízení proti uprchlému musí mít obviněný vždy obhájce. Obhájce má v řízení proti uprchlému stejná práva jako obviněný (§ 304 tr. řádu). Obhájci se rovněž doručují veškeré písemnosti. Z toho plyne, že předvolání k hlavnímu líčení nebo k veřejnému zasedání a

---

40) Dle § 10 odst. 1 OZ soud zbaví způsobilosti k právním úkonům fyzickou osobu, jestliže tato není vůbec schopna pro duševní poruchu, která není jen přechodného rázu, činit právní úkony. Dle § 10 odst. 2 OZ soud omezí způsobilost fyzické osoby k právním úkonům, jestliže je tato schopna pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů činit jen některé úkony. Soud současně v rozhodnutí určí rozsah omezení způsobilosti k právním úkonům.

rozsudek jsou třeba doručit obhájci do vlastních rukou podle § 63 odst. 1, 3 tr. řádu (srov. rozh. Nejvyššího soudu ČSR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 7-8, ročník 1980, s. 484, pod č. 71/1980). Jelikož se v řízení proti uprchlému všechny písemnosti určené pro obviněného doručují toliko obhájci (§ 306 odst. 1 tr. řádu), neuplatní se zde ustanovení § 265e odst. 2 tr. řádu a pro běh lhůty k podání dovolání je relevantní doručení rozhodnutí soudu druhého stupně jen obhájci obviněného. Jestliže však ještě před uplynutím zákonné dovolací lhůty (§ 265e odst. 1 tr. řádu), jejíž běh již byl založen doručením rozhodnutí obhájci obviněného v řízení proti uprchlému, pominuly důvody pro konání řízení proti uprchlému, pak je třeba doručit rozhodnutí soudu druhého stupně obviněnému, přičemž toto pozdější doručení má účinky na běh dovolací lhůty předpokládané ustanovením § 265e odst. 2 tr. řádu, takže lhůta k podání dovolání počíná běžet až od tohoto pozdějšího doručení obviněnému (srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 10, ročník 2008, s. 917, pod č. 57/2008).

Přestože trestní řád nepředvídá povinné právní zastoupení v případě ust. § 306a odst. 2 tr. řádu, které upravuje možnost uprchlého podat návrh na zrušení předchozího pravomocného rozhodnutí učiněné v jeho nepřítomnosti, má soud dostát své obecné poučovací povinnosti vyplývající mu z ust. § 33 odst. 4 tr. řádu a poučit stěžovatele o jeho právech, tedy i o právu zvolit si obhájce, a poskytnout mu uplatnění těchto práv (srov. nález Ústavního soudu ČR publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 32, ročník 2004, s. 441, pod č. 47/2004).

V případě, kdy důvod, aby byl obviněný stíhán jako uprchlý, vyvstane až po doručení usnesení o zahájení trestního stíhání přímo obviněnému, nejpozději však do doby podání obžaloby, učiní státní zástupce záznam do spisu o tom, že vyvstal důvod konání řízení proti uprchlému. Tento záznam se doručuje obhájci. Pokud důvod pro konání řízení proti uprchlému vyvstane po podání obžaloby,

rozhoduje o konání řízení proti uprchlému soud, a to buď na návrh státního zástupce nebo i bez takového návrhu;

- v řízení proti mladistvému. K tomu viz. kapitola X. „Postavení obhájce v řízení v trestních věcech mladistvých“.

Obviněný musí mít dále ve smyslu ust. § 36 odst. 2 tr. řádu obhájce v případech, kdy to považuje soud a v přípravném řízení státní zástupce za nutné, zejména proto, že **vzhledem k duševním nebo tělesným vadám obviněného mají pochybnosti o jeho způsobilosti se náležitě hájit.** Jedná se zejména o případy, kdy obviněný z důvodů své zdravotní indispozice není schopen se náležitě sám hájit, ať už pro vady řeči, sluchu, zraku, nebo v případě osob, které jsou vážně nemocné. Obdobně je tomu v případě, kdy obviněný neumí číst nebo psát (srov. rozh. Nejvyššího soudu uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, část trestní, svazek 7-8, ročník 1978, s. 466, pod č. 65/78). Dalším konkrétním případem, který lze podřadit pod uvedený důvod nutné obhajoby, je okolnost, kdy podle znaleckého posudku znalce z oboru psychiatrie není obviněný pro duševní poruchu schopen náležitě rozpoznat nebezpečnost svého činu pro společnost nebo dostatečně ovládat své jednání. I v tomto případě je tato skutečnost důvodem, pro který lze mít pochybnosti o schopnosti obviněného se náležitě hájit (srov. rozh. Nejvyššího soudu SSR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 4-5, ročník 1977, s. 215, pod č. 27/1977). Na druhou stranu pouhá skutečnost, že obviněný je v důsledku operací podroben anestézii není sama o sobě skutečností vzbuzující pochybnosti o jeho způsobilosti se náležitě hájit, pokud tato skutečnost není doprovázena jinou okolností, např. výraznými změnami v chování obviněného, které by mohly vzbudit pochybnosti o jeho schopnosti vnímat prožité události, reprodukovat je, event. reagovat na okolní vjemy (srov. rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.3.2003, sp. zn. 3 Tdo 374/2003).

Pokud je obviněný cizincem a nezná dostatečně český jazyk, nelze z této skutečnosti bez dalšího vyvozovat důvod nutné obhajoby uvedený pod § 36 odst. 2 tr. řádu, zvláště pokud obviněný pochází ze země, která kulturně, civilizačně, způsobem života svých obyvatel i organizací celé společnosti v podstatě vychází z obdobných principů jako Česká republika. V takovém případě pak určitá jazyková bariéra mezi obviněným na straně jedné a soudy jako orgány činnými v trestním řízení na straně druhé neznamená bariéru znemožňují obviněnému náležitou obhajobu a je snadno překonatelná tím, že je přibrán tlumočnick (srov. rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.12.2004, sp. zn. 7 Tdo 1410/2004).

Obviněný musí mít rovněž obhájce již v přípravném řízení, koná-li se řízení o trestném činu, na který **trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let**. V případě, že se jedná o zvláště nebezpečného recidivistu, je třeba při výkladu uvedeného důvodu nutné obhajoby vycházet z horní hranice stanovené v souladu s § 42 odst. 1 z. č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „tr. zák.“), tedy z horní hranice zvýšené o jednu třetinu (rozh. uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní č. 12/63). Orgány činné v trestním řízení jsou přitom povinny s ohledem na tento důvod nutné obhajoby řešit jako předběžnou otázku, zda nové projednávané útoky tvoří s již projednanou trestnou činností téhož pachatele pokračující trestný čin podle § 89 odst. 3 tr. zák. a zda bude možnost uložit společný trest podle § 37a tr. zák. podle sazby trestu odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje 5 let. V takovém případě jsou splněny podmínky nutné obhajoby a je třeba zajistit, aby měl obviněný obhájce (k tomu srov. blíže rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 1.9.2005, sp. zn. 7 Tdo 851/2005).

Trestní řád dále zakotvuje povinnost mít obhájce v následujících případech:

- v hlavním líčení konaném ve zjednodušeném řízení proti zadrženému (§ 314b odst. 2 tr. řádu). Za jakých podmínek musí být zadržený obhájce ve zkráceném přípravném řízení je uvedeno dále;

- v případech, které jsou v trestním řádu zakotveny v souvislosti s právním stykem s cizinou⁴¹⁾. Obviněný musí mít obhájce, má-li se vyjádřit, zda se vzdává práva na uplatnění zásady speciality v řízení po vydání z cizího státu (§ 389 odst. 2 tr. řádu, § 406 odst. 3 tr. řádu), v řízení o vydání do cizího státu nebo o předání do jiného členského státu Evropské unie, v řízení o dalším předání do jiného členského státu Evropské unie (§ 421 odst. 2 písm. a) tr. řádu), v řízení o uznání a výkonu cizozemského rozhodnutí, v řízení o uznání a výkonu rozhodnutí jiného členského státu Evropské unie o peněžitých sankcích a plněních, kterým byl uložen peněžitý trest nebo pokuta, a v řízení o uznání a výkonu rozhodnutí jiného členského státu Evropské unie o propadnutí nebo zabrání majetku⁴²⁾. Jedná se o případy, se kterými se ovšem dle mého názoru nesetkávají obhájci až tak často;

- v řízení, v němž se rozhoduje o uložení nebo změně zabezpečovací detence nebo ochranného léčení, s výjimkou ochranného léčení protialkoholního. V případě, že se jedná o uložení ochranného léčení protialkoholního, nejedná se o důvod nutné obhajoby. Lze ovšem zcela souhlasit se závěrem, že pokud vzhledem k povaze návyku takové osoby vznikne pochybnost o její způsobilosti náležitě se hájit, lze uplatnit důvod nutné obhajoby dle § 36 odst. 2 tr. řádu⁴³⁾. Obhájce musí mít osoba z uvedeného důvodu také tehdy, kdy je jí ve veřejném

---

41) Mnohá z těchto ustanovení byla do trestního řádu začleněna v souvislosti s implementací Rámcového rozhodnutí Rady ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy (2002/584/SVV) do právního řádu České republiky.

42) blíže k problematice postavení, práv a povinností obhájce v rámci právního styku s cizinou srov.: Novotná, J.: Dožadování trestněprávní pomoci v členských státech Evropské unie z pohledu obhájce České republiky, *Bulletin advokacie*, 5/2006, s. 9 – 18; dále Novotná, J.: Právní pomoc v cizině v přípravném řízení trestním, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2005, s. 15 – 24, 75 – 85; rovněž Novotná, J.: Evropský zatýkací rozkaz z pohledu práv obviněného a jeho obhájce (Některé úvahy de lege ferenda), *Trestněprávní revue*, 4/2003, s. 101 - 109

43) k tomu blíže: Vantuch, P. *Obhajoba obviněného*. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2002, 62 s

zasedání uloženo ochranné opatření za situace, kdy v jejím případě bylo předtím podle § 172 odst. 1 písm. e) tr. řádu zastaveno trestní stíhání (k tomu srov. blíže rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.7.2007, sp. zn. 4 Tz 49/2007).

Trestní řád dále vypočítává důvody nutné obhajoby v ustanovení § 36a tr. řádu.

Dle citovaného ustanovení musí mít odsouzený obhájce ve výkonávacím řízení, v němž soud rozhoduje ve veřejném zasedání, pokud se jedná o odsouzeného:

- který je ve smyslu § 10 odst. 1 OZ zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo jehož způsobilost k právním úkonům je ve smyslu § 10 odst. 2 OZ omezena,
- který je ve vazbě. Vzetí odsouzeného do vyhošťovací vazby dle § 350c odst. 1 tr. řádu ovšem nezakládá samo o sobě důvod nutné obhajoby ve smyslu § 36a odst. 1 písm. b) tr. řádu (srov. stanovisko Nejvyššího soudu, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, část trestní, svazek 9-10, ročník 2002, s. 569, pod č. 56/02)⁴⁴⁾; nebo
- u nějž jsou pochybnosti o jeho způsobilosti se náležitě hájit.

Odsouzený musí mít dále obhájce v řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy v následujících případech:

- jedná-li se o případy, kdy je odsouzený ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody nebo na pozorování ve zdravotnickém ústavu nebo je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost

---

44) V této souvislosti je nutno poukázat na skutečnost, že uvedené stanovisko odkazuje na ustanovení § 36a odst. 1 písm. c) tr. řádu a nikoli na ust. § 36a odst. 1 písm. b) tr. řádu, který dle platného znění tr. řádu uvedený důvod nutné obhajoby upravuje. Stanovisko Nejvyššího soudu však bylo učiněno za účinnosti trestního řádu účinného v té době, kdy uvedený důvod nutné obhajoby dle současné právní úpravy zakotvený v ust. § 36a odst. 1 písm. b) tr. řádu byl zakotven v ust. § 36a odst. 1 písm. c) tr. řádu.

k právním úkonům omezena (zde odkazují na skutečnosti uvedené výše k těmto důvodům nutné obhajoby),

- jde-li o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let. Zde platí obdobně to, co bylo uvedeno výše ohledně zvýšení horní hranice u zvláště nebezpečného recidivisty pro účely posouzení, zda je dán důvod nutné obhajoby,
- jsou-li pochybnosti o jeho způsobilosti se řádně hájit, nebo
- jde-li o řízení proti odsouzenému, který zemřel.

V souvislosti s otázkou nutné obhajoby Nejvyšší soud ČR ve svém usnesení ze dne 17.11.2003, sp. zn. 11 Tdo 1286/2003 konstatoval, že dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. řádu dopadá nejen na případy nutné obhajoby a porušení příslušných zákonných ustanovení ji upravujících v tom smyslu, že obviněný obhájcem v řízení, kde jsou podmínky nutné obhajoby, formálně vůbec nedisponoval, ale pokrývá i případy, kdy sice obviněný obhájce - ať již zvoleného nebo ustanoveného soudem - má, ale orgány činnými v trestním řízení nejsou plněny zákonné povinnosti z této situace vyplývající, jež mají obhájci umožnit, aby svá zákonná oprávnění a povinnosti plnil. I zde jde totiž o situaci, kdy obviněný v řízení obhájce nemá (v tom smyslu, že jej v daném úseku řízení v důsledku pochybení orgánu činného v trestním řízení neobhajuje), ač ho podle zákona mít má (v tom smyslu, že mu má být umožněno řádně uplatnit jeho zákonná práva). Z věcného hlediska je totiž nepochybné, že faktické důsledky pro obviněného jsou v obou uvažovaných případech stejné: jeho právo na obhajobu je zásadně omezováno a soud (nebo jiný orgán činný v trestním řízení) jedná bez jeho obhájce, ačkoliv je jeho povinností jednat s ním. Rovněž v případě, v němž sice nejsou splněny zákonné podmínky nutné obhajoby (§ 36 a násl. tr. řádu), ale k ustanovení obhájce soudem dojde z jiných zákonem stanovených důvodů nebo si obviněný obhájce sám zvolí, resp. mu jej zvolí k tomu oprávněná osoba, a orgány činné v trestním řízení postupují tak, jako by se tak nestalo, lze dovodit, že obviněný v řízení obhájce neměl, ač jej ze zákona mít měl ve smyslu ustanovení § 265b odst. 1 písm. c) tr. řádu.

Důvody nutné obhajoby ve smyslu ustanovení § 36 odst. 1 tr. řádu mohou vzniknout i po vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně až do právní moci rozsudku. V takovém případě je nutno neprodleně postupem podle § 38 odst. 1 tr. ř. zajistit obžalovanému obhájce a doručit mu rozsudek. Osmidenní lhůta k podání odvolání pak běží podle § 248 odst. 2 tr. řádu od toho doručení, které bylo provedeno nejpozději (srov. usnesení Krajského soudu v Hradci Králové, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 8, ročník 2007, s. 704, pod č. 42/2007).

Plná možnost uplatnění práv obhajoby předpokládá, že po vzniku důvodu nutné obhajoby bude obviněným, popř. osobami k tomu oprávněnými obhájce neprodleně zvolen nebo nebude-li obviněným ani osobami k tomu oprávněnými obviněnému obhájce zvolen, tak bude soudem obhájce obviněnému ustanoven. Teprve potom mohou být konány vyšetřovací úkony⁴⁵⁾.

Slovenská právní úprava obsahuje obdobnou úpravu nutné obhajoby jako český trestní řád. Podstatnější rozdíl v taxativně vyjmenovaných důvodech nutné obhajoby dle slovenského trestního řádu oproti českému trestnímu řádu je, že důvod nutné obhajoby je dán mimo jiné v případě řízení o obzvlášť závažném zločinu⁴⁶⁾. Česká úprava naproti tomu stanoví, že jde o důvod nutné obhajoby, pokud je proti obviněnému vedeno řízení pro trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let. Jedná se tedy o podstatné zúžení podmínek nutné obhajoby oproti českému trestnímu řádu, jakož i oproti původní slovenské úpravě⁴⁷⁾. V této souvislosti je navíc potřeba uvést, že pokud se jedná o tento důvod nutné obhajoby zakotvený zákonodárcem ve

---

45) Štěpán, J., Boček, O.: K účasti obhájce ve vyšetřování, Socialistická zákonost, 3-4/1968, s. 228 – 236

46) Co je považováno dle slovenského trestního řádu za obzvlášť závažný zločin – viz odkaz pod bodem ad 33)

47) k tomu blíže: Mandliak, J., Romža, S.: Niekoľko poznámok k rekodifikáciám trestnoprávných noriem v Slovenskej republike, Bulletin advokacie, 1/2007, s. 38 – 44

slovenském trestním řádu, může se obviněný v daném případě nutné obhajoby po první poradě se svým obhájcem výslovným prohlášením vzdát práva na nutnou obhajobu. Obhájce by měl v tomto případě poskytnout obviněnému alespoň základní informace týkající se vzneseného obvinění a procesního postavení obviněného v trestním řízení⁴⁸⁾.

Prohlášení o vzdání se práva na nutnou obhajobu může vzít obviněný zpět. Úkony vykonané po výslovném prohlášení o vzdání se práva na nutnou obhajobu do zpětvzetí tohoto prohlášení se nemusí opakovat.

Byť uvedený institut není v našem právním řádě upraven, objevily se úvahy nad případnou možností zakotvení daného institutu vzdání se práva na nutnou obhajobu do českého trestního řádu, a to např. u bagatelních věcí spáchaných recidivistou, vzatého pro tento trestný čin do vazby (vzetím do vazby pak vzniká důvod nutné obhajoby) nebo s ohledem na ekonomické důvody, pro které by byla dána možnost práva vzdát se obhájce z důvodu ušetření nákladů, které po pravomocném odsouzení musí odsouzený nahrazovat státu⁴⁹⁾.

Mám však za to, že právě ve výše uvedených důvodech by mohlo dojít ke zkrácení práva na obhajobu. Lze si však představit zakotvení uvedeného institutu, ovšem za zcela přesně specifikovaných podmínek (obdobných jako je tomu ve slovenském trestním řádu), které by zamezovaly případnému zneužívání tohoto institutu. Formální obhajoba je součástí práva na obhajobu a jako taková nesmí být porušována.

Věcný záměr trestního řádu⁵⁰⁾ počítá se zavedením práva obviněného

---

48) Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok, Stručný komentár, IURA EDITION, spol. s r.o., Prvé vydanie, 2006, s. 160

49) Šabata, K.: Některé aspekty práva na obhajobu ve slovenském trestním řízení a jejich srovnání s naší právní úpravou, Státní zastupitelství, č. 11/2007, s. 21 – 23

50) Věcný záměr trestního řádu uveřejněný na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti České republiky, Návrh věcného řešení, Vlastní úprava trestního řádu, Obecná část, bod 7, s. 28 – 29

vzdát se po první poradě s ustanoveným obhájcem obhajoby v případě, že bude proti němu vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin⁵¹⁾, nepůjde-li o řízení o trestném činu, na nějž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje 12 let. Věcný záměr počítá s tím, že obviněný by tak mohl učinit výslovným prohlášením vůči orgánu činnému v trestním řízení, který v této době vede řízení. Toto prohlášení bude moci obviněný vzít zpět, přičemž úkony provedené od okamžiku doručení prohlášení o vzdání se obhajoby až do okamžiku zpětvzetí takového prohlášení nebude nutno opakovat jen z toho důvodu, že obviněný v této době nebyl zastoupen obhájcem. V souvislosti s navrhovaným omezením důvodu nutné obhajoby pouze na zvlášť závažné zločiny je poukazováno mimo jiné i na ekonomický přínos takto stanoveného důvodu nutné obhajoby⁵²⁾. Ekonomický důvod by však neměl být dle mého názoru v žádném případě povyšován nad právo na obhajobu.

Pro úplnost uvádím, že v době dokončování této práce byl rozeslán k vnitřnímu připomínkovému řízení legislativní návrh na omezení nutné obhajoby jednak v trestním řádu a jednak v ZSM. Dle tohoto návrhu by měly být dosavadní důvody nutné obhajoby omezeny následujícím způsobem:

- a) důvod nutné obhajoby by byl napříště navázán pouze na nejzávažnější úmyslné trestné činy (dle z. č. 40/2009 Sb. na zvlášť závažné zločiny, tj. úmyslné trestné činy, na něž zákon stanoví horní hranicí převyšující 10 let). V daném případě by měl navíc obviněný právo vzdát se zastoupení obhájcem. Toto právo by muselo být učiněno výslovně, muselo by mít písemnou formu a muselo by být učiněno až po poradě s obhájcem. Zároveň se připouští možnost vzít příslušné prohlášení o

---

51) Za zvlášť závažné zločiny se dle § 14 odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, účinného od 1.1.2010 (dále jen „z. č. 40/2009 Sb.“) považují ty úmyslné trestné činy, na něž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let

52) Kratochvíl, V.: Vybrané otázky „obecné a zvláštní části“ Návrhu věcného záměru zákona o trestním řízení soudním (trestní řád) 2007 (opět předmět tradičně prázdninového připomínkového řízení), Státní zastupitelství, 5/2008, s. 6 – 15

vzdání se obhájce zpět. Vzdát se obhájce obviněný nebude dle předkládaného návrhu moci v případě, že mu hrozí výjimečný trest. Obviněný se dále bude moci vzdát obhájce i v případě, kdy proti němu bude vedeno hlavní líčení konané ve zjednodušeném řízení proti zadrženému;

- b) došlo by k omezení nutné obhajoby v řízení podle hlavy XXV. tr. řádu (právní styk s cizinou);
- c) k zásadním změnám by došlo rovněž v ZSM. Ke změně by mělo dojít jednak, pokud jde o okamžik, od kdy obviněný mladistvý musí mít obhájce. Nově by měl mít mladistvý obhájce až od doručení usnesení o zahájení trestního stíhání. V řízení vedeném proti mladistvému a dále ve vykonávacím řízení, bude-li rozhodovat soud pro mládež ve veřejném zasedání, a v řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy, bude-li rozhodovat soud pro mládež ve veřejném zasedání, by měl mít mladistvý obviněný obhájce pouze do dovršení 18. roku věku. Osoby, jež jsou mladistvému oprávněny zvolit obhájce, by tak mohly učinit pouze do doby, kdy dovrší 18. rok věku.

V této souvislosti je nutno podotknout, že jakákoli změna související s omezením nutné obhajoby musí být vždy důkladně promyšlena tak, aby nedošlo k omezení práva na obhajobu. Současná úprava nutné obhajoby je dle mého soudu plně vyhovující a reflektuje práva těch obviněných, kteří jsou v některém směru omezeni na svých právech, a tím znevýhodněni ve vztahu k jiným obviněným i ve vztahu k orgánům činným v trestním řízení. Jako důvod omezení nutné obhajoby pak v žádném případě nemohou být uváděny ekonomické výhody⁵³⁾ tohoto omezení, neboť ekonomický přínos nelze v žádném případě stavět nad ústavně zakotvené právo na obhajobu.

---

53) Důvodová zpráva k legislativnímu návrhu vlády připravená Ministerstvem spravedlnosti ČR na omezení důvodů nutné obhajoby v tr. řádu a v ZSM, rozeslaná k vnitřnímu připomínkovému řízení, obecná část

V. ZVOLENÝ OBHÁJCE

1. Osoby oprávněné zvolit obhájce

Jak je uvedeno výše, jedním ze základních práv obviněného, zakotveným v Listině, je právo obviněného hájit se prostřednictvím obhájce. Z ustanovení § 33 odst. 1 tr. řádu vyplývá, že si obviněný může zvolit obhájce a radit se s ním i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení. Ustanovení § 2 odst. 13 tr. řádu mimo jiné stanoví, že ten, proti němuž se vede trestní řízení, musí být v každém období poučen o tom, že si může zvolit obhájce. Trestní řád tedy zakotvuje právo obviněného zvolit si obhájce. Trestní řád dává zásadně přednost obhájci zvolenému před obhájcem ustanoveným.

Obhájce si v první řadě může zvolit osoba, proti níž je vedeno trestní řízení. Pokud si obviněný obhájce zvolí a obhájce s volbou souhlasí, vzniká mezi obviněným a obhájcem smlouva o poskytování právních služeb, která z hlediska občanského zákoníku není samostatným smluvním typem, nýbrž příkazní smlouvou (§ 724 a násl. OZ), jež je významně modifikována ustanoveními zákona o advokacii. Tato smlouva o poskytování právních služeb může mít formu ústní či písemnou, může mít i konkludentní formu. Uvedená smlouva mezi advokátem a jeho klientem upravuje vnitřní vztah mezi obhájcem a obviněným. Z hlediska předejití případným sporům mezi klientem a advokátem lze doporučit uzavření písemné smlouvy o poskytování právních služeb, neboť v této smlouvě lze sjednat podrobnosti při výkonu zastupování, otázky odměny, náhrady hotových výdajů atd. Zejména v případě, že advokát účtuje za vykonanou činnost spočívající v poskytování právních služeb smluvní odměnu, lze jen doporučit uzavření takové smlouvy písemnou formou. Obviněný udělí obhájci pro zastupování v trestním řízení plnou moc. Plná moc je jednostranným právním úkonem, kterým se navenek prokazuje prohlášení zmocnitele o zmocnění zmocněnce a o rozsahu oprávnění jednat s účinky pro zmocnitele. Projevy vůle spojené s udělením,

odvoláním či vypovězením plné moci jsou tedy pro orgány činné v trestním řízení právními úkony, které jsou určující pro závěr, zda obhájce obviněného může vykonávat v zastoupení obviněného procesní úkony, ke kterým byl zmocněn (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.11.2002, sp. zn. 7 Tdo 927/2002).

V plné moci lze uvést jednak rozsah zmocnění⁵⁴⁾, dále se v plné moci zpravidla uvádí, že obviněný souhlasí s ustanovením substituta, pokud to bude nutné. V některých případech uděluje obviněný obhájci tzv. generální plnou moc⁵⁵⁾. Takto formulovaná plná moc není omezena pouze na konkrétní trestní řízení, ale má podstatně větší dosah, a to nejen na řízení související s předmětným trestním řízením. Zmocnění z uvedené plné moci se vztahuje např. i na řízení o zabrání věci. (k tomu srov. rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 10.4.2002, sp. zn. 4 Tz 22/2002).

Na základě udělené plné moci má obhájce postavení zmocněnce a obviněný postavení zmocnitele. Advokát se před orgány činnými v trestním řízení zpravidla prokazuje výše uvedenou písemnou plnou mocí, která je zakládána do spisu. Nepostačí pouze, že obviněný sdělí orgánům činným v trestním řízení, že si zvolil obhájce, a kdo jím je. K převzetí obhajoby je nezbytný souhlas advokáta. Tento je nutný vzhledem k tomu, že v souladu s ust. § 18 odst. 1 AZ je advokát oprávněn poskytnutí právních služeb odmítnout, pokud nebyl podle zvláštních předpisů ustanoven nebo Českou advokátní komorou k poskytnutí

---

54) To je zásadní rozdíl oproti úpravě v civilním řízení, ve kterém je možné udělit plnou moc pouze pro celé řízení – tzv. procesní plná moc. V trestním řízení je možné naopak udělit obhájci plnou moc pouze pro určitý úkon, např. pro sepsání odvolání, nebo pro určitou část řízení. Pak to ale musí být v plné moci výslovně uvedeno (k tomu srov. např. nález Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 272/2005, ze dne 3.8.2005).

55) Za tzv. generální plnou moc je třeba považovat takovou plnou moc, která obsahuje zmocnění advokáta (zmocněnce) k tomu, aby zmocnitele obhajoval, resp. ve všech právních věcech zastupoval, a to mimo jiné i v rozsahu práv a povinností podle trestního řádu, aby vykonával veškeré úkony, přijímal doručované písemnosti, podával návrhy a žádosti, přičemž se nejedná o zvláštní plnou moc.

právních služeb určen⁵⁶⁾. Zásadně tedy nepostačí, pokud obviněný pouze příslušnému orgánu činnému v trestním řízení sdělí, že si volí konkrétního obhájce. Volbu obhájce nelze považovat za dovršenou už tím, že obviněný buď sám nebo prostřednictvím policejního orgánu či jiné osoby advokátovi oznámí, že si jej za obhájce volí. Vyplývá to z obligační povahy smlouvy o poskytování právních služeb, která bez akceptace ze strany advokáta nemůže vzniknout. Důvody, pro něž advokát právní pomoc včetně obhajoby obviněného odmítne, mohou být různé povahy. Nejčastější je pracovní přetíženost nebo skutečnost, že klient není ochoten nebo schopen složit přiměřenou zálohu⁵⁷⁾. Za nesprávný lze považovat takový postup advokáta, který byl požádán o obhajobu na plnou moc, odmítl její převzetí a současně navrhoval, aby byl ustanoven obhájcem ex offo⁵⁸⁾. Takový postup by byl i v rozporu se současným zněním tr. řádu, který stanoví, jakým způsobem jsou advokáti k výkonu obhajoby ustanovováni. Výše uvedené vyplývá i z nálezu Ústavního soudu ČR ze dne 3.8.2005, sp. zn. IV. ÚS 272/2005⁵⁹⁾.

---

56) k tomu blíže: Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2002, 35 s

57) Mandák, V.: K otázce převzetí obhajoby na plnou moc obhájcem v případech nutné obhajoby, Bulletin advokacie, 8/1991, s. 29 - 33

58) Mandák, V.: K otázce převzetí obhajoby na plnou moc obhájcem v případech nutné obhajoby, Bulletin advokacie, 8/1991, s. 29 - 33

59) V uvedeném nálezu je mimo jiné uvedeno, že „právní vztah u dobrovolného zastoupení vzniká mezi zastoupeným a zástupcem na základě smlouvy (často nepřesně označované jako dohoda o plné moci), k jehož obsahu patří právo zástupce zastupovat zastoupeného v dohodnutém rozsahu. Zákon však nestanoví obligatorní formu uzavření tohoto právního úkonu, může být učiněna ústně a právní úkon směřující k uzavření této dohody může mít i konkludentní formu, např. tak, že obhájce, který byl ústně k zastupování obviněného zmocněn, začne jako obhájce v řízení vystupovat. Naproti tomu plná moc je jednostranný právní úkon zastoupeného, jenž je adresován třetím osobám, kterým se dává na vědomí, že zástupce je oprávněn zastoupeného zastupovat a v jakém rozsahu (plná moc je pouhým osvědčením existence práva určité osoby zastupovat jinou osobu). Kromě případů, kdy zákon požaduje speciální plnou moc k určitému právnímu úkonu, je věcí zmocnitelce, zda ke každému právnímu úkonu, jenž má být učiněn v jeho zastoupení, vystaví zmocněnci zvláštní plnou moc, či zda

(pokračování na následující straně)

Právo zvolit obviněnému obhájce má vedle obviněného jeho zákonný zástupce. Pokud si obviněný obhájce nezvolí a nezvolí-li mu jej ani jeho zákonný zástupce, může mu obhájce zvolit jeho příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner, druh a zúčastněná osoba. Tyto osoby volí obhájce vlastním jménem a na vlastní náklady. V praxi může však nastat problém v případě, kdy je obviněný ve vazbě a obhájce mu zvolí některá z výše uvedených osob, která má však odlišné příjmení od obviněného. Obhájce bohužel nemá žádnou možnost prokázat, že osoba, která obhájce obviněnému zvolila, je skutečně osobou k volbě obhájce oprávněnou. Orgány vězeňské služby na druhou stranu nemají žádnou možnost ověřit, zda obhájce zvolila osoba k tomu ze zákona oprávněná⁶⁰. V daném případě je proto nejvhodnější, aby plnou moc udělil obhájci přímo obviněný, aby se předešlo naznačeným problémům.

Obviněný musí vždy s volbou obhájce souhlasit. To neplatí v případě, že je obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena. V těchto případech mohou

---

(pokračování)

mu udělí plnou moc všeobecnou. Pokud měl v posuzovaném případě soud o zastoupení pochybnosti, ať již z hlediska jeho rozsahu či z hlediska doložení tohoto právního vztahu orgánům činným v trestním řízení, za situace, kdy takové pochybnosti v přípravném řízení nevznikly nebo nebyly stěžovateli žádným způsobem prezentovány, mohl a měl sám vyzvat stěžovatele nebo jeho obhájce, aby mu doklad prokazující uzavření dohody o zastupování a o jeho rozsahu předložili. Za uskutečněnou volbu ovšem obviněný (obžalovaný) nese odpovědnost sám, a již proto není obecný soud oprávněn posuzovat „kvalitu“ obhajoby či „nečinnost“ obhájce (případně i obžalovaného ve vztahu ke svému obhájci), neboť jemu (obhajovanému) nelze upřít právo na volbu procesní taktiky, již zamýšlí svůj záměr v řízení před soudem prosadit. Opak by totiž znamenal očividný zásah státní moci do ústavně zaručeného práva na obhajobu a případně též jistou – zřetelně nežádoucí a především ústavně nepřipustnou – formu státní kontroly nad jeho výkonem. (k tomu srov. dále náleží Ústavního soudu ze dne 25. září 1996, sp. zn. III. ÚS 83/96, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, sv. 6, náleží č. 87)“

60) k této problematice: Kordík, M.: Právo osoby so samostatnými obhajovacími právmi zvolit obviněnému obhajcu – problémy z aplikačnej praxe, Trestní právo, 3/2008, s. 36 - 38

jmenované osoby zvolit obviněnému obhájce i proti jeho vůli. V případě, že jmenované osoby zvolí obviněnému obhájce, a tento s volbou nesouhlasí a zvolí si obhájce jiného, má vždy přednost obhájce zvolený obviněným.

V případě, že je obviněnému obhájce ustanoven, nebo zvolí-li obviněnému obhájce osoba k tomu oprávněná, může si obviněný namísto ustanoveného obhájce nebo obhájce zvoleného osobou k tomu oprávněnou zvolit obhájce jiného. Je zásadně zcela nepřípustné nahradit v řízení před soudem, jakož i v přípravném řízení zvoleného obhájce obhájcem ustanoveným, případně vedle zvoleného obhájce vnutit obžalovanému obviněnému obhájce *ex offio*⁶¹⁾. Uvedený postup soudu je v zásadě ústavně nepřípustný, a to i tehdy, jestliže (kupříkladu z hlediska délky vyšetřovací vazby) hrozí nebezpečí z prodlení. Je totiž věcí státu a soudní moci samotné, aby pro výkon spravedlnosti vytvořil takové podmínky, které by umožňovaly splnit limity, které si sám zákonem stanovil, stejně jako je povinností orgánů soudní moci těchto limitů dbát (srov. nález Ústavního soudu ČR, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 6, ročník 1996, s. 123, pod č. 87/1996). Obdobně se otázkou nepřípustnosti nahrazení zvoleného obhájce obhájcem ustanoveným zabýval Ústavní soud ČR i ve svém nálezu publikovaném ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 20, ročník 2000, s. 49, pod č. 146/2000⁶²⁾.

---

61) Naproti tomu německá právní úprava připouští možnost ustanovit obviněnému vedle zvoleného obhájce obhájce ustanoveného (viz dále). K tomu srov.: Meyer-Gofner, L.: *Strafprozessordnung*, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 610

62) V uvedeném nálezu Ústavní soud ČR judikoval, že pokud rozhodl obecný soud o ustanovení obhájce obžalovaného přesto, že si tento pro svoji obhajobu obhájce (jednoho nebo více) sám zvolil, a jestliže svým procesním postupem nadto neumožnil jednomu ze zvolených obhájců uplatnění jeho práv, jednal v jeho nepřítomnosti za situace, kdy měl zjištěno, že nebyl o nařízeném jednání řádně a včas uvědoměn, porušil svým postupem ústavně zaručené právo obžalovaného na obhajobu.

Rovněž Evropský soud pro lidská práva se při svém rozhodování zabýval otázkou zvoleného obhájce. Obviněný má právo na výběr obhájce, jen když si ho sám zvolí a platí tomuto obhájci stanovený honorář. Ani toto právo však není absolutní. Úmluva připouští, aby obhájcem byla i jiná osoba než advokát⁶³⁾, není však v rozporu s Úmluvou, pokud má advokacie na výkon obhajoby v trestním řízení monopol. Pokud obhajobu vykonávají výlučně advokáti, může být i výběr z nich zúžen, např. tak, že obhájcem pro určitou trestní věc může být pouze advokát, který je členem zvláštní komory nebo je zapsán na zvláštním seznamu⁶⁴⁾.

V případě, že si obviněný zvolí nového obhájce (ať již měl předtím obhájce zvoleného jím samotným nebo osobou k tomu oprávněnou nebo mu byl obhájce ustanoven) a oznámí-li změnu obhájce tak, aby obhájce mohl být o úkonu vyrozuměn v zákonem stanovené lhůtě, orgán činný v trestním řízení je ode dne doručení takového oznámení povinen vyrozumívát nově zvoleného obhájce. V opačném případě je obhájce předtím ustanovený nebo zvolený, pokud není z obhajování vyloučen, povinen obhajobu vykonávat do doby, než ji osobně převezme později zvolený obhájce (§ 37 odst. 2 tr. řádu). Pokud obviněný ve věci, v níž je dán některý z důvodů nutné obhajoby, v den konání veřejného zasedání sdělí soudu, že vypověděl plnou moc svému zvolenému obhájci, jenž se však k veřejnému zasedání dostavil a pokračoval v jeho obhajobě, přičemž u něj nebyl shledán žádný důvod pro jeho vyloučení z obhajování

---

63) Tak právě dle rakouského trestního řádu může být obhájcem v trestních věcech nejen advokát, ale i univerzitní pedagog, který je oprávněn vyučovat trestní právo na rakouské univerzitě, jakož i jiná osoba, která je ze zákona oprávněna k zastupování v trestním řízení (např. notář, který složil speciální zkoušku z trestního práva hmotného a procesního). Obdobně i dle německého trestního řádu mohou obhajobu obviněných vykonávat další osoby, nejen advokát. Zde už je ovšem situace poněkud složitější, neboť německý trestní řád rozlišuje, kdo je oprávněn vykonávat obhajobu jako zvolený obhájce a kdo může být k obhajobě ustanoven (viz dále). Jak v rakouské tak v německé právní úpravě však platí, že obhajoba obviněných je vykonávána především advokáty.

64) Repík, B.: Advokát ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dokončení) Bulletin advokacie, 10/2002, s. 10 – 21

obviněného, pak postup soudu, který za této situace pokračuje v hlavním líčení (veřejném zasedání) za přítomnosti tohoto obhájce, nijak neporušuje právo obviněného na obhajobu, a nezakládá ani důvod k dovolání předpokládaný ustanovením § 265b odst. 1 písm. c) tr. řádu. Za této situace je stejný závěr namístě i v případě, jde-li o obhájce ustanoveného (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.10.2007, sp. zn. 11 Tdo 970/2007).

Ustanovení o povinnosti dosavadního obhájce vykonávat obhajobu, dokud ji osobně nepřevzme později zvolený obhájce, lze zcela nepochybně vztáhnout i na případy, kdy obviněný měl původně obhájce ustanoveného a posléze mu byl zvolen obhájce osobou k tomu oprávněnou (samozřejmě za předpokladu, že se zvolením obhájce vyslovil obviněný, který není zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo jehož způsobilost k právním úkonům není omezena, souhlas).

Uvedené ustanovení o povinnosti původně ustanoveného či zvoleného obhájce vykonávat obhajobu do doby, než se jí osobně ujme obhájce nově zvolený, bylo do trestního řádu zavedeno s účinností od 1.1.2002. Do té doby, kdy citované ustanovení nebylo v trestním řádu zakotveno, totiž v některých případech docházelo ze strany obviněných k záměrnému maření trestního stíhání opakovanými volbami obhájců. Tím docházelo ke značným průtahům řízení, které měly – např. pokud se jednalo o vazební věci – mimořádně nepříznivé následky, spočívající kupř. v uplynutí vazební lhůty atd⁶⁵⁾. K zamezení tohoto záměrného maření a průtahům trestního řízení bylo uvedené ustanovení zakotveno⁶⁶⁾.

---

65) k tomu srov.: Sváček, J.: Vliv činnosti obhájce na délku trestního řízení, *Právní praxe*, 4/1996, s. 225 - 227

66) k tomu srov. blíže: důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona (sněmovní tisk č. 785/0, z roku 2000, III. volební období), přijatý zákon byl posléze vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 265/2001 Sb.

2. Pluralita obhájců

Novela trestního řádu, zák. č. 265/2001 Sb., zavedla do trestního řádu dále institut plurality obhájců. Tento institut před 1.1.2002 již sice fakticky existoval⁶⁷⁾, ale jeho zakotvení v zákonné podobě bylo zcela jistě žádoucí mimo jiné i s ohledem na řešení otázek souvisejících např. s vyrozumíváním o úkonech trestního řízení, s doručováním písemností atd.

Zákon zásadně neřeší, kolik obhájců si obviněný zvolí. Částí odborné veřejnosti⁶⁸⁾ bylo zastáváno stanovisko, že by bylo vhodné stanovit horní hranici počtu obhájců, které si obviněný může zvolit, a to maximálně 3 obhájce. Toto stanovisko však zákonodárce nereflektoval a v zákoně žádné omezení pro horní hranici počtu obhájců, kteří mohou být obviněným zvoleni, nezakotvil. Ani rozhodnutím žádného orgánu činného v trestním řízení nemůže být počet obhájců omezen.

Z hlediska začlenění ustanovení o pluralitě obhájců do § 37 tr. řádu je

---

67) Tuto problematiku řešil Ústavní soud ČR ve svém nálezu publikovaném ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 11, ročník 1998, s. 119, pod č. 63/1998. Z uvedeného nálezu vyplývá, že obhajoba obviněného v průběhu celého trestního stíhání dvěma nebo více obhájci není zákonem vyloučena; je-li obviněný obhajován dvěma (více) obhájci a nejde-li o případy, kdy obhájci ex lege svědčí samostatné procesní postavení, jednají obhájci vždy za obviněného a výlučně jeho jménem a v důsledku toho sluší takto prováděnou obhajobu v každé její fázi procesně pokládat za jednotný procesní úkon, neboť takový úkon je vždy podmíněn procesním postavením obviněného a k němu se upíná (a k němu je přiřazen), a proto obhajoba je dovršena teprve tehdy, je-li dána příležitost (možnost) k jejímu uplatnění všem obhájcům, kteří se na obhajobě obviněného podílejí, přičemž pokud jde (pro ten který procesní úkon) o zákonem stanovené lhůty, ty – z procesní pozice obviněného – jsou naplněny okamžikem, kdy proběhnou vůči všem procesně oprávněným včetně obviněného samotného. Obdobně judikoval Ústavní soud ČR ve svém nálezu publikovaném ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 20, ročník 2000, s. 49, pod č. 146/2000.

68) Mandák, V.: Může mít obviněný více obhájců?, Socialistická zákonost 1/1990, s. 12 – 19

zřejmé, že institut plurality obhájců je přípustný zásadně pouze tehdy, pokud si obviněný obhájce zvolil sám nebo mu byl zvolen osobou k tomu oprávněnou. Pluralita obhájců je zcela vyloučena v případě, kdy je obhájce obviněnému ustanoven⁶⁹⁾.

V zásadě lze institut plurality obhájců hodnotit kladně, konkrétně zejména při komplikovaných trestních záležitostech, kdy je zapotřebí řešit speciální právní otázky. První skupinu případů, kdy bude obviněný zpravidla tento institut využívat, budou případy, kdy je obviněný stíhán pro více skutků různé právní kvalifikace, jejichž právní posouzení vyžaduje speciální znalosti z více oborů (konkrétně trestné činy spáchané v dopravě, trestné činy hospodářské či úmyslné trestné činy proti životu a zdraví). Další skupinu budou tvořit zejména případy, kdy se bude sice jednat o jeden skutek, ovšem problematika bude skutkově nebo právně tak složitá, že bude nezbytné rozdělení a koordinace úkonů obhajoby (bude se jednat např. o pokračující trestný čin s velkým množstvím dílčích útoků, kdy nebude vždy možné, aby se jediný obhájce účastnil všech úkonů. Z toho důvodu se jeví pluralita obhájců jako příhodná, neboť tito se mohou jednotlivých úkonů účastnit dle dohody s obviněným i mezi sebou navzájem). Další skupinou pak mohou být případy, kdy bude obviněný ohrožen vysokou trestní sazbou a pluralita obhájců zajistí, že v řízení nebude opomenuto nic, co je zapotřebí z hlediska obviněného uplatnit. V neposlední řadě se může jednat i o případy, které budou poměrně rozporuplné, pokud jde o důkazní materiál (zde může být institut více obhájců využit zejména s ohledem na možnost součinnosti při dokazování (např. oddělené kladení otázek při hlavním líčení atd.)⁷⁰⁾.

---

69) Naproti tomu v německém trestním řízení je přípustné ve výjimečných případech ustanovit obviněnému druhého obhájce vedle obhájce již dříve ustanoveného. Uvedená možnost ustanovení více obhájců obviněnému sice není trestním řádem SRN výslovně upravena, lež je přípustná (srov. rozh. Spolkového ústavního soudu 66, 331, publikovaném v NJW 1984, 2403, rovněž Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2005, s. 393).

70) Mandák, V.: Obhajoba obviněného více obhájci – některá praktická hlediska, Bulletin advokacie, 1/1990, s. 24 – 29

Nauka⁷¹⁾ rovněž poukazuje na možnost kolektivního posuzování otázek a širší konzultační činnost, rozdělení úkolů při přípravě obhajoby i při jejím provádění v různých stádiích trestního řízení. Svým způsobem jistou nevýhodou může být v některých případech duplicita jednotlivých úkonů prováděných zvolenými obhájci (zde záleží zejména na schopnosti pokud možno co nejuzší spolupráce mezi všemi zvolenými obhájci) a samozřejmě vyšší finanční nákladnost pro obviněného při volbě více obhájců. Kolektivní obhajoba, prováděná dvěma či více přímými obhájci, má řadu předností též z vnitřního pohledu činnosti advokacie. Právní pomoc lze lépe organizovat a koordinovat, prohlubuje se vědomí kolektivní síly obhajoby a přímé odpovědnosti za výsledek. Projevují se tak výhody z hlediska obsahu obhajoby, její taktiky, metodiky i z hlediska organizace práce⁷²⁾. S výše naznačenými závěry se lze plně ztotožnit.

V návaznosti na zakotvení institutu plurality obhájců do trestního řádu řeší trestní řád i v podstatě technickou záležitost spočívající v přijímání písemností a vyrozumívání všech zvolených obhájců. Obviněný je povinen v případě, že si zvolí dva nebo více obhájců, oznámit orgánu činnému v trestním řízení, kterého z těchto obhájců zmocnil k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení. Pokud tuto povinnost obviněný nesplní, určí obhájce, kterému budou doručovány písemnosti a který bude vyrozumíván o úkonech trestního řízení, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce. Uvedené rozhodnutí oznámí přitom všem zvoleným obhájcům. V případě, že by obviněný svou povinnost oznámit obhájce, který je jím zmocněn pro přijímání písemností a pro vyrozumívání o úkonech trestního řízení, nesplnil, a tuto osobu ze zvolených obhájců neurčí z nějakých důvodů ani předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce, je dle mého názoru nutno písemnosti doručovat a o úkonech trestního řízení vyrozumívát všechny

---

71) Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s. 2007, str. 214

72) Mandák, V.: Obhajoba obviněného více obhájci – některá praktická hlediska, Bulletin advokacie, 1/1990, s. 24 – 29

zvolené obhájce. V případě, že by k tomu nedošlo, došlo by ke zkrácení práva na obhajobu⁷³⁾.

Zajímavé v souvislosti s institutem plurality obhájců může být srovnání s právními úpravami některých sousedních států.

Dle ust. § 137 odst. 2 německého trestního řádu nesmí počet obhájců zvolených obviněným přesáhnout počet tři. Takové omezení je slučitelné s Ústavou SRN. Omezení počtu zvolených obhájců má zamezit případnému zneužití obhajoby zejména k průtahům v řízení. Je však nutno podotknout, že do uvedeného maximálního počtu nejsou zahrnuti obhájci ustanovení soudem⁷⁴⁾. V této souvislosti poukazují na výše uvedené, že na rozdíl od českého trestního řádu je v německém trestním řízení přípustné ustanovit vedle zvoleného obhájce/zvolených obhájců obhájce ustanoveného, zejména pokud hrozí průtahy v řízení.

Rakouský trestní řád sice žádnou horní hranici omezující počet obhájců, jež si může obviněný zvolit, sice nestanoví, ale zakotvuje takovou úpravu, která má zamezit průtahům v trestním řízení. Dle rakouské úpravy tím, že si obviněný zvolí více obhájců, nemůže být rozšiřováno právo klást otázky a činit přednesy. Pokud si obviněný zvolí např. dva obhájce, nemohou ve stejném rozsahu vést oba závěrečnou řeč. Oba mohou vést závěrečnou řeč pouze v případě, pokud si své úlohy rozdělí, tj. jeden z obhájců vede jednu část závěrečné řeči a druhý druhou část, tyto dvě části se však nesmí překrývat. Tímto omezením však vyvstává otázka

---

73) V tomto smyslu lze nepochybně aplikovat i nálezy Ústavního soudu uvedené pod odkazem k bodu 67), tedy nález Ústavního soudu ČR publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 11, ročník 1998, s. 119, pod č. 63/1998 a nález Ústavního soudu ČR publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 20, ročník 2000, s. 49, pod č. 146/2000

74) k tomu blíže: Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2005, s. 374

smyslu existence institutu plurality obhájců⁷⁵⁾.

Pokud jde o doručování písemností obviněnému, který si zvolil více obhájců, dle rakouské právní úpravy platí, že je doručení písemnosti vůči obviněnému účinné, jakmile je doručeno byť jedinému obhájci. Ze zvolených obhájců může učinit nebo vypracovat opravný prostředek pouze jeden obhájce. Pokud by byly opravné prostředky podány více obhájci obviněného, pak má přednost ten opravný prostředek, který byl podán jako první, přičemž opravné prostředky podané dalšími obhájci obviněného musí být po podání tohoto opravného prostředku odmítnuty⁷⁶⁾.

Zvolí-li si obviněný více obhájců, a nepověří-li je v konkrétním případě jinak, mají všichni z nich stejná procesní práva a povinnosti, která jim poskytuje trestní řád. Náš trestní řád nezná institut tzv. hlavního obhájce. V praxi samozřejmě je tento institut uplatňován poměrně často. Obviněný pověří zpravidla jednoho z více zvolených advokátů koordinaci celé obhajoby a ostatní může pověřit některými dílčími úkony. Kroky jednotlivých obhájců ovšem nesmí být protichůdné nesmí si odporovat⁷⁷⁾. Automaticky ovšem neplatí, že ten obhájce, který je zmocněn k přijímání písemností ve smyslu § 37 odst. 3 tr. řádu je hlavním obhájcem. Lze naopak poukázat na celou řadu případů, kdy tomu tak být nemusí⁷⁸⁾. Předně se jedná o situaci, kdy obviněný žádného ze zvolených obhájců k přejímání písemností nezvolí. V tomto případě určí obhájce, kterému budou doručovány písemnosti a který bude vyzumíván o

---

75) Soyer, R., Kier, R.: Die Reform des Strafverfahrensrechts, Grundzüge der Strukturreform und der neuen Verteidigungs- und Opferrechte, Österreichisches Anwaltsblatt, 3/2008, s. 112

76) Fabrizy, E.E.: Die österreichische Strafprozessordnung, Kurzkommentar, Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2008, s. 132 – 133

77) Vantuch, P.: Ustanovení § 37 odst. 3 tr. řádu a institut hlavního obhájce, Bulletin advokacie, 6/2004, s. 29 – 35

78) k tomu blíže: Vantuch, P.: Ustanovení § 37 odst. 3 tr. řádu a institut hlavního obhájce, Bulletin advokacie, 6/2004, s. 29 – 35

úkonech trestního řízení ve smyslu § 37 odst. 3 tr. řádu předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce. Vzhledem ke skutečnosti, že volba hlavního obhájce leží výlučně na samotném obviněném, nemůže být obhájce vrchnostensky určený k přijímání písemností a vyrozumívání o úkonech hlavním obhájcem, pokud tomu tak obviněný nechce. Obviněný si zpravidla zvolí jako hlavního obhájce toho, kdo je nejzkušenější. Naopak k přijímání písemností nemusí tohoto obhájce určit, ale přijímáním písemností může pověřit nejméně zkušeného obhájce. V některých případech ovšem hlavního obhájce vůbec neurčí, neboť v konkrétním případě může být stíhán pro dva trestné činy, a k obhajobě každého z nich si zvolí právě obhájce, který obhajobu v dané oblasti výborně ovládá. V jiných případech naopak může požadovat, aby oba obhájci postupovali společně, aniž si jednoho z nich zvolí jako obhájce hlavního. Z uvedeného plyne, že obhájce, který byl zvolen nebo určen k přijímání písemností a vyrozumívání o úkonech trestního řízení, není vždy hlavním obhájcem obviněného.

3. Vyloučení obhájce z obhajoby

Citovaná novela trestního řádu, zák. č. 265/2001, účinný od 1.1.2002, zakotvil do trestního řádu zcela nové ustanovení § 37a tr. řádu, které obsahuje řešení otázky vyloučení zvoleného obhájce z obhajoby.

Vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce je nejtvrdějším zásahem do ústavně zaručeného práva svobodné volby obhájce. Musí se k němu přistoupit jen v závažných případech, pokud obecný zájem na řádném výkonu trestního soudnictví by v konkrétním případě byl bez vyloučení obhájce zmařen nebo vážně ohrožen⁷⁹⁾.

---

79) Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád, Poznámkové vydání s judikaturou, 26. aktualizované vydání podle stavu k 1.10.2008, se zapracováním změn účinných k 1.1.2009, Linde, Praha, 2008, s. 429

O vyloučení obhájce dle citovaného ustanovení rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce, a to pouze v zákonem taxativně vymezených případech.

Důvodem pro vyloučení obhájce z obhajoby je především skutečnost uvedená v § 35 odst. 2 tr. řádu, tedy případ, kdy je nebo bylo proti tomuto obhájci vedeno trestní stíhání, a v důsledku toho v řízení, ve kterém by měl vykonávat obhajobu, má tento obhájce postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby, a dále skutečnost uvedená v § 35 odst. 3 tr. řádu, tedy případ, kdy advokát v řízení, ve kterém má vykonávat obhajobu obviněného, vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočník. Důvod k vyloučení obhájce z obhajoby z uvedeného důvodu je dán za podmínky, že v tomto řízení obhájce jako svědek skutečně vypovídá, jako znalec podává znalecký posudek a nebo je činný jako tlumočník⁸⁰⁾. Jako důvod vyloučení obhájce z obhajoby z důvodu uvedeného pod § 37a odst. 1 písm. a) tr. řádu proto nepostačuje úmysl orgánů činných v trestním řízení někdy v budoucnu obhájce jako svědka vyslechnout, ani samotné předvolání obhájce jako svědka k výslechu. Soud, který vyloučil obhájce z obhajování dle § 37a odst. 1 písm. a) tr. řádu, přičemž v době rozhodnutí soudu bylo již zřejmé, že obhájce jako svědek nemůže vypovídat, neboť se na jeho osobu vztahuje zákaz výslechu pro nezproštění povinnosti mlčenlivosti (§ 99 odst. 2 tr. řádu), porušil ústavně zaručená práva dle čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny - tedy právo na spravedlivý proces, právo na právní pomoc a právo na obhajobu (srov. nálezy Ústavního soudu ČR ze dne 3.4.2008, sp. zn. II. ÚS 2445/07).

Dalším důvodem pro vyloučení zvoleného obhájce z obhajoby je případ, kdy se obhájce opakovaně nedostaví k úkonům trestního řízení, při nichž je jeho účast nezbytná, ani nezajistí účast svého zástupce, ačkoli byl řádně a včas o takových úkonech vyrozuměn. Úkony, při nichž je účast obhájce nezbytná, se rozumí např. hlavní líčení či veřejné zasedání, pokud se

---

80) k tomu blíže: Vantuch, P.: Obhájce nemůže svědčit, Právní rádce, 12/2008, s. 45 - 52

jedná o důvod nutné obhajoby. Znak „opakovaně“ je přitom splněn, jestliže se obhájce za stanovených okolností nedostaví k úkonům trestního řízení alespoň dvakrát (srov. rozh. Vrchního soudu v Praze publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 7-8, ročník 2003, s. 472, pod č. 42/2003).

Uvedený důvod vyloučení obhájce z obhajoby se uplatní pouze v řízení před soudem, neboť v přípravném řízení je účast obhájce na vyšetřovacích úkonech jeho právem⁸¹⁾.

Pro úplnost lze dodat, že uvedené jednání advokáta spočívající v opakovaném nedostavení se k úkonu trestního řízení, u nějž je jeho účast nezbytná, by mohlo být posouzeno rovněž jako kárné provinění.

Dalším důvodem pro vyloučení zvoleného obhájce z obhajoby je případ, kdy obhájce vykonává obhajobu dvou nebo více spoluobviněných, jejichž zájmy si v trestním řízení odporují (§ 37a odst. 2 tr. řádu), tedy nastane-li kolize zájmů mezi spoluobviněnými. Kolize zájmů mezi spoluobviněnými nastane tehdy, jestliže spoluobvinění zastávají odlišné postoje ke stíhanému skutku, které mají zásadní význam pro posouzení jejich viny a míry jejich odpovědnosti (například v situaci, kdy se spoluobvinění navzájem nebo jednostranně obviňují⁸²⁾).

Za porušení práva na obhajobu je proto nutno v souladu s výše uvedeným považovat takový postup soudu, který nepostupoval v intencích § 37a odst. 2 tr. řádu a nerozhodl o vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce, jestliže obhájce vykonával obhajobu dvou nebo více spoluobviněných, jejichž zájmy si v trestním řízení odporovaly (k tomu srov. rozs.

---

81) Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád, Poznámkové vydání s judikaturou, 26. aktualizované vydání podle stavu k 1.10.2008, se zapracováním změn účinných k 1.1.2009, Linde, Praha, 2008, s. 430

82) Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s. 2007, str. 222

Nejvyššího soudu ČR ze dne 19.7.2006, sp. zn. 8 Tdo 721/2006).

Konkrétním případem, kdy je dán důvod pro vyloučení zvoleného obhájce dle tohoto ustanovení, je situace, kdy obhájce obhajoval jednoho obviněného při hlavním líčení a při tomto hlavním líčení obhajoval tentýž obhájce rovněž spoluobviněného svého mandanta na základě substituční plné moci, přičemž zájmy obviněného, jehož obhájce obhajoval na základě substituční plné moci, byly v rozporu se zájmy jeho mandanta. V daném případě se jednalo o vadu, spočívající v porušení ustanovení, jimiž se má zabezpečit právo obhajoby. O rozpor zájmů mezi dvěma spoluobviněnými jde přitom i tehdy, jestliže sice při hlavním líčení v důsledku změněné výpovědi jeden druhého neobviňuje, avšak obviňoval jej v řízení přípravném (srov. rozh. Krajský soud v Ostravě ze dne 23.1.1995, sp. zn. 2 To 577/94, publikované v Bulletinu advokacie, 5/1996, s. 73).

Advokát by v případě, že je žádán o převzetí obhajoby více spoluobviněných, měl vždy důkladně zvážit, zda nepřichází v úvahu kolize zájmů mezi spoluobviněnými, kteří požadují zastoupení týmž obhájcem. Advokát by neměl převzít obhajobu dvou nebo více obviněných jen na základě jejich kusé informace o obvinění, mnohdy účelově formulované tak, aby navenek byla prezentována jednota zájmů všech obviněných. Advokát by si měl ještě před převzetím obhajoby dvou nebo více osob vyžádat od každého z obviněných, kteří jej chtějí zmocnit ke společné obhajobě, maximum informací dostupných v této fázi řízení, především usnesení o zahájení trestního stíhání, listinné důkazy, záznamy o podaném vysvětlení (mají-li je k dispozici). V případě pochybností o jednotě zájmů by si měl vyžádat i podrobné vyjádření každého ze spoluobviněných o důvodnosti zahájení trestního stíhání, o souladu či existujících, event. možných budoucích rozporech v zájmech spoluobviněných apod., a to buď ústně od každého zvlášť nebo případně písemnou formou. Společná vyjádření spoluobviněných se v těchto případech neosvědčují, protože je v nich téměř vždy vyjadřována jednota zájmů, někdy pouze domnělá. Stejně obezřetně by měl advokát

postupovat i v případě, kdy již obhajuje jednoho obviněného a následně, s časovým odstupem, se na něj obrátí další spoluobviněný či spoluobvinění s žádostí o převzetí jejich zastoupení. Ani to, že obhájcem již obhajovaný obviněný souhlasí s převzetím obhajoby dalšího spoluobviněného, nemůže být bez dalšího důvodem k tomu, aby obhájce převzal obhajobu druhého spoluobviněného (či dalších spoluobviněných). Jestliže mezi obviněnými existuje či reálně může vzniknout konflikt zájmů, potom obhájce musí obhajobu dalších obviněných odmítnout⁸³⁾.

Je povinností každého advokáta nepřebírat obhajobu více spoluobviněných mechanicky bez rozmyslu ohledně případné kolize zájmů mezi spoluobviněnými, jež žádají zastoupení týmž obhájcem⁸⁴⁾.

Nutno podotknout, že dle čl. 7 odst. 2 Etických pravidel České advokátní komory může advokát poskytnout právní službu více osobám, jejichž zájmy nejsou v rozporu, v téže věci jen se souhlasem všech těchto osob, ledaže byl takto soudem ustanoven nebo Českou advokátní komorou určen. Byť v žádném právním ani stavovském předpisu není výslovně stanovena forma, jakou musí všechny jedním advokátem (obhájcem) společně zastupované osoby udělit svůj souhlas, lze doporučit, aby byl souhlas udělen písemně. Tím se předejde nepochybně případnému sporu, zda k souhlasu všech takto zastupovaných osob skutečně došlo či nikoli.

Kolize zájmů mezi spoluobviněnými obhajovanými jedním obhájcem může nastat již od počátku řízení anebo kdykoli později v průběhu řízení. Může nastat i po sloučení věcí ke společnému projednání a rozhodnutí. Kolize zájmů mezi spoluobviněnými nemusí být od samého začátku trestního řízení zjevná, a to dokonce ani samotným spoluobviněným. Kolize ovšem může nastat nejen, pokud se obvinění navzájem nebo jednostranně obviňují, ale rovněž v případě, pokud se oba doznávají ke

---

83) Vantuch, P.: Vyloučení advokáta z obhajoby obviněného, *Bulletin advokacie*, 11-12/2002, s. 29 – 38

84) Vantuch, P.: Obhajoba více obviněných, *Právní rádce*, 8/2008, s. 48 - 54

skutečnosti, která může být kladena k tíži jen jednomu z nich. Kolize může nastat dále v případě, že spoluobvinění sice popisují skutkový stav shodně, ale každý z nich naprosto odlišně hodnotí závažnost činu. Další případ kolize mezi několika spoluobviněnými může nastat tehdy, pokud provedené dokazování za situace, kdy spoluobvinění nevystupovali v trestním řízení navzájem proti sobě, se vyvine tím směrem, že provedené důkazy usvědčují jednoho ze spoluobviněných a druhého vyvíňují. Kolize může nastat i tehdy, pokud některý ze spoluobviněných má zájem na urychlení trestního řízení, jiný naopak má zájem opačný.

V kolizi mezi spoluobviněnými jde o takový stav, který by jejich společného obhájce stavěl před povinnost využít či opomenout tvrzení jednoho ze svých mandantů proti druhému a naopak argumentovat ve prospěch jednoho okolnostmi, jež by musel vzápětí v zájmu druhého vyvracet. Z pozice subjektu trestního řízení je rozpor zájmů přítomen tehdy, jestliže při rozporných (odlišných) postojích byt' jednoho ze spoluobviněných v dané trestní věci hrozí nebezpečí, že jejich nerespektováním bude narušen jak zájem na zjištění okolností, které vinu tohoto obviněného vyvracejí či zeslabují, tak i jeho osobní zájem zvolit a uplatnit ke své obhajobě prostředky, které on sám uzná za vhodné. Objektivně lze tuto kolizi charakterizovat jako zjevný rozporný stav v důkazní situaci a v důsledku toho i v postavení jednotlivých spoluobviněných, který je podstatný a může existovat i bez ohledu na vnější projevy osob, které jsou subjekty daného trestního řízení⁸⁵⁾.

Ke kolizi může rovněž dojít v případech, kdy jeden z obviněných hodlá před orgány činnými v trestním řízení vypovídat a druhý hodlá využít svého práva nevypovídat. V těchto případech nikdy nelze předem předvídat, jaké další skutečnosti vyjdou najevo během výpovědi spoluobviněného. Výpověď pouze jednoho ze spoluobviněných zastupovaných společně jedním obhájcem je nevhodná i z hlediska

---

85) k tomu blíže: Fišer, K.: Některé problémy obhajoby při střetu zájmů mezi spoluobviněnými, Bulletin advokacie, č. 1/1999, s. 16 – 24

psychologického, neboť vyslychající si zcela nepochybně bude klást otázku, proč druhý ze spoluobviněných nevypovídá, a tomuto spoluobviněnému může být přisouzena vyšší míra zavinění atd.⁸⁶⁾ Teorii⁸⁷⁾ byl přitom zpracován seznam otázek, které by si měl advokát před rozhodnutím o tom, zda převezme společnou obhajobu více obviněných, vždy klást a zodpovědět. Jedná se o následující otázky:

1. Je mezi spoluobviněnými rozdíl v míře jejich zavinění?
2. Odlišuje se v některém směru popis skutkových okolností jednotlivými spoluobviněnými?
3. Rozhodl se jeden ze spoluobviněných využít svého práva nevypovídat, zatímco druhý vypovídat chce?
4. Svědčí důkazy proti obžalovaným nerovnoměrně?
5. Měly by být odlišnosti mezi jednotlivými obžalovanými, mající relevanci ať už co do posouzení viny či co do otázky trestu, zdůrazněny v závěrečné řeči?

Pokud obhájce kladně zodpoví na otázku uvedenou pod bodem 1, 3 a 4, půjde zcela nepochybně o konflikt zájmů, a společnou obhajobu těchto spoluobviněných převzít nemůže. Pokud kladně zodpoví otázku uvedenou pod bodem 2, musí dále zkoumat, o jaké odlišnosti se jedná a zda ve svém důsledku povedou nebo mohou vést ke konfliktu zájmů mezi spoluobviněnými. Pokud jde o otázku uvedenou pod bodem 5, obhájce by z hlediska etického neměl uvádět okolnosti, které svědčí výlučně jednomu ze spoluobviněných. Taková argumentace by mohla vzbuzovat v druhém spoluobviněném pocit, že obhájce prvním spoluobviněnému nadržuje. Obhájce je ovšem povinen uvádět všechny okolnosti, které vinu obviněného zmírňují nebo ho viny zbavují. Tím se obhájce dostává do

---

86) Adámek, R.: Společná obhajoba více obviněných, Bulletin advokacie, 7 – 8/2005, s. 36 – 41

87) Underwood, R.H., Fortune, W.H.: Trial Ethics, Little, Brown and Co., Boston et al., 1988, str. 150 – 151, blíže dále Adámek, R.: Společná obhajoba více obviněných, Bulletin advokacie, 7 – 8/2005, s. 36 – 41

konfliktu zájmů, a neměl by ani v tomto případě převzít obhajobu více spoluobviněných.

V souvislosti s vyloučením obhájce z obhajoby z důvodu kolize zájmů mezi spoluobviněnými byla konkrétně řešena otázka⁸⁸⁾, zda je přípustné, aby obhajobu dvou (či více) spoluobviněných vykonával advokát (obhájce), který původně vykonával obhajobu na základě substituce udělené mu později vyloučeným obhájcem, a obhajobu obou (či více) obviněných vykonává tento advokát (obhájce) i nadále, a to na základě substituce udělené mu nově zvolenými či ustanovenými obhájci. Takový postup by byl zcela zřejmým obcházením zákona, neboť zákonodárce chtěl zakotvením vyloučení obhájce z důvodu kolize zájmů mezi více spoluobviněnými zamezit tomu, aby obhajobu více spoluobviněných, jejichž zájmy jsou navzájem v rozporu, vykonával jediný obhájce. Totéž platí pro případ, kdy je substitutem advokátní koncipient. Může samozřejmě nastat situace, kdy se nově zvolení či ustanovení obhájci obrátí na stejného advokáta (ovšem odlišného od toho, který spoluobviněné zastupoval v substituci vyloučeného advokáta) s žádostí o převzetí substituce. Pokud je tomuto advokátu známa kolize, může převzít zastupování jen jednoho ze spoluobviněných. V případě, že by o této kolizi nevěděl a zastupování obou či všech spoluobviněných by převzal, byl by povinen zastupování na základě substituce ohledně všech spoluobviněných ukončit, a to ihned poté, kdy se o kolizi dozví⁸⁹⁾. De lege ferenda by bylo vhodné doplnit ustanovení § 37a tr. řádu ve výše naznačeném smyslu.

Obhájce, který byl z důvodu kolize zájmů mezi spoluobviněnými, jejichž obhajobu vykonával, z obhajoby vyloučen, nemůže v téže věci dále vykonávat obhajobu žádného z obviněných. Uvedené ustanovení bylo do

---

88) Vantuch, P.: K vyloučení advokáta vykonávajícího obhajobu obviněných v substituci, Bulletin advokacie, 4/2003, s 18 – 23

89) Vantuch, P.: K vyloučení advokáta vykonávajícího obhajobu obviněných v substituci, Bulletin advokacie, 4/2003, s 18 - 23

trestního řádu zakotveno zcela správně a v podstatě je v souladu se stavovskými předpisy, jež jsou advokáti povinni dodržovat při výkonu advokacie. Z nich (konkrétně z ustanovení § 19 odst. 1 písm. a) a c) ZA) vyplývá, že advokát je povinen poskytnutí právních služeb odmítnout, jestliže v téže věci nebo ve věci související již poskytl právní služby jinému, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá nebo by informace, kterou má o jiném klientovi nebo o bývalém klientovi, mohla toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá, neoprávněně zvýhodnit. Převzetím zastupování byl jen jediného ze spoluobviněných, kterého dříve zastupoval v trestním řízení spolu s dalšími spoluobviněnými a jejichž zájmy si navzájem odporovaly, by tak advokát porušil nejen trestní řád, ale rovněž zákon o advokacii. Trestní řád ovšem výslovně neřeší situaci, kdyby obhájce přesto převzal zastupování jednoho ze spoluobviněných, kterého dříve zastupoval s dalšími spoluobviněnými, jejichž zájmy si navzájem odporovaly. Dle mého názoru by pak muselo být rozhodnuto per analogiam dle ust. § 37a odst. 2 tr. řádu a takový obhájce by musel být z obhajování takového obviněného vyloučen. Popsané jednání advokáta by dále mohlo založit rovněž jeho kárnou odpovědnost.

Lze shrnout, že pokud je obhájce osloven žádostí o převzetí zastupování ze strany více spoluobviněných, měl by vždy důkladně zvážit, zda si zájmy těchto spoluobviněných neodporují, popř., zda se někdy v budoucnu nemohou vyskytnout jakékoli okolnosti, které by vedly k tomu, že by si zájmy těchto spoluobviněných zastupovaných jedním obhájcem mohly odporovat.

O vyloučení advokáta v tomto případě stejně jako v případech předchozích rozhoduje usnesením předseda senátu a v přípravném řízení soudce.

Předtím, než předseda senátu a v přípravném řízení soudce rozhodne o vyloučení zvoleného obhájce (ať už ho vylučuje z obhajoby obviněného z jakéhokoli z výše uvedených důvodů), umožní obviněnému a jeho

obhájci, aby se k věci vyjádřili, přičemž ve svém rozhodnutí k uvedenému vyjádření přihlédne. V případě, že rozhodne o vyloučení obhájce, je předseda senátu a v přípravném řízení soudce povinen umožnit obviněnému, aby si v přiměřené lhůtě zvolil obhájce jiného. Jedná-li se o nutnou obhajobu a obviněný si ve stanovené lhůtě obhájce sám nezvolí (popř. mu ho v této lhůtě se souhlasem obviněného nezvolí ani k tomu oprávněná osoba), bude mu obhájce ustanoven.

Jelikož je rozhodnutí o vyloučení obhájce vždy závažným zásahem do práva na obhajobu, zakotvuje trestní řád právo podat proti usnesení o vyloučení zvoleného obhájce stížnost, která má odkladný účinek.

Zcela odlišně je upraven institut kolize v německém trestním řádu, který preventivně předchází problémům spojeným s vyloučením obhájce z obhajoby více spoluobviněných v případě, kdy mezi jejich zájmy dojde ke kolizi⁹⁰⁾.

Německým trestním řádem je v první řadě vyloučeno, aby obhájce obhajoval více obviněných z téhož trestného činu. Dále je obhájci zakázáno, aby obhajoval v jednom řízení současně více obviněných, proti kterým je vedeno trestní řízení pro různé trestné činy. Zákaz vícečetné obhajoby v tomto případě však platí pouze pro současnou obhajobu více obviněných pro různé trestné činy, uvedený zákaz se však nevztahuje na případ, kdy se jedná o obhajobu sukcesivní, tj. kdy je v témže řízení skončena jedním obhájcem obhajoba jednoho obviněného pro jeden trestný čin a tentýž obhájce následně v témže řízení převezme obhajobu jiného obviněného pro jiný trestný čin⁹¹⁾.

Uvedené ustanovení presumuje kolizi zájmů mezi více spoluobviněnými a

---

90) Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 626

91) Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2005, s. 407

má jím být zabráněno nejen zřejmé, ale rovněž skryté kolizi zájmů, kterou nemůže seznat ani obviněný ani jeho obhájce a rovněž ani soud. Zda skutečně kolize zájmů existuje, tím pádem nemusí soud zkoumat (srov. rozh. Spolkového soudního dvora 27, 22, 24; 148,151).

V. USTANOVENÝ OBHÁJCE

Jak je již výše uvedeno, z čl. 40 odst. 3 Listiny mimo jiné vyplývá, že pokud si obviněný nezvolí obhájce, ačkoli ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Uvedená ústavněprávní zásada je vtělena rovněž do trestního řádu, a to konkrétně do ustanovení § 38 a násl. tr. řádu.

Z citovaného ustanovení trestního řádu vyplývá, že pokud nemá obviněný obhájce v případě, kdy ho mít musí, určí se mu lhůta ke zvolení obhájce. Lhůta ke zvolení obhájce, je lhůtou soudcovskou, kterou může orgán činný v trestním řízení, jenž ji stanovil, podle okolností i prodloužit. K prodloužení by však mělo dojít jen ze závažných důvodů a ve výjimečných případech⁹²⁾. Trestní řád tedy upřednostňuje vždy právo obviněného zvolit si obhájce dle vlastního uvážení. Je tedy v rozporu s ústavně zaručeným právem obviněného taková praxe orgánů činných v trestním řízení, která by se snažila vnutit obviněnému obhájce ustanoveného namísto obhájce obviněným zvoleného (srov. nález Ústavního soudu ČR publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 6, ročník 1996, s. 123, pod č. 87/1996 – viz výše). Pokud by lhůta ke zvolení obhájce nebyla obviněnému poskytnuta, jednalo by se o porušení práva na obhajobu (srov. rozh. Krajského soudu v Českých Budějovicích, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 7, ročník 1995, s. 262, pod č. 27/1995). Délka lhůty, jež musí být obviněnému ke zvolení obhájce poskytnuta (pokud si obviněný nezvolí obhájce ihned), musí být stanovena se zřetelem na povahu a okolnosti případu tak, aby nebyl ohrožen účel nutné obhajoby. Určení lhůty však nepřichází v úvahu, prohlásí-li obviněný, že si obhájce zvolit nechce (srov. stanovisko Nejvyššího soudu ČR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 1, ročník 1979, s. 1, pod č. 1/1979).

---

92) Šámal, P. a kol.: Trestní řád, Komentář, I. Díl. 6. Vydání. Praha: C.H.Beck 2008, s. 291

V případě, kdy si obviněný obhájce ve stanovené lhůtě nezvolí a nezvolí-li mu jej v této lhůtě a s jeho souhlasem ani osoba k tomu oprávněná (tj. jeho zákonný zástupce, příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner, druh nebo zúčastněná osoba), bude mu obhájce na dobu, po kterou trvají důvody nutné obhajoby, neprodleně ustanoven. Důvodem pro neprodlené ustanovení obhájce v uvedeném případě je zejména naplnění zásady práva na obhajobu obviněného tak, aby jeho práva byla pokud možno šetřena v co nejširší míře.

Při ustanovení obhájce v přípravném řízení nelze postupovat tak váhavě, aby se tím zmařil smysl nutné obhajoby, ale je třeba postupovat s největším urychlením, aby byla obhájci zajištěna možnost vykonávat jeho práva, zejména právo účastnit se vyšetřovacích úkonů již od zahájení trestního řízení⁹³⁾.

Jak je rovněž výše uvedeno, stát a ani orgány činné v trestním řízení nenesou v případě ustanoveného obhájce (ani v případě obhájce zvoleného) odpovědnost za způsob obhajoby, a to dokonce ani za její případné nedostatečné vykonávání. Advokacie je nezávislá a je především otázkou vztahu mezi obviněným a obhájcem. Pod dovolací důvod uvedený v § 265b odst. 1 písm. c) tr. řádu (ani jiný důvod uvedený v § 265b odst. 1, 2 tr. řádu) nespádají proto námitky směřující proti způsobu realizace obhajoby obhájcem v průběhu trestního řízení, eventuálně proti jeho kvalitě (rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.1.2004, sp. zn. 6 Tdo 1353/2003).

V případě, že tedy ustanovený obhájce nevykonává obhajobu obviněného řádně či ji vykonává nedostatečně, může se obviněný se svými námitkami na způsob výkonu obhajoby obracet na ten orgán činný v trestním řízení, který mu obhájce ustanovil s tím, aby byl obhájce obhajování zproštěn.

---

93) Šámal, P., Novotný, Fr., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J.: Přípravné řízení trestní, 2., doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2003, s. 847

Jelikož vztah mezi obhájcem a obviněným je vztahem vnitřním, přichází v úvahu dále možnost obrátit se na Českou advokátní komoru s podnětem na zahájení kárného řízení proti takovému advokátovi, neboť nedostatečný výkon obhajoby by zcela nepochybně mohl založit kárnou odpovědnost advokáta.

V uvedeném smyslu judikoval i Evropský soud pro lidská práva. Podle něj advokáta nelze považovat za orgán státu, a to ani v případě, je-li ustanoven ex officio. Nezávislost advokacie na státu implikuje, že výkon obhajoby je zásadně věcí obviněného a jeho obhájce, ať je obhájce ustanoven bezplatně nebo je odměňován v soukromém rámci, a nemůže zakládat odpovědnost státu, leda ve výjimečných případech. Nezávislost profese advokáta brání státu zasahovat do vztahu advokáta s klientem, ledaže selhání advokáta by mělo za následek porušení práva obviněného zaručeného čl. 6 odst. 3 Úmluvy. V takovém případě je stát povinen zakročit, aby toto právo bylo efektivně zaručeno, jinak je stát za porušení práva odpovědný⁹⁴⁾. Rozsudkem ve věci *Tripodi v. Itálie* ze dne 22.2.1994, A č. 281-B, § 30 Soud konstatoval, že za okolností, kdy se obviněným zvolený advokát nedostavil k jednání kasačního soudu, nepožádal o odročení a nenechal se ani zastoupit substitutem (přičemž soud přítomnost obhájce na jednání nepovažoval za nutnou), nelze činit stát odpovědným za selhání advokáta, kterého si obviněný zvolil. Ve věci *Imbrosia v. Švýcarsko* (rozsudek ze dne 24.11.1993, A č. 275, § 41) Soud uvedl, že stát nelze činit odpovědným za každé selhání ustanoveného nebo obviněným zvoleného obhájce. Vzhledem k nezávislosti advokacie je výkon obhajoby zásadně věcí obviněného a jeho zástupce. Čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy zavazuje smluvní stát zakročit jen v případě zjevného neplnění povinností advokátem nebo když byl na neplnění povinností advokát upozorněn.

---

94) Repík, B.: Advokát ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dokončení) Bulletin advokacie, 11-12/2002, s. 12 – 24

V případě, že je obviněných několik, ustanoví se těm, jejichž zájmy si v trestním řízení neodporují, zpravidla obhájce společný⁹⁵⁾. Trestní řád tedy neumožňuje ustanovit společného obhájce těm spoluobviněným, jejichž zájmy jsou navzájem v kolizi. K otázkám kolize mezi spoluobviněnými viz výše kapitola V. „Zvolený obhájce, kapitola 3. Vyloučení obhájce z obhajoby“.

Obhájce ustanovuje, a pomínou-li důvody nutné obhajoby, ustanovení zruší předseda senátu a v přípravném řízení soudce⁹⁶⁾, a to formou opatření⁹⁷⁾.

Na rozdíl od české právní úpravy, dle které ustanovuje obhájce obviněnému předseda senátu a v přípravném řízení soudce, kteří rovněž

---

95) V této souvislosti je třeba podotknout již výše uvedené, že dle německého trestního řádu je naopak vyloučena obhajoba více obviněných z téhož trestného činu týměž obhájcem. Dále je vyloučeno, aby obhájce obhajoval v jednom řízení současně více obviněných, proti kterým je vedeno trestní řízení pro různé trestné činy.

96) Dle trestního řádu účinného od 1.1.1962 ustanovoval obhájce v případě, kdy bylo třeba ustanoveného obhájce ustanovit, vedoucí advokátní poradny. Skutečnost, že je zapotřebí ustanovit obhájce, oznamoval advokátní poradně vyšetřovací orgán, prokurátor nebo předseda senátu. V oboru vojenského soudnictví mohl prokurátor nebo předseda senátu se souhlasem velitele nebo náčelníka ustanovit obhájcem důstojníka justice v činné službě, jestliže šlo o naléhavý případ nebo jestliže to vyžadovala povaha projednávané věci; obhájcem však nemohl být důstojník činný u vojenského prokurátora. Uvedená úprava byla posléze s účinností od 1.8.1965 (zákonem č. 57/1965 Sb.) pozměněna tak, že pokud v oboru vojenského soudnictví šlo o věc zvláště důležitého zájmu, mohl prokurátor nebo předseda senátu rozhodnout, že v této věci může být obhájcem jen důstojník justice v činné službě zařazený ve vojenském soudnictví, který měl při výkonu obhajoby všechna práva a povinnosti obhájce a byl zproštěn služební povinností. V těchto případech ustanovoval obhájce prokurátor nebo předseda senátu. K podstatné změně v ustanovování obhájce pak došlo zákonem č. 178/1990 Sb., s účinností od 1.7.1990, který zakotvil, že je-li zapotřebí obviněnému ustanovit obhájce, ustanoví mu ho prokurátor a v řízení před soudem předseda soudu. Současná úprava pak byla do trestního řádu zavedena zákonem č. 558/1991 Sb., s účinností od 1.1.1992.

97) Naproti tomu dle německého trestního řádu má ustanovení obhájce formu usnesení, proti kterému je přípustná stížnost.

určují, koho z advokátů obviněnému obhájcem ustanoví, rakouský trestní řád stanoví, že soud pouze rozhoduje o tom, že bude obviněnému přidělen ustanovený obhájce. Své rozhodnutí poté soud sdělí výboru příslušné advokátní komory, která určí advokáta, který bude obhajobu vykonávat.

Proti ustanovení obhájce formou opatření není přípustný opravný prostředek. Opatření jsou považována za neformální úkony spíše organizačně-technické a operativní povahy. Zákon blíže nevymezuje obsahové a formální náležitosti opatření a ponechává úpravu podzákonným normám. S ohledem na skutečnost, že náležitosti opatření nejsou trestním řádem nikterak specifikovány, soudní praxe v zásadě umožňuje, nesnese-li věc odkladu, telefonické ustanovení obhájce, pokud je ustanovení současně nebo vzápětí, zpravidla do tří dnů deklarováno a verifikováno v písemné formě (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.1.2003, sp. zn. 6 Tdo 1062/2002).

V praxi vyvstala otázka, zda může být obhájce ustanoven soudcem místně nepřislušného soudu. Dle rozh. Vrchního soudu v Praze (publikovaného ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 7, ročník 1998, s. 155, pod č. 61/1998) se nejedná o porušení práva na obhajobu, pokud je obhájce obviněnému ustanoven soudcem místně nepřislušného soudu. Na druhou stranu se objevily i takové názory, dle kterých ustanovení obhájce soudcem místně nepřislušného soudu je porušením práva na zákonného soudce. Dle tohoto názoru, který se opírá o nález Ústavního soudu publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 5, ročník 1996, s. 101, pod č. 15/1996, je ustanovení obhájce místně nepřislušným soudem aktem vadným, nikoli však nicotným. Uvedenou vadu je proto nutno odstranit, a to opakováním těch úkonů, u nichž byl původně přítomen obhájce ustanovený místně nepřislušným soudem⁹⁸⁾.

Novela trestního řádu, zák. č. 283/2004 Sb., přinesla do trestního řádu

---

98) k tomu blíže: Vondruška, F.: K ustanovení obhájce místně nepřislušným soudem, Trestněprávní revue, 1/2003, s. 18 - 22

zakotvení klíče, podle kterého jsou advokáti obviněným ustanovováni. V podstatě tak byla zákonem zakotvena určitá pravidla při ustanovování obhájců, když do té doby byli někteří obhájci ustanovováni velmi málo, a to na úkor jiných obhájců, kteří byli naopak ustanovováni často. Uvedené ustanovení platí s určitými drobnými změnami i v současné době. Podle něj je pro účely ustanovení obhájce soud povinen vést abecedně upořádaný pořadník advokátů, kteří souhlasí s výkonem obhajoby jako ustanovení obhájci u tohoto soudu a mají v jeho obvodu, popřípadě sídle, své sídlo. U obvodních soudů v Praze se za sídlo advokáta považuje hlavní město Praha. Pokud není možné ustanovit advokáta z tohoto pořadníku, ustanoví soud advokáta z pořadníku advokátů nadřízeného soudu. Advokáti vedení v pořadníku jsou ustanovováni jako obhájci jednotlivým obviněným postupně tak, jak za sebou následují jejich příjmení v pořadníku. Byl-li by tímto způsobem ustanoven advokát, u kterého jsou dány důvody k vyloučení z obhajoby, nebo pokud by nemohl být advokát ustanoven z jiných důvodů, ustanoví se první následný advokát, u kterého tyto důvody nejsou.

Na rozdíl od české úpravy týkající se postupu při výběru osoby obhájce, který má být obviněnému ustanoven, zakotvují jak rakouská, tak německá úprava, že při určování osoby obhájce, který má být obviněnému ustanoven, je zásadně třeba zohledňovat požadavky obviněného ohledně osoby advokáta⁹⁹⁾. Obviněný má právo se vyjádřit k tomu, koho jako obhájce požaduje. Ne vždy však může být tento advokát obviněnému ustanoven, a to např. z důvodů kolize zájmů mezi spoluobviněnými¹⁰⁰⁾.

Postup, který umožňuje brát zřetel na požadavky obviněného ohledně osoby obhájce, je pochopitelně pro výkon obhajoby podstatně efektivnější, neboť lze předpokládat, že k advokátovi, kterého obviněný označí jako osobu, kterou si přeje být obhajován, má důvěru. Praxe (a

---

99) k tomu srov. rozh. Spolkového ústavního soudu NStZ 2002, 101

100) Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 616

to ani dle české právní úpravy) zpravidla nezruší ustanovení obhájce tehdy, pokud obviněný nebo obhájce tvrdí, že mezi nimi není vztah důvěry. De lege ferenda by proto bylo vhodné rovněž do českého trestního řádu zakotvit právo obviněného na zohlednění jeho požadavků ohledně osoby advokáta, kterým chce být obhajován, a to za podobných podmínek, jako je tomu např. v německém trestním řádu (viz. dále).

V případě, kdy obviněný je původně stíhán pro více skutků, a to pro každý z nich (nebo pro některé z nich) v samostatném trestním řízení, a minimálně ve dvou takto samostatných trestních řízeních mu z důvodů nutné obhajoby byl ustanoven jiný obhájce, přičemž posléze dojde ke spojení věcí, ve kterých byl pro každou věc ustanoven obviněnému jiný obhájce, ke společnému projednání a rozhodnutí, zruší soud (resp. předseda senátu a v přípravném řízení soudce) ustanovení těch obhájců, kteří byli ustanoveni obviněnému později. Obhajobu obviněného pak bude nadále vykonávat ten obhájce, který mu byl ustanoven jako první.

V případě, že byli ustanoveni obhájci obviněnému pro různé jeho trestní věci současně, bude zrušeno ustanovení těch obhájců, kteří byli ustanoveni o méně závažném trestném činu. Obhajobu obviněného pak bude vykonávat ten obhájce, který byl obviněnému ustanoven pro trestný čin nejzávažnější.

Uvedená úprava je zcela nasnadě. V případě, že dojde ke spojení věcí ke společnému projednání a rozhodnutí, ať už z důvodu urychlení řízení či z jiných důležitých důvodů, bylo by zbytečné, aby obviněného zastupovali dva ustanovení obhájci (či více ustanovených obhájců). Pokud by navíc obviněného obhajovali dva ustanovení obhájci (nebo více ustanovených obhájců), bylo by to pochopitelně i nákladné, a tím pro stát (a posléze i pro samotného obviněného) finančně zatěžující. Z uvedeného ustanovení lze mimo jiné výkladem dospět i ke zcela nespornému závěru, a to, že pluralita obhájců v českém trestním řízení existuje pouze v případě, pokud si obviněný obhájce zvolí, a nikoli tehdy, pokud mu je ustanoven. Ustanoven může být obviněnému vždy pouze jeden obhájce.

Zákon výslovně ale neřeší případy, kdy naopak dojde k vyloučení věci ze společného řízení k řízení samostatnému. Domnívám se, že zde záleží zejména na tom, zda poté, kdy došlo k vyloučení věci k samostatnému řízení a projednání, splňují jednotlivé samostatné věci, o nichž je vedeno trestní řízení, důvody, pro které musí mít obviněný obhájce. Pokud takto vyloučené samostatné věci všechny samy o sobě splňují důvody nutné obhajoby, je dosavadní obhájce povinen vykonávat obhajobu u všech dosud neskončených řízení, ledaže by byl obhajoby v některých z vyloučených věcí zproštěn, popř. by si obviněný pro některé z těchto vyloučených věcí zvolil obhájce sám (k tomu stov. rozh. Nejvyššího soudu ČSR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 4-5, ročník 1984, s. 282, pod č. 29/1984¹⁰¹⁾, ze kterého vyplývá, že pokud nebylo zmocnění obhájce při jeho zvolení nebo ustanovení nebo v dalším průběhu trestního řízení vymezeno jinak, vztahuje se i na trestní stíhání pro trestné činy, ohledně nichž bylo řízení podle § 23 odst. 1 tr. řádu vyloučeno ze společného řízení).

Pochopitelně v případě, kdy dojde k vyloučení části řízení k samostatnému řízení a projednání a u některého z takto nově vedených řízení není dán důvod nutné obhajoby, měl by soud opatřením rozhodnout o zrušení ustanovení obhájce v tomto řízení, neboť důvod nutné obhajoby odpadl. V původním trestním řízení, z něž byla část řízení vyloučena k samostatnému projednání a rozhodnutí a v němž důvod nutné obhajoby trvá, bude obhajobu vykonávat i nadále původně ustanovený obhájce.

Převzetí obhajoby v případě, kdy byl advokát k obhajobě ustanoven, nelze považovat za nucenou práci. Obhájce proto z uvedeného důvodu

---

101) Dle uvedeného rozhodnutí splňovalo samostatné řízení, které bylo z původního trestního řízení vyloučeno, i trestní řízení, z něhož bylo trestní řízení vyloučeno, důvody nutné obhajoby. Přesto soud k žádosti obviněného nesprávně ustanovil pro vyloučené trestní řízení obviněnému nového obhájce, aniž původního obhájce obhajoby v této věci zprostil.

nemůže převzetí obhajoby odmítnout a je povinen ji převzít, pokud mu v převzetí nebrání překážky stanovené § 19 odst. 1 ZA (k tomu srov. usnesení Ústavního soudu ČR publikované ve Sbírce soudních nálezů a usnesení ÚS, svazek 26, ročník 2002, s. 355, pod č. 14/2002)¹⁰²⁾.

Obdobně judikoval i Evropský soud pro lidská práva, kde ve věci Van der Musselle v. Belgie z 23.11.1983, A. č. 70, § 29 - § 30 řešil otázku, zda povinnost advokáta obhajovat obviněného bez nároku na odměnu a na náhradu nákladů není porušením zákazu nucené nebo povinné práce podle čl. 4 odst. 2 Úmluvy. Evropský soud pro lidská práva se vyslovil zcela jednoznačně tak, že se o nucené nebo povinné práce nejedná¹⁰³⁾.

Obhájce může z důležitých důvodů požádat, aby byl obhajoby zproštěn. Důležitým důvodem může být jednak závažné narušení vztahu mezi advokátem a jeho klientem. Dalšími důvody jsou zejména skutečnosti, pro které je advokát v souladu se zákonem o advokacii povinen, popř. oprávněn odmítnout převzetí zastoupení, resp. poskytnutí právních služeb, resp. od smlouvy o poskytování právních služeb odstoupit (k tomu srov. rozh. Krajského soudu v Plzni publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 11, ročník 1998, s. 260, pod č. 102/1998). Uvedené důvody, pro které je advokát povinen poskytnutí právních služeb odmítnout, jsou taxativně vyjmenovány v ust. § 19 ZA, a jedná se o následující důvody:

---

102) Z uvedeného usnesení mimo jiné plyne, že jelikož čl. 40 odst. 3 Listiny představuje speciální ústavní garanci práva na obhajobu, čl. 9 odst. 2 písm. d) Listiny zakotvuje ústavní mechanismus jejího zabezpečení. Podle tohoto ustanovení se nejedná o nucenou práci nebo službu v případě jednání uloženého zákonem na ochranu práv druhých. V případě nutné obhajoby se tudíž nejedná o nucenou práci, protože důvody nutné obhajoby, jakož i postup ustanovení obhájce při jejich naplnění jsou stanoveny zákonem, a to pro ochranu práva na obhajobu.

103) k tomu blíže: Repík, B.: Advokát ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva – I. část, Bulletin advokacie, 10/2002, s. 10 – 21

- advokát v téže věci nebo ve věci související již poskytl právní služby jinému, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá,
- osobě, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o právní služby advokáta žádá, poskytl již v téže věci nebo věci související právní služby advokát, s nímž oslovený advokát vykonává advokacii společně, nebo v případě zaměstnaného advokáta advokát, který je jeho zaměstnavatelem, anebo advokát, který je zaměstnancem stejného zaměstnavatele,
- informace, kterou má advokát o jiném klientovi nebo o bývalém klientovi, by mohla toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá, neoprávněně zvýhodnit,
- projednání věci se zúčastnil advokát, případně osoba advokátovi blízká,
- zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá, jsou v rozporu se zájmy advokáta nebo osoby advokátovi blízké.

V případě, že advokát dodatečně po převzetí zastoupení zjistí skutečnosti, pro které je povinen poskytnutí právní služby odmítnout, je povinen od smlouvy o poskytování právních služeb odstoupit, popřípadě požádat o zrušení ustanovení, pokud byl k poskytování právních služeb ustanoven.

Advokát je dále oprávněn od smlouvy o poskytování právních služeb odstoupit tehdy, dojde-li k narušení nezbytné důvěry mezi advokátem a klientem nebo neposkytuje-li klient potřebnou součinnost. Advokát je oprávněn takto postupovat také tehdy, pokud klient přes poučení advokátem o tom, že jeho pokyny jsou v rozporu s právním nebo stavovským předpisem, trvá na tom, aby advokát přesto postupoval podle těchto pokynů. Takovým důvodem může v konkrétním případě být, pokud by obviněný požadoval, aby obhájce opatřil důkaz nezákonným způsobem.

Zákon rovněž umožňuje, aby žádost o zproštění obhájce z obhajování podal sám obviněný, a to rovněž z důležitých důvodů. Důvody, pro které je obviněný oprávněn tuto žádost podat, jsou totožné s důvody, pro které je oprávněn žádost o zproštění obhajoby podat obhájce. Zpravidla ovšem bude v praxi obviněný nejčastěji podávat uvedenou žádost z toho důvodu, že došlo k závažnému narušení vztahu důvěry mezi obhájcem a obviněným, který se žádostí domáhá, aby byl obhájce zproštěn obhajoby v jeho věci. Ne vždy je ovšem tento důvod naplněn. Někdy mají obvinění za to, že obhájci je hájí nedostatečně, neboť jejich cílem je - bez ohledu na skutkový stav věci - pokud možno být propuštěn z vazby a posléze zproštěn obžaloby. Pokud těchto cílů není dosaženo, bývají často obvinění s obhájcem nespokojeni. Pak požadují změnu obhájce. Je ovšem otázkou, zda jim taková změna může vůbec prospět a zda je rozumné měnit obhájce v určité fázi řízení (zejména po proběhlém řízení před soudem prvního stupně nebo za okolností, kdy se jedná o rozsáhlejší věc).

O zproštění obhájce obhajoby rozhodne v řízení před soudem předseda senátu a v přípravném řízení soudce.

Pokud soud rozhodne, že zde není důvod pro zproštění obhájce obhajoby, je obhájce povinen obhajobu i nadále vykonávat. V případě, že by tak nečinil, mohl by se dopustit kárného provinění.

V případě, že soud dospěje k závěru, že důvody pro vyloučení obhájce jsou důležité (ať už žádost o zproštění povinnosti obhajovat obviněného podal obviněný či jeho obhájce), rozhodne o zproštění obhájce povinnosti obhajovat obviněného. Je nutno ovšem podotknout, že pokud je zproštěn obhajování dříve ustanovený obhájce, musí být obviněnému současně ustanoven jiný obhájce. Ustanovení § 38 odst. 1 tr. řádu o poskytnutí lhůty ke zvolení obhájce se v tomto případě nepoužije (k tomu srov. rozh. Nejvyššího soudu ČR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a

stanovisek NS, svazek 8, ročník 1994, s. 288, pod č. 36/1994)¹⁰⁴⁾.

Novelou trestního řádu, zák. č. 265/2001 Sb., byl s účinností od 1.1.2002 do trestního řádu zakotven § 40a tr. řádu, který řeší případy, kdy je soud povinen zprostit obhájce obhajoby.

Soud je povinen zprostit obhájce obhajoby jestliže:

- byl ustanoven k obhajování advokát, proti kterému je nebo bylo vedeno trestní stíhání, a v důsledku toho v řízení, ve kterém by měl tento advokát vykonávat obhajobu, má postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby;
- advokát, který byl ustanoven obhájcem, vypovídá v řízení jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočník. V daném případě je ovšem otázkou, zda konkrétně, pokud by advokát měl vystupovat jako svědek, zda vůbec může s ohledem na povinnost mlčenlivosti jako svědek vystupovat. Rovněž nestačí zprostit obhájce obhajoby z tohoto důvodu, pokud orgány činné v trestním řízení pouze zamýšlejí, že advokáta předvolají jako svědka, znalce či ustanoví jako tlumočníka (k tomu viz výše důvody, pro které soud rozhodne o vyloučení zvoleného advokáta);
- se obhájce opakovaně (rozumí se tím alespoň dvakrát) nedostaví k úkonům trestního řízení, při nichž je jeho účast nezbytná, ani nezajistí účast svého zástupce, ačkoli byl řádně a včas o takových úkonech vyrozuměn. Úkonem, při němž je účast obhájce nezbytná je např. hlavní líčení, jde-li o případ nutné obhajoby;
- obhájce vykonává obhajobu dvou nebo více spoluobviněných, jejichž zájmy si v trestním řízení odporují. Obhájce, který byl z tohoto

---

104) Z uvedeného rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR dále vyplývá, že postup, kdy musí být soudem ustanoven nový obhájce poté, kdy soud zprostil obhájce obhajoby, přičemž důvody nutné obhajoby nadále trvají, je nezbytný z hlediska zabezpečení práva obviněného na nutnou obhajobu, neboť obviněný poté, co již jednou obhájce měl, nesmí být ani na okamžik bez obhájce. To samozřejmě nebrání tomu, aby si posléze obviněný obhájce sám zvolil nebo aby mu ho s jeho souhlasem zvolila osoba k tomu oprávněná.

důvodu obhajoby zproštěn, nemůže v téže věci vykonávat dále obhajobu žádného z obviněných (k tomu viz výše důvody, pro které soud rozhodne o vyloučení zvoleného advokáta v kapitole V. „Zvolený obhájce, kapitola 3., Vyloučení obhájce z obhajoby“)

- obhájce nevykonává obhajobu delší dobu. Je otázkou, co lze rozumět pod pojmem „delší doba“. Lze předpokládat, že tento termín v budoucnu blíže upřesní judikatura.

O zproštění obhájce z obhajoby obviněného rozhodne i bez návrhu předseda senátu a v přípravném řízení soudce. Před rozhodnutím umožní obviněnému a obhájci, aby se k věci vyjádřili.

Jelikož i usnesení o zproštění obhájce z obhajoby, obdobně jako usnesení o vyloučení zvoleného obhájce z obhajoby, je jedním z nejzávažnějších zásahů do ústavně zaručeného práva na obhajobu, dává trestní řád právo podat proti tomuto usnesení stížnost, jež má odkladný účinek.

Obhájce ustanoví předseda senátu a v přípravném řízení soudce také v případě, že pravomocným rozhodnutím soudu byl obviněnému přiznán nárok na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu, a obviněný požádá o ustanovení obhájce¹⁰⁵⁾. V tomto případě mu obhájce musí být neprodleně ustanoven. V této souvislosti je třeba uvést, že obviněný má za zákonem stanovených podmínek nárok na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu. Obviněný především musí osvědčit, že nemá dostatek prostředků na náhradu nákladů obhajoby, a pokud tato skutečnost vyplývá ze shromážděných důkazů, může, je-li to třeba k ochraně práv obviněného, rozhodnout předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce o nároku na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu i bez návrhu obviněného. V těchto případech pak náklady obhajoby zcela nebo zčásti hradí stát.

---

105) k tomu blíže: Tetzeli, D.: Právo chudých na obhajobu po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., Bulletin advokacie, 5/2002, s. 33 - 37

Návrh na rozhodnutí na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu je oprávněn podat i obhájce obviněného (jakož i další osoby uvedené v § 33 odst. 3 tr. řádu). Jakmile pominou důvody, pro které vznikl nárok na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu (např. obviněný nabude dědictví), ustanovení obhájce obviněnému zruší předseda senátu a v přípravném řízení soudce.

Jak je výše uvedeno, obviněnému může být ustanoven zásadně pouze jeden obhájce. Naproti tomu v německém trestním řízení je výjimečně přípustné, aby byl obviněnému ustanoven vedle dosavadního ustanoveného obhájce další ustanovený obhájce¹⁰⁶⁾.

Další zásadní odlišností německého trestního řádu oproti trestnímu řádu českému, je zákaz substituce v případě, že byl obhájce obviněnému ustanoven¹⁰⁷⁾. Možnost substituce je možná jen výjimečně se souhlasem předsedy soudu, správnější postup však je ustanovit na přechodnou dobu zástupce¹⁰⁸⁾. Substituce vykonávaná koncipientem je v daném případě nepřípustná zcela.

Slovenský trestní řád zná vedle institutu zvoleného a ustanoveného obhájce dále institut „náhradního obhájce“. Tento pojem byl zakotven již do původního slovenského trestního řádu, a to zákonem č. 366/2000 Z. z. Tento institut slouží zejména k zamezení obstrukcí ze strany některých obviněných, popř. obhájců¹⁰⁹⁾. Náhradní obhájce může být obviněnému ustanoven vedle zvoleného nebo ustanoveného obhájce tehdy, jestliže je důvodná obava, že by mohlo být zmařeno hlavní líčení nebo veřejné zasedání pro nepřítomnost zvoleného nebo ustanoveného obhájce. Při

---

106) Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2005, s. 393

107) k tomu srov. rozh. Spolkového soudního dvora SRN, NStZ 83, 208

108) Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 561

109) Šabata, K.: Některé aspekty práva na obhajobu ve slovenském trestním řízení a jejich srovnání s naší právní úpravou, Státní zastupitelství, 11/2007, s. 21 – 23

ustanovení náhradního obhájce se postupuje obdobně jako v případě, že je ustanovován ustanovený obhájce, pouze s tím rozdílem, že náhradní obhájce je ustanovován jako obhájce náhradní zvolenému či ustanovenému obhájci a pouze pro hlavní líčení nebo veřejné zasedání.

Náhradní obhájce má stejná práva a povinnosti jako zvolený nebo ustanovený obhájce. Tato práva však může vykonávat pouze v tom případě, že se hlavního líčení či veřejného zasedání nezúčastní zvolený nebo ustanovený obhájce¹¹⁰⁾.

Na závěr je nutno znovu podotknout, že stát ani orgány činné v trestním řízení nenesou v případě ustanoveného obhájce stejně jako u obhájce zvoleného odpovědnost za způsob obhajoby, a to dokonce ani za její případné nedostatečné vykonávání. Advokacie je na státu nezávislá a výkon obhajoby je především otázkou vnitřního vztahu mezi obviněným a obhájcem.

---

110) Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok, Stručný komentár, IURA EDITION, spol. s r.o., Prvé vydanie, 2006

VII. URČENÍ ADVOKÁTA ČESKOU ADVOKÁTNÍ KOMOROU

Jak je výše uvedeno, v trestním řádu je zakotvena jednak možnost volby obhájce a dále v případech, kdy si obviněný advokáta nezvolí, ač jej mít musí, pak povinnost soudu obviněnému obhájce ustanovit.

V zákoně o advokacii je zakotven institut určení advokáta Českou advokátní komorou. V případě, že obviněný nesplňuje podmínky stanovené trestním řádem pro ustanovení obhájce, tj. nejedná-li se v jeho případě o nutnou obhajobu, kdy nezvolí-li si obviněný obhájce sám nebo mu jej nezvolí osoba k tomu oprávněná, bude mu z úřední povinnosti obhájce ustanoven soudem, a nemůže se ani domoci poskytnutí právních služeb podle zákona o advokacii (třeba tím, že žádný z jím oslovených advokátů nemůže věc převzít), má tento obviněný právo obrátit se na Českou advokátní komoru s návrhem, aby mu byl obhájce určen. V případě, že obviněný podá včasný návrh na určení obhájce Českou advokátní komorou, Česká advokátní komora mu obhájce určí. Pro určení obhájce ovšem zákon stanoví určité podmínky. Především v téže věci lze žadateli určit obhájce pouze jednou. Uvedené ustanovení má nepochybně zamezit případnému zneužívání uvedeného institutu tak, aby žadatel opakovaně neměnil určeného obhájce. Zákon ovšem zná výjimku, kdy lze žadateli určit obhájce opakovaně, a to tehdy, pokud dříve určený advokát odmítne poskytnout právní služby v souladu se zákonem o advokacii¹¹¹⁾.

---

111) Důvody, pro které je advokát (obhájce) povinen poskytnutí právních služeb odmítnout jsou uvedeny v § 19 odst. 1 ZA. Těmito důvody jsou:

- advokát v téže věci nebo ve věci související již poskytl právní služby jinému, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá,
- osobě, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o právní služby advokáta žádá, poskytl již v téže věci nebo věci související právní služby advokát, s nímž oslovený advokát vykonává advokacii společně, nebo v případě zaměstnaného advokáta advokát, který je jeho zaměstnavatelem, anebo advokát, který je zaměstnancem stejného zaměstnavatele,

(pokračování na následující straně)

Pokud by advokát určený Českou advokátní komorou odmítl určení přijmout z jiných důvodů, než stanoví zákon o advokacii jako důvody pro odmítnutí právní služby (konkrétně např. s odůvodněním, že je zaneprázdněn jinými případy nebo že se trestní obhajobou nezabývá), mohl by se dopustit kárného provinění¹¹²⁾.

Česká advokátní komora přitom v rozhodnutí o určení advokáta vymezí věc, v níž je advokát povinen právní služby poskytnout, jakož i rozsah těchto služeb. Může tedy advokáta určit pro celé trestní řízení, ale i pro jeho část nebo pouze pro určitý úkon. Česká advokátní komora může v rozhodnutí o určení advokáta stanovit další podmínky poskytnutí právních služeb, včetně povinnosti poskytnout právní službu bezplatně nebo za sníženou odměnu, pokud to odůvodňují majetkové a příjmové poměry žadatele.

Je ovšem nezbytné konstatovat, že samotné určení advokáta Českou advokátní komorou nezakládá právní vztah mezi obviněným a určeným advokátem. Tento advokát je povinen na základě určení Českou advokátní komorou uzavřít s obviněným smlouvu o poskytování právních služeb. Určení Českou advokátní komorou rovněž nenahrazuje plnou moc, kterou je povinen obviněný, který žádal o určení advokáta Českou advokátní komoru a kterému byl advokát pro požadovanou věc určen, udělit určenému advokátu pro zastupování před příslušnými orgány činnými v trestním řízení. Určení advokáta Českou advokátní komorou dle § 18 odst. 2 ZA nemá na rozdíl od ustanovení soudem povahu aktu, který by zakládal právní vztah zástupce a zastoupeného, ale je příkazem

---

(pokračování)

- informace, kterou má advokát o jiném klientovi nebo o bývalém klientovi, by mohla toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá, neoprávněně zvýhodnit,
- projednání věci se zúčastnil advokát, případně osoba advokátovi blízká,
- zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá, jsou v rozporu se zájmy advokáta nebo osoby advokátovi blízké.

112) Mandák, V.: Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek, Bulletin advokacie, 10/2003, s. 26 - 39

konkrétnímu advokátovi poskytovat právní službu, což je realizací ústavního práva na právní ochranu dle čl. 37 odst. 2 Listiny. Na základě tohoto určení vzniká advokátovi povinnost vůči žadateli, spočívající v poskytnutí určité právní služby. Samotným určením advokáta dle citovaného ustanovení ZA nevzniká vztah odpovídající příkazní smlouvě podle občanského zákoníku, a toto určení tedy nenahrazuje udělení plné moci klientem a neodpovídá svým charakterem ustanovení obhájce dle příslušných právních předpisů¹¹³⁾. Určený advokát je povinen právní služby žadateli poskytnout, a to za podmínek určených Českou advokátní komorou. Z povinnosti určeného advokáta poskytnout právní službu zná zákon a o advokacii výjimku. Advokát není povinen právní službu žadateli poskytnout, jde-li o zjevně bezdůvodné uplatňování nebo bránění práva. Jedná se zejména o takové případy, kdy je z povahy věci zcela zřejmé, že žadatel bude neúspěšný. I v tomto případě se domnívám, že by ovšem advokát měl žadateli minimálně poskytnout právní službu spočívající v poskytnutí porady, při které mu podrobně a srozumitelně sdělí důvody, z nichž vyplývá bezdůvodnost uplatňování či bránění práva. Advokát dále není povinen právní službu žadateli poskytnout, resp. je povinen poskytnutí právní služby odmítnout, jedná-li se o důvody stanovené v ust. § 19 odst. 1 ZA (viz výše). V případech, kdy advokát z výše uvedených důvodů není povinen právní službu poskytnout, je povinen důvody neposkytnutí právní služby bez odkladu sdělit žadateli a České advokátní komoře.

Jak je výše uvedeno, Česká advokátní komora může v rozhodnutí o určení advokáta stanovit další podmínky poskytování právních služeb, mimo jiné i povinnost poskytnout právní pomoc bezplatně nebo za sníženou odměnu. Česká advokátní komora určí tuto povinnost na základě žádosti žadatele, učiněné současně s návrhem na určení advokáta Českou advokátní komorou (žádost o určení advokáta, který poskytne právní službu bezplatně nebo za sníženou odměnu lze pochopitelně učinit

---

113) Ježek, V.: Právní povaha určení advokáta podle § 18 odst. 2 ZA, Bulletin advokacie č. 8/1999, s. 10 – 13

---

v rámci návrhu na určení advokáta Českou advokátní komorou), přičemž žadatel je povinen současně s podáním návrhu na určení advokáta Českou advokátní komorou prokázat, že jeho majetkové a příjmové poměry takové rozhodnutí odůvodňují.

VIII. PRÁVA A POVINNOSTI OBHÁJCE

1. Obecně

Práva a povinnosti obhájce jsou zakotveny jednak v trestním řádu a jednak v zákoně o advokacii.

V trestním řádu jsou práva a povinnosti obhájce upraveny především v ust. § 41 tr. řádu. Další práva a povinnosti obhájce jsou zakotveny v dalších ustanoveních trestního řádu (viz. dále).

V té nejobecnější podobě jsou základní práva a povinnosti obhájce zakotveny v zákoně o advokacii, a to konkrétně v ust. § 3 ZA a § 16 ZA. Z uvedených ustanovení zákona o advokacii plyne, že advokát je při poskytování právních služeb nezávislý, je vázán právními předpisy a v jejich mezích příkazy klienta. Z citovaných ustanovení je zřejmé, že advokát není vázán takovými příkazy klienta, které zákon obchází či jsou s ním v rozporu. Z ust. § 16 ZA pak vyplývá povinnost advokáta chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny. Pokyny klienta však není vázán, jsou-li v rozporu s právním nebo stavovským předpisem. V tomto smyslu je advokát povinen svého klienta poučit. Znovu tedy zákon o advokacii zdůrazňuje, že advokát není zásadně povinen se řídit pokyny klienta, pokud by byly v rozporu se zákonem či by zákon obcházely.

Vázanost obhájce pokyny obviněného lze přitom spatřovat ve třech rovinách¹¹⁴⁾. V první řadě se jedná o vázanost pokyny obviněného, pokud jde o procesní postup. Obhájce je zásadně vázán pokyny klienta týkajícími se postupu řízení, tj. toho, zda má či nemá podat určitý opravný prostředek, návrh či žádost (to samozřejmě za předpokladu, že obviněný

---

114) k tomu blíže: Mandák, V.: Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek, Bulletin advokacie, 10/2003, s. 26 – 39

je plně způsobilý k právním úkonům). Obhájce tak zásadně není oprávněn proti vůli obviněného podávat opravný prostředek, žádost či návrh. A naopak, ač je obhájce přesvědčen, že určitý opravný prostředek či žádost budou mít pouze mizivou šanci na úspěch, a klient mu dá pokyn k podání tohoto opravného prostředku, je obhájce povinen tento opravný prostředek podat¹¹⁵⁾. Samozřejmě existují případy, kdy je obhájce povinen i přes výslovný nesouhlas obviněného určitý úkon vykonat (např. účast obhájce při hlavním líčení, jde-li o případ nutné obhajoby), a to v případech, kdy mu to ukládá zákon. Nerespektování pokynů klienta může založit kárnou odpovědnost obhájce.

Druhá rovina týkající se vázanosti pokyny klienta je rovina skutková. Ta se projevuje zejména v závěrečné řeči obhájce a v podávání opravných prostředků. Obhájce zásadně vychází ze skutkových údajů obviněného. Někdy je však třeba posoudit další okolnosti vyplývající z jiných důkazů. Navíc sám obviněný může uvádět okolnosti, které jsou vůči sobě v rozporu. Pokud by obhájce dovozoval, že všechny obviněným uváděné skutečnosti jsou správné (např. jsou-li navzájem v rozporu skutečnosti,

---

115) Na tomto místě ovšem lze důrazně doporučit, aby si obhájci z důvodu předejití případným budoucím sporům mezi nimi a jejich klienty nechali případné pokyny obviněných stvrdit písemně. Jedná se zejména o případy, kdy obviněný nechce podat opravný prostředek. Konkrétně např. v případě odvolání či dovolání lze doporučit, aby si obhájce nechal klientem písemně stvrdit jeho pokyn obsahující požadavek podat či nepodat uvedený opravný prostředek, a to ihned po vyhlášení rozsudku (usnesení) soudem prvního stupně, resp. usnesení či rozsudku soudu odvolacího. Tento postup má ryze praktický dopad. Trestní řád stanoví poměrně krátké lhůty pro vyhotovení rozhodnutí ve věcech trestních. Rovněž lhůty k podání opravného prostředku (zejména pokud jde o stížnost či odvolání) jsou krátké. V tomto poměrně krátkém časovém úseku pak může být pro obhájce v některých případech problematické klienta zastihnout a jeho stanovisko zjistit, zejména nezdržuje-li se v místě svého pobytu, či je ve výkonu trestu nebo ve vazbě mimo obvod sídla obhájce (Samozřejmě, že lze učinit telefonický dotaz, ovšem opět se tím nepředejde případnému sporu, neboť pokyn nebyl učiněn písemně. Obhájce by proto musel navštívit obviněného osobně). Z těchto důvodů lze doporučit, aby si obhájce vždy nechal nejzávažnější pokyny klienta týkající se postupu řízení písemně tímto klientem stvrdit. Obviněný pochopitelně může svůj pokyn později změnit a obhájce je vázán tímto novým pokynem.

keré uvádí obviněný), zeslaboval by účinnost obhajoby. Obhájce proto nemůže ve skutkové sféře být bezvýhradně vázán stanoviskem obviněného. Pokud by se obviněný s obhájcem v těchto věcech neshodl, dojde k porušení vzájemné důvěry mezi nimi a nezbývalo by, než aby obhajoba byla ukončena. Nepochybně ovšem uvedený závěr neznámá, že obhájce je oprávněn uvádět jakékoli skutečnosti, neboť má z provedeného dokazování za to, že jsou rozhodující pro náležité objasnění věci. Je třeba připomenout, že obhájce je povinen uvádět pouze takové skutečnosti, které vinu obviněného zmírňují, nebo jej zcela vyvíňují. Obhajoba pak jako komplex musí vyznívat v naznačeném smyslu. Obhájce proto musí postupovat tak, aby obviněnému v celkovém pohledu neuškodil (z jeho protichůdných tvrzení pak zvolí pokud možno to, které alespoň částečně koresponduje s provedenými důkazy ovšem za předpokladu, že tento postup přispěje k naplnění povinnosti obhájce obhajovat obviněného a uvádět pouze takové okolnosti, které obviněného viny zprošťují či jeho vinu zmírňují.)

Třetí rovinu vázanosti obhájce pokyny obviněného pak tvoří otázky právní. V této rovině se obhájce setkává s obviněným jako odborník s laikem, a bylo by proto paradoxní, kdyby obhájce měl být ve svém oboru vázán názory obviněného. V případě, že by obviněný trval na povinnosti obhájce být vázán jeho pokyny v rovině právní, byl by to nepochybně důvod pro vypovězení plné moci ze strany obhájce, k odstoupení od plné moci ze strany obviněného či pro žádost o zproštění z obhajoby.

Advokát je dále povinen využívat všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné (§ 16 odst. 2 ZA).

Uvedené ustanovení zákona o advokacii je pak konkrétněji specifikováno v trestním řádu. Dle ust. § 41 odst. 1 je obhájce povinen poskytovat obviněnému potřebnou právní pomoc, účelně využívat k hájení jeho zájmů prostředků a způsobů obhajoby uvedených v zákoně, zejména

pečovat o to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují, a tím přispívají ke správnému objasnění a rozhodnutí věci. Obhájce je tedy v první řadě povinen hájit zájmy obviněného, tedy zejména být zárukou pro důsledné zachování všech procesních práv obviněného. Obhájce jako osoba znalá práva navíc vyrovnává faktickou nerovnost, vzniklou v trestním řízení tím, že obviněný není zpravidla osobou, která je právním odborníkem, ale v každé fázi trestního řízení o něm rozhoduje, popř. proti němu vystupuje osoba práva znalá. Obhájce samozřejmě nesmí při hájení zájmů klienta užívat takových prostředků, které by byly v rozporu se zákonem nebo by zákon obcházely. Zásadně je proto nepřípustné, aby obhájce obstaral důkaz nezákonným způsobem (např. vydíráním svědka k podání svědecké výpovědi určitým způsobem), či na žádost či pokyn klienta určitý důkaz (např. veřejnou listinu) padělal. Tímto svým jednáním by se obhájce mohl dopustit nejen kárného provinění, ale i trestného činu (v konkrétním případě trestného činu vydírání dle § 235 odst. 1 tr. zák. či trestného činu padělání a pozměňování veřejné listiny dle § 176 odst. 1 al. 1 tr. zák.). Nelze navíc opomenout tu skutečnost, že v případě, kdy by obviněný požádal obhájce o padělání veřejné listiny či o vydírání svědka, aby vypovídal ve prospěch obviněného, mohl by se výše uvedeného trestného činu, resp. návodu k tomuto trestnému činu, dopustit obviněný. Byť samozřejmě valná část advokátů postupuje v souladu se zákonem a k hájení zájmů obviněných používají pouze prostředků uvedených v zákoně, existuje malá skupina těch, kteří zákon v tomto směru porušují.

Trestní řád ukládá obhájci povinnost pečovat o to, aby skutečnosti ve prospěch obhajoby byly objasněny včas. Záleží především na taktice obhajoby, kdy budou určité návrhy či žádosti podány, vše ovšem musí směřovat výlučně k naplnění povinnosti obhájce jednat vždy v zájmu obviněného. Včasnost je proto potřeba posuzovat jako okamžik vhodný z pohledu obhajoby¹¹⁶⁾. Záleží tedy zásadně na zvolené taktice obhajoby a

---

116) Mandák, V.: Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek, Bulletin advokacie, 10/2003, s. 26 – 39

nemůže být zásadně k tíži obviněného, pokud je určitý důkazní návrh učiněn až v určité fázi trestního řízení.

Obhájce je dle citovaného ustanovení dále povinen uvádět pouze okolnosti, které obviněného viny zbavují či jeho vinu zmírňují. Obhájce tedy zásadně nesmí uvádět žádnou okolnost, která by postavení jeho klienta zhoršila, a to i přestože je sám vnitřně přesvědčen o vině obviněného, ač tento vinu popírá, či dokonce o tom, že klient spáchal trestný čin, ví, jelikož mu klient tuto skutečnost sdělil ovšem s tím, že před orgány činnými v trestním řízení bude obviněný trvat na tom, že se žádného trestného činu nedopustil. Tuto povinnost má obhájce nejen přímo v rámci samostatného trestního řízení, ale s ohledem na stavovské předpisy se domnívám, že má tuto povinnost i v širším kontextu. Dle mého názoru je zásadním porušením povinnosti obhájce hájit zájmy obviněného a povinnosti uvádět pouze skutečnosti, které obviněného viny zbavují či ji zmírňují, sdělovat v médiích takové skutečnosti, které zhoršují postavení obviněného i v očích veřejnosti (např. uvedením skutečnosti, že pokud by existoval trest smrti, obviněnému by s největší pravděpodobností byl tento trest uložen¹¹⁷⁾).

Trestní řád dává obhájci určitá práva a ukládá určité povinnosti. V některých směrech je rozsah oprávnění obhájce užší než rozsah oprávnění obviněného, v jiném naopak je širší. Obhájce v průběhu trestního řízení zastupuje obviněného jen tam, kde obviněný vystupuje jako strana, a pokud to připouští povaha předmětného procesního úkonu. Proto ho nemůže zastupovat tam, kde má obviněný podle příslušného ustanovení trestního řádu vykonat právo nebo úkon osobně nebo, kdy je sám předmětem úkonu (např. při výkonu práva posledního slova podle § 217 tr. řádu nebo v případě výpovědi obviněného při jeho osobním

---

117) k tomu srov. rovněž Kučera, P., Ptáček, M.: Obhájce obviněného a jeho svoboda projevu, Trestní právo, 4/2009, s. 3 - 5

výslechu podle § 92 tr. řádu)¹¹⁸⁾. V tomto směru je tedy rozsah oprávnění obhájce užší než rozsah oprávnění obviněného. Na druhou stranu širší oprávnění obhájce oproti obviněnému zakotvuje ust. § 165 odst. 2 tr. řádu, dle kterého je obhájce již od zahájení trestního stíhání oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem. Tomu odpovídající právo v totéž rozsahu ovšem nemá obviněný.

V případě, kdy je obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je jeho způsobilost k právním úkonům omezena, může obhájce oprávnění, jež zakotvuje trestní řád v souvislosti s obhajobou obviněného, vykonávat též proti vůli obviněného. Je ovšem nezbytné, aby obviněný byl zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo jeho způsobilost k právním úkonům byla omezena pravomocným rozsudkem soudu vydaným v civilním řízení. Pokud je obhájce obviněného zvolen nebo je mu ustanoven z toho důvodu, že to orgán činný v trestním řízení považuje za nutné, neboť vzhledem k duševním vadám obviněného má pochybnost o způsobilosti obviněného se náležitě hájit, může obhájce vykonávat oprávnění uvedená v § 41 odst. 2, 3 tr. řádu jen se souhlasem obviněného. Proti vůli obviněného může takto postupovat teprve tehdy, pokud bylo v příslušném řízení rozhodnuto o zbavení nebo omezení způsobilosti obviněného k právním úkonům (k tomu srov. usnesení Krajského soudu v Plzni publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 4, ročník 2002, s. 217, pod č. 22/2002).

2. Právo podávat za obviněného návrhy, žádosti a opravné prostředky

Obhájce je oprávněn již v přípravném řízení činit za obviněného návrhy, podávat za něho žádosti a opravné prostředky. Zákon znovu zdůrazňuje,

---

118) Šámal, P. a kol.: Trestní řád, Komentář, I. Díl. 6. Vydání. Praha: C.H.Beck 2008, s. 302

že obhájce tak činí nikoli vlastním jménem, ale v zastoupení obviněného. V případě, že má obviněný více obhájců, uvedená práva vykonávají všichni obhájci. Záleží pochopitelně na interní dohodě mezi obviněným a jeho obhájci, jaký postup obhajoba zaujme, zda v určitých věcech bude vystupovat pouze některý ze zvolených obhájců či všichni najednou.

Zákon tedy v první řadě stanoví, že obhájce je oprávněn činit za obviněného návrhy a žádosti. Jedná se zejména o návrhy týkající se postupu řízení (např. žádost o přezkoumání postupu policejního orgánu, žádost o navrácení lhůty nebo žádost o propuštění z vazby, právo podat návrh na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu aj.), dále návrhy na vydání rozhodnutí (návrh na postoupení věci, návrh na přerušování řízení atd.) a návrhy na provedení důkazů¹¹⁹⁾.

Pokud jde o posledně uvedené právo podávat návrhy na provedení důkazů, je nutno podotknout, že velmi často dochází k situaci, že návrhu na doplnění dokazování, je-li podáván v průběhu vyšetřování či při seznamování se spisem při skončení vyšetřování, policejní orgán nevyhoví s odůvodněním, že tyto důkazy mohou být provedeny v soudním řízení (zejména s poukazem na současné pojetí přípravného řízení a řízení před soudem, kdy těžiště dokazování má být právě v soudním stádiu trestního řízení, zatímco řízení přípravné má mít pouze přípravný charakter pro řízení prováděné před soudem.) Lze stěží usuzovat, co vede policejní orgány k tomuto postupu. Je možné, že jsou to i zákonem stanovené lhůty, ve kterých musí být vyšetřování skončeno. Pokud by však navrhované důkazy byly v přípravném řízení provedeny (samozřejmě za předpokladu, že se nejedná pouze o zdržovací taktiku obviněného), mohlo by nečíska dojít k podstatné úspoře nákladů, když by již v přípravném řízení vyšlo najevo, že se skutek nestal, nebo že tento skutek není trestným činem, popř. že jej nespáchal obviněný. Bohužel se často stává, že policejní orgán v přípravném řízení zjišťuje, zajišťuje a

---

119) k tomu blíže: Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 19

provádí v rozporu se zákonem pouze důkazy, které jsou v neprospěch obviněného a není ochoten provádět důkazy navržené obhajobou¹²⁰⁾.

V řízení před soudem pak lze doporučit, aby byl návrh na doplnění dokazování učiněn při odročovaném hlavním líčení či aby si obhájce vyžádal lhůtu k písemnému podání návrhu na doplnění dokazování.

Obhájce má rovněž právo podávat za obviněného opravné prostředky. Je zdůrazněno, že obhájce tak činí nikoli vlastním jménem, ale jménem obžalovaného, tj. v jeho zastoupení, neboť obhájce není osobou se samostatným odvolacím právem ve smyslu § 247 odst. 2 tr. řádu. (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. 28/2003, obdobně rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR publikované ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek NS pod č. NS 19/2003-T 454). Ovšem skutečnost, že pod textem odvolání je

---

120) V konkrétním případě nastala situace, kdy proti jednomu ze dvou spoluobviněných bylo zahájeno trestní stíhání pro trestný čin ohrožování mravnosti podle § 205 odst. 1 tr. písm. a) zák., účinného v době spáchání trestného činu. Trestný čin měl spočívat v tom, že obviněný měl fotografovat obnaženou osobu mladší 15 let. Tento obviněný spáchání trestného činu popíral, k činu se doznal druhý spoluobviněný. Pochybnosti o odůvodněnosti trestního stíhání prvního z obviněných pro citovaný trestný čin vyplývaly i z dalších v přípravném řízení provedených důkazů (zejména ze znaleckých posudků, jakož i z poznatků získaných při domovní prohlídce). Jediným důkazem proti prvnímu z obviněných byla výpověď nezletilého dítěte, které vypovídalo před zahájením trestního stíhání za přítomnosti svého otce (mimořadně velkého přítele druhého ze spoluobviněných, který se uvedeného trestného činu skutečně dopustil, jak bylo později prokázáno), třech obhájců, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, soudcem a policejním orgánem, přičemž při tomto výslechu byly uvedenému dítěti za přítomnosti všech uvedených osob ukázány fotografie, na kterých bylo dítě vyfotografováno obnažené. Pomínu-li dle mého názoru naprosto nevhodně provedený výslech dítěte, obhajoba po celou dobu přípravného řízení navrhovala doplnit dokazování o důkazy zprošťující obviněného uvedeného trestného činu. Policejní orgán a potažmo ani dozorující státní zástupce tyto návrhy obhajoby nebraly v potaz. V řízení před soudem nakonec po provedení důkazů navržených obhajobou soud dospěl k závěru, že první ze spoluobviněných, proti kterému bylo vedeno trestní stíhání pro uvedený trestný čin, se tohoto trestného činu nedopustil.

uvedeno pouze jméno obhájce a nikoli také jméno obviněného, není bez dalšího důvodem pro zamítnutí odvolání jako odvolání podaného osobou neoprávněnou podle ust. § 253 odst. 1 tr. řádu. Pokud však v tomto případě bude mít soud pochybnosti o tom, zda obhájce podal za obviněného odvolání v souladu s jeho vůlí, je povinností odvolacího soudu opatřit si před rozhodnutím o takovém odvolání k této otázce vyjádření obviněného (srov. rozh. Nejvyššího soudu ČR NS publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 18/2002-T 427).

S ohledem na výše uvedené lze doporučit, aby v odvolání (resp. i v jiných opravných prostředcích) sepsaném obhájcem bylo výslovně uvedeno, že předmětné odvolání (či jiný opravný prostředek) podává obviněný prostřednictvím svého obhájce nebo že tento opravný prostředek podává obhájce v zastoupení obviněného.

Opravné prostředky musí být samozřejmě podávány pouze ve prospěch obviněného. Blíže k otázce podávání opravných prostředků obhájcem jménem obviněného – viz kapitola 8.7. „Právo obhájce podávat za obviněného opravné prostředky“.

Pro úplnost je nutno konstatovat, že český trestní řád nezná právo obviněného vyjádřit se k podané obžalobě. Zákon pouze v ust. § 196 odst. 3 tr. řádu stanoví, že osoby, jimž je doručován opis obžaloby (tj. mimo jiné obžalovaný a jeho obhájce), musí být současně s doručením obžaloby vyzvány, aby soudu včas sdělily návrhy na provedení dalších důkazů u hlavního líčení a uvedly okolnosti, které mají být těmito důkazy objasněny. Nezakotvení práva obviněného vyjádřit se písemně k podané obžalobě před zahájením hlavního líčení je však dle mého soudu porušením principu rovnosti stran, neboť soud při nařizování hlavního líčení vychází především z podané obžaloby a dále ze spisového materiálu, který mu byl obžalobou předložen. Na rozdíl od české právní úpravy právo vyjádřit se k podané obžalobě je zakotveno jak v rakouské, tak částečně i v německé právní úpravě. Dle rakouského trestního řádu (§222 odst. 3) má být vyjádření obhájce k podané obžalobě, jež musí mít

písemnou formu, obsahově protiargumentem k podaném obžalobě a dále musí obsahovat z důvodu urychlení návrhy na doplnění dokazování. Vyjádření obhajoby se doručuje jednak státnímu zastupitelství a jednak ostatním stranám trestního řízení¹²¹⁾.

Rovněž německý trestní řád v ust. § 201 zakotvuje právo obviněného, resp. jeho obhájce učinit v soudem stanovené lhůtě vyjádření, v němž jednak může ještě před zahájením hlavního řízení podat návrhy na provedení jednotlivých důkazních prostředků nebo podat námitky proti zahájení hlavního řízení.

De lege ferenda by proto mělo být v českém trestním řádu zakotveno právo obhajoby vyjádřit se písemně k podané obžalobě ve lhůtě stanovené předsedou senátu, když výzva k podání písemného vyjádření před zahájením hlavního líčení by byla obhájci a obžalovanému doručována současně s doručením obžaloby. Součástí vyjádření by pak měly být i návrhy na doplnění dokazování¹²²⁾.

3. Právo nahlížet do spisů

Obhájce má dále právo nahlížet do spisů. Uvedené právo obhájce je blíže zakotveno v ust. § 65 tr. řádu. V citovaném ustanovení jsou vedle obhájce taxativně vyjmenované další osoby, které jsou oprávněny nahlížet do spisů, činit si z nich výpisky, poznámky a pořizovat si na své náklady

---

121) k tomu blíže: Schwaighofer, K.: Die neue Strafprozessordnung, facultas.wuv, 2008

122) Tento postup považuji za vhodnější oproti stanovisku, dle kterého by se s argumentací obhajoby, resp. s obhajobou obviněného uplatněnou v přípravném řízení, měl vypořádat státní zástupce již v odůvodnění podávané obžaloby (k tomu blíže: Vantuch, P.: Odůvodnění obžaloby bez argumentů obhajoby a rovnost stran, Bulletin advokacie, 4/2009, s. 19 – 22). Jednak dle mého názoru nemůže být v některých případech postoj obhajoby státnímu zástupci dostatečně znám, např. z důvodů spočívajících v taktice obhajoby, v některých případech může dojít ze strany státního zástupce k dezinterpretaci argumentů obhajoby.

kopie spisů a jejich částí. Z nahlížení do spisu je vyloučen protokol o hlasování a o osobních údajích utajovaného svědka ve smyslu § 55 odst. 2 tr. řádu.

V přípravném řízení může státní zástupce nebo policejní orgán právo nahlédnout do spisu a spolu s tím ostatní práva s nahlížením do spisu související (tj. právo činit si ze spisů výpisky, poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí) ze závažných důvodů odepřít. Zákon tedy zásadně neumožňuje odepřít nahlédnutí do spisu v soudním stádiu řízení. Závažnost důvodů, pro které bylo nahlédnutí do spisu policejním orgánem odepřeno, je státní zástupce povinen na žádost osoby, již se odepření týká, urychleně přezkoumat. Zákon už ovšem neřeší případ, kdy nahlédnutí do spisu odepře státní zástupce. Vzhledem ke skutečnosti, že tato situace, která ovšem může kdykoli nastat, není zákonem řešena, bylo by pro tento případ dle mého názoru možné aplikovat ust. § 157a tr. řádu, tedy žádat, aby byly v řízení odstraněny závady v postupu státního zástupce. Uvedenou žádost vyřizuje státní zástupce bezprostředně vyššího státního zastupitelství.

Dle mého názoru by proto mělo být de lege ferenda do trestního řádu doplněno, kdo je subjektem povinným k přezkoumání rozhodnutí o odepření nahlédnutí do spisu učiněným státním zástupcem. Tím subjektem, který by byl určen k přezkoumání takového odepření ze strany státního zástupce, by mohl být státní zástupce bezprostředně nadřízený.

Právo podat žádost o přezkoumání postupu policejního orgánu, resp. státního zástupce dle § 157a tr. řádu ovšem zákon přiznává pouze tomu, proti němuž je vedeno trestní řízení (tuto žádost může pochopitelně ve smyslu ust. § 41 odst. 2 tr. řádu podávat za obviněného jeho obhájce, resp. je-li osoba, proti níž se vede trestní řízení, zbavena způsobilosti k právním úkonům, či je-li její způsobilost k právním úkonům omezena, pak zákonný zástupce takové osoby), a dále poškozenému (či za poškozeného jeho zmocněnci či zákonnému zástupci, je-li poškozený zbaven způsobilosti k právním úkonům či je-li jeho způsobilost k právním

úkonům omezena), nikoli však např. zúčastněné osobě, která je dle § 65 odst. 1 oprávněna nahlížet do spisů, či jiné osobě, souhlasí-li s nahlédnutím do spisu touto osobou předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán a je-li nahlédnutí do spisu zapotřebí k uplatnění jejích práv.

V praxi je pochopitelně uvedené ustanovení umožňující odepření nahlédnutí do spisu velmi často předmětem sporů. Obhájci často - a někdy i oprávněně - mívají za to, že je tento institut ze strany policejního orgánu či státního zástupce uplatňován v rozporu se zákonem. Důvodem pro nahlédnutí obhájce do spisu po doručení usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému, leč před jeho prvním výslechem v této věci, může být samozřejmě i skutečnost, že obviněný požaduje, aby obhájce v jeho zastoupení podal stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání. Obhájce pak musí být pochopitelně seznámen s důvody, pro které bylo trestní stíhání zahájeno, a s okolnostmi, které k zahájení trestního stíhání vedly. Pokud neumožní policejní orgán obhájci nahlédnout do spisu, resp. do té jeho části, na základě které bylo trestní stíhání proti obviněnému zahájeno, jedná se dle mého názoru o porušení práva na obhajobu. Nezřídka se totiž stává, že policejní orgán v usnesení o zahájení trestního stíhání ocituje výrokovou část usnesení s tím, že z dosud zjištěných okolností (zpravidla z poskytnutých vysvětlení, která policejní orgán ovšem blíže nespecifikuje, či ze zjištění na základě použití operativně pátracích prostředků) je dostatečně odůvodněn závěr pro zahájení trestního stíhání. V těchto případech pak lze podat stížnost proti uvedenému usnesení až po důkladnějším seznámení s okolnostmi, které k zahájení trestního stíhání obviněného vedly. Pokud je policejní orgán v usnesení o zahájení trestního stíhání uvedl (resp. na ně odkázal), měly by tyto skutečnosti být zpřístupněny i obhajobě¹²³⁾.

---

123) V tomto směru lze odkázat i na nález Ústavního soudu ze dne 28.3.2007, sp. zn. II. ÚS 336/06, který sice přesahuje samotnou problematiku nahlížení do spisu před prvním výslechem obviněného (týká se mimo jiné rozhodnutí o vzetí do vazby), ale uvedené

(pokračování na následující straně)

Komentář k trestnímu řádu z roku 1975¹²⁴⁾ považoval za závažné důvody, pro které bylo možné odepřít právo nahlédnout do spisu, okolnost, že by se jinak mohly zmařit nebo ohrozit výsledky přípravného řízení, zejména, že by se mohla narušit objektivita důkazů provedených poté, co některá ze zainteresovaných osob poznala rozsah a obsah do té doby shromážděných důkazů a skutečností potřebných pro posouzení případu.

Závažným důvodem pro odepření práva nahlédnout do spisu je konkrétní možnost ohrožení, popř. zmaření přípravného řízení. Takovým důvodem u poškozeného by mohla být skutečnost, že jej bude nutno vyslechnout jako důležitého svědka a že by nahlédnutím do spisu mohla být snížena hodnota tohoto důkazu (k tomu srov. stanovisko Nejvyššího soudu ČR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, č. III/67).

Závažným důvodem, pro který lze odepřít nahlédnutí do spisu, je takový důvod, opírající se o zvláštní okolnosti případu, z nichž lze dovozovat oprávněnou obavu, že okamžitá znalost obsahu spisu nebo některých jeho částí oprávněnou osobou by mohla vyvolat takové její chování, popř. chování jiných osob (na základě od ní získaných informací), jež by mohlo

---

(pokračování)

problematiky se rovněž podstatným způsobem dotýká. Z uvedeného nálezu mimo jiné vyplývá, že „v řízení o návrhu na vzetí do vazby není možné zcela vyloučit, aby obviněný (jeho obhájce) získal takové informace z vyšetřovacího spisu, které alespoň v minimální míře dodávají důvodnost jak zahájenému trestnímu stíhání, tak některému ze zákonných vazebních důvodů. Je přitom ústavně souladné, aby veškeré ostatní skutečnosti, vyplývající z vyšetřovacího spisu, nebyly nijak zpřístupněny. O souhrnu důkazů, odůvodňujících trestní stíhání, se obviněný (jeho obhájce) před rozhodnutím o vazbě (a potažmo i před rozhodnutím o stížnosti proti rozhodnutí o vazbě) neměl možnost nijak dozvědět, neboť mu ani policejní orgán, ani státní zástupce, a konečně ani soud neumožnili nahlédnout do spisu ani ho jinak neinformovali o důkazech proti němu. S ohledem na to, že se záznamy uskutečněných odposlechů telekomunikačního provozu ve spise vůbec nenacházely, nebyl vůbec dán důvod odepření práva obviněného na nahlédnutí do spisu.

124) Růžek, A. a kol.: Trestní řád. Komentář, 1. vydání, Orbis, Praha 1975, str. 180

ohrozit či dokonce zmařit účel přípravného řízení¹²⁵⁾.

Dle některých názorů¹²⁶⁾ je třeba považovat za zcela jednoznačně nepřijatelný závěr, že jako důvod pro odepření práva obhájce nahlédnout do spisu lze aplikovat skutečnost, že nahlédnutím do spisu ze strany obhájce by mohly být zmařeny nebo ohroženy výsledky přípravného řízení, zejména, že by se mohla narušit objektivita provedených důkazů. Pokud by totiž obhájce mařil či ohrožoval důkazy, mohl by se dopustit nejen kárného provinění, ale rovněž i trestného činu. Nelze navíc pominout skutečnost, že odepřením práva nahlédnout do spisu může být znevýhodněn ten obviněný, který nebude mít obhájce. Pokud se totiž obviněný bude od počátku trestního stíhání hájit sám, aniž bude obhajován obhájcem, a bude-li mu odepřeno právo nahlédnout do spisu, nebude mu obsah spisu (např. obsah výpovědí svědků) znám. Bude-li však od počátku obhajován obhájcem, který se bude účastnit všech procesních úkonů, jichž je obhájce oprávněn se účastnit, bude s obsahem spisu prostřednictvím obhájce průběžně seznamován. Z toho plyne, že bez obhájce bude obviněný takto zcela zřejmě znevýhodněn oproti spoluobviněnému, který obhájce mít bude.

S naznačenými závěry se lze ztotožnit. Lze navíc doplnit tu skutečnost, že obhájce má zásadně ve smyslu ust. § 165 odst. 1 tr. řádu právo být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v trestním řízení před soudem, a to již od zahájení trestního řízení. Obviněný ovšem takové právo přiznané trestním řádem nemá. Ust. § 165 odst. 1 pouze stanoví, že policejní orgán může připustit účast obviněného při vyšetřovacích úkonech. Zákon mu ovšem tuto povinnost neukládá. Je tedy v podstatě na zvážení policejního orgánu, zda účast obviněného při vyšetřovacích úkonech v rámci vyšetřování připustí či

---

125) Mandák, V.: K problematice § 65 tr. ř. (nahlížení do spisů), Socialistická zákonnost, 4/1977, s. 203 - 213

126) k tomu blíže: Vantuch, P., K možnosti odepřít nahlédnutí do vyšetřovacího spisu a pořizovat z něj výpisky a kopie, Bulletin advokacie, 5/1994, s. 8-13

nikoli. Fakticky je tak znevýhodněn obviněný, který obhájce nemá oproti obviněnému, který obhájce má.

Nutno však podotknout, že právo nahlédnout do spisu, jakož i práva s nahlédnutím do spisu související, nelze odepřít obviněnému a jeho obhájci, jakmile byli upozorněni na možnost prostudovat spisy. Tomu, kdo měl právo být přítomen úkonu, nemůže být odepřeno nahlédnutí do protokolu o takovém úkonu. Takovou osobou je od zahájení trestního stíhání nepochybně obhájce, který je oprávněn být dle ust. § 165 odst. 2 tr. řádu přítomen vyšetřovacích úkonů, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem. Obviněnému a jeho obhájci nemůže být dále odepřeno nahlédnutí do usnesení o zahájení trestního stíhání.

Problematika související s nahlížením do spisů byla řešena i Evropským soudem pro lidská práva. Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva vyplývá, že v řízení před soudem má obhajoba právo nahlížet do spisu a na vlastní náklady si pořizovat kopie či opisy (rozsudek Foucher v. Francie z 18.7.1997, Recueil 1997-II, § 37). Zakotvením práva nahlížet do spisu je zaručen princip rovnosti zbraní. Pokud jde o přípravné řízení, Komise ve své zprávě k uvedenému rozsudku výslovně uvedla, že právo nahlížet do spisu může být v přípravném řízení omezeno. Na druhou stranu Komise ve věci Jaspers v. Belgie, resp. ve zprávě k uvedené věci ze dne 14.12.1981 uvedla, že k dosažení rovnosti mezi obžalobou a obhajobou v maximální možné míře je nutné, aby možnosti, které jsou obviněnému čl. 6 odst. 3 písm. b) Úmluvy zaručeny, zahrnovaly možnost se seznámit s výsledky vyšetřování prováděného v celém průběhu řízení. Komise uznala, že právo na přístup ke spisu, ačkoli není Úmluvou výslovně zaručeno, zásadně vyplývá z čl. 6 odst. 3 písm. b) Úmluvy. Možnosti, které je třeba poskytnout obviněnému, jsou omezeny na možnosti, které přispívají nebo mohou přispět k přípravě obhajoby¹²⁷⁾.

---

127) Repík, B.: Advokát ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dokončení) Bulletin advokacie, 11-12/2002, s. 12 - 24

Blíže se pak Evropský soud pro lidská práva zabýval otázkou nahlížení do spisů v případě vazby, tedy v případech, kdy dochází k nejzávažnějšímu zásahu do osobní svobody obviněného ze strany státu. V případech rozhodování o vazbě je zapotřebí respektovat základní principy rovnosti zbraní a kontradiktornosti řízení, z nichž vyplývá i právo obhajoby nahlédnout do spisu, a to již v přípravném řízení. V rozsudku *Lamy v. Belgie* z 30.3.1989, A č. 151, § 29 soud uvedl, že prokurátor měl právo seznámit se s celým spisem, obhajobě však nebyla poskytnuta možnost, aby mohla přiměřeným způsobem vyvracet argumenty uplatňované na odůvodnění vazby. Řízení tak nebylo kontradiktorní a nebyla zaručena rovnost zbraní. Zásadně nelze připustit, aby obhajobě byly zatajeny informace nebo důkazy, které jsou podstatné pro posouzení zákonnosti vazby. Rovnost zbraní je porušena zásadním způsobem tehdy, je-li obhájcí odepřen přístup k těm částem vyšetřovacího spisu, které jsou podstatné pro to, aby bylo možné účinně napadnout zákonnost vazby klienta. Obdobně bylo Soudem judikováno ve třech případech proti Spolkové republice Německo, a to ve věci *Garcia Alva v. Německo*, *Lietzow v. Německo* a *Schöps v. Německo*¹²⁸⁾.

V souvislosti s problematikou nahlížení do spisu při rozhodování o vazbě je třeba podotknout, že policejní orgán, státní zástupce ani soudce provádějící úkony přípravného řízení nemohou odmítnout v souvislosti s rozhodováním o vazbě předchozí nahlédnutí obviněnému a obhájcí do těch relevantních částí vyšetřovacího spisu, které jsou podstatné pro rozhodnutí o vazbě. Rovnost zbraní, jako jeden z principů spravedlivého procesu, není zajištěna, pokud je obviněnému nebo obhájcí odepřen přístup k těm částem vyšetřovacího spisu, které jsou podstatné pro to, aby bylo možné účinně napadnout zákonnost vazby klienta¹²⁹⁾. Jedná se zejména o ty důkazy, které státní zástupce používá k odůvodnění návrhu

---

128) Repík, B.: Advokát ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dokončení) *Bulletin advokacie*, 11-12/2002, s. 12 – 24

129) Šámal, P. a kol.: *Trestní řád, Komentář, I. Díl. 6.* Vydání. Praha: C.H.Beck 2008, s. 445 - 446

na vzetí do vazby, rozhodnutí o dalším trvání vazby, návrhu na zamítnutí žádosti obviněného o propuštění z vazby¹³⁰⁾.

Pokud jde o nahlížení do spisu v přípravném řízení v případě, kdy rozhoduje soud (např. o vazbě), musí být zásadně zaručen princip rovnosti zbraní, a obhájce tudíž musí mít možnost seznámit se s tou částí spisu, na základě které je rozhodováno o vazbě. Pokud by bylo možno připustit opak, pak by došlo k zásadnímu porušení práva na obhajobu, jakož i k porušení principu rovnosti zbraní¹³¹⁾.

Vzhledem k výše uvedenému, zejména s ohledem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, lze shrnout, že zásadně nelze odepřít obviněnému, resp. jeho obhájci v případě, kdy je rozhodováno o vazbě, právo nahlédnout v přípravném řízení do spisu, resp. do těch jeho částí, které slouží jako podklad pro rozhodování o vazbě.

Ustanovení § 65 tr. řádu upravující právo obviněného nahlížet do spisu blíže nespecifikuje, do jakých spisů má obviněný a jeho obhájce právo nahlížet. Při konkretizaci těchto spisů je třeba vycházet ze smyslu ust. § 65 tr. řádu, kterým je zajistit, aby obviněnému a jeho obhájci byly poskytnuty informace potřebné v daném stádiu trestního řízení k přípravě jeho obhajoby. To v praxi znamená, že obviněnému a taktéž jeho obhájci musí být umožněno nahlédnutí do všech částí písemných materiálů (trestní spis včetně dokladů, listin, doličných předmětů, apod. obsažených v přílohách), které se stanou součástí spisu, který po skončení vyšetřování bude obviněný mít možnost prostudovat a který bude podkladem pro vypracování obžaloby a s obžalobou předložen k soudu, případně bude sloužit k jinému meritornímu rozhodnutí státního zástupce v přípravném řízení. Naopak dané právo se nevztahuje na nahlížení do materiálů, které

---

130) Herzeg, J.: Právo obviněného nahlížet do spisu v řízení o vazbě, Bulletin advokacie, 12/2007, s. 34 – 40

131) Ježek, V.: K nahlížení do spisu v přípravném řízení trestním při rozhodování soudu, Bulletin advokacie, 3/2002, s. 49 - 52.

jsou pouhými vnitřními pomůckami a pracovními materiály orgánů činných v trestním řízení (za tyto lze považovat např. písemná zdůvodnění policejního orgánu podle ust. § 167 odst. 2 tr. řádu, tj. proč nebylo možné v zákonem stanovené lhůtě skončit vyšetřování, jaké úkony je třeba ještě provést a po jakou dobu bude vyšetřování pokračovat, jakož i pokyny státního zástupce). K tomu srov. usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 26.7.2005, sp. zn. I. ÚS 54/05.

V souvislosti s nahlížením do spisu je nutno poukázat na skutečnost, na kterou poukazovala odborná literatura¹³²⁾ již dříve, že náš trestní řád neumožňuje zapůjčení spisu obhájci do jeho sídla. Naproti tomu německá právní úprava možnost zapůjčení spisu obhájci do jeho sídla nebo bydliště umožňuje, neodporují-li tomu závažné důvody. Na zapůjčení spisu obhájci do místa jeho bydliště či jeho sídla však neexistuje právní nárok. Důležitým důvodem pro odmítnutí zapůjčit spisy obhájci do jeho bydliště či sídla jeho kanceláře je, pokud hrozí nebezpečí, že by do spisu mohla nahlédnout třetí osoba, nebo že by třetí osoba mohla spis poškodit nebo že orgány činné v trestním řízení potřebují spis pro urychlení řízení¹³³⁾.

Dle mého soudu by bylo na místě, přípustnost zapůjčení spisu obhájci do jeho bydliště či sídla (místa podnikání) de lege ferenda zakotvit do českého trestního řádu. Nepochybně by tak odpadla celá řada problémů, které při nahlížení do spisu vznikají, jakými jsou např. naprosto nevhodné prostory, kde obhájce nemá dostatek prostoru ani možnosti se soustředit a zpravidla ani času (zejména pokud je možné nahlížet do spisu pouze v tzv. úředních hodinách) k řádnému prostudování spisu.

De lege ferenda by bylo nepochybně rovněž vhodné zakotvit povinnost vést spis v elektronické podobě, přičemž k tomuto spisu by měl za přísně

---

132) Mandák, V.: K problematice § 65 tr. ř. (nahlížení do spisů), *Socialistická zákonost*, 4/1977, s. 203 - 213

133) Meyer-Goßner, L.: *Strafprozessordnung*, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s 638

stanovených podmínek přístup obhájce k uplatnění práva nahlížet do spisu, případně práva činit si z něj činit výpisy či opisy. Samozřejmě právo nahlížet do spisu vedeného elektronicky by nesmělo vyloučit právo obhájce nahlédnout do spisu vedeného orgány činnými v trestním řízení v listinné podobě. Zcela nepochybně by tak odpadla celá řada problémů spojených s nahlížením do spisu, zmíněných výše.

Pro úplnost je nutno podotknout, že obviněný, resp. jeho obhájce mají práva uvedená v § 65 odst. 1 tr. řádu zásadně od zahájení trestního stíhání. Tato práva nepřísluší osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo jejímu obhájci, a to ani za podmínek § 76 odst. 5 tr. řádu či za podmínek § 179b odst. 3 tr. řádu. Osobě podezřelé ze spáchání trestného činu by však bylo možné umožnit nahlédnutí do spisu za podmínek věty třetí ust. § 65 odst. 1 tr. řádu jako jiné osobě (osobě podezřelé ze spáchání tr. činu je třeba ve zkráceném přípravném řízení umožnit nahlédnutí do písemného sdělení podezření nebo záznamu o něm - § 65 odst. 1 věta první per analogiam)¹³⁴⁾.

4. Právo obhájce účastnit se vyšetřovacích úkonů

Obhájce je dále oprávněn zúčastnit se podle ustanovení trestního řádu vyšetřovacích úkonů¹³⁵⁾. Uvedené oprávnění obhájce blíže specifikuje ustanovení § 165 tr. řádu. Jak je již výše uvedeno, rozsah oprávnění obhájce je v daném ustanovení širší, než rozsah oprávnění obviněného. Z uvedeného ustanovení (§ 165 odst. 2 tr. řádu) vyplývá, že obhájce je již od zahájení trestního stíhání (nikoli od zahájení trestního řízení) oprávněn

---

134) Šámal, P., Novotný, Fr., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J.: Přípravné řízení trestní, 2., doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2003, s.615

135) Uvedené právo bylo původně omezeno tak, že bylo možné účast obhájce při vyšetřovacích úkonech ze závažných důvodů omezit. K tomu blíže: Mandák, V.: Při kterých vyšetřovacích úkonech může být přítomen obhájce, Právník 8/1981, s. 713 – 725; Štěpán, J., Boček, O.: K účasti obhájce ve vyšetřování, Socialistická zákonnost, 3-4/1968, s. 228 – 236

být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem. Novela tr. řádu, zák. č. 265/2001 Sb., zavedla s účinností od 1.1.2002 omezení účasti obhájce při úkonech přípravného řízení¹³⁶⁾.

Jak je výše uvedeno, obhájce je oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem. Takovými úkony se rozumí úkony směřující k dokazování podle hlavy páté trestního řádu, které jsou prováděny po zahájení trestního stíhání policejním orgánem (popř. státním zástupcem, koná-li vyšetřování), kdy jeho hlavním smyslem je opatřit a za zákonem stanovených podmínek i provést důkaz. V tomto smyslu se za úkony, jejichž výsledek lze použít jako důkaz v řízení před soudem, považují zejména výslechy obviněného, svědků, znalců, konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce, prověrka na místě, jakož i další úkony¹³⁷⁾. Vyšetřovacími úkony pak nejsou zejména úkony spojené s použitím operativně pátracích prostředků, úkony při záměně zásilky, při sledování zásilky, odposlech a záznam telekomunikačního zařízení, zjišťování údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu, úkony znalce spojené s přípravou a zpracováním znaleckého posudku, podání vysvětlení, o nichž se sepisuje úřední záznam¹³⁸⁾.

---

136) Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona (sněmovní tisk č. 785/0, z roku 2000, III. volební období), posléze vyhlášeného ve Sbírce zákonů pod č. 265/2001 Sb. V důvodové zprávě k citované novele trestního řádu bylo v souvislosti s omezením účasti obhájce při úkonech přípravného řízení uvedeno, že „právo účasti obhajoby při provádění úkonů přípravného řízení se omezí na úkony, u nichž je to důvodné (na výslechy obviněného, účast při tzv. neodkladných a neopakovatelných úkonech, nahlížení do spisu, seznámení s výsledky přípravného řízení); práva obhajoby, jejichž realizace je charakteristická pro "řádný proces", mají své těžiště v řízení před soudem a přípravné řízení nemá být "soudním řízením na nečisto", kde roli soudce hraje vyšetřovatel.“

137) Šámal, P. a kol.: Trestní řád, Komentář, I. Díl. 6. Vydání. Praha: C.H.Beck 2008, s.1341 – 1342

138) Šámal, P., Novotný, Fr., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J.: Přípravné řízení trestní, 2., doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2003, s. 320

Obhájce se z hlediska četnosti bude zpravidla nejčastěji účastnit výslechu obviněného. Před svým výslechem by obviněný měl být svým obhájcem – za předpokladu, že jej má – poučen o svých právech. Tato poučovací povinnost je sice zákonem uložena orgánům činným v trestním řízení, pokud jej však o jeho právech předem poučí obhájce, má obviněný možnost se na svůj výslech náležitě připravit právě při zohlednění jeho práv¹³⁹⁾. Obhájce by s ním rovněž měl projednat taktiku obhajoby, zejména právo obviněného využít svého práva nevypovídat. Je otázkou, zda může obhájce obviněnému radit, aby lhal. Pokud by tak obhájce učinil, porušil by etická pravidla stanovená pro výkon povolání advokáta a mohl by se dopustit kárného provinění¹⁴⁰⁾. Německá nauka pak uvádí, že je obhájci výslovně zakázáno navádět obviněného, aby lhal¹⁴¹⁾.

Obhájce je dále oprávněn se účastnit výslechů svědků. Ty lze, pokud jde o standardní přípravné řízení, provádět za podmínek uvedených v § 164 odst. 1 tr. řádu. Výslechy svědků ve standardním přípravném řízení lze provádět pouze, pokud se jedná o neodkladný nebo neopakovatelný úkon nebo jde-li o výslech osoby mladší 15 let, osoby, o jejichž schopnosti správně a úplně vnímat, zapamatovat si nebo reprodukovat jsou s ohledem na její psychický stav pochybnosti, anebo nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že na svědka by mohl být pro jeho výpověď vyvíjen nátlak. Jinak poškozeného a další svědky lze vyslechnout jen tehdy, jestliže hrozí z jiného důvodu, že bude ovlivněna jejich výpověď nebo schopnost zapamatovat si rozhodné skutečnosti nebo schopnost tyto skutečnosti reprodukovat, zejména je-li pro složitost věci odůvodněn předpoklad delšího trvání vyšetřování. Bez těchto podmínek je však možno, jestliže je toho třeba, vyslechnout znalce.

---

139) Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 124

140) Mandák, V.: Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek, Bulletin advokacie, 10/2003, s. 26 - 39

141) Hartmann, A., Schmidt, R.: Strafprozessrecht, Grundzüge des Strafverfahrens, 2. völlig neu bearbeitete und aktualisierte Auflage, Grasberg bei Bremen, 2008, s. 58

O těchto výsleších je policejní orgán povinen pořádat protokol. Pokud ovšem policejní orgán vyslýchá jiné osoby bez splnění výše uvedených kritérií, není oprávněn provádět tzv. protokolární výslech, ale může od těchto osob požadovat pouze vysvětlení ve smyslu ust. § 158 odst. 3 písm. a) tr. řádu. V tomto případě se už ovšem neuplatní ust. § 165 odst. 2 tr. řádu a policejní orgán není povinen obhájce o tomto prováděném úkonu vyrozumět ani umožnit mu při provádění tohoto úkonu jeho účast. V případě rozšířeného přípravného řízení, kdy je policejní orgán oprávněn provádět výslechy svědků bez ohledu na omezení uvedené v § 165 odst. 2 tr. řádu, je policejní orgán povinen o všech těchto výsleších (resp. i o dalších úkonech, které bude možno použít v řízení před soudem) vyrozumět obhájce a umožnit mu účast při provádění těchto úkonů. I v tomto rozšířeném přípravném řízení lze ovšem také jen vyžadovat vysvětlení od osob¹⁴²⁾ ve smyslu ust. § 158 odst. 3 písm. a) tr. řádu. Pokud by policejní orgán postupoval tímto způsobem, není povinen vyrozumívát o provádění těchto úkonů (tj. o poskytování vysvětlení ze strany fyzických osob) obhájce a umožnit mu účast při těchto úkonech.

Rozpory se objevily rovněž ohledně použitelnosti protokolů o výsleších svědků, pořádaných policejním orgánem v rozšířeném přípravném řízení, při hlavním líčení, za předpokladu, že soud v rámci hlavního líčení dospěje k závěru, že právní kvalifikace skutku, pro který bylo trestní řízení vedeno (v rámci rozšířeného přípravného řízení) vůbec neodpovídala provedeným důkazům a o nich zjištěným skutečností. Soud pak skutek musí kvalifikovat jako mírnější trestný čin, pro nějž však přichází v úvahu standardní přípravné řízení, při kterém by nemohly probíhat protokolární výslechy svědků, ale při kterých by policejní orgán mohl požadovat pouze podání vysvětlení. Část odborné veřejnosti¹⁴³⁾ má

---

142) k této problematice blíže Vantuch, P.: Lze v rozšířeném vyšetřování dle § 168 - § 170 tr. řádu sepsávat úřední záznamy o vysvětlení nebo jen protokoly o výslechu svědků? Bulletin advokacie, 8/2003, s. 62 – 69

143) Šámal, P. a kol.: Trestní řád, Komentář, I. Díl. 6. Vydání. Praha: C.H.Beck 2008 s. 1363

za to, že takové protokoly jsou procesně nepoužitelné, neboť se jedná o obcházení zákona. Objevily se však i takové názorové proudy¹⁴⁴⁾, dle nichž jsou tyto protokoly procesně použitelné, neboť odchylky mezi oběma typy vyšetřování nejsou tak zásadní povahy, aby jejich důsledek spočíval v nepoužitelnosti takových provedených výslechů svědků.

Mám za to, že pokud soud vzhledem ke zjištěným skutečnostem dospěje k závěru, že policejní orgán kvalifikoval skutek přísnějším trestným činem za účelem vedení rozšířeného přípravného řízení, a tím obcházel zákon, nelze protokoly o výsleších svědků, ohledně nichž by ve standardním přípravném řízení nemohly být prováděny protokolární výslechy, nýbrž by od těchto osob mohlo být požadováno pouze vysvětlení, procesně použít a lze na ně nahlížet pouze jako na úřední záznam o podání vysvětlení. Pokud však soud dospěje k závěru, že se nejednalo o účelovou kvalifikaci skutku přísnějším trestným činem za účelem vedení rozšířeného přípravného řízení, pak lze tyto protokoly o výsleších svědků procesně použít. De lege ferenda by však bylo vhodné tuto problematiku výslovně řešit úpravou v trestním řádu.

Výjimkou, kdy policejní orgán není povinen vyznat obhájce o provádění vyšetřovacího úkonu, jehož výsledek lze použít jako důkaz v řízení před soudem, je případ, kdy nelze provedení úkonu odložit a vyznání o něm zajistit.

Před novelou trestního řádu, zákonem č. 265/2001 Sb., byly v praxi i v nauce poměrně časté rozpory ohledně skutečnosti, zda je policejní orgán (resp. v té době vyšetřovatel) či státní zástupce, pokud provádí vyšetřování, povinen sdělovat obhájcům údaje o osobách, které budou podávat svědectví. Orgány provádějící vyšetřování v mnohých případech tyto údaje nechtěly poskytovat. Zajedno nebyla ani nauka. Nauka i praxe se při zodpovězení této otázky rozdělila na dva názorové proudy. První

---

144) Vantuch, P.: Rozšíření vyšetřování, přísnější kvalifikace skutku a dopad pro obhajobu obviněného, *Trestní právo*, 4/2003, s. 2 - 7

z nich zastával stanovisko, že vyšetřovatel při vyrozumívání obhájce o konání výslechu svědka nemá povinnost sdělovat obhájci jména svědků, jež bude vyslýchat. Dle zastánců uvedeného názoru nebylo ani výkladem ustanovení § 165 odst. 2 tr. řádu možné dovodit povinnost vyšetřovatele sdělovat obhájci jména svědků, které chce v konkrétní den a hodinu na jím určeném místě vyslýchat¹⁴⁵⁾. Tento výklad citovaného ustanovení byl jeho autorem¹⁴⁶⁾ posléze doplněn tak, že uvedené ustanovení § 165 odst. 2 tr. řádu umožňuje dvojitý výklad. Jednak doslovný, z něhož vyplývá, že zákon neukládá vyšetřovateli povinnost sdělovat obhájci jména svědků, které bude vyslýchat (tento výklad používali právě vyšetřovatelé), a výklad druhý, rozšiřující, který vyplývá nejen z ust. § 165 odst. 2 tr. řádu, nýbrž i z § 2 odst. 13 a § 33 a § 41 tr. řádu, § 16 ZA, čl. 38 odst. 2 Listiny, z čl. 40 odst. 3 Listiny a z čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy, z něž povinnost vyšetřovatele sdělovat obhájci jména svědků vyplývá.

Další ze zastánců názoru, že vyšetřovatel není povinen sdělovat obhájci při vyrozumívání o konání výslechu svědků jména těchto svědků, uváděl, že „oznámí-li obhájce vyšetřovateli, že se chce zúčastnit všech vyšetřovacích úkonů, převládá názor, podle něhož vyšetřovatel nemusí obhájci sdělovat i jména a příjmení svědků, které bude vyslýchat. Postačí plně, pokud vyšetřovatel v takových případech pouze sdělí obhájci potřebné údaje k době a místu konání vyšetřovacích úkonů, včetně předmětu úkonu.“ V této souvislosti sice autor doplňuje, že na uvedený problém jsou uváděny i opačné názory (tj., že vyšetřovatel je povinen sdělovat obhájci i jména a příjmení všech svědků, protože jinak by

---

145) Vantuch, P.: Znovu k právu či povinnosti vyšetřovatele sdělit obhájci jména předvolaných svědků, *Bulletin advokacie*, 8/1995, s. 56 - 61. Pavel Vantuch však v této souvislosti poukazoval na skutečnost, že uvedený postup je v rozporu s ustanovením § 33 tr. řádu, kde jsou upravena práva obviněného a také s ustanovením § 41 tr. řádu, kde jsou upraveny povinnosti a práva obhájce.

146) Vantuch, P.: Oznamování jmen svědků (včetně těch, jejichž totožnost se utajuje) obhájci před výslechem ve světle usnesení Ústavního soudu, *Bulletin advokacie*, 1/1998, s. 37 - 47

obhájce neměl možnost se dopředu s obviněným poradit, kterých úkonů se zúčastní, nemohl se na výslech svědka řádně připravit a popřípadě podle okolností si prověřit osobu svědka z hlediska jeho věrohodnosti). Uzavírá ovšem, že takový výklad je příliš rozšiřující ve prospěch obhajoby¹⁴⁷⁾. S naznačenými závěry korespondovala i usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 12.8.1996, sp. zn. II. ÚS 35/96 a Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24.4.1997, sp. zn. I To 41/1997 (publikované v Soudní judikatuře, svazek 8, ročník 1998, s. 184, pod č. 71/1998), ze kterých vyplynulo, že neoznámení jmen svědků, kteří budou vyslýcháni v přípravném řízení, za situace, kdy obhájci požádali o vyrozumívání o prováděných vyšetřovacích úkonech a tom, že se těchto úkonů chtějí zúčastnit, není porušením práva na obhajobu a je v souladu s ústavním pořádkem.

Zcela opačný názorový proud zastával naopak stanovisko, že vyšetřovatel je povinen sdělit obhájci při vyrozumívání o konání výslechů svědků jejich jména. Uvedený závěr byl opřen zejména o účel účasti obhájce na vyšetřovacích úkonech, jímž je možnost aktivně se tohoto úkonu účastnit, zejména kladením otázek, dále sledování zákonnosti a v neposlední řadě i otázka palmární¹⁴⁸⁾. Za řádné vyrozumění o prováděných vyšetřovacích úkonech se dle uvedeného názorového proudu rozumí i sdělení jména svědka, který bude vyslýchán, neboť obhájce se po dohodě s klientem rozhodne, zda je tento svědek pro obhajobu důležitý či nikoli a zda tedy obhájce využije svého práva být tomuto úkonu přítomen¹⁴⁹⁾. Bez uvedení jména svědka ovšem nemůže obhájce posoudit důležitost a význam svědecké výpovědi pro obhajobu, nemůže vykonávat řádně obhajobu, neboť neuvedením jména vyslýchané osoby se nemůže připravit na účelné

---

147) Růžička, M.: Komentář k trestnímu řádu, Účast obhájců při vyšetřování, § 165, ASPI, 1998

148) Mandák, V.: K otázce, zda vyšetřovatel, když uvědomuje obhájce o vyšetřovacích úkonech, je povinen sdělit mu jména předvolávaných svědků, Bulletin advokacie, 5/1995, s. 57-60

149) Štěpán, J.: Ještě k účasti obhájce u vyšetřovacích úkonů, Bulletin advokacie, 8/1995, s. 61 – 65

kladení otázek¹⁵⁰⁾. Tento názorový proud jednoznačně zastával stanovisko, že obhájci, který sdělí, že se chce účastnit všech vyšetřovacích úkonů nebo "výslechu všech svědků", je vyšetřovatel povinen sdělit jméno svědka, který má být vyslechnut. To plyne ze souvislosti § 165 tr. odst. 2 a 3 tr. řádu v další souvislosti s § 2 odst. 13 a § 33 odst. 3 tr. řádu, § 14 ZA, čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy.¹⁵¹⁾ Rovněž z komentáře k trestnímu řádu¹⁵¹⁾ vyplývalo, že vyšetřovatel je zásadně povinen sdělit obhájci jména svědků, které hodlá při prováděném výslechu vyslechnout.

Rovněž ze stanoviska České advokátní komory k této problematice zcela jasně plynulo, že vyšetřovatel je povinen sdělit obhájci jména osob, které bude vyslýchat. Pokud by tak neučinil, neměl by obhájce možnost poradit se se svým klientem o způsobu obhajoby a jeho funkce při výslechu by byla pouze pasivní, aniž by se mohl podílet na objasňování věci s ohledem na zájmy obviněného¹⁵²⁾. Se závěry stanoviska České advokátní komory se ztotožnilo i trestní kolegium Nejvyššího soudu ČR.

Uvedené rozpory pak byly zcela odstraněny právě citovanou novelou trestního řádu, zákonem č. 265/2001 Sb., která dala za pravdu zastáncům zajištění práva na obhajobu. V případě, kdy oznámí obhájce policejnímu orgánu, že se chce účastnit vyšetřovacího úkonu, jehož výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, nebo spočívá-li úkon ve výslechu svědka, který má právo odepřít výpověď (V tomto případě není obhájce povinen oznamovat policejnímu orgánu, že se chce daného výslechu

---

150) Štěpán, J.: Vyrozumívání obhájce o konání vyšetřovacích úkonů – výklad in fraudem legis?, Trestní právo, 7 - 8/1998, s. 32 – 35; dále rovněž Štěpán, J.: Vysokoškolské učebnice proti obcházení zákona v praxi vyšetřování (k náležitostem vyrozumívání obhájce o vyšetřovacích úkonech) Bulletin advokacie, 6 - 7/1999, s. 51 – 53

151) Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Půry, J.: Trestní řád, Komentář, 1. vydání, Praha: C. H. Beck 1995, s. 669

152) k tomu blíže: Mandák, V.: Konečně jasno v otázce konkretizace vyrozumění obhájce o vyšetřovacích úkonech?, Bulletin advokacie, 8/1998, s. 40 - 46

účastnit. Povinnost vyrozumět obhájce o provádění takového úkonu včetně s ním souvisejících údajů má policejní orgán uloženu přímo zákonem.), má policejní orgán povinnost sdělit obhájci včas, o jaký úkon se jedná, dobu a místo jeho konání¹⁵³⁾, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce nelze zajistit. V případě, že se jedná o výslech osoby, je policejní orgán povinen sdělit obhájci i údaje, podle nichž lze takovou osobu ztotožnit. Pokud není možné tyto údaje předem určit, musí být ze sdělení zřejmé, k čemu má být tato osoba vyslýchána. Zákon zná výjimku, kdy policejní orgán naopak údaje o osobě, kterou hodlá vyslýchat, obhájci sdělit nesmí, a to tehdy, pokud se jedná o výslech svědka, jehož totožnost má zůstat z důvodů v § 55 odst. 2 tr. řádu utajena. V tomto případě nesmí sdělení obsahovat údaje, podle nichž by bylo možné zjistit skutečnou totožnost svědka. Mám za to, že i v daném případě by měl policejní orgán obhájci sdělit, k čemu hodlá uvedenou osobu vyslýchat, aby nebyla krácena práva obhajoby a aby obhajoba mohla aktivně vyvíjet svou činnost a na prováděný výslech se připravit.

Jak je výše uvedeno, zákon ukládá policejnímu orgánu povinnost vyrozumět obhájce o vyšetřovacím úkonu, jehož výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, pouze za předpokladu, že obhájce policejnímu orgánu oznámil, že se chce účastnit tohoto úkonu. V praxi v minulosti vyvstala otázka, zda musí obhájce policejnímu orgánu sdělit, že se chce zúčastnit vždy konkrétního úkonu, či zda postačí, aby policejnímu orgánu obecně sdělil, že se chce účastnit všech vyšetřovacích úkonů, jejichž výsledek lze použít v řízení před soudem. Jelikož obhájce nemůže vědět, v jaké fázi se vyšetřování nachází a zda policejní orgán hodlá vyslechnout určitého svědka, z hlediska naplnění práva na obhajobu je třeba považovat za postačující, pokud obhájce policejnímu orgánu sdělí, že se chce účastnit všech vyšetřovacích úkonů, které lze použít

---

153) K otázce povinnosti policejního orgánu (vyšetřovatele) informovat obhájce o místě a času prováděného úkonu blíže: Mandák, V.: K otázce zajištění účasti obhájce na vyšetřovacích úkonech, Bulletin advokacie, ročník 1980, říjen – prosinec, s. 1; Husár, E.: K otázce účasti obhájce na vyšetřovacích úkonech, Bulletin advokacie, ročník 1981, červenec – září, s. 26 – 33

v řízení před soudem, aniž by musel žádat účast u každého konkrétního úkonu zvlášť¹⁵⁴⁾.

V tomto směru lze doporučit, aby obhájce neprodleně po převzetí obhajoby obviněného, bez ohledu na skutečnost, zda si jej obviněný zvolil nebo mu byl ustanoven, oznámil policejnímu orgánu písemně, že se chce účastnit všech vyšetřovacích úkonů, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem. Pokud tak neučiní, vystavuje se reálnému riziku, že ho policejní orgán o prováděných úkonech nevyrozumí, a obhájce svým liknavým přístupem nebude předmětnému vyšetřovacímu úkonu přítomen (k tomu srov. usnesení Ústavního soudu ČR, publikované ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 32, ročník 2004, s. 507, pod č. 9/2004¹⁵⁵⁾, obdobně rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.7.2000, sp. zn. 3 Tz 106/2000).

V případě, kdy oznámí obhájce policejnímu orgánu, že se chce účastnit vyšetřovacích úkonů uvedených v § 165 odst. 2 tr. řádu, je policejní orgán povinen ho ve výše naznačeném smyslu o provádění těchto úkonů vyrozumět. Vyrozumění je možné učinit písemně a v případě nutnosti ústně, telefonem, faxem nebo jiným obdobným způsobem.

Je porušením práva obviněného na obhajobu, pokud je v přípravném řízení doplňováno vyšetřování výslechem svědka, aniž byl obhájce předem vyrozuměn o době a místě konání výslechu, ačkoli policejnímu orgánu oznámil, že se chce účastnit vyšetřovacích úkonů uvedených v § 165 odst. 2 tr. řádu (k tomu srov. rozh. Nejvyššího soudu ČSR

---

154) Jelínek, J.: K účasti obhájce na vyšetřovacích úkonech, Socialistická zákonnost, časopis pro právní praxi, 7/1989, s. 396 – 400

155) Z uvedeného usnesení Ústavního soudu ČR plyne, že podle § 165 odst. 3 tr. řádu je policejnímu orgánu uložena povinnost sdělit dobu a místo konání vyšetřovacího úkonu obhájci pouze v případech, kdy mu obhájce oznámí, že se chce vyšetřovacího úkonu účastnit. Ze zásady ofiiality zakotvené v ustanovení § 2 odst. 4 tr. řádu nelze vyvodit povinnost orgánů činných v trestním řízení kompenzovat při každé příležitosti pasivitu profesionálního obhájce a nahrazovat ji vlastní aktivitou ve prospěch obviněného.

publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 7-8, ročník 1989, s. 364, pod č. 43/1989).

Obhájce musí být vyrozuměn o prováděném úkonu za předpokladu, že oznámil policejnímu orgánu, že se chce takového úkonu zúčastnit, i tehdy, pokud bude tento úkon prováděn v zahraničí. V případě, že by obhájce o prováděném úkonu v zahraničí vyrozuměn nebyl, byl by takový úkon při hlavním líčení procesně nepoužitelný (srov. rozh. publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. 4/1999). Povinnost vyrozumívát obhájce o době a místě konání takového úkonu prováděného v zahraničí však nemá policejní orgán, neboť tento úkon v zahraničí neprovádí¹⁵⁶).

Otázkou přítomnosti obhájce při procesních úkonech v přípravném řízení se zabýval rovněž Evropský soud pro lidská práva¹⁵⁷).

Z jeho rozhodovací praxe plyne, že v různých právních řádech je účast obhájce při vyšetřovacích úkonech v přípravném řízení různě omezena. Z judikatury Soudu lze dovodit, že v jednotlivých právních řádech by mělo být zakotveno právo obhájce být přítomen výsledku obviněného od prvních policejních výsledků. I to lze ovšem omezit z oprávněných důvodů (např. při výslechu osob podezřelých z terorismu). Soud přitom považuje přítomnost obhájce při výslechu obviněného v některých případech za nutnou záruku, že doznání nebylo na obviněném vynuceno a bylo dobrovolné (Rozsudek Magee v. Spojené království ze dne 6.6.2000)¹⁵⁸). Pokud jde o přítomnost obhájce při výslechu svědka, byla tato otázka řešena např. Rozsudkem Kostovski v. Holandsko z 20.11.1989

---

156) Šámal, P. a kol.: Trestní řád, Komentář, I. Díl. 6. Vydání. Praha: C.H.Beck 2008, s.1344

157) k tomu blíže: Repík, B.: Advokát ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dokončení), Bulletin advokacie, 11 – 12/2002, s. 12 – 24

158) V této věci byla obviněnému odepřena pomoc advokáta po dobu více než 48 hodin, během které byl dlouze vyslýchán policií a držen v izolaci za takových podmínek, aby vyvolávaly psychický tlak a zlomily odpor obviněného.

Z, A č. 166, § 41 – 42, kde Soud dospěl k závěru, že svědek musí být slyšen v přítomnosti obhájce a obviněného, aby mohl být podroben kontradiktornímu výslechu, nelze-li takový výslech provést v hlavním líčení.

Jak rakouský tak německý trestní řád připouští účast obhájce při úkonech prováděných v přípravném řízení v podstatně omezenějším rozsahu, než je tomu dle české právní úpravy. V rakouském trestním řízení se obhájce může prakticky účastnit v přípravném řízení pouze výslechu obviněného a dále kontradiktorního výslechu svědka. Dalších výslechů se účastnit nemůže. Rakouský trestní řád navíc zakotvuje poněkud problematické ustanovení, z něž plyne, že je-li to nezbytné, nemusí být obhájci umožněno se výslechu obviněného zúčastnit, pokud je obava, že jeho účast při výslechu obviněného může být ohrožením vyšetřování nebo by jeho účastí mohlo dojít k maření důkazů.

Dle německého trestního řádu má obhájce v první řadě právo být přítomen u každého výslechu obviněného prováděného soudcem, jakož při výslechu obviněného prováděného státním zástupcem. Naopak zákon nezakotvuje právo obhájce být přítomen při výslechu obviněného prováděného policií¹⁵⁹⁾. Při výslechu svědků a znalců může být obhájce přítomen pouze tehdy, pokud takový výslech provádí soudce. Obhájce je rovněž oprávněn účastnit se ohledání. Výslechu spoluobviněného může být obviněný rovněž účasten.

Nutno ovšem připomenout, že účast obhájce na vyšetřovacích úkonech prováděných v přípravném řízení je zásadně jeho právem a nikoli povinností a nelze jej za případnou neúčast žádným způsobem sankcionovat či si jeho účast při těchto úkonech vynucovat jinými prostředky. Záleží zásadně pouze na dohodě obhájce s obviněným, zda se obhájce bude účastnit všech úkonů nebo jen některých (k tomu srov. rozh.

---

159) Beulke, W.: Strafprozessrecht, 10., völlig neu bearbeitete Auflage, C.F.Müller, 2008, s. 98

Nejvyššího soudu ČR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 6, ročník 2000, pod č. 20/2000).

Obhájci, který se účastní vyšetřovacího úkonu, poskytuje trestní řád aktivní úlohu. Je oprávněn klást obviněnému i jiným vyslýchaným otázky, to však až poté, když vyslýchající orgán výslech skončí a udělí obhájci slovo. Proti způsobu provádění úkonu může obhájce vznášet námitky kdykoli v jeho průběhu (jedná se zejména o námitky proti protokolaci, proti účasti dalších osob na prováděném úkonu, proti způsobu kladení otázek, proti tlumočení atd.). V případě, že se obhájce účastní výslechu svědka, jehož totožnost má být ve smyslu § 55 odst. 2 tr. řádu utajena, je policejní orgán povinen přijmout opatření, která znemožňují zjistit skutečnou totožnost svědka.

5. Právo obhájce mluvit s obviněným bez přítomnosti třetích osob a právo obviněného radit se s obhájcem

Obhájce má dále právo mluvit s obviněným, a to zejména s obviněným, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, bez přítomnosti třetí osoby¹⁶⁰⁾. Tento důvod je nasnadě. Obviněný, který je omezen na svých právech vazbou či výkonem trestu odnětí svobody, je fakticky v nerovném postavení vůči obviněnému, jehož svoboda takto omezena není. Nemůže tedy své právo na obhajobu uplatnit tak, jak to může učinit osoba, která ve vazbě či ve výkonu trestu odnětí svobody není. Obhájce je proto v podstatě jediným subjektem, který tuto faktickou nerovnost alespoň částečně vyrovnává. Jelikož obhájce s obviněným připravují taktiku obhajoby, je zásadně nepřipustné, aby se těchto příprav účastnila

---

160) Ne vždy však bylo v trestním řádu zakotveno právo obviněného, který je ve vazbě, hovořit se svým obhájcem bez přítomnosti třetích osob. Původně bylo zákonem stanoveno, že obviněný měl právo hovořit s obhájcem bez přítomnosti třetích osob pouze tehdy, pokud nebyl ve vazbě z důvodu obavy z koluze. K tomu blíže: Štěpán, J.: Rozmluva ve vazbě s obhájcem, Socialistická zákonnost, 5/1968, s. 305 – 310

jakákoli další osoba. Uvedené vyplývá i z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva¹⁶¹⁾. V rozsudku *Golder v. Spojené království* Soud rozhodl, že je-li obviněný ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, má právo komunikovat s advokátem důvěrným způsobem, a to bez ohledu na to, zda advokát vykonává obhajobu v dané věci nebo zastupuje nebo má zastupovat osobu zbavenou svobody v jiné trestní nebo občanskoprávní věci. Z rozsudku *S. v. Švýcarsko* z 28.11.1991, A č. 220, § 48 vyplynulo, že právo obviněného komunikovat se svým obhájcem mimo dosah slyšení ze strany třetí osoby figuruje mezi základními požadavky spravedlivého procesu v demokratické společnosti a vyplývá z čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy. Kdyby advokát nemohl mluvit se svým klientem bez takové kontroly a přijmout od něj důvěrné pokyny, jeho pomoc by ztratila hodně na účinnosti. Právo komunikovat s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby se ovšem vztahuje nejen na osobní styk s obviněným, který je omezen na osobní svobodě vazbou či výkonem trestu odnětí svobody, nýbrž i na písemný styk (rozsudek *Cambell v. Spojené království* z 25.3.1992, A č. 233, § 50), jakož i na telefonický styk advokáta s klientem (Rozsudek *Kopp v. Švýcarsko* z 25.3.1993). Soud ovšem připustil možnost určitých omezení při styku obhájce a obviněného, který je ve vazbě (např. v případě koluze mezi spoluobviněnými prostřednictvím obhájců v případě terorismu, oddělení obhájce a obviněného skleněnou stěnou, atd.). Soud však konstatoval, že pro omezení musí existovat závažné důvody a omezení se musí opírat o hodnověrné skutečnosti.

Na tomto místě lze poukázat na skutečnost, že konkrétně rakouský trestní řád (viz dále) umožňuje za zcela specifických podmínek vykonávat dozor nad rozhovorem obhájce s obviněným, který je ve vazbě z důvodů koluzních. O prováděné kontrole však musí být obhájce a obviněný zpraven. Jakékoli odposlechy prováděné bez vědomí obviněného a

---

161) k tomu blíže: Repík, B.: Advokát ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dokončení), *Bulletin advokacie*, 11 – 12/2002, s. 12 – 24

obhájce jsou zásadně nepřipustné¹⁶²⁾.

K otázce účasti třetích osob při rozmluvě obviněného, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, se vyjádřila i Česká advokátní komora ve svém stanovisku ze dne 14. listopadu 2000. V uvedeném stanovisku se zabývá mimo jiné přípustností kamer umístěných v místnostech určených pro rozmluvu obviněného s jeho obhájcem, což shledává jako zcela nepřipustné¹⁶³⁾. Se závěry stanoviska České advokátní komory se lze plně ztotožnit. Používáním uvedených kamer se v podstatě obchází zákon a porušuje se jím právo na obhajobu a z něj vyplývající právo obviněného, který je ve vazbě (nebo ve výkonu trestu odnětí svobody) hovořit se svým obhájcem bez přítomnosti třetích osob.

Na uvedené stanovisko České advokátní komory reagoval ministr spravedlnosti v Odpovědi ministra spravedlnosti na dopis tajemníka ČAK ve věci zrakové a sluchové kontroly návštěv obhájce ve věznici¹⁶⁴⁾. Z uvedeného vyjádření vyplynulo, že obrazové snímání ve věznici je prováděno bez záznamu jednoduchou bezzvukovou kamerou na principu průmyslové televize, přičemž kamera neumožňuje snímání detailů, jelikož je vybavena toliko pevným objektivem pokrývajícím pouze široký celkový záběr místnosti a neumožňující přiblížení části obrazu prodloužením ohniskové vzdálenosti. Zmiňovanou, byť jen silně teoretickou možnost odezírání z úst snadno eliminují přítomné osoby,

---

162) Heissenberger, G.: Die Beziehung des Verteidigers zu den kriminalpolizeilichen Vernehmungen im Lichte des Strafprozessreformgesetzes, Österreichische Richterzeitung, 4/2007, 85. Jahrgang, s. 86 – 87

163) Česká advokátní komora uvádí ve svém stanovisku následující: „Při současné úrovni záznamové obrazové techniky lze sledovat nejen pohyb úst účastníků rozhovoru, ale i obsah listin, které jsou při rozhovoru užívány. Proto je třeba považovat používání i bezzvukových kamer při návštěvách obhájce u obviněného ve vazbě a u odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody za nepřipustné. Nelze totiž vyloučit za pomoci speciálně školených osob při bezzvukovém snímání obrazu odezírání rozhovoru i bez technického zvukového záznamu, ani zjišťování obsahu kamerou snímaných listin.“

164) Odpověď ministra spravedlnosti na dopis tajemníka ČAK ve věci zrakové a sluchové kontroly návštěv obhájce ve věznici, Bulletin advokacie, 2/2002, s. 67

informované o přítomnosti viditelně umístěné kamery výrazným nápisem, svým postavením v místnosti. Z uvedené odpovědi ministra spravedlnosti je patrné, že nelze zcela vyloučit případné odezírání v případě umístění kamery v místnosti, kde dochází k rozhovoru mezi obviněným a jeho obhájcem. Nelze ani souhlasit se závěry ministra spravedlnosti, že osoby (tj. obviněný a jeho obhájce) mohou eliminovat případné odezírání svým postavením. V konkrétním případě je to sice možné ze strany obhájce, neboť kamera je umístěna za jeho zády. Ovšem směřuje přímo na obviněného, který nemá možnost se při rozhovoru s obhájcem postavit tak, aby bylo zcela vyloučena možnost odezírat to, o čem hovoří. S ohledem na tyto skutečnosti lze dospět k jedinému závěru, a to, že umístění kamery v místnosti, kde probíhá rozhovor obviněného a obhájce, je zásadně zcela nepřijatelný a porušuje právo obviněného na obhajobu.

Obviněný má právo radit se se svým obhájcem, a to i během úkonů trestního řízení. Jedná se zejména o porady ohledně taktiky obhajoby. Taktika obhajoby přitom může mít své těžiště v oblasti skutkové nebo v oblasti právní. Obě oblasti musí být obhájcem a obviněným důkladně probrány, přičemž základem pro posouzení rozhodných otázek zůstává oblast skutková. To je také oblast, kde je spolupráce s obhajovaným ve vlastním slova smyslu jediné možná, neboť právní složka obhajoby, jakož i rozhodnutí povahy procesní a taktické, jsou otázkami ryze odbornými. Pokud by ovšem obviněný s postupem svého obhájce nesouhlasil, má právo pověřit obhájce jiného pro ztrátu důvěry¹⁶⁵⁾.

Rady obhájce obviněnému by se zásadně měly pohybovat v určitých mezích. Na jedné straně obhájce nesmí radit obviněnému, aby vypovídal nepravdu, falšoval důkazy a důkazní prostředky nebo podobnými kroky zatemňoval skutkový stav věci. Na druhé straně však může obhájce obviněnému radit, které skutečnosti neuvádět, resp. které zdůrazňovat,

---

165) K taktice obhajoby blíže: Ševčík, V.: Taktika obhajoby (prvá část), Bulletin advokacie, 9/2001, s. 50 – 60 a Ševčík, V.: Taktika obhajoby (druhá část), Bulletin advokacie, 10/2001, s. 60 – 70

kteřé důkazy navrhnout, jak správně formulovat svou výpověď, jakož i kdy a zda výpověď odmítnout¹⁶⁶⁾.

Obviněný se ovšem nemůže v průběhu výslechu se svým obhájcem radit, jak odpovědět na již položenou otázku. V teorii se objevily dva názorové proudy týkající se toho, zda může obhájce v průběhu výslechu radit obviněnému, aby na položenou otázku vůbec neodpověděl. Dle zastánců prvního názorového proudu¹⁶⁷⁾ nelze výkladem ustanovení, dle něž obhájce nemůže v průběhu výslechu radit obviněnému, jak odpovědět na již položenou otázku, dospět k závěru, že uvedený zákaz zahrnuje rovněž zákaz poradit obviněnému, aby na tuto otázku vůbec neodpověděl, protože zákaz se vztahuje pouze na to, jak odpovědět, nikoli zda vůbec odpovědět. Naopak druhý názorový proud zastává stanovisko¹⁶⁸⁾, že nelze připustit takový výklad, dle kterého je obhájce oprávněn radit obviněnému, aby na položenou otázku neodpovídal. Dle tohoto stanoviska takový výklad vede ke ztrátě smyslu uvedeného ustanovení a výpověď jako důkaz znehodnocuje. S druhým naznačeným závěrem v této věci se ovšem nelze ztotožnit. Citované ustanovení tr. řádu stanoví, že obhájce nemůže obviněnému v průběhu výslechu radit, jak odpovědět na položenou otázku, tedy nikoli, zda odpovědět na položenou otázku.

Druhý názorový proud vykládá uvedené ustanovení extenzivně, což vede k porušení práva na obhajobu. Naopak se plně ztotožňují se závěry prvního názorového proudu. Dle mého názoru by bylo vhodné de lege ferenda doplnit do trestního řádu následující: „Obviněný se v průběhu svého výslechu nemůže radit s obhájcem o tom, jak odpovědět na již

---

166) Pipek, J.: Práva obviněného po novelizaci trestního řádu 1990 z pohledu realizace práva na obhajobu (dokončení), Bulletin advokacie, 5/1990, s. 7 - 16

167) Mandák, V.: Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek, Bulletin advokacie, 10/2003, s. 26 – 39; obdobně Pipek, J.: Práva obviněného po novelizaci trestního řádu 1990 z pohledu realizace práva na obhajobu (dokončení), Bulletin advokacie, 5/1990, s. 7 - 16

168) Špundová, J.: Obviněný a jeho právo na obhajobu, interní tisk PF UK, Praha 2005, s. 157

položenou otázku. Může se s ním ovšem radit, zda při odpovědi na tuto otázku využije svého práva nevypovídat.“

Obviněný má právo mluvit se svým obhájcem bez přítomnosti třetích osob. V souvislosti s uvedených ustanovením je nutno podotknout, že právo hovořit s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby má nejen obviněný, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, ale i obviněný, který je stíhán na svobodě. V praxi se však výjimečně vyskytly případy, kdy policejní orgán vykládal uvedené ustanovení trestního řádu zakotvující právo obviněného hovořit s obhájcem bez přítomnosti třetích osob tak, že toto právo má pouze obviněný, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, neboť uvedené ustanovení tr. řádu zní: „Je-li obviněný ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, může s obhájcem mluvit bez přítomnosti třetí osoby.“ Tento závěr je pochopitelně zcela nesprávný, neboť je v rozporu s ústavně zakotveným právem na obhajobu (čl. 40 odst. 3 Listiny), jakož i s právem na obhajobu, zaručené obviněnému Úmluvou (čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy). Každý obviněný má zásadně právo hovořit se svým obhájcem bez přítomnosti třetí osoby, bez ohledu, jestli je jeho osobní svoboda jakýmkoli způsobem omezena nebo jestli se jedná o osobu, která je stíhána na svobodě (a jež je právě účastna úkonu, v jehož průběhu se chce poradit se svým obhájcem bez přítomnosti třetí osoby)¹⁶⁹⁾. Je pravdou, že naformulované ustanovení zákonodárce je poněkud nešťastně zvolené. Proto by de lege ferenda mohlo být citované ustanovení doplněno tak, jak je uvedeno shora. Předpokládám ovšem, že se v jednalo o zcela ojedinělý výklad citovaného ustanovení, který se v praxi snad již nevyskytuje.

Rovněž osoba zadržená ve smyslu § 76 tr. řádu má obdobná práva jako obviněný ve smyslu ust. § 33 odst. 1 tr. řádu. Zadržená osoba má zejména právo zvolit si obhájce a hovořit s ním bez přítomnosti třetí osoby a radit

---

169) Skřípský, J.: Porada obviněného s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby podle § 33 trestního řádu, Bulletin advokacie, 8/1996, s. 86 – 89

se s ním již v průběhu zadržení¹⁷⁰⁾. Dále má právo požadovat, aby byl obhájce přítomen při jejím výslechu, ledaže je obhájce do 48 hodin od jejího zadržení nedosažitelný. Rovněž v případě, kdy je vydán příkaz k zatčení obviněného ve smyslu ust. § 69 tr. řádu, a obviněný je na jeho základě zatčen a dodán k výslechu soudu nebo soudci, má obviněný právo požadovat, aby jeho obhájce byl přítomen tomuto výslechu, za předpokladu, že je obhájce ve lhůtě 24 hodin od doby, kdy byl dodán soudu nebo soudci provádějícímu výslech, dosažitelný.

Naproti tomu rakouská právní úprava výrazně omezuje právo na styk obhájce se zadrženým obviněným po jeho zadržení do doby, než je dodán k rozhodnutí soudu o vazbě. V případě, kdy je zadržen obviněný a je předáván soudu k rozhodnutí o vzetí do vazby, může být po dobu mezi zadržením a dodáním soudu k rozhodnutí o vazbě, bez ohledu na závažnost trestného činu a předpokládané vazební důvody, policejním orgánem vykonávána kontrola při rozmluvě mezi tímto obviněným a jeho obhájcem. Uvedená rozmluva zadrženého obviněného s obhájcem v této fázi trestního řízení může být dokonce omezena pouze na udělení plné moci zmocněnému obhájci a na všeobecnou právní informaci, pokud je to nezbytné z důvodu zamezení maření vyšetřování nebo odstraňování důkazních prostředků. Lze se setkat se závěry, že uvedené ustanovení rakouského trestního řádu je v rozporu s Úmlouvou¹⁷¹⁾. Z rozhodovací činnosti Soudu, jak je výše uvedeno, však vyplývá, že právo obviněného mluvit se svým obhájcem bez sluchové kontroly třetí osoby, může,

---

170) Právo zadrženého hovořit se svým obhájcem bez přítomnosti třetí osoby bylo zakotveno do tr. řádu jeho novelou, zák. č. 265/2001 Sb. Do té doby bylo uvedené právo zadrženému v mnohých případech upíráno. K tomu srov.: Mandák, V.: Poznámky k návrhu novely trestního řádu z pohledu obhajoby, Rekodifikace českého trestního práva procesního, Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 21. listopadu 2000 na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, Masarykova univerzita, Brno, 2001, s. 108 – 113

171) Bertel, Ch., Venier, A.: Das neue Strafprozessrecht, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2007, s. 43, rovněž Venier, A.: Der Beschuldigte und sein Verteidiger im Vorverfahren – zum Diskussionsentwurf des BMJ mit Blick auf die Rechtslage in Italien, Österreichisches Anwaltsblatt, 12/1998, s. 730 – 736.

zejména pokud jde o závažné trestné činy a trestní řízení se nachází v počáteční fázi (srov. např. rozsudek Soudu S. versus Švýcarsko z 28.11.1991, A č. 220), podléhat určitým omezením, kterými jsou např. zákaz návštěv advokáta po určitou dobu, zejména v prvních hodinách zadržení, ve sluchové kontrole rozhovoru, v oddělení obviněného a advokáta skleněnou stěnou, atd¹⁷²⁾.

Pokud byla zadržena osoba podezřelá ze spáchání trestného činu znásilnění podle § 241 odst. 1 tr. zák. a nejsou k dispozici jiné prostředky (důkazy) pro zahájení trestního stíhání, může mít rekognice provedená ukázáním této osoby svědkyni (poškozené) povahu neodkladného úkonu podle § 160 odst. 4 tr. řádu. Není vadou, ale naopak předností takové rekognice, účastní-li se jí zvolený obhájce zadrženého podezřelého (k tomu srov. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 8. 2007, sp. zn. 2 To 64/2007).

6. Přítomnost obhájce v řízení před soudem

V řízení před soudem je obhájce oprávněn se účastnit všech úkonů, kterých je oprávněn účastnit se obviněný. Obecně lze konstatovat, že obhájce ani obviněný nemají právo se účastnit úkonů, které provádí předseda senátu (samosoudce) při přípravě hlavního líčení a veřejného zasedání, a dále neveřejného zasedání¹⁷³⁾. V některých případech je ovšem účast obhájce v řízení před soudem (na rozdíl od přípravného řízení) povinná. Jde zejména o případy nutné obhajoby, kdy je povinná účast obhájce např. při hlavním líčení, při veřejném zasedání konaném o odvolání, dále v řízení o dovolání, je-li o něm konáno veřejné zasedání, atd. V případě, že by se obhájce opakovaně neúčastnil těch úkonů, u nichž

---

172) k tomu blíže Repík, B.: Advokát ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dokončení), Bulletin advokacie, 11 – 12/2002, s. 12 – 24

173) Šámal, P. a kol.: Trestní řád, Komentář, I. Díl. 6. Vydání. Praha: C.H.Beck 2008, s. 303

je jeho účast povinná, a nezajistí-li ani účast zástupce, rozhodne soud o vyloučení obhájce z obhajoby obviněného, pokud byl obhájce obviněným k obhajování zvolen. V případě, že byl obhájce obviněnému ustanoven, rozhodne soud z uvedených důvodů o zproštění obhajoby. Uvedené jednání obhájce navíc může založit jeho kárnou odpovědnost.

Otázkou přítomnosti obhájce v řízení před soudem se rovněž zabýval Evropský soud pro lidská práva, a to z hlediska principu rovnosti zbraní¹⁷⁴⁾. Ze zprávy Komise ve věci Peschke v. Rakousko z 13.10.1981, DR, 24, s. 182 vyplynulo, že je v rozporu s principem rovnosti zbraní, jestliže jednání u soudu může být přítomen státní zástupce, nikoli ovšem obviněný a jeho obhájce.

Bližší k problematice práv a povinností obhájce v řízení před soudem viz kapitola 8.6. „Další práva a povinnosti obhájce v řízení před soudem.“

7. Právo vyžádat si kopii nebo průpis protokolu o úkonu trestního řízení

Trestní řád dále výslovně zakotvuje právo obhájce ve všech stádiích trestního řízení vyžádat si předem kopii nebo průpis protokolu o každém úkonu trestního řízení. Orgán činný v trestním řízení je povinen mu vyhovět. Odmítnout může jen tehdy, když to není z technických důvodů možné. Náklady s tím spojené je obhájce povinen vůči státu hradit. Policejní orgán má dle Pokynu ředitele ekonomického odboru MV č. 4/2007 s účinností od 5. 10. 2007 účtovat za pořízení jednostranné kopie ze spisu 4 Kč a v případě oboustranné kopie 7 Kč¹⁷⁵⁾. Z vlastních

---

174) Repík, B.: Advokát ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dokončení), Bulletin advokacie, 11 – 12/2002, s. 12 – 24

175) Uvedený pokyn obsahuje i další částky, které je obhájce povinen za pořízení kopie ze spisu uhradit, a to s ohledem na to, o jaký formát papíru se jedná, zda je kopie jednostranná či oboustranná, zda je černobílá či barevná. Pokyn určuje rovněž platby za kopie videokazet a audiokazet, disket, CD a DVD.

zkušeností mohu uvést, že pokud se nejedná o rozsáhlé kopie spisu, je policejními orgány kopie protokolů poskytována bezplatně. V některých případech policejní orgány požadují, aby si obhájce přinesl vlastní materiál, na který bude protokol okopírován. Většinou netrvají na tom, aby si obhájce předem požádal o poskytnutí protokolu. Pokud jde o pořizování kopií ze spisů soudů a státních zastupitelství, žádná vnitřní úprava provedena není. Výši nákladů, které je povinen obhájce za pořizování kopie protokolu o úkonu v trestním řízení uhradit, zpravidla určuje předseda každého konkrétního soudu opatřením. Vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy (Instrukce MS č. 505/2001 z 3.12.2001, ve znění pozdějších předpisů, otištěná ve Sbírce instrukcí a sdělení MS, částka 1/2002) v ust. § 21 odst. 4, který se týká sepisování protokolu, stanoví, že obviněnému a obhájci lze na jeho žádost vyhotovit kopii protokolu bez záhlaví a ověření. Na pokyn předsedy senátu lze kopii protokolu poskytnout elektronickou cestou. V sazebníku poplatků (příloha z. č. 549/1991, o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů) se v pozn. k položce 24 bod 1 uvádí, že poplatku nepodléhá stejnopis (fotokopie) protokolu o jednání soudu vyhotovený bez záhlaví a bez ověření¹⁷⁶⁾. Je nepochybné, že při pořizování fotokopii protokolu má soud či státní zastupitelství právo požadovat úhradu nákladů spojených s vyhotovením kopie (jedná se zpravidla o částku stanovenou s ohledem na množství použitého papíru, čas strávený s kopírováním atd.). V praxi se však lze u některých soudů setkat s tím, že v případě, že obhájce požádá o vyhotovení kopie protokolu z hlavního líčení (či veřejného zasedání) předem, je mu účtována pouze nákladová položka na vyhotovení kopie. Pokud však obhájce požádá o vyhotovení protokolu z hlavního líčení (či veřejného zasedání) až po hlavním líčení (či veřejném zasedání)¹⁷⁷⁾, je mu účtována částka odpovídající soudnímu

---

176) k tomu blíže: Mandák, V.: K problematice výše nákladů obhájce za pořizování kopie nebo průpisu protokolu v trestním řízení, *Trestněprávní revue*, 1/2008, s. 30 - 31

177) V této souvislosti je nutno podotknout, že nezdá se stává, že předseda senátu nedá obhájci před zahájením hlavního líčení či veřejného zasedání ani prostor k tomu,

(pokračování na následující straně)

poplatku za vyhotovení neověřené kopie ze spisu (15 Kč). Mám za to, že takový postup není správný. Jsou však i někteří předsedové senátu, kteří tak přísně uvedený postup nezastávají a kopie protokolů ze spisu poskytují bezplatně bez ohledu na skutečnost, zda obhájce požádal předem či nikoli. Nadto se poslední dobou velmi rozšiřuje praxe, dle které je protokol zasílán na vyžádání obhájců prostřednictvím elektronického styku, což je samozřejmě způsob nejlevnější, nejrychlejší, a tím i nejefektivnější.

V případě, že si oprávněná osoba pořizuje sama kopie trestních spisů, např. s použitím fotoaparátů, nemohou orgány činné v trestním řízení za takovou činnost nic účtovat¹⁷⁸⁾.

Vzhledem k výše uvedenému bych de lege ferenda doporučovala vypustit v ustanovení § 41 odst. 6 tr. řádu slovo „předem“. Je totiž nasnadě, že obhájce v té chvíli žádá něco, co ještě neexistuje a o čem neví, zda vůbec bude potřebovat (např. v situaci, kdy dojde k odročení hlavního líčení, protože nejsou dány podmínky pro jeho konání, nebo se nedostaví svědci, kteří měli být u hlavního líčení vyslechnuti). Proto by zásadně mělo záležet na obhájci, zda požádá o kopii protokolu předem nebo až po skončení konkrétního procesního úkonu.

(pokračování)

aby toto své právo uplatnil, a obhájci tak nezbývá než přerušit souvislou řeč předsedy senátu a požadovat kopii protokolu, který v té době ještě neexistuje, a tím dostat litery zákona.

178) Mandák, V.: Výše nákladů za pořízení kopie nebo průpisu protokolu pro obhájce v trestním řízení, Bulletin advokacie, 6 – 7/1998, s. 53 – 55

8. Další práva a povinnosti obhájce

8.1. Navrácení lhůty

Institut navrácení lhůty je institutem, který má zmírnit faktickou nerovnost v postavení obviněného oproti postavení státního zástupce. Trestní řád poskytuje obviněnému určitá procesní oprávnění, která nemá státní zástupce. Tento institut patří mezi oprávnění nazývaná jako „favor defensionis“. Vedle institutu navrácení lhůty sem lze zařadit pořadí závěrečných řečí, právo posledního slova, zásadu zákazu reformationis in peius, obhajovací práva třetích osob ve prospěch obviněného apod.¹⁷⁹⁾

Pokud obviněný nebo jeho obhájce zmešká z důležitých důvodů lhůtu k podání opravného prostředku, povolí mu, nestanoví-li zákon jinak, orgán, jemuž přísluší o opravném prostředku rozhodovat, navrácení lhůty. Za důležité důvody, pro které lze povolit navrácení lhůty (když zásadně postačí pouze jeden), lze považovat např. onemocnění v posledních dnech lhůty bránící podat včas opravný prostředek (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.12.2003, sp. zn. 11 Tdo 1249/2003), náhlé úmrtí nebo jinou nečekanou vážnou událost v rodině obviněného nebo obhájce v posledních dnech lhůty, živelnou událost (např. povodeň, lesní požár, vánici na horách apod.), která zabránila obviněnému nebo obhájci podat opravný prostředek. Za důležitý důvod, pro který lze povolit navrácení lhůty, se dále pokládá i nesprávné právní poučení obviněného o nepřipustnosti opravného prostředku nebo okolnost, že poučení o opravném prostředku nebylo vůbec dáno, případně nesprávné právní poučení dané jiným orgánem činným v trestním řízení, než který ve věci rozhodl (srov. rozh. Nejvyššího soudu ČSR ze dne 12.1.1982, sp. zn. 7 To 51/1981). Důležité důvody mají tedy vždy charakter překážky, ať

---

179) Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, Linde Praha, 5. aktualizované vydání, 2007, str. 203

už subjektivní nebo objektivní povahy¹⁸⁰⁾.

V případě, kdy obviněný (stěžovatel) byl vadně poučen o lhůtě k podání stížnosti a následně došlo k nezákonnému zamítnutí tohoto řádného opravného prostředku podle § 148 odst. 1 písm. b) tr. řádu, je možné učinit nápravu pouze stížností pro porušení zákona podle § 266 a násl. tr. řádu a nikoli žádostí o navrácení lhůty ve smyslu ustanovení § 61 odst. 1 tr. řádu, která přichází do úvahy v případě, pokud obviněnému (stěžovateli) nebyla opomenutím orgánu činného v trestním řízení sdělena žádná lhůta k podání stížnosti (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.1.2004, sp. zn. 4 Tz 7/2004).

Mám však za to, že i v případě, kdy byl obviněný vadně poučen o lhůtě k podání opravného prostředku, měl by mít možnost se svého práva domoci sám. K tomu by měl sloužit právě institut navrácení lhůty. Podání stížnosti pro porušení zákona není totiž v intencích obviněného (či jeho obhájce). Obviněný a obhájce, kteří mohou dát pouze podnět k podání stížnosti pro porušení zákona, bohužel nemají možnost ovlivnit, zda stížnost pro porušení zákona bude podána či nikoli. Pokud ovšem ze strany orgánů činných v trestním řízení došlo k pochybení ohledně sdělení délky lhůty, ve které lze příslušný opravný prostředek podat, obviněný tuto lhůtu respektoval, a došlo tak ke zkrácení práv obviněného, měl by mu trestní řád poskytnout možnost, jak se svého práva domoci přímo. K tomu může sloužit právě institut navrácení lhůty.

Za důležitý důvod, pro který lze povolit navrácení lhůty, nelze ovšem považovat čerpání dovolené obžalovaným nebo jeho obhájcem (srov. rozh. Krajského soudu v Českých Budějovicích publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 1-2, ročník 2004, s. 36, pod č. 7/2004). Za důležitý důvod pro povolení navrácení lhůty k podání

---

180) Šámal, P. a kol.: Trestní řád, Komentář, I. Díl. 6. Vydání. Praha: C.H.Beck 2008, s. 422, rovněž Růžička a kolektiv, Komentář k trestnímu řádu, Navrácení lhůty, § 61, 12.1.2002, ASPI

stížnosti nelze dále považovat nedostavení se obhájce za obviněným do věznice v den, na který obviněný obhájce vyzval ke schůzce, když obviněnému jinak nic v podání stížnosti v zákonné lhůtě tří dnů nebránilo (srov. rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 10.7.2001, sp. zn. 6 Tvo 86/2001). Důležitým důvodem k navrácení lhůty podle § 61 odst. 1 tr. řádu není ani skutečnost, že obžalovaný, ač řádně poučen, omylem podá odvolání u soudu, u něhož je účinným způsobem podat nelze (rozh. Vrchního soudu v Praze publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 8, ročník 1998, s. 397, pod č. 42/1998). Důležitým důvodem, pro který lze navrátit lhůtu, není zpravidla ani okolnost, že oprávněná osoba spoléhala na to, že opravný prostředek podá jiná osoba, a tím došlo ke zmeškání lhůty pro podání opravného prostředku (srov. rozh. Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30.3.1988, sp. zn. 11 To 25/1988).

Důvodem k navrácení lhůty podle § 61 odst. 1 tr. řádu není skutečnost, že obviněný, který je ve vazbě, zaslal svému obhájci v poslední den lhůty pokyn k podání odvolání, takže pokyn nemohl být obhájci poštou včas doručen a obhájce nemohl včas podat odvolání, jestliže obviněný měl možnost sám podat odvolání včas, popř. včas zaslat svému obhájci pokyn, aby podal odvolání za něho (k tomu srov. rozh. Krajského soudu v Českých Budějovicích publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 7-8, ročník 1980, s. 459, pod č. 63/1980). Rovněž právní omyl obžalovaného týkající se doby, kdy uplyne lhůta k podání odvolání, který si obžalovaný sám zavínil tím, že se neporadil se svým obhájcem, nezakládá důležitý důvod pro povolení navrácení lhůty podle § 61 odst. 1 tr. řádu (srov. rozh. Nejvyššího soudu SR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 6, ročník 1972, s. 304, pod č. 25/1972).

Institut navrácení lhůty lze analogicky použít i v případě povolení navrácení lhůty k odstranění vad podaného dovolání, pokud by obhájce obviněného z důležitých důvodů zmeškal zákonnou lhůtu dvou týdnů (srov. rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 10.7.2002, sp. zn. 6 Tdo 340/2002).

Zákon přitom výslovně stanoví lhůtu, ve které je potřeba o prominutí lhůty požádat. O navrácení lhůty je třeba požádat do tří dnů od pominutí překážky. V případě, že dosud nebyl podán opravný prostředek, je třeba jej spojit s žádostí o navrácení lhůty. Jde-li o odvolání proti rozsudku, je možno odvolání odůvodnit ještě ve lhůtě 8 dnů od doručení usnesení o povolení navrácení lhůty. Týmž způsobem se postupuje i tehdy, pokud se ukáže, že lhůta k podání opravného prostředku, který byl zamítnut jako opožděný, zmeškána nebyla.

8.2. Odposlech obhájce

Jak je uvedeno již výše, mezi obviněným a jeho obhájcem musí existovat vztah důvěry. Jednou ze záruk, na kterých je důvěra mezi nimi vybudována, je nepochybně i povinnost mlčenlivosti, kterou má obhájce ve vztahu k obviněnému. Tato povinnost vyplývá ze zákona o advokacii (§ 21 ZA). Dle citovaného ustanovení je advokát povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb. Prolomení povinnosti mlčenlivosti je možné pouze v zákonem taxativně stanovených případech. Zprostit povinnosti mlčenlivosti může advokáta pouze jeho klient, resp. po smrti klienta (či jeho zániku) právní nástupce klienta. Zákon však výslovně stanoví, že advokát je povinen zachovávat mlčenlivost nadále, je-li z okolností případu zřejmé, že ho klient nebo jeho právní nástupce povinnosti mlčenlivosti zprostil pod nátlakem nebo v tísní. Povinnost mlčenlivosti dále advokát nemá v případech, kdy je proti němu vedeno kárné řízení, při plnění povinností podle zákona o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, v případě, kdy pověřuje substitucí jiného advokáta či koncipienta, a to v rozsahu zmocnění a v dalších případech stanovených v § 21 ZA. Povinnost mlčenlivosti trvá i poté, kdy byl advokát vyškrtnut ze seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou.

Obsah sdělení mezi obhájcem a obviněným musí zůstat utajen pouze mezi těmito dvěma osobami. Důvod je nasnadě. Předmětem utajení musí zůstat nejen skutková sdělení, nýbrž i celý způsob taktiky obhajoby. Pokud by dojednaná taktika obhajoby a s ní další skutečnosti (skutkové či právní) sdělené vzájemně pouze mezi obviněným a jeho obhájcem vešly ve známost jinému subjektu (zejména orgánu činnému v trestním řízení), jednalo by se o zásadní zásah do práv obviněného, zejména do jeho práva na obhajobu. Z toho důvodu je obviněnému např. umožněno v případech, kdy je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, hovořit se svým obhájcem bez přítomnosti třetí osoby. Další zárukou práva na obhajobu a garancí povinnosti mlčenlivosti je zákaz odposlechu telefonního rozhovoru vedeného mezi obviněným a obhájcem.

Přípustnost odposlechu telefonních hovorů byla poprvé upravena novelou tr. řádu z roku 1990.

Ustanovení § 88 odst. 1 tr. řádu stanoví, že je-li vedeno trestní řízení pro zvlášť závažný trestný čin nebo pro jiný úmyslný trestný čin, k jehož stíhání zavazuje mezinárodní smlouva, může být za podmínek uvedených v trestním řádu (resp. v citovaném ustanovení) dán příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Provádění odposlechu mezi obhájcem a obviněným je nepřípustné. Pokud zjistí policejní orgán při odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, že obviněný komunikuje se svým obhájcem, je povinen záznam bezodkladně zničit a informace, které se v této souvislosti dozvěděl, nijak nepoužít. Policejní orgán je v této souvislosti povinen sepsat protokol o zničení záznamu a založit jej do spisu.

Byť se ustanovení o zákazu odposlechu telefonního rozhovoru a jeho záznamu mezi obviněným a jeho obhájcem, jakož i postup v případě, kdy k takovému rozhovoru mezi obviněným a obhájcem dojde, jeví jako zcela jednoznačné, v praxi velmi často policejní orgán uvedené zákonné úpravě nařizující ihned přerušit záznam telekomunikačního provozu poté, kdy policejní orgán zjistí, že probíhá telefonní styk mezi obviněným a jeho

obhájcem, v rozporu se zákonem nedostojí. Policejní orgány totiž zpravidla užívají při provádění odposlechů telefonních hovorů a jejich záznamů speciální technické automatické zařízení, které začne nahrávat rozhovor v okamžiku, kdy započne v odposlouchávané stanici telefonní rozhovor. Toto zařízení bohužel není schopno vyselektovat, zda je rozhovor veden mezi obviněným a jeho obhájcem či třetí osobou. Policejní orgán teprve posléze přehraje uskutečněný záznam a z jeho obsahu zjistí, že obviněný komunikuje se svým obhájcem. V praxi tak policejní orgán v případě, že používá při provádění odposlechů telefonních rozhovorů a jejich záznamů automatické zařízení, nedostojí liteře zákona¹⁸¹⁾.

S naznačenými závěry, dle kterých používání automatického nahrávacího systému je v podstatě v rozporu se zákonem, neboť nelze technicky zajistit, aby v okamžiku, kdy započne rozhovor mezi obviněným a obhájcem, byl odposlech okamžitě přerušen, se lze ztotožnit. Trestní řád sice výslovně stanoví, že policejní orgán nesmí informaci, která byla z odposlechu mezi obviněným a obhájcem získána, nikterak použít, ale pravdou je, že zpravidla k jejímu použití dochází (bohužel nikdo nemůže policejnímu orgánu prokázat, že informaci nepoužil), a to nikoli přímo, ale v rámci operativně pátracích postupů.

Nepřípustnost odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu je zákonodárcem zakotvena pouze, pokud jde o odposlech a záznam telekomunikačního provozu mezi obviněným a obhájcem, nikoli však mezi podezřelým a jeho obhájcem¹⁸²⁾. Tím ovšem celé ustanovení pozbývá smyslu, neboť valná většina odposlechů je prováděna ještě před zahájením trestního stíhání, a právě na základě provedených odposlechů je trestní stíhání zahájeno. De lege ferenda by proto bylo vhodné doplnit

---

181) Vantuch, P.: Nezákonný odposlech advokáta, *Bulletin advokacie*, 3/2008, s. 15 – 25; rovněž Vlk, V.: Ještě (jednou) k odposlechu advokáta, *Bulletin advokacie*, 5/2009, s. 23 - 25

182) Ježek, J.: K odposlechu advokáta, *Bulletin advokacie*, 9/2008, s. 32 – 35

ust. § 88 odst. 1 tr. řádu v tom smyslu, že je zakázáno i provádění odposlechu a záznamu telekomunikačního zařízení mezi obhájcem a podezřelým.

Nadto je třeba uvést, že orgány činné v trestním řízení velmi často zastávají stanovisko, že odposlech a záznam telekomunikačního provozu je nepřípustný výlučně mezi obviněným a jeho obhájcem (tj. v trestním řízení), nikoli však již mezi advokátem a jeho klientem, pokud jej advokát zastupuje v občanskoprávní, pracovní, obchodně-právní, rodinně-právní, správní či jiné (netrestní) právní věci. Tento závěr je zcela nepochybně lichý. Pokud je v těchto případech nařízen odposlech a záznam telekomunikačního provozu, je tím zřetelně narušena nedotknutelnost práva klientů na důvěrnost informací svěřovaných advokátu¹⁸³). Nepřípustnost odposlechu mezi advokátem a jeho klientem (tedy nikoli pouze mezi obviněným a jeho obhájcem) by měla být *de lege ferenda* zakotvena v trestním řádu.

Pro úplnost je třeba dodat, že možnost dovést zákaz odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu za podmínek § 88 tr. řádu ale zřejmě nebude možné v těch případech, kdy advokát bude skutečně obviněný či podezřelý ze spáchání trestného činu (dopustí-li se např. trestného činu zcela nesouvisejícího s poskytováním právních služeb). Vždy je ovšem nezbytné posuzovat, zda se nejedná pouze o účelový postup ze strany orgánů činných v trestním řízení¹⁸⁴).

Ústavní soud ČR se problematikou odposlechnů telefonních hovorů mezi obhájcem a obviněným zabýval ve svém nálezu ze dne 27.09.2007, sp. zn. II. ÚS 789/2006¹⁸⁵). V uvedeném nálezu soud učinil několik podstatných

---

183) Vantuch, P.: Nezákonný odposlech advokáta, *Bulletin advokacie*, 3/2008, s. 15 – 25

184) k tomu blíže: Ježek, J.: K odposlechu advokáta, *Bulletin advokacie*, 9/2008, s. 32 – 35

185) V daném případě byl stěžovatelem advokát, který zastupoval fyzickou osobu v civilních řízeních, v nichž se jeho klient domáhal po České republice a dalších

(pokračování na následující straně)

závěrů. V první řadě se jedná o závěr přesahující problematiku odposlechu telefonního hovoru vedeného mezi obviněným a obhájcem a týkající se nařizování odposlechnů obecně. Ústavní soud judikoval, že z hlediska ústavně chráněných základních práv je nepřipustné, aby zahájení úkonů k objasňování a prověřování skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin podle § 158 odst. 3 tr. řádu, např. ve formě odposlechnů, bylo zneužíváno jako prostředku k teprve dodatečnému opatřování podkladů pro tento postup, tj. samotné důvodnosti podezření. Ústavní soud dále uváděl, že kontradiktornost řízení (ať už civilního nebo trestního) ve své podstatě vychází z premisy, že názor jednotlivce ohledně vlastního nároku je ze své podstaty vždy subjektivní, stejně jako názor oponenta, který uvedený nárok popírá, přičemž prvek objektivity má v

---

(pokračování)

subjektech vydání různých nemovitostí, resp. domáhal se určení, že je vlastníkem těchto nemovitostí. Podstata argumentace, kterou stěžovatel za svého klienta v civilních řízeních uplatňoval, tkvěla převážně v popírání legálnosti aplikace dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, a č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, v jeho případě. V průběhu roku 2004 byly policejním orgánem zahájeny úkony trestního řízení týkající se prověřování podezření ze spáchání trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 a 4 tr. zákona, které bylo spatřováno v tom, že v žalobách stěžovatel zpochybňoval podmínky konfiskace majetku svého klienta tím, že úmyslně zamlčoval nebo uváděl ne úplně známé podstatné skutečnosti týkající se určení národnosti a podmínek konfiskace, čímž se měl snažit uvést státní orgány v omyl nebo využít jejich omylu a tím neoprávněně získat majetek jiných osob ve prospěch svého klienta. V předmětném trestním řízení byl na žádost policejního orgánu vydán příslušným soudcem příkaz ke zjištění údajů o telekomunikačním provozu účastnické stanice stěžovatele a jeho kanceláře po stanovenou dobu. Soud se však v uvedeném příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu vůbec nezabýval otázkou, zda trestní řízení bylo řádně zahájeno, tedy o jaké indicie se opírá závěr o důvodnosti podezření, že se stěžovatel mohl dopustit trestného jednání, ani tím, k čemu konkrétně je zjištění požadovaných informací v rámci trestního řízení třeba, ani proč je možné tento úkon provést jako "obyčejný" a nikoliv neodkladný nebo neopakovatelný. Předmětnému příkazu tudíž scházelo smysluplné odůvodnění, resp. propojení s jakýmkoliv ústavně chráněným účelem.

tomto sporu dodat až meritorní rozhodnutí soudu o věci samé podle zásad spravedlivého řízení. Pokud by stěžovatel v postavení advokáta postupoval jinak, dostal by se do rozporu se zákonem o advokacii, který mu v ustanovení § 16 ukládá povinnost chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny, jimiž není vázán jen, jsou-li v rozporu s právním nebo stavovským předpisem, a při výkonu advokacie je povinen využívat důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich zájmu uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné. Podle čl. 17 odst. 2 pravidel profesionální etiky a pravidel soutěže advokátů České republiky nesmí advokát v řízení uvádět údaje, ani navrhopvat důkazy, o nichž ví, že jsou nepravdivé nebo klamavé, a to ani na příkaz klienta. Obdobně podle čl. 4.4. etického kodexu advokátů v Evropské unii nesmí advokát nikdy vědomě podat mylné nebo zavádějící informace soudu. Porušení této povinnosti může představovat na prvním místě kárné provinění, avšak nikoliv bez dalšího trestný čin. V civilním řízení, kde na jedné straně vystupuje jako účastník stát, je stát vždy v rovném postavení s ostatními účastníky. K hájení těchto zájmů státu je personálně i finančně ze státního rozpočtu vybavován. Je-li však současně s tímto řízením zahájeno trestní řízení, byť zatím jen ve formě objasňování a prověřování skutečností ještě před zahájením trestního stíhání konkrétní osoby, aniž však jsou pro takový postup splněny zákonné podmínky v podobě důvodného podezření, logicky to svádí k domněnce, že se stát snaží vylepšit si svoji procesní pozici, a to minimálně získáním informací prostředky orgánů činných v trestním řízení a dalších mocenských složek, nejde-li přímo o pokus o zastrašení druhého účastníka řízení. Takový postup je v demokratické společnosti zcela nepřijatelný a je hodný odsouzení. Přitom nejde o ojedinělý případ, kdy i jinými účastníky civilního řízení než je stát, je zneužíván institut trestního oznámení k ovlivnění civilního procesu.

Pod vlivem judikatury Evropského soudu pro lidská práva došlo v řadě evropských zemí k podrobnější a přesnější zákonné úpravě odposlechů, do té doby neexistující nebo nedostatečné. Zákonné úpravy v jednotlivých státech poskytují záruky třetím osobám, zpravidla advokátům při

rozhovoru s jejich klienty. Takové odposlechy jsou buď zcela zakázány nebo je lze provést jen za dalších dodatečných záruk¹⁸⁶⁾. Otázkou odposlechu advokáta se Soud zabýval např. v rozsudku Kopp v. Švýcarsko z 25.3.1998, Recueil 1998-II, § 75, ve kterém judikoval, že porušením článku 8 Úmluvy, pokud jde o odposlech telefonických linek advokátní kanceláře, je nedostatek záruk poskytovaných vnitrostátním právem k ochraně důvěrného vztahu mezi advokátem a jeho klienty.

Pro úplnost je nutno uvést, že odposlech a záznam telekomunikačního provozu prováděný podle jiných právních předpisů (např. podle zákona o České policii, zákona o BIS, zákona o VOZ) s kteroukoliv osobou, pokud jsou pro to splněny podmínky uvedené v citovaných zákonech, je přípustný; advokát, ani jiné osoby, které příslušné předpisy zavazují k povinnosti mlčenlivosti, nejsou z tohoto odposlechu vyloučeny. Takto získaný záznam je však použitelný pouze pro mimoprocenční účely, konkrétně vždy pro potřeby sledované citovanými zákonnými předpisy. Z hlediska odhalování trestných činů a jejich pachatelů může jít o operativně pátrací materiály, o východiska k dalším operativním a podle okolností i procesním úkonům; samy o sobě však nejsou tyto materiály procesně použitelné, nemohou se stát součástí vyšetřovacích a soudních spisů, v trestním řízení nelze jimi provést důkaz a pokud by se tak stalo, šlo by o důkaz absolutně neúčinný¹⁸⁷⁾ (k tomu shodně nález Ústavního soudu ze dne 29. února 2008, sp. zn. I. ÚS 3038/07¹⁸⁸⁾).

---

186) Repík, B.: Odposlech telefonu ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, Právní fórum, 4/2004; rovněž Repík, B.: Advokát ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva – I. část, Bulletin advokacie, 10/2002, s. 10 – 21, dále Repík, B.: otázky dokazování v trestním řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva v letech 2001 - 2002, Bulletin advokacie, 8/2003, s. 38 – 50

187) k tomu blíže: Mandák, V.: Odposlech a záznam telekomunikačního provozu advokáta, Bulletin advokacie, 3/1995, s. 21 - 26

188) Z uvedeného nálezu mimo jiné vyplývá, že zpravodajské odposlechy nedosahují garančních kvalit, které vyžaduje trestní řád, neboť dle zákonů, které jejich použití upravují, slouží k jinému účelu, než k jakému účelu slouží odposlech a záznam telekomunikačního provozu dle tr. řádu, a proto jich nelze použít jako důkazu v trestním řízení, neboť v tomto smyslu nebyly získány zákonným způsobem.

8.3. Právo obhájce vyhledávat, předkládat a navrhopat důkazy k provedení

Trestní řád v ust. § 89 odst. 2 uvádí, že za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci. Demonstrativně pak vypočítává vše, co může být důkazním prostředkem.

Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Výslovně zákon stanoví, že skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu. Na uvedené ustanovení navazuje zejména ust. § 164 odst. 3 tr. řádu, z něhož plyne, že obhajobou navrhopané důkazy, pokud nejsou zcela bezvýznamné, musí být pečlivě zkoumány. Právo obhajoby na podávání návrhů na doplnění dokazování je dále zakotveno v ust. § 166 tr. řádu, který upravuje postup při skončení vyšetřování. V řízení před soudem pak navrhopání a provádění dokazování ze strany obhajoby upravuje zejména ust. § 180 odst. 3 tr. řádu a ust. § 215 odst. 2 tr. řádu.

Zakotvením práva obhajoby vyhledávat, předkládat a navrhopat provedení důkazu je straně obhajoby dána aktivní role v trestním procesu. Obviněný a potažmo jeho obhájce tak není pouhým pasivním subjektem trestního řízení, ale může se na něm popsáním způsobem aktivně podílet. Uvedené právo obhajoby předkládat důkazy, tedy aktivně se zapojovat do trestního procesu, bylo do trestního řádu poprvé zakotveno s účinností od 1.1.1994. Posléze bylo uvedené právo obhajoby předkládat důkazy pozmněno na právo vyhledávat, předkládat a navrhopat provedení důkazu, a to s účinností od 1.1.2002.

Obhájce (resp. obviněný) má jak v řízení předsoudním, tak v řízení soudním právo důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Nejčastěji bude obhajoba navrhopat výslech svědka, který zná skutečnosti, které by samy o sobě nebo v souvislosti s jinými mohly vést ke zbavení obviněného viny či k jejímu zmírnění. Na uvedeném místě je nutno podotknout, že ke svědkům vyhledaným obhajobou někdy orgány

činné v trestním řízení přistupují s určitou rezervou, byť pokud tak činí, činí v rozporu se zákonem. V některých případech mají za to, že pokud byl svědek před svým výsledkem vyhledán obhajobou, může být do jisté míry obhajobou ovlivněn¹⁸⁹⁾.

Je však nesporné, že obhájce, resp. obhajoba, pokud navrhuje svědka k výsledku, musí být seznámena předem s tím, co bude svědek při své svědecké výpovědi vypovídat a zda skutečnosti jím vylíčení budou obhajobě skutečně ku prospěchu¹⁹⁰⁾. Pokud by to tak nebylo, obhájce nesmí takového svědka navrhnout, jinak by porušil ust. § 41 odst. 1 tr. řádu, dle kterého je povinen pečovat o to, aby v řízení byly objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují.

S uvedeným souvisí i otázka týkající se problematiky postupu, jakým způsobem má obhájce svědka kontaktovat, jakým způsobem s ním má vést rozhovor, zda má o zjištěných skutečnostech sepisovat záznam atd. Tyto otázky byly řešeny představenstvem České advokátní komory, které k této problematice vydalo usnesení č. 13/2004 Věstníku ze dne 12. října 2004, k výkonu oprávnění advokáta vyhledávat, předkládat a navrhnout důkazy v trestním řízení. Z uvedeného usnesení v první řadě vyplývá, že advokát může vhodnou formou požádat osobu, která by mohla uvést okolnosti důležité pro trestní řízení, o sdělení informací. Za vhodnou formu lze přitom považovat například písemný, telefonický či osobní styk. Oslovené osobě je advokát vždy povinen předem sdělit, v jakém procesním postavení informaci od ní požaduje, a poučit ji, že žádá jen informace pravdivé bez ohledu na to, či zájmy jako advokát v trestním řízení zastupuje (dlužno podotknout, že stejným způsobem postupuje

---

189) V této souvislosti, je však nutno podotknout, že každý svědek, který vypovídá před orgány činnými v trestním řízení, tak činí po náležitém poučení o případných následcích úmyslně nepravdivé výpovědi. Pokud by tudíž posléze vyšlo najevo, že svědek vypovídal nepravdivě, popř. některé okolnosti zamlčel, mohl by se dopustit trestného činu křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle § 175 odst. 2 tr. zákona.

190) k tomu blíže: Vantuch, P.: K použitelnosti důkazu, který v trestním řízení obstaral a předložil obhájce, Bulletin advokacie, 6 – 7/1996, str. 37 - 46

rovněž zmocněnec poškozeného či zúčastněné osoby), a že podle okolnosti na podkladě poskytnutých informací může navrhnout provedení příslušného důkazu. Pokud dožádaná osoba souhlasí se sdělením příslušných informací, advokát s ní dohodne způsob, jakým je ochotna sdělení učinit. Její sdělení může být poskytnuto písemně, ústně či jiným vhodným způsobem.

V případě, kdy oslovená osoba poskytne informace v písemné formě, může ji advokát požádat o písemné nebo osobní doplnění potřebných skutečností. Pokud dojde k osobnímu setkání advokáta s dožádanou osobou, je na jeho úvaze, zda tomuto setkání bude se souhlasem dožádané osoby přítomna třetí osoba (např. zaměstnanec advokáta). V průběhu rozhovoru s touto osobou je advokát zejména povinen dbát na to, aby nedošlo k ovlivňování dožádané osoby ve prospěch procesních zájmů zastoupeného. O rozhovoru je advokát povinen pořídit záznam, který vlastnoručně podepíše, dále jej podepíše dožádaná osoba (za předpokladu, že podpis neodmítne) a případně další osoba, která se osobního setkání účastní. Se souhlasem dožádané osoby je advokát oprávněn pořídit o rozhovoru zvukový nebo obrazový záznam, který posléze převede do písemné formy. Na základě skutečností zjištěných od dožádané osoby pak advokát zváží, zda navrhne příslušnému orgánu činnému v trestním řízení, aby provedl výslech této osoby. V případě, že tedy požádal o rozhovor či o písemné sdělení informací obhájce zastupující obviněného v trestním řízení, může navrhnout provedení důkazu výslechem této osoby pouze za předpokladu, že ze skutečností sdělených touto osobou vyplývá, že tyto skutečnosti samy o sobě nebo ve spojení s jinými mohou přispět ke zbavení obviněného viny nebo k jejímu zmírnění.

Obhájce by měl být při rozhovoru s budoucím svědkem velmi obezřetný. Je nutné dbát na to, aby při přijímání informací od potenciálního svědka byla celá rozmluva vedena a kladené otázky formulovány s největší objektivitou a seriózností. V zápise pořízeném o rozmluvě s tímto případným svědkem by pak mělo být s úzkostlivou přesností uvedeno vše,

co dotazovaný uvedl, včetně věcí, které mohou být v neprospěch obviněného¹⁹¹⁾.

V návaznosti na uvedené stanovisko České advokátní komory se Česká advokátní komora obrátila na Nejvyšší státní zastupitelství s podnětem k zaujetí stanoviska k rozsahu oprávnění advokáta (vystupujícího zejména v postavení obhájce) postupem podle § 89 odst. 2 věty druhé tr. řádu vyhledávat a předkládat důkazy nebo navrhopvat provedení důkazů.

Představenstvo České advokátní komory poukazovalo především na to, že ke zmiňované problematice fakticky neexistuje žádná judikatura, ani výkladová stanoviska Nejvyššího státního zastupitelství; přitom se jedná o tematiku značně závažnou, a to jak z hlediska zajištění řádné obhajoby obviněnému, tak i z hlediska limitů této obhajoby. Představenstvo České advokátní komory se záměrem předejít případným konfliktům mezi státními zástupci, policejními orgány a advokáty zvažovalo různá možná řešení otázky, jak usměrnit žádoucím způsobem postup advokátů.

Nejvyšší státní zástupkyně (dále též „NSZ“) zaujala k nastíněné problematice své stanovisko, a to pod č. 9/2004¹⁹²⁾. V tomto stanovisku je

---

191) Růžička, M.: Postup obhájce podle § 89 odst. 2 věty druhé trestního řádu, Právní rádce, 8/2005, s. 48 – 56

192) Z uvedeného výkladového stanoviska mimo jiné plyne, že „pokud jde o výklad právní úpravy účinné před dnem 1.1.2002, v aplikační praxi v minulosti nevznikaly pochybnosti o tom, že obviněný (obhájce) si mohli obstarávat listinné důkazy, činit různé dotazy o existenci nebo neexistenci určitých skutečností. Připouštěla se i možnost pátrat po věcných důkazech, jež mohly potvrdit obhajobu obviněného, za podmínky, že by takové počínání obviněného nebylo možno kvalifikovat jako maření vyšetřování nebo by se nejednalo o porušování zákonem chráněných práv jiných osob (např. nedotknutelnost osoby, listovní tajemství, nedotknutelnost obydlí, atd.), popř. by se obviněný (obhájce) nedopouštěli jiného nedovoleného jednání. Již tehdy přicházelo v úvahu, aby si obviněný sám vyžádal znalecký posudek. Největší spory však vznikaly ohledně možnosti vyhledávat a prověřovat svědecké výpovědi. Proti prakticky neomezené možnosti obviněného (obhájce) realizovat kontakt s osobou, která by mohla

(pokračování na následující straně)

mimo jiné uvedeno, že „obhájci by nemělo nic bránit v tom, aby kteréhokoli občana požádal o sepsání prohlášení nebo sdělení o tom, co viděl, slyšel, či jinak zaregistroval. V takovém případě se však připravuje o možnost dotázat se takové osoby na další skutečnosti, o nichž se (v prohlášení nebo sdělení) nezmínila. Proto se jeví praktičtější rozmluva s občanem, který je nositelem informace. Záznam obhájce o sdělení občana, stejně tak jako jeho prohlášení před obhájcem, by ovšem nebyly důkazem předloženým stranou, protože se tu nejednalo o procesní činnost obhájce, ale pouze o přípravu obhajoby v zájmu klienta. Pořizoval-li by obhájce takový záznam o jednání s určitou osobou, nepředkládal by jej orgánu činnému v trestním řízení, a to ani v případě, že by si jej nechal od této osoby podepsat. Ze strany obhájce by mělo jít pouze o jistou "sondáž", na jejímž základě se rozhodne, zda navrhne provedení určitého důkazu a s jakým odůvodněním.

Obhájce je oprávněn navrhnout jen takové důkazy, jejichž výsledek může natolik předvídat, aby si byl jist, že klientovo postavení nepoškodí. Proto je někdy nutné, aby dříve, než obhájce navrhne výslech určitého svědka, rozmluvou s ním se předem informoval o tom, co svědek ví a může vypovědět. Advokát by měl ovšem při pohovoru s budoucím svědkem být velmi opatrný. Na svědka by mohl totiž z kterékoli strany být vyvíjen

---

(pokračování)

ve věci vystupovat jako svědek (nebo v takovém postavení již vystupuje), bylo namítáno, že i právně zcela nezávadný styk obviněného s potencionálním svědkem mohl mít nepříznivý vliv z hlediska správnosti jeho budoucí výpovědi. Vyhledávání a prověřování pramenů důkazů však bylo pokládáno za nezpochybnitelné oprávnění obviněného (obhájce) a - jinak řečeno - ani vyhledávání či prověřování zdrojů důkazů obviněným (obhájcem) není zásadně vybočením z mezí oprávněných forem obhajoby. Je-li právem obviněného uvádět okolnosti a důkazy sloužící obhajobě, nelze popírat ani možnost, aby obviněný prověřil jejich možný dosah. V opačném případě by pro obviněného aktivní součinnost při dokazování znamenala značné riziko. Styk obviněného s možnými prameny důkazů může nabýt forem, jež meze přípustné obhajoby překračují. Tak by tomu bylo zejména tehdy, přivodil-li by obviněný situaci, za níž by mohl být vzat do vazby z koluzního důvodu vazby (§ 67 písm. b) tr. ř.) nebo za níž by mohla být vůči němu vyvozena dokonce trestní odpovědnost.“

nátlak, aby svá sdělení oslabil nebo popřel. Svědek by se pak mohl uchýlit k obviňování, že jeho původní tvrzení byla zkreslena, nebo že k nim byl advokátem přinucen nebo sveden. Takové riziko může být zcela reálné, což ovšem není důvod k tomu, aby obhájce nekonal důsledně svou povinnost. Je tedy nutné dbát na to, aby při přijímání informací od možného svědka byla celá rozmluva vedena a kladené otázky formulovány s největší objektivitou a seriózností.

Pokud obhájce v přípravném řízení předloží písemný záznam konkrétní osoby, věci nebo listiny, jež mohou být věcnými nebo listinnými důkazy (§ 112 tr. řádu), nebo znalecký posudek, u něhož jsou splněny podmínky uvedené v § 110a větě první tr. řádu, postupuje se diferencovaně podle toho, o jaký konkrétní důkaz se jedná nebo provedení jakého důkazu obhájce navrhuje. Provedení nebo opatření důkazu však nelze odmítnout jen proto, že jej nevyhledal nebo nevyžádal v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán (§ 89 odst. 2 poslední věta tr. řádu). Zjistí-li státní zástupce při výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení porušení zákona ze strany policejního orgánu spočívajícího v nerespektování této úpravy, musí neprodleně zjednat nápravu.

Důvodem pro odmítnutí provedení nebo opatření důkazu může být zejména to, že se jedná o situaci, kdy dosavadní postup obhájce při vyhledání a prověření zdroje důkazu vykazuje tak zásadní vady, že je pro další řízení jeho výsledek nepoužitelný, nebo se jedná o úkon neodkladný nebo neopakovatelný (§ 160 odst. 4 tr. řádu) a úkon již byl proveden v rámci prověřování skutečností nasvědčujících spáchání trestného činu, nebo jde o výslech svědka provedený před zahájením trestního stíhání, jestliže ani z podkladů předložených obhájcem nevyplývá potřeba svědka znovu vyslechnout (§ 164 odst. 4 tr. řádu), nebo případ, kdy úkon je objektivně neproveditelný, nebo úkon je nadbytečný.

V případě, že státní zástupce zjistí, že obhájce osobu, od níž požadoval sdělení, nebo ji upozornil na možnost jejího výslechu jako svědka nebo na

možnost od ní vyžadovat vysvětlení, anebo osobu, která měla v držení věci a listiny potřebné k obhajobě a již požádal o jejich předložení orgánům činným v trestním řízení, nepřipustným způsobem ovlivňoval, vynucoval po ní, aby podala svědectví nebo vysvětlení, anebo takovou osobu nutil k vydání věci a listin, státní zástupce postupuje podle povahy věci a okolností případu podle ustanovení § 66 odst. 3 tr. řádu (předání ke kárnému postihu), nepřichází-li v úvahu postup podle jiných ustanovení včetně možnosti vyvození trestní odpovědnosti v odůvodněných případech. Dbá vždy o to, aby nepřipustné ovlivňování ze strany obhájce bylo náležitě zadokumentováno v trestním (vyšetřovacím) spise. Ani zjištění nepřipustného ovlivňování zmiňovaných osob ze strany obhájce nemusí vždy bránit opatření nebo provedení příslušného důkazu, je-li to potřebné k náležitému objasnění věci v přípravném řízení v rozsahu § 2 odst. 5, § 89 odst. 1, § 188 odst. 1 písm. e) tr. řádu, bude-li možno učinit závěr, že nejde o důkaz, ohledně nějž lze odmítnout jeho provedení nebo opatření (viz výše). V úvahu je třeba při hodnocení postupu obhájce v této souvislosti vzít i právo obviněného na obhajobu (§ 2 odst. 13, § 33 odst. 1, 4 tr. řádu); případné pochybení obhájce při výkonu obhajoby nemusí mít pro obviněného jen nepříznivé důsledky.“

Obě stanoviska, tj. jak stanovisko České advokátní komory, tak stanovisko Nejvyšší státní zástupkyně přispěly ke sjednocení výkladu trestního řádu ohledně výkonu práva obhájce vyhledávat, předkládat a navrhnout k provedení důkazy¹⁹³⁾. Jisté problémy však mohou vzniknout tehdy, pokud obhájce v rámci své činnosti při vyhledávání nositelů důkazů shromažďuje osobní údaje fyzických osob (svědků), zejména v případě, kdy se jedná o rozsáhlou trestnou činnost obviněného, a obhájce kontaktuje větší množství potenciálních svědků, u nichž postupuje v souladu s výše citovanými stanovisky. Nepochybně u těchto potenciálních svědků zjišťuje zpravidla nejen jejich jména a adresy, ale zpravidla i rodná čísla. Pokud ovšem shromažďuje obhájce osobní údaje

---

193) Vantuch, P.: Vyhledání a předkládání důkazů obhájcem (advokátem) v přípravném řízení, *Bulletin advokacie*, 7 – 8/2005, str. 29 – 35

fyzických osob, má ve smyslu z. č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů, povinnost informovat Úřad pro ochranu osobních údajů. Tato skutečnost je ovšem v rozporu s povinností mlčenlivosti, která je obhájci uložena zákonem¹⁹⁴⁾.

Pokud je obhájcem sepsán záznam o skutečnostech sdělených potenciálním svědkem, je nutno konstatovat, že tento záznam není žádným způsobem procesně použitelný. Před jeho sepsáním chybělo jednak poučení ze strany orgánů činných v trestním řízení a jednak obhájce není ze zákona osobou oprávněnou provádět výslechy svědků, které by byly následně procesně použitelné¹⁹⁵⁾. Samozřejmě to nevylučuje, aby obhájce uvedeného svědka navrhl vyslechnout, orgán činný v trestním řízení by pak měl tento výslech provést (popř. za podmínek § 215 odst. 2 tr. řádu umožnit obhájci provedení tohoto výslechu), za předpokladu, že se nejedná o důkaz zcela nadbytečný. Takový záznam o skutečnostech sdělených obhájci potenciálním svědkem nemůže být důkazem v procesním slova smyslu. Závěry¹⁹⁶⁾, které dodávají sepsanému záznamu vyšší váhu, jsou dle mého názoru zcela liché.

Z hlediska účelu taktiky obhajoby je přitom rozhodná otázka, kdy navrhnout provedení výslechu takového svědka, kterého vyhledala obhajoba, zda v přípravném řízení či při hlavním líčení, kdy může být obhájci umožněno provést výslech sám za přímého osobního dojmu soudu. Rozhodnout tuto otázkou je poměrně obtížný úkol z hlediska taktiky obhajoby. V přípravném řízení provádí výslech policejní orgán a výslech takového svědka může být pro obhajobu nepříznivě ovlivněn způsobem výslechu navrhovaného svědka, kterému může obhájce čelit

---

194) Pech, L.: Vyhledávání důkazů advokátem v trestním řízení, e-pravo.cz, 55563, 26.2.2009

195) Výjimkou je právo obhájce provést výslech při hlavním líčení za podmínek stanovených v § 215 odst. 2 tr. řádu.

196) Pech, L.: Vyhledávání důkazů advokátem v trestním řízení, e-pravo.cz, 55563, 26.2.2009

pouze uplatňováním námitek a kladením dodatečných otázek. Naopak v řízení před soudem může být obhájci umožněno, aby výslech svědka provedl sám, navíc za přímé účasti soudu. Obhájce je tedy postaven před nelehké rozhodování, jakou taktiku obhajoby zvolit¹⁹⁷⁾.

Obhájce může pátrat po pramenech důkazů, a to jak vlastní činností, tak za součinnosti asistenta či detektivní kanceláře¹⁹⁸⁾.

Pokud jde o vyhledání, předkládání a navrhování jiných důkazů stranou obhajoby (zejména znaleckého posudku, věci důležité pro trestní řízení, ohledání aj.) k jejich provedení, nejsou v tomto směru v podstatě žádné pochybnosti.

Na tomto místě se ještě pozastavím nad otázkou předkládání znaleckých posudků obhajobou. Ustanovení § 110a tr. řádu stanoví, že má-li znalecký posudek předložený stranou všechny zákonem požadované náležitosti a obsahuje doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku, postupuje se při provádění tohoto důkazu stejně, jako by se jednalo o znalecký posudek vyžádaný orgánem činným v trestním řízení.

Zásadně tedy platí, že je-li stranou obhajoby předložen znalecký posudek a obsahuje-li všechny zákonem stanovené náležitosti, má tento posudek z hlediska procesního stejnou váhu jako posudek obstaraný orgány činnými v trestním řízení.

---

197) Štěpán, J.: Poznámky k práci obhájce po novele trestního řádu (část první), Bulletin advokacie, 11 – 12/2001, s. 52 - 60

198) Mandák, V.: Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek, Bulletin advokacie, 10/2003, s. 26 – 39. V této souvislosti je však třeba doplnit, že i přes pověření asistenta, který není zaměstnancem obhájce, či konkrétního detektiva, má obhájce ve vztahu ke svému klientu i nadále povinnost mlčenlivosti. Je proto třeba dbát na to, aby před pověřením příslušné osoby k vyhledávání pramenů důkazů, byl obhájce obviněným zproštěn povinnosti mlčenlivosti ve vztahu k pověřované osobě, a to v rozsahu nezbytném pro vyhledání pramenů důkazů.

Obhájce při zadání znaleckého posudku znalci postupuje zpravidla tak, že jej zadá konkrétnímu znalci. Velmi často se stává, že znalecký posudek na tutéž věc je již obstarán orgány činnými v trestním řízení a je založen ve spise. Pokud závěry, ke kterým dospěje znalec, přispívají ke zmírnění nebo zbavení viny obviněného, pak jej může nepochybně obhajoba použít. Pokud by ovšem závěry znaleckého posudku k tomuto cíli nepřispěly či naopak by mohly postavení obviněného zhoršit, obhajobou vyžádaný znalecký posudek nemůže obhájce použít. Zásadně nepřipustné a v rozporu se zákonem jsou takové závěry orgánů činných v trestním řízení, dle kterých znalecké posudky obstarané obhajobou jsou účelově zpracované ve prospěch obviněného¹⁹⁹⁾. Nutno podotknout, že znalec podává znalecký posudek po řádném poučení. Pokud by i přesto byl posudek vyžádaný obhajobou zpracován znalcem úmyslně jako nepravdivý, hrubě zkreslený či neúplný, mohlo by uvedené jednání znalce založit jeho trestní odpovědnost pro trestný čin křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle § 175 odst. 1 tr. řádu.

Právo obhajoby navrhnout provedení určitého důkazního prostředku je dáno po celou dobu přípravného řízení. Obhájce tak může kdykoli navrhnout provedení určitého důkazního prostředku. Zvláštní ustanovení ohledně podávání návrhů na doplnění dokazování v přípravném řízení ze strany obhajoby je zakotveno v ustanovení § 166 tr. řádu. Z citovaného ustanovení vyplývá, že pokud policejní orgán uzná vyšetřování za skončené a jeho výsledky za postačující k podání obžaloby, umožní obviněnému a obhájci v přiměřené době prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění dokazování. Na tuto možnost musí být obhájce a obviněný upozorněn nejméně tři dny předem. Uvedenou lhůtu lze se souhlasem obhájce a obviněného zkrátit. Pokud policejní orgán nepovažuje doplnění za nutné, odmítne je. O odmítnutí návrhů na doplnění dokazování vyrozumí obviněného nebo obhájce. Pokud obhájce nebo obviněný nevyužijí možnost prostudovat spisy, ačkoli na tuto možnost byli řádně

---

199) Vantuch, P.: K znaleckým posudkům vyžádaným obhajobou po novele trestního řádu, Bulletin advokacie, 4/2002, str. 32 - 41

upozornění, učiní o tom policejní orgán záznam do spisu a postupuje dále, jako by k tomuto úkonu došlo.

Z citovaného ustanovení v první řadě vyplývá, že se jedná o právo obhájce (a obviněného) prostudovat spisy, nikoli o jeho povinnost. Zásadně je proto nepřipustný takový postup policejního orgánu, který ve vyrozumění o uvedeném úkonu uvede poučení, že v případě nedostavení se k uvedenému úkonu může být obviněnému uložena pořádková pokuta. Bohužel je nutno konstatovat, že vzácně se uvedený případ vyskytuje.

Obviněného ani jeho obhájce nelze v žádném případě k seznámení se spisem po skončení vyšetřování nutit. Pokud se obviněný nebo jeho obhájce tohoto úkonu bez omluvy nezúčastní, postupuje policejní orgán tak, jak je uvedeno výše (k tomu srov. rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.3.2003, sp. zn. 4 Tz 68/2002, rovněž rozh. Vrchního soudu v Praze ze dne 20.2.2001, sp. zn. 12 To 22/2001²⁰⁰⁾)

Rovněž není nezbytné, aby se seznámení se spisem účastnil současně obviněný i jeho obhájce, a to i v případě, že se jedná o nutnou obhajobu (k tomu srov. rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.4.2000, sp. zn. 7 Tz 81/2000). Lze ovšem doporučit, aby seznámení se spisem proběhla za současné účasti obviněného a jeho obhájce, neboť v této fázi se oba seznamují s kompletním spisem před nadcházejícím soudním stádiem trestního řízení a mají možnost vzájemné porady o další taktice obhajoby, zejména o navržení dalších důkazních prostředků k doplnění dokazování.

Obhajobě musí být při seznamování se spisem po skončení vyšetřování poskytnut celý spis (tzn. i případné odposlechy a záznamy

---

200) Z citovaného rozhodnutí Vrchního soudu plyne, že pokud byl obviněný policejním orgánem o možnosti prostudovat spis řádně a včas vyrozuměn, nedostavil se, a v omluvném dopise, ve kterém uvedl, že se vzhledem k pracovní neschopnosti nedostaví, nepožádal o přeložení úkonu na jiný termín, není vadou řízení, jestliže policejní orgán o tom učinil záznam a postupoval dále, jako by k tomuto úkonu došlo, a spis předložil státnímu zástupci s návrhem na podání obžaloby.

telekomunikačního provozu, záznamy audiovizuální techniky atd). Nelze tedy některé části spisu neposkytnout a na nich posléze postavit obžalobu. Tím by bylo porušeno nejen právo na obhajobu, ale i princip spravedlivého procesu, resp. princip rovnosti zbraní (k tomu srov. rozh. Vrchního soudu v Praze publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 9, ročník 1997, s. 432, pod č. 50/1998).

Trestní řád stanoví, že policejní orgán je povinen umožnit straně obhajoby seznámení se spisem po skončení vyšetřování v přiměřené době (k tomu srov. usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 10.7.2008, sp. zn. III. ÚS 1537/07²⁰¹).

K prostudování spisu musí být poskytnuta přiměřená doba. Čas potřebný ke studiu konkrétního spisu je třeba posuzovat individuálně jak s ohledem na charakter konkrétního spisového materiálu, tak i na okolnosti na straně obviněného (jeho zdravotní stav, intelektuální předpoklady, úroveň vzdělání, zda se jedná o cizince atd.). Rozsah trestního spisu co do počtu listů však nemusí být nutně určujícím kritériem pro stanovení přiměřené doby.

Trestní řád stanoví, že obhájce a obviněný mají právo učinit návrhy na doplnění dokazování. Obhájci uvedené právo nezřídka využívají. Policejní orgán postupuje tak, že buď vyšetřování navrhovaným směrem doplní anebo návrh na doplnění vyšetřování odmítne. Bohužel často nastává situace, kdy je takový návrh odmítnut s odůvodněním, že se jedná o návrh na provedení důkazního prostředku, který se orgánu činnému v trestním řízení jeví s ohledem na dosavadní výsledky vyšetřování jako nadbytečný, aniž uvede bližší okolnosti. V některých případech dokonce

---

201) Z citovaného usnesení Ústavního soudu mimo jiné dále vyplynulo, že smyslem ust. § 166 odst. 1 tr. řádu o skončení vyšetřování je mj. realizace práva na obhajobu v důležitém okamžiku trestního řízení, jež má vstoupit do fáze řízení před soudem. Zároveň slouží institut prostudování spisu k prověrce dodržování procesních předpisů ve vyšetřování, což je důležité i z hlediska náležitého zjištění skutkového stavu věci.

jakékoli odůvodnění odmítnutí návrhu obhajoby na doplnění vyšetřování zcela chybí. Zpravidla ústně je pak obhájcům sdělováno, že mohou navrhané důkazní prostředky navrhnout k provedení v řízení před soudem, kde má být těžiště dokazování. Je skutečně těžko posoudit, proč relativně často policejní orgány odmítají návrhy obhajoby na doplnění vyšetřování. Lze se pouze domnívat, že důvodem může být skutečnost, že ony samy mají za to, že věc je již dostatečně zjištěna do té míry, aby mohl být obviněný postaven před soud. Dalším důvodem mohou být i zákonem stanovené lhůty, ve kterých musí být přípravné řízení provedeno.

Podstatný problém spočívá v tom, že odmítnutí návrhů obhajoby na doplnění dokazování se děje formou vyrozumění, proti kterému není přípustná stížnost. Obhajoba tak nemá prakticky možnost se tomuto vyrozumění policejního orgánu, kterým bylo odmítnuto doplnění vyšetřování, bránit. Jediným možným postupem by byl postup podle § 157a tr. řádu, kdy by mohla obhajoba žádat, aby státní zástupce odstranil závady v postupu policejního orgánu²⁰²⁾. Za současné úpravy obsažené v § 166 tr. řádu nemá policejní orgán povinnost provést důkazy navržené obviněným po skončení vyšetřování, ani mu sdělit, proč návrhům na provedení dalších důkazů nevyhověl. Je v rozporu s právem obviněného na obhajobu, že policejnímu orgánu dává platná právní úprava možnost odmítnout návrhy obhajoby bez zdůvodnění, proč jim nevyhověl²⁰³⁾. S ohledem na tuto skutečnost se jeví jako vhodné de lege ferenda zakotvit v trestním řádu ustanovení, dle kterého by policejní orgán rozhodoval o odmítnutí návrhu obviněného nebo obhájce na doplnění dokazování po skončení vyšetřování formou usnesení, proti kterému je přípustná stížnost.

Rovněž jako nedostatečná se jeví současná úprava, dle které je o odmítnutí návrhů na doplnění vyšetřování vyrozuměn obviněný „nebo“

---

202) k tomu blíže: Vantuch, P.: K možnosti odmítnutí návrhů obhajoby na doplnění vyšetřování po prostudování spisu, *Bulletin advokacie*, 2/2004, s. 25 – 34

203) Vantuch, P.: Princip rovnosti zbraní a neprovedení návrhů obhajoby na doplnění dokazování soudem, *Trestní právo*, 3/2008, str. 6 - 13

obhájce. Policejní orgán tak může vyrozumět o tomto postupu buď oba jmenované, nebo pouze obviněného, nebo pouze obhájce. Zejména se jako zcela nevhodný jeví postup, kdy o svém rozhodnutí informuje pouze obviněného. De lege ferenda by proto mělo být citované ustanovení změněno tak, že policejní orgán je povinen vyrozumět o odmítnutí návrhu na doplnění dokazování obviněného „a“ obhájce.

Právo obhajoby podat návrhy na doplnění vyšetřování může být učiněno bezprostředně po prostudování spisu nebo v několikadenní lhůtě. Druhý uvedený postup lze doporučit zejména v rozsáhlých nebo komplikovaných věcech²⁰⁴⁾.

Pokud policejní orgán provede k návrhu obhajoby další vyšetřování, je povinen znovu poté, kdy má za to, že po takovém doplnění vyšetřování, lze považovat vyšetřování za skončené, postupovat dle ust. § 166 tr. řádu (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.11.1991, sp. zn. 1 To 59/91). Obviněný se nemůže před tím, než jsou další důkazy opatřeny a než je vyrozuměn podle § 166 odst. 3 tr. řádu o seznámení s nimi, vzdát tohoto svého práva.

Obviněný a jeho obhájce mají samozřejmě právo vyhledávat, předkládat a podávat návrhy na doplnění dokazování rovněž v řízení před soudem. Uvedené vyplývá jednak obecně z ust. § 89 odst. 2 tr. řádu a dále z ust. § 196 odst. 2 tr. řádu, z něhož plyne, že osoby, jimž je doručován opis obžaloby (mimo jiné právě obžalovaný a obhájce), je nutno zároveň vyzvat, aby návrhy na provedení dalších důkazů u hlavního líčení včas soudu sdělily a uvedly okolnosti, které mají být těmito důkazy objasněny.

Po provedení všech důkazů je předseda senátu povinen zjistit, zda strany nečiní návrhy na doplnění dokazování (§ 215 odst. 4 tr. řádu). Rovněž v případě, kdy je odročováno hlavní líčení, je předseda senátu povinen

---

204) Vantuch, P.: K možnosti odmítnutí návrhů obhajoby na doplnění vyšetřování po prostudování spisu, Bulletin advokacie, 2/2004, s. 25 - 34

před tím, než hlavní líčení odročí, zjistit, zda strany nenavrhují další důkazy, které by bylo třeba opatřit k odročenému hlavnímu líčení. Pokud obhajoba práva navrhnout důkazy využije, je předseda senátu povinen se s těmito navrženými důkazy vypořádat. To provede buď tím způsobem, že uvedené důkazy provede (resp. umožní jejich provedení za podmínek § 215 odst. 2 tr. řádu obhajobě, pokud je navrhla), nebo rozhodne, že se návrh na doplnění dokazování zamítá. Zásadně ovšem nelze připustit, aby předseda senátu rozhodl o zamítnutí provedení návrhů na doplnění dokazování, aniž své rozhodnutí zdůvodní. Povinnost soudu zdůvodnit, proč rozhodl o zamítnutí provedení návrhů na doplnění dokazování, vyplývá z ust. § 125 odst. 1, věty druhé tr. řádu, dle kterého musí být z odůvodnění patrné, jak se soud vypořádal s obhajobou, proč nevyhověl návrhům na provedení dalších důkazů a jakými právními úvahami se řídil, když posuzoval prokázané skutečnosti dle příslušných ustanovení zákona o vině a trestu. Tomuto zákonnému požadavku soud nedostojí v případě, že návrhy obhajoby na provedení dalších důkazů označí za nadbytečné nebo za bezvýznamné bez obsahově jasného a přesvědčivého zdůvodnění. V takových případech je jeho rozhodnutí nepřezkoumatelné²⁰⁵).

V teorii i praxi²⁰⁶) byla řešena konkrétní otázka týkající se reakce obhajoby na znalecký posudek předložený poškozeným krátce před konáním hlavního líčení či při samotném hlavním líčení. Je nepochybné, že předložení znaleckého posudku stranou poškozeného je pro obhajobu vždy novou skutečností, se kterou má právo se důkladně seznámit. Vždy proto musí být obhajobě takový znalecký doručen.

Obhajoba má právo se k tomuto znaleckému posudku nejen vyjádřit, ale pokud s jeho závěry nesouhlasí (což nezřídka bývá), má právo podat návrh na doplnění dokazování znaleckým posudkem vyžádaným

---

205) Vantuch, P.: Principy rovnosti zbraní a neprovedení návrhů obhajoby na doplnění dokazování soudem, Trestní právo, 3/2008, str. 6 – 13

206) Vantuch, P.: K reakci obhajoby a soudu na znalecký posudek předložený poškozeným, Bulletin advokacie, 7 – 8/2006, s. 47 – 51

obhajobou. Soud by mu pak měl umožnit provedení takového důkazu, a za tím účelem odročit hlavní líčení. Zamítnutí provedení znaleckého posudku vyžádaného obhajobou by mohlo za určitých podmínek vést k porušení spravedlivého procesu.

Tak ve věci G.B. v. Francie (rozsudek ze dne 2.10.2001, č. st. 44069/98) Evropský soud pro lidská práva konstatoval, že došlo k porušení spravedlivého procesu, když bylo soudem zamítnuto provedení kontraexpertizy. Je ovšem třeba podotknout, že se jednalo o zcela specifický případ, kdy znalec během jednoho hlavního líčení na podkladě dokumentů předložených při hlavním líčení stranou obžaloby, podstatně změnil svůj posudek v neprospěch obžalovaného, ač se s dokumenty předloženými obžalobou měl možnost seznámit pouze letmo po dobu 15 minut.

Dlužno navíc podotknout, že nabíledni zůstává otázka, zda znalce vypracovaný posudek může být pro obžalovaného přínosný. Znalec oslovený obhajobou ke zpracování znaleckého posudku totiž může dospět ke stejným závěrům, k jakým dospěl znalec zpracovávající znalecký posudek dříve předložený poškozeným (případně obstaraný orgány činnými v trestním řízení). Pokud by závěry znaleckého posudku zadaného obhajobou nemohly přispět ke zbavení nebo ke zmírnění viny obviněného, nelze takový znalecký posudek v řízení použít.

Otázkou dokazování se pochopitelně zabýval v mnoha svých rozhodnutích rovněž Evropský soud pro lidská práva. Velkou skupinu rozhodnutí tvoří rozhodnutí týkající se práva obhajoby být seznámen se všemi důkazy, na nichž je stavěna obžaloba. V závažných věcech musí být obhajoba seznámena nejen s důkazy, které chce obžaloba použít, ale i s těmi, které použít nechce, mohly-li by být pro obhajobu užitečné²⁰⁷⁾. V tomto směru dospěl Soud k závěru, že v případě, kdy určité důkazy,

---

207) Repík, B.: Advokát ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dokončení), Bulletin advokacie, 11 – 12/2002, s. 12 – 24

keré má k dispozici obžaloba, aniž k nim měla obhajoba přístup, byly dány k dispozici soudu, aniž měla obhajoba právo se k nim vyjádřit, došlo k porušení principu kontradiktornosti řízení (např. rozsudek Kuopila v. Finsko ze dne 27.4.2000). Orgány trestního řízení mají zásadně povinnost seznámit obhajobu se všemi důkazy svědčícími v prospěch i neprospěch obviněného (rozs. Edwards v. Spojené království ze dne 16.12.1992, A č.247-B, § 36).

Rovněž obhájce v rakouském trestním řízení je oprávněn sám kontaktovat svědky a dotazovat se jich na okolnosti mající význam pro trestní řízení. V této souvislosti však musí vždy dbát na to, aby nedošlo k jejich ovlivňování. O proběhlém kontaktu by měl učinit záznam²⁰⁸⁾.

Obdobně v německém trestním řízení je obhájce oprávněn vyhledávat prameny důkazů. Může zejména kontaktovat osoby, které by přicházely v úvahu jako svědci, učinit ohledání místa činu a hledat zde stopy trestného činu, může nechat vypracovat znalecký posudek nebo pověřit soukromého detektiva hledáním dalších důkazních pramenů, které by mohly obviněného viny zprostit nebo jeho vinu zmírnit²⁰⁹⁾. Nesmí však manipulovat s důkazními prostředky, tj. nesmí např. odstraňovat či falšovat listiny, stopy či jiné prameny důkazů²¹⁰⁾.

8.4. Právo obhájce (obhajoby) provádět důkazy

S účinností od 1.1.1994 bylo do trestního řádu (§ 215 odst. 2 tr. řádu) zakotveno právo obhájce (a obžalovaného) žádat, aby jim v řízení před

---

208) k tomu bliže: Weber, H.: Anwaltskontakte zu (potentiellen) Zeugen, Österreichisches Anwaltsblatt, 5/1997, s. 302 – 303

209) Roxin, C., Aschenbach, H.: Strafprozessrecht, Prüfe dein Wissen, Rechtsfälle in Frage und Antwort, 16., neubearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2006, s. 36 – 37

210) Ziegert, U.: Grundlagen der Strafverteidigung, Richard Boorberg Verlag, Stuttgart, 2000, s. 28

soudem bylo umožněno provést výslech svědka²¹¹⁾.

S účinností od 1.1.2002 pak bylo citované ustanovení změněno a doplněno do současné podoby. Jednak bylo umožněno obhajobě, aby v řízení před soudem požádala o umožnění provedení jakéhokoli důkazu (nejen výslechu svědka), a dále byl upraven postup při provádění výslechu stranami v řízení před soudem²¹²⁾.

Dle současné úpravy může obhájce (jakož i obžalovaný a státní zástupce) žádat, aby mu bylo umožněno provést důkaz, zejména výslech svědka nebo znalce. Předseda senátu mu vyhoví zejména tehdy, jestliže jde o důkaz prováděný k jeho návrhu nebo jím opatřený a předložený; není povinen mu vyhovět, jde-li o výslech obviněného, výslech svědka mladšího než patnáct let, nemocného nebo zraněného svědka, anebo jestliže by provedení důkazu některou z uvedených osob nebylo z jiného závažného důvodu vhodné. Jestliže je výslech stejného svědka nebo znalce navrhován jak státním zástupcem, tak i obžalovaným nebo obhájcem, a obě strany žádají o provedení výslechu, rozhodne předseda

---

211) Z důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona (sněmovní tisk č. 539, z roku 1993, I. volební období; posléze byl zákon vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 292/1993 Sb.), který uvedené ust. § 215 tr. řádu změnil, vyplynulo, že „stávající zásada, že soud veškeré dokazování provádí sám a aktivita stran při dokazování se omezuje jen na kladení otázek svědkům poté, co žádných dotazů již nemá soud, se prolamuje v tom směru, že se umožňuje, aby na žádost státního zástupce nebo obviněného (resp. obhájce) celý výslech provedla některá ze stran řízení. Stanoví se základní hledisko, že soud by takový postup měl připustit zejména tehdy, když se jedná o svědka, jehož výslech navrhla dožadující strana“.

212) Z důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona (sněmovní tisk č. 785/0, z roku 2000, III. volební období; posléze byl zákon vyhlášen ve Sbírce zákonů jako z. č. 265/2001 Sb.), který uvedené ust. § 215 tr. řádu změnil, plynulo, že „stávající právní úprava sice umožňuje stranám předkládat důkazy, avšak nestanoví přesná pravidla, jak takové důkazy provádět. Zároveň omezuje právo stran žádat, aby jim soud umožnil provést důkaz, jen na výslech svědka. Proto se navrhuje tato omezení odstranit a stanovit i přesná pravidla postupu soudu a stran při provádění důkazů stranami v hlavním líčení a ve veřejném zasedání“.

senátu po vyjádření obou stran o tom, která z nich výslech provede.

Provádění výslechu některou z uvedených stran může předseda senátu přerušit jen tehdy, není-li výslech prováděn v souladu se zákonem, na vyslýchaného je vyslychajícím činěn nátlak nebo je jím výslech veden jiným nevhodným způsobem, anebo předseda senátu nebo člen senátu považuje za nezbytné položit vyslychanému otázku, jejíž položení není možno odložit na dobu po provedení takového výslechu nebo jeho části. Poté, kdy skončí výslech prováděný výše uvedenými osobami, má druhá strana právo klást vyslychanému otázky. S uvedeným ust. souvisí ust. § 180 odst. 3 tr. řádu, z něž plyne, že obhájce nebo obviněný, který nemá obhájce, má právo při dokazování v hlavním líčení nebo veřejném zasedání se souhlasem předsedy senátu provádět důkazy ve prospěch obhajoby. Spočívá-li provedení důkazu obhajobou ve výslechu svědka nebo znalce, provede jeho zákonné poučení před započetím výslechu předseda senátu nebo jiný pověřený člen senátu. Z uvedeného plyne, že v řízení před soudem může obhajoba nejen vyhledávat, předkládat nebo navrhopvat provedení důkazu, ale za podmínek uvedených v § 180 odst. 3 tr. řádu a § 215 odst. 2 tr. řádu též důkaz sama provádět. Zákon přitom nevymezuje, jaké důkazní prostředky je obhajoba oprávněna provádět, pouze stanoví, že se může jednat o důkazní prostředky, které jsou výlučně ve prospěch obviněného. Obhajoba tak může zejména provádět výslech svědka nebo znalce, ale i jiné důkazní prostředky, které mohou přispět k objasnění věci a současně mohou vinu obviněného zmírnit nebo jej zcela viny zbavit. Obdobné oprávnění, tj. právo provádět důkazní prostředky, není obhájci dáno v přípravném řízení. To samozřejmě může přinášet určité problémy a záleží na taktice obhajoby, jak se s tím vypořádá. Lze souhlasit s tím, že těžiště dokazování má být prováděno v řízení před soudem. Přesto jsou ovšem mnohé důkazní prostředky provedeny již v přípravném řízení. A zde nastává otázka, zda je vhodné, aby obhajoba navrhla v této fázi řízení provedení určitého důkazního prostředku, který je ve prospěch obviněného, konkrétně např. výslech svědka, ač tento výslech nemůže provést v přípravném řízení sama, a v řízení před soudem by tak učinit mohla. Výslech prováděný policejním

orgánem pak může mít zcela jiný efekt, než jaký zamýšlela obhajoba, např. vzhledem ke způsobu vedení výslechu a z něj vzešlého výsledku. Lze tak doporučit z hlediska taktiky obhajoby vždy důkladně promyslet a zvážit, kdy navrhnout určitý důkazní prostředek k jeho provedení. De lege ferenda pak lze dát do úvahy, zda by nebylo vhodné umožnit obhájci provést důkazní prostředek, který je ve prospěch obhajoby, i v přípravném řízení.

V případě, že obhájce žádá, aby mu bylo umožněno provést výslech svědka ve smyslu ust. § 215 odst. 2 tr. řádu, postupuje se při provádění výslechu dle ust. § 101 odst. 2 věta poslední, tj. nejprve svědek souvisle vypoví vše, co vnímal vlastními smysly, a poté mu mohou být kladeny doplňující otázky, popř. otázky směřující k odstranění nejasností, neúplností či rozporů. Po zavedení daného institutu do praxe se ojediněle stávalo, že někteří předsedové senátu požadovali, aby obhájci prováděli výslechy ve stoje. Mám ovšem za to, že tento požadavek ze strany soudu není oprávněný a není ani v souladu s vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů, která stanoví v ust. § 13 odst. 2, že k senátu (samosoudci) se mluví jen ve stoje. V naznačeném případě se však jedná o jiný případ, kdy obhájce nehovoří s předsedou senátu, nýbrž přímo se svědkem (či znalcem), a to nikoli prostřednictvím soudu. Z toho důvodu se domnívám, že nemusí výslech provádět ve stoje, neboť takový požadavek soudu nemá oporu v právních předpisech.

Prováděný výslech ze strany obhajoby může být přerušen pouze z výše uvedených zákonných důvodů. Pokud má obhájce za to, že jím prováděný výslech byl přerušen neodůvodněně, měl by žádat o protokolaci této skutečnosti, včetně uvedení, z jakého důvodu byl výslech přerušen. Pokud je to možné, měl by žádat rozhodnutí senátu²¹³⁾.

---

213) Štěpán, J.: Poznámky k práci obhájce po novele trestního řádu (část první), Bulletin advokacie, 11 – 12/2001, s. 52 – 60

Zakotvení práva obhajoby provádět důkazy v řízení před soudem znamená aktivní zapojení obhajoby do trestního procesu²¹⁴⁾, neboť dosud měly strany při provádění důkazů soudem relativně malý prostor pro vlastní aktivitu, jelikož mnoho otázek bylo vysloveno soudem, a jejich činnost tak mohla směřovat pouze k doplnění či upřesnění již řečeného. Stranám je dle stávající právní úpravy dána možnost předkládat soudu svědectví tzv. v celku (výhoda provádění výslechu obhajobou spočívá pak zejména v tom, že obhájce může vést výslech určitým pro obhajobu výhodným směrem) či předkládat další důkazy²¹⁵⁾.

8.5. Práva a povinnosti obhájce ve zkráceném přípravném řízení

Novela tr. řádu, zák. č. 265/2001 Sb., zavedla s účinností od 1.1.2002 do trestního řádu institut zkráceného přípravného řízení²¹⁶⁾. Trestní řád přitom výslovně zakotvuje, že ve zkráceném přípravném řízení má podezřelý stejná práva jako obviněný, zejména má právo zvolit si obhájce a radit se s ním bez přítomnosti třetí osoby již v průběhu zadržení. V případě, kdy podezřelý nebude propuštěn ze zadržení, a bude předán s návrhem na potrestání soudu k provedení zjednodušeného řízení, má právo si ve lhůtě stanovené orgánem činným v trestním řízení zvolit obhájce. Pokud tak ve stanovené lhůtě neučiní, bude mu obhájce, po dobu, kdy trvají důvody jeho zadržení, ustanoven. Jedná se o důvod nutné

---

214) blíže k účasti obhájce v řízení před soudem: Vantuch, P.: K možnosti účasti obhajoby na dokazování v hlavním líčení po 1.1.2002, Bulletin advokacie, 11 – 12/2003, s. 53 – 63

215) Vaněček, P.: K provádění důkazů v hlavním líčení, Trestní právo 1/2004, s. 6 – 9

216) Z důvodové zprávy k vládnímu návrhu tohoto zákona (sněmovní tisk č. 785/0, z roku 2000, III. volební období; posléze byl vyhlášen ve Sbírce zákonů jako z. č. 265/2001 Sb.) vyplynulo, že „o typově nejméně závažných trestných činech se navrhuje v zásadě konat tzv. zkrácené přípravné řízení, jehož podstatou je rychlé a neformální objasnění skutku, ve kterém je spatřován trestný čin, zjištění osoby, důvodně podezřelé z jeho spáchání a vyhledání (nikoliv provedení) důkazů. Zkrácené přípravné řízení se navrhuje konat pouze za podmínek, že lze očekávat, že toto řízení bude v několikadenní lhůtě ukončeno a podezřelý bude postaven před soud.“

obhajoby, kdy podezřelý musí mít obhájce. Obhájce má zásadně právo účasti při výslechu podezřelého. Účast při jiných úkonech přichází v úvahu jen výjimečně, neboť orgány činné v trestním řízení provádějící zkrácené přípravné řízení konají úkony podle hlavy deváté tr. řádu (tedy úkony postupem před zahájením trestního stíhání) a způsobem podle hlavy čtvrté tr. řádu pak jen úkony neodkladné a neopakovatelné (zajištění osob, věcí a jiných majetkových hodnot)²¹⁷⁾.

V praxi i teorii docházelo k rozporům ohledně toho, zda se na podezřelého ve zkráceném přípravném řízení vztahují ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě.

Jeden z názorových proudů²¹⁸⁾ zastával stanovisko, že ust. § 36 odst. 1 tr. řádu se týká výlučně osoby obviněného, a proto nelze použít ustanovení o nutné obhajobě až do okamžiku doručení návrhu státního zástupce na potrestání soudu, tedy do okamžiku, kdy je zahájeno proti podezřelému trestní stíhání ve smyslu ust. § 314b odst. 2 tr. řádu. Opačné závěry²¹⁹⁾ vycházely z toho, že tr. řád výslovně stanoví, že podezřelý má v případě konání zkráceného přípravného řízení stejná práva jako obviněný, jakož ze skutečnosti, že dle ust. § 36 odst. 1, odst. 2 musí mít obviněný obhájce již v přípravném řízení (nikoli tedy od okamžiku zahájení trestního stíhání). Přípravným řízením se přitom ve smyslu ust. § 12 odst. 10 tr. řádu rozumí úsek řízení podle tr. řádu od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí, a nebyly-li tyto úkony provedeny, od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu nebo zastavení trestního stíhání, anebo do rozhodnutí

---

217) Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád, Poznámkové vydání s judikaturou, 26. aktualizované vydání podle stavu k 1.10.2008, se zapracováním změn účinných k 1.1.2009, Linde, Praha, 2008, s. 631

218) tento názor byl publikován ve Sbírce rozh. trestních pod č. 50/2002

219) např. Jelínek, J., Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád, 19. aktualizované vydání, Linde, a.s., Praha 2003, s. 540; rovněž Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád, Komentář. I. díl., 4. vydání. Praha, C.H.Beck 2002, s. 1175

či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, zahrnující objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a vyšetřování. V tomto smyslu vydala Nejvyšší státní zástupkyně pod poř. č. 9/2002 své Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k otázce zajištění obhájce ve zkráceném přípravném řízení proti mladistvému, osobě, která byla zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo její způsobilost k právním úkonům byla omezena, nebo osobě ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody. Z jeho obsahu plyne, že koná-li se zkrácené přípravné řízení proti osobě, která je zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo je její způsobilost k právním úkonům omezena, je třeba, aby tato osoba měla obhájce již v tomto stadiu řízení, bez zřetele na to, zda byla zadržena či nikoli. Ustanovení § 179b odst. 2 věta třetí trestního řádu se tu při nedostatku výslovné úpravy v trestním řádu použije per analogiam. Ne zvolí-li si proto tato osoba obhájce anebo jí ho nezvolí jiná oprávněná osoba (§ 37 odst. 1 trestního řádu), je třeba, aby jí obhájce byl ustanoven, a to zásadně nejpozději do okamžiku výslechu takové osoby jako podezřelého (§ 179b odst. 3 věta první trestního řádu).

Obdobně se postupuje i v případě, koná-li se zkrácené přípravné řízení proti podezřelému, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody. Uvedené výkladové stanovisko se zabývalo i otázkou nutné obhajoby ve zkráceném přípravném řízení vedeném proti mladistvému. Tuto problematiku ohledně mladistvého však posléze vyřešil zcela jednoznačně zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZSM“), který v ust. § 42 odst. 2 ZSM stanoví, že mladistvý musí mít obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle ZSM nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit. Mladistvý tak musí mít obhájce ex lege i ve zkráceném přípravném řízení.

S druhým závěrem, který povinnost nutné obhajoby vztahuje i na podezřelého, proti němuž je vedeno zkrácené přípravné řízení, se zcela ztotožňuji. Pokud by se ustanovení o nutné obhajobě v daném případě nepoužilo, neoprávněně by byl zkrácen v právu na obhajobu ten podezřelý, proti kterému je vedeno zkrácené přípravné řízení oproti tomu obviněnému, proti kterému je vedeno standardní vyšetřování či vyšetřování rozšířené. Právo na obhajobu je vzhledem k výše uvedenému v daném případě nutno vykládat extenzivně.

De lege ferenda by bylo vhodné výslovně v trestním řádu zakotvit, že podezřelý, proti němuž je vedeno zkrácené přípravné řízení, musí mít obhájce v případech, ve kterých je musí mít obviněný dle ust. § 36 odst. 1 a 2 tr. řádu.

Podezřelý přitom musí mít obhájce ve zkráceném přípravném řízení, je-li dán důvod nutné obhajoby, od okamžiku sdělení podezření ve smyslu ust. §179b odst. 3 tr. řádu, tj. sdělení podezřelému, že spáchání jakého skutku je podezřelý a jaký trestný čin je v tomto skutku spatřován. Sdělení podezření je policejní orgán povinen podezřelému sdělit nejpozději na počátku výslechu podezřelého. Nutná obhajoba je od uvedeného okamžiku žádoucí i s ohledem na možnost použitelnosti čtení protokolu o výslechu podezřelého při hlavním líčení ve zjednodušeném řízení. Pokud by v daném případě nebylo použitelné ust. § 36 odst. 1 a 2 tr. řádu, došlo by ke zkrácení práva na obhajobu²²⁰⁾.

8.6. Další práva a povinnosti obhájce v řízení před soudem

8.6.1. Účast obhájce při hlavním líčení

Obhájce je povinen být přítomen hlavnímu líčení vždy, jedná-li se o

---

220) Hmčičík, T.: Nutná obhajoba podezřelého ve zkráceném přípravném řízení, Trestní právo, 2/2006, s. 11 - 13

případy nutné obhajoby. V ostatních případech sice zákon povinnou přítomnost obhájce při hlavním líčení nestanoví, ta je ovšem nepochybně žádoucí, neboť řízení před soudem je stěžejní částí trestního procesu, ve kterém se rozhoduje o vině a trestu. Pokud si tedy obžalovaný obhájce zvolil, nejedná-li se o důvod nutné obhajoby, a obhájce by se řízení před soudem bez omluvy a dohody s obžalovaným neúčastnil, mohlo by toto jednání obhájce založit jeho kárnou odpovědnost.

Zajištění reálného práva na obhajobu přitom znamená nepřetržitou přítomnost obhájce u hlavního líčení, jde-li o případ, v němž jsou dány důvody nutné obhajoby, neboť při nepřítomnosti obhájce, byť krátkodobé, v nejdůležitějším stádiu trestního stíhání by nebylo možné naplnit smysl nutné obhajoby. Zároveň jde o záruku, že ani v průběhu hlavního líčení nebude obžalovaný zkrácen na svých právech²²¹⁾.

Hlavní líčení nelze v případech nutné obhajoby konat ani v něm pokračovat v nepřítomnosti obhájce, a to ani tehdy, neúčastní-li se obhájce hlavního líčení na základě dohody s obžalovaným. Pokud by soud v daném případě hlavní líčení konal, došlo by tímto postupem k porušení práva na obhajobu a důkazy při něm provedené bez přítomnosti obhájce by vůči tomuto obžalovanému byly neúčinné (k tomu srov. rozh. č. 33/2000 publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí stanovisek, část trestní, ročník 2000).

V souvislosti s tím je třeba zmínit případ, kdy obžalovaný, který podá žádost, aby hlavní líčení bylo konáno v jeho nepřítomnosti (§ 202 odst. 4 tr. ř.), tak musí učinit osobně, a nikoli prostřednictvím obhájce, neboť jde o úkon, jehož povaha takový postup vylučuje (srov. rozh. Vrchního soudu v Praze, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, svazek 3., ročník 1998, s. 127, pod č. 16/1998).

---

221) Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář. II. díl, 6. vydání. Praha: C.H.Beck 2008. s. 1618

8.6.2. Čtení protokolů

Čtení protokolů o výpovědích svědků je upraveno v § 211 tr. řádu. Citované ustanovení je výjimkou ze zásady ústnosti zakotvené jednak v Ústavě (čl. 96 odst. 2) a jednak v § 2 odst. 11 tr. řádu, z něhož plyne, že jednání před soudy je ústní, přičemž důkazy výpověďmi svědků, znalců a obviněného se provádí zpravidla tak, že se tyto osoby vyslýchají.

Ve vztahu k obhajobě jsou podstatné zejména následující dvě výjimky ze zásady ústnosti týkající se čtení protokolů o výpovědi svědka. Protokol o dřívější výpovědi svědka se přečte mimo jiné tehdy, byl-li výslech proveden způsobem odpovídajícím ustanovením tr. řádu a svědek v hlavním líčení bez oprávnění odepřel vypovídat nebo se v podstatných bodech odchyluje od své dřívější výpovědi a obhájce nebo obviněný měl možnost se tohoto dřívějšího výslechu zúčastnit a klást vyslýchánému otázky. Obdobně protokol o výpovědi svědka, který v hlavním líčení využil svého práva odepřít výpověď podle § 100 tr. řádu, je možno číst jen za předpokladu, že svědek byl před tímto výslechem o svém právu odepřít výpověď řádně poučen a výslovně prohlásil, že tohoto práva nevyužívá, byl-li výslech proveden způsobem odpovídajícím ustanovením tr. řádu a obviněný nebo obhájce měl možnost se tohoto výslechu zúčastnit.

Z uvedeného vyplývá, že při čtení protokolů o dřívějších výpovědích svědků je zapotřebí dbát principů kontradiktornosti řízení. Trestní řád ovšem stanoví, že uvedené protokoly se přečtou, pokud obhájce měl možnost se uvedeného výslechu zúčastnit a eventuelně klást obviněnému otázky. To ovšem neznamená, že se obhájce tohoto úkonu skutečně účastnil. Postačí, pokud byl předem o konání takového úkonu (výslechu svědka) řádně vyrozuměn. Povinnost vyrozumět obhájce o konaném výslechu má ovšem policejní orgán pouze tehdy, pokud obhájce policejnímu orgánu sdělí, že se chce účastnit vyšetřovacího úkonu, jehož výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem. Pokud však úkon spočívá ve výslechu svědka, který má právo odepřít výpověď, je

policejní orgán povinen obhájce vyrozumět o provádění takového úkonu, i když obhájce policejnímu orgánu předtím nesdělil, že se chce tohoto úkonu zúčastnit (k tomu srov. rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 2. 1998, sp. zn. 1 Tzn 28/97, publikované v Soudních rozhledech, č. 7, ročník 1998, str. 181, dále publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. 18/1999-II²²²).

Zákon nevyžaduje, aby obhájce byl výslechu svědka prováděného v rámci vyšetřování skutečně přítomen, postačí, aby měl reálnou možnost se tohoto úkonu účastnit. Pokud by se na straně obhájce, byť řádně a včas vyrozuměného o prováděném úkonu, objevila náhle překážka (např. onemocnění), pro kterou by se nemohl předmětného úkonu zúčastnit, ani zajistit substituta, omluvil by svou neúčast a byť nepožádal o odložení úkonu, přičemž obviněnému, který spoléhal na účast svého obhájce, nebyla umožněna účast při výslechu svědka, nebyl by splněn požadavek na reálnou možnost účasti obhájce na výslechu svědka prováděném v rámci vyšetřování a nebylo by možné postupovat dle § 211 odst. 3 tr.

---

222) Z uvedeného rozhodnutí vyplývá, že požadavkem ve smyslu § 211 odst. 3 tr. řádu (pozn.: jednalo se o znění tr. řádu účinné do 31.12.2001. V současné době je původní odst. 3 § 211 tr. řádu nově označen jako § 211 odst. 4 tr. řádu) na umožnění přítomnosti obviněného nebo obhájce při výslechu svědka, který má právo podle § 100 tr. řádu odepřít výpověď a který toto právo může kdykoli v budoucnu, a tedy i v hlavním líčení využít, se zajišťuje použitelnost tohoto důkazu z hlediska zachování rovnosti stran při jeho provádění a splnění požadavku mezinárodních smluv, aby alespoň jednou v průběhu trestního řízení měl obviněný nebo jeho obhájce možnost položit svědkovi potřebné otázky. Jestliže jde o dřívější výslech svědka učiněný v přípravném řízení, pak bude splněna podmínka ustanovení § 211 odst. 3 tr. řádu, že obviněný měl možnost se tohoto výslechu zúčastnit, umožní-li policejní orgán (nebo státní zástupce) obviněnému podle § 164 odst. 4 tr. řádu zúčastnit se vyšetřovacího úkonu spočívajícího ve výslechu svědka a klást vyslýchanému svědkovi otázky. Podmínka, že obhájce měl možnost se zúčastnit v přípravném řízení výslechu svědka, který pak u hlavního líčení využil právo odepřít výpověď, bude splněna jen tehdy, když policejní orgán (nebo státní zástupce) obhájci sdělí včas dobu a místo konání výslechu takového svědka, a to i v případě, že obhájce neučinil oznámení podle § 165 odst. 2 tr. řádu.

řádu²²³⁾.

Pokud jde o čtení dalších protokolů o výsleších svědků, tr. řád stanoví, že místo výslechu svědka lze v hlavním líčení číst protokol o jeho výpovědi, jestliže soud nepokládá osobní výslech za nutný a státní zástupce i obžalovaný s tím souhlasí. Nutno ovšem podotknout, že souhlas se čtením protokolu v daném případě musí dát sám obžalovaný osobně, nikoli jeho obhájce. Nepostačí rovněž ani sdělení prostřednictvím obhájce (k tomu srov. rozh. Vrchního soudu v Praze uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, svazek 3., ročník 1998, s. 127, pod č. 16/1998).

8.6.3. Předestření protokolu o výslechu svědka

Obhájce má právo za podmínek uvedených v ust. § 212 odst. 1 tr. řádu předestřít svědkovi nebo spoluobviněnému jejich dřívější výpověď učiněnou v přípravném řízení za předpokladu, že se při výpovědi učiněné v řízení před soudem od své původní výpovědi v podstatných bodech odchyľují. Předpokladem předestření je, že se nejedná o případy uvedené v ustanovení § 211 odst. 3 tr. řádu nebo o výpověď provedenou jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon podle § 158a tr. řádu, a dále že se jedná o takový výslech svědka nebo spoluobviněného učiněný v přípravném řízení, u nějž nebyla obhájci poskytnuta možnost, aby mu byl přítomen. Důvodem předestření je vysvětlení rozporů ve výpovědích svědka či spoluobviněného, aby soud mohl v rámci volného hodnocení důkazů posoudit věrohodnost a pravdivost výpovědi svědka či spoluobviněného učiněné v hlavním líčení. Je nutno zejména zdůraznit, že předestření je možné pouze v případě, kdy obhájci nebylo umožněno být přítomen výslechu spoluobviněného nebo svědka prováděného v přípravném řízení (k tomu srov. nález Ústavního soudu ČR ze dne 19.6.2007, sp. zn. II. ÚS 175/06).

---

223) Púry, F.: Přečtení a předestření protokolů o dřívějších výpovědích po tzv. velké novele tr. řádu, Bulletin advokacie, 1/2003, s 35 – 47

8.6.4. Protokolace při hlavním líčení

Problematika protokolace v hlavním líčení se jeví jako poměrně marginální, leč pro obhajobu v některých případech velmi podstatnou. Protokolace při hlavním líčení se zpravidla provádí zvukovým záznamem, a je-li přihrán jako zapisovatel vyšší soudní úředník nebo protokolující úředník, protokol se nediktuje, ale samostatně jej podle zvukového záznamu pořizuje vyšší soudní úředník nebo protokolující úředník. Vyšší soudní úředník nebo protokolující úředník pak zaznamená podstatný obsah o průběhu úkonu před soudem do protokolu. Protokolaci přitom musí předcházet určitá selekce obsahu zvukového záznamu. Problém spočívá v tom, že každá ze stran trestního řízení, jakož i soud, mohou mít jinou představu o tom, co je podstatné pro rozhodování ve věci²²⁴). To, co se jeví jako podstatné k protokolaci pro obhajobu (vzhledem k dosavadnímu průběhu trestního řízení, zejména k průběhu přípravného řízení, u kterého příslušný úředník ani soudce nebyl přítomen), se nemusí jevit jako podstatné vyššímu soudnímu úředníkovi nebo protokolujícímu úředníkovi či soudci. Vzhledem k výše uvedenému je v praxi mnohem běžnější zapisování všeho, co bylo při provádění úkonu před soudem vysloveno a zaznamenáno. Výše uvedené je rovněž důvodem k tomu, že obhájeci v některých případech na doslovné protokolaci trvají²²⁵).

Pokud byl o průběhu úkonu před soudem pořízen zvukový záznam a je-li třeba vyhotovit písemný protokol, nelze vyloučit, že obžalovaný či jeho obhájeci mohou mít na úplnost protokolu z hlediska zaznamenání podstatného obsahu úkonu jiný názor než vyšší soudní úředník nebo protokolující úředník, případně nabytí přesvědčení, že protokol o hlavním líčení neodpovídá tomu, co bylo vyslychanými osobami v hlavním líčení tvrzeno a co bylo zachyceno na zvukový záznam. Má-li obviněný oprávnění vznést námitky proti protokolaci, musí mít možnost ověřit si,

---

224) Sokol, T.: O protokolaci v trestním řízení, *Bulletin advokacie*, 4/2007, s. 49 – 53

225) Vantuch, P.: Právo obhajoby na kopii (či přehrání) zvukového záznamu z hlavního líčení, *Trestní právo*, 5/2007, s. 15 – 23

zda obsah protokolu o hlavním líčení není v rozporu s tím, co bylo v průběhu hlavního líčení zachyceno nahrávacím zařízením na zvukový záznam. Právo na toto ověření sice není stranám řízení trestním řádem výslovně stanoveno, ale vyplývá ze smyslu ústavně garantovaného práva na obhajobu, které je zakotveno rovněž v trestním řádu, a to zejména v ustanovení § 2 odst. 13. Není-li obžalovanému či jeho obhájci na základě žádosti soudem umožněno zkonfrontovat zvukový záznam s jeho přepisem v protokolu, ať již tím, že je mu umožněn poslech záznamu, nebo tím, že mu je poskytnuta jeho kopie, je obhajobě znemožněno vznést proti protokolaci konkrétní námitky či kvalifikovaně brojit proti výpovědím osob vypovídajících během hlavního líčení, čehož důsledkem je porušení ústavně garantovaného základního práva na spravedlivý proces, jehož podstatnou součástí je právo na obhajobu (k tomu srov. náleží Ústavního soudu ze dne 17.4.2007, sp. zn. IV. ÚS 388/06, obdobně rozsudek Nejvyššího soudu ČR publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, svazek 10, ročník 2005, s. 373, pod č. 58/2005²²⁶).

---

226) Z obsahu uvedeného rozsudku mimo jiné plyne, že možnost seznámit se s obsahem zvukového záznamu o průběhu hlavního líčení je součástí práva obviněného na obhajobu. Proto k žádosti obviněného nebo jeho obhájce soud podle okolností případu určí, zda umožní přehrání takového záznamu nebo poskytne jeho kopii. Z uvedeného rozsudku Nejvyššího soudu dále vyplývá, že z žádné části trestního řádu nelze dovodit, že zvukový záznam je součástí spisu, naopak v § 55b odst. 7 tr. řádu je zakotveno, že zvukový záznam se uchová na nosiči informací spolu se spisem, a není-li jeho připojení ke spisu možné, poznamená se do protokolu nebo stručného záznamu místo jeho uložení. Z uvedeného je evidentní, že samotný trestní řád nepočítá s pořizováním kopií zvukového záznamu pro potřeby žádné ze stran trestního řízení, tedy včetně obviněného a jeho obhájce. Na straně druhé je ale pravdou, že strany řízení musí mít možnost si ověřit, zda obsah protokolu o hlavním líčení není v rozporu s tím, co bylo během hlavního líčení zachyceno nahrávacím zařízením na zvukový záznam. Takové právo sice rovněž není stranám řízení trestním řádem výslovně stanoveno, ale vyplývá ze samotného smyslu práva obviněného na obhajobu, které je ústavně zaručeným právem (viz čl. 37 odst. 2, čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod), v trestním řádu zakotveným zejména v ustanovení § 2 odst. 13 tr. ř.

V návaznosti na citovaný rozsudek Nejvyššího soudu ČR vyvstala otázka, proč, když lze připustit možnost přehrát obhajobě zvukový záznam pořízený o průběhu hlavního líčení, jí lze odmítnout pořízení a poskytnutí takového záznamu²²⁷⁾. Takový postup lze považovat za nelogický. Z praktického hlediska by bylo podstatně jednodušší poskytnout obhajobě na základě její žádosti kopii takového záznamu. Tento postup by byl jednoznačně levnější, pro soud časově podstatně méně náročnější a nepochybně pro obhajobu i efektivnější. Strany mají zásadně právo na poslech zvukového záznamu zaznamenaného na takovém prostředku, příp. i právo na pořízení kopie zvukového záznamu na své náklady, neboť jde o součást práva na nahlížení do spisu dle ust. § 65 tr. řádu. V případě, že obhájce nebo obviněný žádá poslech celého zvukového záznamu hlavního líčení trvajících několik dní nebo několik týdnů, lze mu k realizaci jeho práva poskytnout kopii zvukového záznamu, i když ji nežádal²²⁸⁾.

De lege ferenda by proto bylo vhodné doplnit do trestního řádu právo obhájce vyžádat si kopii zvukového záznamu pořizovaném o úkonu trestního řízení.

Uvedenou problematiku řeší věcný návrh trestního řádu²²⁹⁾, který obecně zavádí právo obhájce vyžádat místo nebo vedle protokolu o procesním úkonu i kopii zvukového záznamu, byl-li o takovém úkonu pořízen.

Další problém související se zvukovým záznamem o průběhu hlavního líčení a následné protokolaci lze spatřovat v tom, že dle ust. § 55b odst. 4 tr. řádu protokol o hlavním líčení nebo o veřejném zasedání není třeba

---

227) Vantuch, P.: K možnosti přehrání či pořízení kopie záznamu z jednání soudu obhajobě, *Trestní právo* 9/2005, s. 11 – 15

228) Šámal, P. a kol.: *Trestní řád, Komentář, I. Díl. 6. Vydání.* Praha: C.H.Beck 2008, s. 396

229) věcný záměr trestního řádu uveřejněný na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti České republiky, *Návrh věcného řešení, Vlastní úprava trestního řádu, Obecná část, bod 7, s. 28 – 29*

vyhotovovat mimo jiné tehdy, pokud žádná z oprávněných osob nepodá opravný prostředek a rozhodnutí nabude právní moci. Z uvedeného vyplývá, že soud by teoreticky mohl čekat až do uplynutí lhůty pro podání opravného prostředku, a pak teprve protokoly o hlavním líčení a veřejném zasedání vyhotovit. Pak ovšem tyto protokoly pro strany pozbývají zcela smyslu, neboť pokud by soud vyhotovoval protokoly až v uvedené době, obhájce (či jiná strana trestního řízení) by musel sepsat odvolání či jiný opravný prostředek výlučně vycházející z písemného vyhotovení rozhodnutí, event. ze svých poznámek. Takový postup soudu by byl zcela proti smyslu logiky. Lze se setkat s názory, dle kterých samotný fakt, že účastníci nemají k dispozici protokoly o všech hlavních líčeních v okamžiku, kdy přistupují k závěrečnému návrhu, je buď v rozporu s právem na spravedlivý proces, anebo na samé hranici tohoto práva. Na druhé straně lze ovšem připustit, že vzhledem ke skutečnosti, že je dána možnost přehrání zvukového záznamu o průběhu hlavního líčení či veřejného zasedání, má obhájce fakticky dánu možnost zejména při dlouho trvajících hlavních líčeních si připomenout některé jednotlivosti²³⁰⁾.

8.6.5. Právo obhajoby klást otázky

V ustanovení § 215 odst. 1 tr. řádu je zakotveno právo obhájce klást vyslychaným osobám otázky. Toto právo tak umožňuje aktivní zapojení obhájce do provádění dokazování v rámci hlavního líčení. Otázky mohou být zaměřeny jednak na věci, které z hlediska obhajoby mohou být podstatné pro rozhodování ve věci, k nimž se během dosavadního výslechu nepřihlíželo vůbec nebo pouze nedostatečně, a jednak na vše, co je významné pro posuzování hodnověrnosti údajů sdělených vyslychanou osobou²³¹⁾. Obhájce má právo klást otázky obžalovanému,

---

230) Sokol, T.: O protokolaci v trestním řízení, *Bulletin advokacie*, 4/2007, s. 49 – 53

231) Šámal, P. a kol.: *Trestní řád, Komentář*, I. Díl. 6. Vydání. Praha: C.H.Beck 2008, s 1718

spoluobžalovanému, svědkům, znalcům, poškozeným a zúčastněným osobám.

Zákon přitom stanoví, že otázky mohou být kladeny se souhlasem předsedy senátu, a to zpravidla tehdy, pokud předseda senátu své dotazy skončil a otázky nemají ani členové senátu. Komentář k trestnímu řádu však uvádí, že lze připustit kladení otázek i během výslechu prováděného soudem, zejména v případech, kdy se otázka bezprostředně týká skutečnosti, která je právě předmětem výslechu osoby předsedou senátu²³²⁾. Pořadí, v jakém budou kladeny otázky jednotlivými oprávněnými, stanoví předseda senátu. Ten také vydává souhlas k tomu, aby strany mohly klást vyslýchaným osobám otázky. Pokud by byla položena otázka sugestivní nebo kapciózní nebo pokud by položena otázka neměla žádný vztah k projednávané věci, souhlas s položením takové otázky by předsedou senátu neměl být udělen.

8.6.6. Závěrečná řeč obhájce

V případě, kdy v hlavním líčení není již dalších důkazních návrhů nebo pokud bylo rozhodnuto, že se další důkazy provádět nebudou, prohlásí předseda senátu dokazování za skončené a udělí slovo k závěrečným řečem. Pořadí závěrečných řečí je stanoveno tak, že první má závěrečnou řeč státní zástupce, poté ostatní strany trestního řízení a poslední vždy vede závěrečnou řeč obhájce, popřípadě obžalovaný. Jak je uvedeno již výše, právo přednést závěrečnou řeč jako poslední je obhajobě dáváno v rámci oprávnění označovaných jako tzv. favor defensionis, sloužících k vyrovnání faktické nerovnosti mezi státním zástupcem a obžalovaným. Soud se pak odebírá k závěrečné poradě pod dojmem závěrečné řeči obhajoby a posledního slova obžalovaného. Navíc právo obhájce (obžalovaného) hovořit jako poslední má další nespornou výhodu, kterou

---

232) Šámal, P. a kol.: Trestní řád, Komentář, I. Díl. 6. Vydání. Praha: C.H.Beck 2008, s 1718

je možnost přizpůsobit a koncipovat obhajobu jako reakci či protiargumentaci na závěrečnou řeč státního zástupce²³³⁾.

V řízení proti mladistvým obžalovaným má právo pronést závěrečnou řeč po závěrečné řeči obhájce, resp. obžalovaného, ještě orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Pokud jde o obsah závěrečné řeči, není trestním řádem stanoveno, co musí být jejím obsahem. Trestní řád pouze stanoví, že závěrečná řeč by neměla zřejmě vybočovat z projednávané věci. Pokud by k tomu došlo, předseda senátu může takovou závěrečnou řeč přerušit. Obhájce tak zpravidla shrne skutkovou a právní stránku projednávané věci, zejména poukáže na polehčující okolnosti, a přednese závěrečný návrh. Při závěrečné řeči musí dbát na to, aby uváděl pouze takové okolnosti, které vinu obžalovaného zmírňují nebo jej viny zbavují. Při každé závěrečné řeči se musí obhájce zabývat stejným okruhem otázek, i když se rozsah a pořadí, v jakém si jich všímá, mění podle okolností konkrétního případu. Závěrečná řeč by měla zásadně shrnout a zhodnotit výsledky trestního řízení z hlediska obhajoby obviněného. Zároveň by se závěrečná řeč měla vypořádat s hodnocením výsledků trestního řízení, které ve své závěrečné řeči pronesl státní zástupce, a má zhodnotit osobu obžalovaného z hlediska viny a trestu. Měla by být rovněž posledním slovem obviněného v otázkách právních a v těch otázkách, o kterých nemůže obviněný sám dost dobře hovořit nebo o nich není schopen hovořit²³⁴⁾.

Jde-li o zvlášť závažnou nebo obsáhlou trestní věc, mohou strany závěrečnou řeč předložit i v písemném vyhotovení a požádat soud, aby byla připojena jako součást protokolu o hlavním líčení, aniž by ji bylo nutno do protokolu doslovně přepisovat. V takovém případě strany na

---

233) Mandák, V.: Právo obviněného a obhájce při konečných návrzích v odvolacím řízení, Socialistická zákonnost, 3/1966, s. 176 – 179

234) Císařová, D.: Závěrečná řeč obhájce v hlavním líčení podle čs. Trestního řádu, Právník, 10/1962, s. 867 – 888

obsah písemného vyhotovení závěrečné řeči odkáží a shrnou ve svém vystoupení pouze její podstatné body, zejména též uvedou konkrétní návrhy na rozhodnutí, jež má soud podle jejich názoru podle výsledků provedení dokazování v hlavním líčení učinit²³⁵⁾. K takovému postupu jsou v některých případech strany přímo soudem vyzývány.

V případě, že se po závěrečné řeči obhájce (resp. obžalovaného) ujme slova státní zástupce, má obhájce, popř. obžalovaný právo na repliku. Z pohledu obhajoby je nutno vždy uvážit, zda je reakce obhajoby na sdělení státního zástupce učiněné po závěrečné řeči obhajoby vhodná či nikoli. Odpověď je vhodná zejména tehdy, pokud státní zástupce uvedl takové skutečnosti, kterými se obhajoba v závěrečné řeči nezabývala²³⁶⁾.

Obdobně jako v českém trestním řádu je i v rakouském a německém trestním řádu upraveno právo závěrečné řeči obhájce. Německá nauka přitom zdůrazňuje, že obhájce nemá povinnost pronášet závěrečnou řeč (na rozdíl od státního zástupce). K pronesení závěrečné řeči proto nemůže být obhájce žádným způsobem donucován²³⁷⁾.

8.7. Právo obhájce podávat za obviněného opravné prostředky

Dalším právem obhájce uvedeným v ust. § 41 odst. 2 tr. řádu a rozvedeným v dalších ustanoveních tr. řádu je právo obhájce podávat za obviněného opravné prostředky, a to již v přípravném řízení. Jak je již uvedeno výše, obhájce tak činí nikoli vlastním jménem, ale jménem obviněného, tj. v jeho zastoupení.

---

235) Růžička a kol.: Komentář k trestnímu řádu, Závěrečné řeči stran a jejich pořadí, replika, § 216, ASPI, 10.1.2003

236) Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2002, 338 s

237) Malek, K.: Verteidigung in der Hauptverhandlung, 2., überarbeitete Auflage, C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 1997, s. 221

Opravné prostředky musí být samozřejmě podávány pouze ve prospěch obviněného, což vyplývá z ust. § 41 odst. 1 tr. řádu, dle kterého je obhájce mimo jiné povinen pečovat o to, aby v řízení byly řádně a včas objasněny skutečnosti, které obviněného viny zbavují nebo jeho vinu zmírňují. Rovněž zákon o advokacii v ust. § 16 stanoví, že advokát je povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny. Při výkonu advokacie je advokát povinen využívat důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné.

Opravné prostředky přitom nauka²³⁸⁾ mimo jiné dělí na opravné prostředky řádné a mimořádné. Uvedené rozdělení je nejrozšířenějším dělením opravných prostředků a jejich rozdělení je dáno dle toho, zda směřují proti nepravomocným rozhodnutím orgánů činných v trestním řízení či proti rozhodnutím pravomocným. Mezi řádné opravné prostředky, tj. mezi takové, kterými se napadají rozhodnutí dosud nepravomocná, náleží odvolání a stížnost. Odvolání směřuje proti rozsudku a stížnost proti usnesení. Mezi řádné opravné prostředky se řadí i odpor jako zvláštní druh řádného opravného prostředku. Tímto opravným prostředkem se ruší vydaný trestní příkaz, aniž by zrušení předcházelo přezkumné řízení. Mezi mimořádné opravné prostředky, tj. takové, kterými se napadají rozhodnutí, která nabyla právní moci, jsou dovolání, obnova řízení a stížnost pro porušení zákona.

Obhájce může v zastoupení obviněného podávat všechny uvedené opravné prostředky, s výjimkou stížnosti pro porušení zákona. K podání tohoto opravného prostředku je oprávněn výlučně ministr spravedlnosti. Obhájce však může dát podnět ministru spravedlnosti k podání stížnosti

---

238) Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, Linde Praha, 5. aktualizované vydání, 2007, s. 530 – 531; dále Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní, 3. Přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 891 – 894 s; rovněž Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 5. vydání, Praha: ASPI, 2008, 516 - 519 s

pro porušení zákona.

8.7.1. Odvolání

Obhájce je oprávněn v první řadě podat za obžalovaného odvolání, které směřuje proti nepravomocným rozsudkům prvoinstančního soudu. Vždy ho musí podávat v jeho prospěch a jeho jménem. V případě, že je obžalovaný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, je obhájce oprávněn ve prospěch obžalovaného a v jeho zastoupení podat odvolání i proti jeho vůli²³⁹⁾. Lhůta pro podání odvolání činí 8 dnů, přičemž je-li doručováno jak obžalovanému, tak i jeho obhájci a zákonnému zástupci, počne běžet uvedená osmidenní lhůta od toho doručení, které bylo provedeno nejpozději. Podané odvolání musí být ve výše uvedené osmidenní lhůtě (popř. v další lhůtě k tomu stanovené předsedou senátu dle § 251 tr. řádu) rovněž odůvodněno, aby bylo patrné, v kterých výrocích je rozsudek napadán a jaké vady jsou rozsudku nebo řízení, jež rozsudku předcházelo, vytýkány. Zákon požaduje odůvodnit odvolání tak, že stačí pouze v obecné poloze uvést, které výroky jsou odvoláním napadány, jaké vady jsou vytýkány rozsudku a řízení, které vydání rozsudku předcházelo, aniž je třeba je detailně rozvádět²⁴⁰⁾. Nestačí tedy podat pouhé blanketní odvolání, které bylo dle dřívější praxe hojně užíváno, když posléze

---

239) V této souvislosti se objevil názor, že v případě, že obhájce nemá po vyhlášení rozsudku možnost kontaktovat se s obžalovaným za účelem zjištění, zda obžalovaný požaduje podat odvolání či jiný opravný prostředek, a obhájce podá odvolání objektivně proti vůli obviněného, ač jeho vůli neznal a někdy ani nemohl znát, neboť se mu nepodařilo se s ním spojit, a nejedná-li se o obžalovaného, který je zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo jehož způsobilost k právním úkonům je omezena, je nutno považovat takové odvolání za odvolání podané osobou neoprávněnou. K tomu: Fastner, J.: K některým problémům oprávněnosti obhájce podat za obviněného opravný prostředek, *Bulletin advokacie*, 1/1990, s. 36 – 39

240) Mandák, V.: Povinnost odůvodnit odvolání v trestních věcech, *Bulletin advokacie*, 6 – 7/2000, s. 51 – 61

v některých případech docházelo i k tomu, že obhájce podané odvolání odůvodnil teprve před veřejným zasedáním odvolacího soudu²⁴¹⁾. Podrobné zdůvodnění je ovšem v zájmu každého odvolatele a dostatečné konkretizování výtek patří nepochybně k povinnostem advokáta, což se dá vyvodit jednak z povinností obhájce dle tr. řádu, jednak i ze zákona o advokacii²⁴²⁾.

V případě, že nesplňuje odvolání podané obhájcem (jako osobou znalou práva) za obžalovaného výše uvedené náležitosti obsahu odvolání, vyzve předseda senátu soudu, který věc rozhodoval v prvním stupni, obhájce, aby vady odstranil ve lhůtě 5 dnů, kterou mu zároveň stanoví, a upozorní ho, že jinak bude odvolání odmítnuto ve smyslu ust. § 253 odst. 3 tr. řádu. Stejným způsobem bude předseda senátu postupovat, pokud odvolání nesplňující stanovené obsahové náležitosti odvolání, podal sám obžalovaný, který má však obhájce.

Polemika nastala v teorii i praxi ohledně charakteru výše uvedené pětidenní lhůty, ve které musí obhájce, popř. obžalovaný, jež má obhájce, podané odvolání odůvodnit. Jeden z názorových proudů²⁴³⁾ uvádí, že se jedná o lhůtu propadnou, svým charakterem stejnou jako je lhůta osmidenní k podání odvolání. Komentář k trestnímu řádu z roku 2002²⁴⁴⁾ naproti tomu uvádí, že důvody pro odmítnutí odvolání zjišťuje odvolací soud ke dni svého rozhodnutí a situaci opožděného odůvodnění odvolání obsaženého ve spise před rozhodnutím odvolacího soudu hodnotí tak, že

---

241) Bobek, J.: Obhájce a nová úprava odvolacího řízení, *Bulletin advokacie*, 5/2004, s. 10 – 15

242) Mandák, V.: Povinnost odůvodnit odvolání v trestních věcech, *Bulletin advokacie*, 6 – 7/2000, s. 51 – 61

243) Bobek, J.: Obhájce a nová úprava odvolacího řízení, *Bulletin advokacie*, 5/2004, s. 10 – 15; rovněž Púry, F., Sotoňák, A.: Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu, *Bulletin advokacie*, 3/2005, s. 6 – 22

244) Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, J.: *Trestní řád. Komentář*, II. díl, 4. vydání, Praha: C.H. Beck 2002, s. 1567

odvolací soud by "zřejmě odvolání neodmítl", pokud by měl k dispozici jeho doplnění, které by napravovalo zjištěné nedostatky, přičemž ovšem upozorňuje na nepředvídatelnost okamžiku rozhodování odvolacího soudu, a tudíž i na to, že na opožděné rozhodnutí odvolacího soudu nelze spoléhat. Na druhé straně tentýž komentář k trestnímu řádu²⁴⁵⁾ uvádí, že jde o propadnou lhůtu, což vyplývá i ze zakotvení obsahové součásti výzvy, jejíž náležitostí musí být mimo jiné poučení o možnosti odmítnout odvolání.

Uvedené rozpory vyřešil Ústavní soud ČR svým nálezením ze dne 3.8.2005, sp. zn. IV. ÚS 276/04, z jehož obsahu vyplývá, že uvedená pětidenní lhůta k odůvodnění odvolání nemá propadný charakter²⁴⁶⁾.

Citovaným nálezením Ústavního soudu ČR bylo mimo jiné zrušeno usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 1. 2004, sp. zn. 5 Tdo 1439/2003²⁴⁷⁾.

---

245) Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, J.: Trestní řád. Komentář, II. díl, 4. vydání, Praha: C.H. Beck 2002, str. 1559 - 1560

246) Z citovaného nálezu dále vyplývá, že propadný charakter procesní lhůty není obvyklý a je-li procesní lhůta zákonodárcem zamýšlena jako lhůta propadná, pak se tato zákonodárcova intence projevuje ve výslovném ustanovení zákona, které stanoví, že navrácení lhůty není přípustné. Ani samotný fakt, že lhůtu k odůvodnění odvolání stanoví zákon, který také připouští odmítnout nezdůvodněné odvolání, nelze interpretovat tak, že zákonodárce vytvořil tímto způsobem procesní lhůtu propadnou. Účelem této lhůty bylo zrychlení odvolacího řízení, avšak pokud soudy samy nepracují rychle a nestačí včas rozhodnout o odmítnutí odvolání předtím, než se stane součástí spisu, byť opožděně, mívají soudy odmítnutím odvolání v takové situaci zákonnou lhůtou sledovaný účel, tj. rychlost řízení.

247) Z uvedeného usnesení Nejvyššího soudu ČR vyplývalo, že v případě, kdy obviněný, který je zastoupen obhájcem, podá sám odvolání, jež nespĺňuje náležitosti stanovené v § 249 odst. 1 tr. řádu, postupuje předseda senátu soudu prvního stupně podle § 251 odst. 1 tr. řádu tak, že výzvu k odstranění vad ve lhůtě pěti dnů a upozornění na možnost odmítnutí odvolání podle § 253 odst. 3 tr. řádu zašle pouze obhájci obviněného, nikoli (též) obviněnému. V případě, že vady odvolání nejsou ve stanovené lhůtě odstraněny, jsou splněny podmínky pro odmítnutí odvolání soudem druhého stupně podle § 253 odst. 3 tr. řádu."

Poučení oprávněné osoby o obsahových náležitostech odvolání (§ 249 odst. 1 tr. ř.) nestačí poskytnout pouze obhájci obžalovaného, ale musí být dáno i samotnému obžalovanému (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, svazek 1, ročník 2005, s. 2, pod č. 1/2005).

Pokud výzva obhájci obviněného ke zdůvodnění odvolání neobsahuje lhůtu k odstranění vad, ani upozornění na možný následek jejich neodstranění, nemůže mít charakter výzvy ve smyslu § 251 odst. 1 tr. řádu a nejsou splněny zákonné podmínky pro postup podle § 253 odst. 3 tr. řádu, a to zejména s přihlédnutím k ustanovení § 253 odst. 4 tr. řádu, neboť oprávněná osoba nebyla řádně poučena podle § 249 odst. 1 tr. řádu (k tomu srov. rozh. Nejvyššího soudu ze dne 9.7.2002, sp. zn. 7 Tdo 329/2002).

Uvedená výzva soudu dle § 251 odst. 1 tr. řádu není rozhodnutím podle trestního řádu, ale pouhým neformálním přípisem, jehož cílem je dosáhnout, aby odvolání splňovalo zákonné požadavky (§ 249 tr. řádu) a mohlo být způsobilým důvodem pro přezkoumání napadeného rozhodnutí odvolacím soudem (k tomu srov. rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 19.2.2003, sp. zn. 11 Tdo 1107/2002). V uvedené výzvě je vždy třeba určit počátek běhu lhůty pro odůvodnění odvolání a odstranění vad (srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.12.2004, sp. zn. 8 Tdo 1375/2004).

Pokud však obžalovaný podal odvolání, které nesplňuje stanovené obsahové náležitosti odvolání, a nemá obhájce, vyzve takového obžalovaného předseda senátu soudu prvního stupně, který rozhodoval ve věci, k odstranění vad podání ve lhůtě 8 dnů a poskytne mu k odstranění vad podání poučení. Pokud by tento postup soudu nevedl k nápravě nebo vyžaduje-li to povaha projednávané věci, a obžalovaný si sám obhájce nezvolil, ustanoví mu ho za účelem jen odůvodnění odvolání anebo i obhajování v odvolacím řízení předseda senátu.

Trestní řád zakotvuje právo obžalovaného se po vyhlášení rozsudku výslovně vzdát odvolání. Pokud se obžalovaný po vyhlášení rozsudku výslovně vzdá odvolání, nemůže jej pak podat ani prostřednictvím svého obhájce (rozh. Nejvyššího soudu ČSR, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, svazek 5, ročník 1965, s. 162, pod č. 28/1965). Důvod, proč tak nemůže učinit, je nasnadě. Obhájce nemá samostatné odvolací právo a opravné prostředky podává nikoli svým jménem, ale výlučně v zastoupení obžalovaného (obviněného). Pokud se tedy obžalovaný vzdal odvolání, nemůže toto odvolání podat v jeho zastoupení obhájce. Mám však za to, že pokud by se odvolání vzdal obžalovaný, který není způsobilý k právním úkonům nebo jehož způsobilost k právním úkonům je omezena, byl by obhájce v jeho zastoupení oprávněn odvolání podat. Uvedené vyplývá z ust. § 247 odst. 2 věta poslední tr. řádu, z níž plyne, že je-li obžalovaný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, může za takového obžalovaného podat v jeho prospěch odvolání jeho obhájce, a to i proti jeho vůli.

V rakouském trestním řízení je v souvislosti se vzdáním se práva na odvolání zakotveno, že vzdání se opravného prostředku obžalovaným proti rozsudku je účinné pouze tehdy, pokud bylo učiněno za přítomnosti a po poradě s obhájcem. Porada mezi obhájcem a obviněným o vzdání se práva podat opravný prostředek proti rozsudku musí proběhnout v nepřítomnosti třetí osoby²⁴⁸⁾.

Trestní řád dále stanoví, že osoba, která odvolání již podala, jej může výslovným prohlášením vzít zpět, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Pokud bylo odvolání podáno za obžalovaného jeho obhájcem, může být vzato zpět jen s výslovným souhlasem obžalovaného (k tomu srov. stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a

---

248) Bertel, Ch., Venier, A.: Das neue Strafprozessrecht, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2007, s. 42

stanovisek NS, svazek 4 – 5, ročník 1978, s. 241, pod č. 24/1978).

8.7.2. Stížnost

Dalším řádným opravným prostředkem, který může obhájce ve prospěch a v zastoupení obviněného podat, je stížnost, která se podává proti usnesení. Zákon stanoví, že stížností lze napadnout každé usnesení policejního orgánu. Usnesení soudu a státního zástupce lze stížností napadnout jen v těch případech, kde to zákon výslovně připouští a jestliže rozhodují v prvním stupni (§ 141 odst. 2 tr. řádu).

Stížnost se přitom podává u orgánu, proti jehož usnesení směřuje, a to do tří dnů od oznámení usnesení. V případě, že se usnesení oznamuje jak obviněnému, tak i jeho obhájci nebo zákonnému zástupci, běží lhůta pro podání stížnosti od toho oznámení, které bylo provedeno nejpozději.

Jestliže obhájci je nejdříve doručeno usnesení o vzetí obviněného do vazby a dodatečně opatření o ustanovení obhájce, lhůta k podání stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby začne běžet až následující den poté, kdy mu bylo doručeno ustanovení obhájcem²⁴⁹). S tímto závěrem však lze souhlasit pouze za určitých podmínek. Uvedený závěr by byl přijatelný tehdy, pokud se dříve (tj. před doručením usnesení o vzetí do vazby) obhájce nedozví (např. telefonicky), že je v určité věci ustanoven obhájcem. Dokud není obhájcem ustanoven, nevzniká mu povinnost obhajovat obviněného, neboť vzniku právního vztahu mezi obviněným a obhájcem není dán žádný právní základ. Pokud by ovšem obhájce byl ustanoven neformálně např. telefonicky, což je samozřejmě možné, a posléze mu bylo doručeno usnesení o vzetí do vazby a teprve poté s odstupem několika málo (např. dvou) dnů písemné vyhotovení opatření o ustanovení obhájcem, byl by obhájce povinen podat stížnost ve

---

249) Růžička, M.: Komentář k trestnímu řádu, lhůta a místo k podání stížnosti, § 143, ASPI, 13.9.1998

lhůtě počínající doručením usnesení o vzetí obviněného do vazby.

Obdobně jako v případě odvolání se obviněný může stížnosti výslovně vzdát. Pokud je stížnost podána za obviněného jeho obhájcem, může být vzata zpět pouze s výslovným souhlasem obviněného. Byť v případě podání stížnosti není výslovně zakotveno právo obhájce podat za obviněného stížnost proti jeho vůli, je-li obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, vyplývá toto právo obhájce obecně z ust. § 41 odst. 4 tr. řádu.

Na rozdíl od úpravy odvolání, není zákonem stanovena povinnost odůvodnit stížnost ve stanovené lhůtě (zákonem dokonce ani není zakotvena povinnost stížnost jako takovou vůbec odůvodnit, neboť při přezkoumávání stížnosti se uplatní tzv. neúplný revizní princip). Trestní řád tak dává prostor k podávání tzv. blanketních stížností, kterými je napadnuta stížnost, resp. její výroky či některý z nich, a odůvodnění stížnosti je doručeno až následně. K otázce tzv. blanketních stížností se vyjadřoval rovněž Ústavní soud ČR, který judikoval, že je věcí toho, kdo opravný blanketní prostředek podal, aby si sám přiměřeným způsobem vytvořil takovou situaci, za níž by v době rozhodování o něm mohlo být soudem přihlédnuto ke všemu, co v následném a tedy opožděném jeho odůvodnění přednesl (srov. náleží Ústavního soudu publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 26, ročník 2002, s. 267, pod č. 77/2002, obdobně náleží Ústavního soudu publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 11, ročník 1998, s. 119, pod č. 63/1998).

Lhůta k podání stížnosti proti usnesení, jímž bylo v trestním řízení rozhodnuto o opravném prostředku, běží až od doručení opisu usnesení, nikoliv od jeho vyhlášení. Pokud je obviněnému nutno ve smyslu § 137 odst. 4 tr. ř. doručit opis usnesení, pak jeho přítomnost při vyhlášení citovaného usnesení nezaloží účinky oznámení, které nastane až doručením opisu usnesení (k tomu srov. náleží Ústavního soudu ČR publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 40, ročník 2006, s. 39, pod č. 4/2006).

Jak je výše uvedeno, trestní řád stanoví, že oznamuje-li se usnesení jak obviněnému, tak i jeho obhájci nebo zákonnému zástupci, běží lhůta k podání stížnosti od toho oznámení, které bylo provedeno nejpozději. V případě, kdy se dle zákona usnesení doručuje pouze obhájci, přičemž orgán činný v trestním řízení oznámí předmětné usnesení nad zákonný rámec též obviněnému, počne běžet lhůta k podání stížnosti proti doručovanému usnesení okamžikem doručení opisu usnesení obhájci. Doručí-li orgán činný v trestním řízení opis usnesení nadbytečně i obviněnému, nemá tato skutečnost pro běh lhůty k podání stížnosti žádný význam (k tomu srov. usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, svazek 9 - 10, ročník 2002, s. 554, pod č. 53/2002).

8.7.3. Odpor

Jak je uvedeno výše, odpor je považován za zvláštní druh řádného opravného prostředku. Odpor se podává proti trestnímu příkazu u soudu, který trestní příkaz vydal, a to do osmi dnů od jeho doručení. Jestliže se trestní příkaz doručuje jak obviněnému, tak i jeho obhájci, běží lhůta od toho doručení, které bylo provedeno později. Po doručení trestního příkazu se může oprávněná osoba odporu výslovně vzdát. Pokud se obviněný, jenž je plně způsobilý k právním úkonům, výslovně vzdal práva odporu, nemůže poté podat odpor ani prostřednictvím svého obhájce (srov. rozh. Krajského soudu v Brně publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 10, ročník 1999, s. 470, pod č. 64/1999). Byl-li podán proti trestnímu příkazu obviněným (popř. v jeho zastoupení obhájcem) ve lhůtě odpor, trestní příkaz se tím ruší a samosoudce nařídí ve věci hlavní líčení. Zmešká-li obviněný nebo obhájce z důležitých důvodů lhůtu k podání odporu, lze tuto lhůtu navrátit dle ustanovení § 61 tr. řádu.

Obhájce obžalovaného může podat za obžalovaného odpor proti trestnímu příkazu, který byl obhájci doručen, s účinky uvedenými v § 314g odst. 2

tr. řádu dříve, než byl trestní příkaz doručen obžalovanému (k tomu srov. rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 19.1.2000, sp. zn. 4 Tz 209/99, publikované v Právních rozhledech, svazek 4, ročník 2000, s. 181).

Pokud teprve po vydání trestního příkazu nastanou důvody nutné obhajoby podle § 36 odst. 1 písm. a) tr. řádu a obviněný neměl obhájce, nejde o případ, kdy by rozhodnutí trestním příkazem bylo učiněno na podkladě vadného postupu řízení. Pokud obviněný v době, po kterou existoval důvod nutné obhajoby, neměl obhájce, nebránilo to tomu, aby trestní příkaz, vydaný před vznikem zákonných důvodů nutné obhajoby, nabyl právní moci. V tomto ohledu nemá význam okolnost, že trestní příkaz nebyl doručen obhájci, neboť v řízení žádný obhájce nevystupoval. Obhájce se subjektem řízení, jemuž je nutno doručit opis rozhodnutí, stane teprve tehdy, když si ho obviněný nebo jiná oprávněná osoba zvolí nebo je mu ustanoven (srov. rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.9.2000, sp. zn. 7 Tz 214/2000).

8.7.4. Dovolání

Dovolání je mimořádným opravným prostředkem, který je určen k nápravě procesních vad. Směřuje proti pravomocnému rozhodnutí soudu ve věci samé, jestliže soud rozhodl v druhém stupni, a zákon podání dovolání připouští. Tento opravný prostředek byl do trestního řádu zaveden novelou tr. řádu, zák. č. 265/2001 Sb.²⁵⁰⁾ Důvody dovolání jsou

---

250) Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona (sněmovní tisk č. 785/0, z roku 2000, III. volební období), který novelizoval tr. řád a který byl posléze vyhlášen ve Sbírce zákonů jako zák. č. 265/2001 Sb., k zakotvení institutu dovolání do trestního řádu uváděla: „Podle dosud platné právní úpravy se po právní moci rozhodnutí nemůže žádná ze stran domáhat procesními nástroji jeho zrušení, s výjimkou návrhu na obnovu řízení, jehož podání je vázáno na velmi úzký okruh podmínek. Navrhnout, aby se zákonností pravomocného rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení zabýval Nejvyšší soud, může pouze ministr spravedlnosti, kterému přísluší právo podat stížnost pro porušení zákona.

(pokračování na následující straně)

trestním řádem taxativně vymezeny v ust. § 265b tr. řádu. Dovolání přitom může podat pouze nejvyšší státní zástupce a obviněný²⁵¹⁾. Obviněný tak může učinit pro nesprávnost výroku rozhodnutí soudu, který se ho bezprostředně dotýká.

Dovolání lze podat pouze prostřednictvím obhájce. Pokud by obhájce v dovolání podávaném za obviněného byl označen jako „právní zástupce“ (a nikoli jako obhájce), jedná se pouze o formální pochybení a tato skutečnost nemůže být důvodem pro odmítnutí dovolání (srov. nález Ústavního soudu ČR publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 33, ročník 2004, s. 331, pod č. 86/2004²⁵²⁾).

Z ustanovení § 265d odst. 2 věta první vyplývá, že obviněný může podat

---

(pokračování)

Na rozdíl od občanského soudního řízení žádné ze stran nepřísluší právo podat přímo u tohoto soudu dovolání. Navrhovaná právní úprava se snaží řízení o mimořádných opravných prostředcích v občanském a trestním řízení přiblížit, neboť důvody, pro které v občanském soudním řízení právo mimořádného opravného prostředku přísluší stranám, platí i pro trestní řízení. Dosud může obviněný (a obdobně i státní zástupce) podat ministru spravedlnosti pouze neformální podnět k tomu, aby se on vlastním jménem obrátil na Nejvyšší soud se stížností pro porušení zákona. Pokud ministr spravedlnosti takovému podnětu nevyhoví, nemusí důvody svého rozhodnutí nikomu a ničím vysvětlovat, neboť podat stížnost pro porušení zákona je jeho výlučné právo, nepřenositelné na jinou osobu. Principy, na základě kterých se navrhuje konstituovat institut dovolání, jsou v zásadě analogické úpravě tohoto opravného prostředku v občanském soudním řízení.“

251) k problematice osob oprávněných podat dovolání srov. blíže: Grossmannová, M.: Osoby oprávněné podat dovolání v trestní věci, Bulletin advokacie, 7 - 8/2007, s. 45 – 47

252) Ústavní soud citovaným nálezem zrušil rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 7.11.2002, sp. zn. 5 Tdo 885/2002, kterým bylo vysloveno, že podání obviněného, v němž obhájce obviněného podávající dovolání v zastoupení obviněného nebyl označen jako „obhájce“ nýbrž jako „právní zástupce“, se nepovažuje za dovolání. Ústavní soud posléze vyslovil závěr, že takovým postupem bylo porušeno základní právo obviněného garantované čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť naznačená interpretace a aplikace ustanovení § 265d odst. 2 tr. řádu, provedená Nejvyšším soudem ČR, se jeví jako extrémní, vedoucí k porušení práva na přístup k nezávislému a nestrannému soudu.

dovolání pouze prostřednictvím obhájce. To však bez dalšího neznamena, že je nutné, aby se tento obhájce účastnil i dovolacího řízení nad rámec samotného podání dovolání. V praxi je dovolací řízení někdy samo o sobě považováno mylně za důvod nutné obhajoby²⁵³⁾. Z uvedeného ustanovení jednoznačně vyplývá, že obviněný, který chce podat dovolání, tak může učinit výlučně prostřednictvím obhájce. Ten ho však pak již nemusí v dovolacím řízení dále zastupovat. Pokud tedy obviněný zmocní obhájce pouze k podání dovolání, je obhájce povinen dovolání sepsat a za obviněného jej podat. V řízení před dovolacím soudem jej však nezastupuje. Z uvedeného plyne, že ust. § 265d odst. 2 tr. řádu činí účast obhájce povinnou, jen pokud jde o samotné podání dovolání.

V dalším řízení o dovolání je účast obhájce povinná jen v těch případech, o kterých to stanoví zákon (§265r odst. 3 tr. řádu). Dle citovaného ustanovení musí mít obviněný obhájce při veřejném zasedání konaném o dovolání v případech:

- kdy je odsouzený ve vazbě, ve výkonu trestu nebo na pozorování ve zdravotnickém ústavu,
- je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena,
- jde-li o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let, nebo
- jsou-li pochybnosti o jeho způsobilosti se náležitě hájit.

Nejvyšší soud je povinen vždy zkoumat, zda důvody nutné obhajoby i nadále trvají, neboť v průběhu řízení mohou důvody nutné obhajoby nastat nebo naopak odpadnout. Rozhodná je přitom situace v době konání veřejného zasedání²⁵⁴⁾.

---

253) Hrachovec, P.: Pátý rok dovolání v trestním řízení, *Bulletin advokacie*, 11 – 12/2006, s. 24 – 36

254) k tomu blíže: Šámal, P. a kol.: *Trestní řád, Komentář, I. Díl. 6. Vydání*. Praha: C.H.Beck 2008, s. 2185

V řízení o dovolání pak musí mít obviněný obhájce (§ 36a odst. 2 tr. řádu) ve všech výše uvedených případech, kdy jej musí mít při veřejném zasedání konaném o dovolání, a dále v případě, jde-li o řízení proti odsouzenému, který zemřel.

Může nastat situace, kdy obviněný zmocnil obhájce pouze k podání dovolání, přičemž v jeho případě v době podání dovolání nebyl dán důvod nutné obhajoby. Po podání dovolání však důvod nutné obhajoby vznikl. Obhájce, který byl zmocněn pouze k podání dovolání však dle mého názoru nemůže v dovolacím řízení bez dalšího vystupovat v zastoupení obviněného. To by bylo možné pouze za předpokladu, že by si ho obviněný jako obhájce pro dovolací řízení zvolil. Pochopitelně si může zvolit i obhájce jiného, než toho, kterého zmocnil k podání dovolání. Tento postup se však nejeví zcela praktický, neboť obhájce, který byl zmocněn k podání dovolání, věc nepochybně důkladně zná, neboť se s ní před sepisem dovolání jistě podrobně seznámil. Pokud si však obviněný žádného obhájce nezvolí, bude mu ustanoven soudem.

Lze přitom doporučit, aby rozsah zmocnění obhájce byl přesně vymezen v plné moci, a to buď tak, že obhájce je zmocněn pro celé řízení před dovolacím soudem včetně podání dovolání, nebo pouze pro podání dovolání²⁵⁵⁾.

Nutno podotknout, že z ust. § 41 odst. 5 tr. řádu vyplývá, že ačkoli zmocnění zvoleného či ustanoveného obhájce (pokud nebylo při vzniku zmocnění vymezeno jinak) zaniká skončením trestního stíhání, je obhájce oprávněn podat za obžalovaného ještě mimo jiné dovolání a zúčastnit se řízení o dovolání u Nejvyššího soudu. Z uvedeného vyplývá, že ač trestní řízení skončilo pravomocným rozhodnutím ve věci a obviněný se na obhájce, který ho ve skončeném řízení zastupoval, obrátí s požadavkem o podání dovolání a zastupování v řízení před dovolacím soudem, je tento

---

255) Hrachovec, P.: Pátý rok dovolání v trestním řízení, Bulletin advokacie, 11 – 12/2006, s. 24 – 36

obhájce povinen na základě původní plné moci či původního ustanovení pokyn obviněného provést a dovolání za něj podat a v řízení jej zastupovat (pokud samozřejmě tomuto postupu nebrání zákonná překážky vyplývající např. ze zákona o advokacii - viz výše). K podání dovolání ani k zastupování před dovolacím soudem pak není zapotřebí žádné další speciální zmocnění (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR publikované ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 9, ročník 2007, s. 805, pod č. 50/2007).

V některých případech v řízení o dovolání nastane situace, kdy obviněný měl sice v původním řízení zvoleného obhájce, pro podání dovolání si však zvolil obhájce nového. Vzhledem ke skutečnosti, že z ustanovení § 41 odst. 5 tr. řádu plyne, že obhájce může podat za obviněného ještě dovolání a zastupovat jej v dovolacím řízení před dovolacím soudem, vyvstává otázka, zda obviněný má v dovolacím řízení jen jednoho obhájce, tj. toho, kterého si nově zvolil, anebo dva obhájce, tj. nově zvoleného a původně zvoleného obhájce. Bylo by proto nejvhodnější, aby v dané situaci byl požadavek obviněného v tomto směru soudu výslovně sdělen (např. v plné moci)²⁵⁶.

V případě, že za téhož obviněného podá několik jeho obhájců více dovolání, jde vždy o jediné dovolání tohoto obviněného, neboť osobou oprávněnou k podání dovolání je obviněný, nikoliv jeho obhájci, jejichž prostřednictvím dovolání podává (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.11.2002, sp. zn. 6 Tdo 725/2002).

Pokud by nebylo dovolání podáno prostřednictvím obhájce, nepovažuje se za dovolání, byť je takto výslovně označeno. Nejvyšší soud o takovém podání nerozhoduje, ale zašle ho v závislosti na jeho obsahu buď příslušnému soudu jako návrh na povolení obnovy řízení nebo ministru spravedlnosti jako podnět ke stížnosti pro porušení zákona, nebo jej vrátí

---

256) Hrachovec, P.: Pátý rok dovolání v trestním řízení, Bulletin advokacie, 11 – 12/2006, s. 24 – 36

obviněnému s tím, že jej může podat pouze prostřednictvím obhájce.

Jak je uvedeno výše, podání obviněného, jež není učiněno prostřednictvím obhájce, nelze považovat za dovolání, byť bylo takto označeno. Proto s ním není možné spojovat žádné účinky týkající se dovolání, tedy ani účinky z hlediska zachování lhůty k podání dovolání uvedené v ustanovení § 265e tr. řádu. V případě, kdy obviněný učiní takovéto podání sice v zákonné dovolací lhůtě, avšak prostřednictvím obhájce podá dovolání až po uplynutí této lhůty, jedná se o dovolání, jež je podáno opožděně, a je proto dovolacím soudem podle § 265i odst. 1 písm. c) tr. řádu odmítnuto (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11.2.2004, sp. zn. 3Tdo 101/2004).

Je-li obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, může dovolání za takového obviněného i proti jeho vůli podat obhájce.

Dovolání se podává ve lhůtě dvou měsíců od doručení rozhodnutí, proti kterému dovolání směřuje, a to u soudu, který rozhodoval v prvním stupni. Jestliže se rozhodnutí doručuje jak obviněnému, tak i jeho obhájci, běží lhůta od toho doručení, které bylo provedeno později. Lhůta k podání dovolání je zachována také tehdy, je-li dovolání podáno ve lhůtě u Nejvyššího soudu nebo u soudu, který rozhodl ve věci ve druhém stupni, anebo je-li podání, jehož obsahem je dovolání, dáno ve lhůtě na poštu a adresováno soudu, u něhož má být podáno nebo který má ve věci rozhodnout. Navrácení lhůty k podání dovolání není přípustné.

Žádný vliv na běh zákonné dovolací lhůty uvedené v § 265e tr. řádu, a tedy ani právní význam při posuzování včasnosti podaného dovolání, nemá, když obhájce, jenž je ve smyslu ustanovení § 41 odst. 5 tr. řádu oprávněn za obviněného podat ještě dovolání, takto v dovolací lhůtě neučiní, a namísto toho obviněného nesprávně informuje, že je třeba si k podání dovolání obhájce zvolit znovu, případně si jej nechat ustanovit

(usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.5.2005, sp. zn. 7 Tdo 619/2005).

V řízení proti uprchlému se všechny písemnosti určené pro obviněného doručují toliko obhájci (§ 306 odst. 1 tr. řádu). Neuplatní se zde proto ustanovení § 265e odst. 2 tr. řádu a pro běh lhůty k podání dovolání je relevantní doručení rozhodnutí soudu druhého stupně jen obhájci obviněného. Jestliže však ještě před uplynutím zákonné dovolací lhůty (§ 265e odst. 1 tr. řádu), jejíž běh již byl založen doručením rozhodnutí obhájci obviněného v řízení proti uprchlému, pominuly důvody pro konání řízení proti uprchlému, pak je třeba doručit rozhodnutí soudu druhého stupně obviněnému, přičemž toto pozdější doručení má účinky na běh dovolací lhůty předpokládané ustanovením § 265e odst. 2 tr. řádu, takže lhůta k podání dovolání počíná běžet až od tohoto pozdějšího doručení obviněnému (srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 10, ročník 2008, s. 917, pod č. 57/2008).

Pokud dovolání podané obviněným prostřednictvím obhájce nespĺňuje náležitosti obsahu dovolání podle § 265f odst. 1 tr. řádu, vyzve jej předseda senátu soudu, jenž ve věci rozhodoval v prvním stupni, aby vady odstranil ve lhůtě dvou týdnů, kterou mu zároveň stanoví, a upozorní ho, že jinak bude dovolání odmítnuto. Pokud neobsahuje včas podané dovolání obligatorní obsahové náležitosti stanovené v § 265f odst. 1 tr. řádu, který nerozlišuje podstatné a jiné náležitosti, je nutno postupovat podle § 265h odst. 1 tr. řádu a odstranění nedostatků dovolání akceptovat v zákonem stanovené dvoutýdenní lhůtě i v případě, že tato lhůta přesáhne zákonnou dvouměsíční lhůtu pro podání dovolání podle § 265e odst. 1 tr. řádu (k tomu srov. nález Ústavního soudu publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 40, ročník 2006, s. 439, pod č. 49/2006, obdobně nález Ústavního soudu ČR publikovaný ve Sbírce

nálezů a usnesení ÚS, svazek 31, ročník 2003, s. 11, pod č. 111/2003²⁵⁷⁾).

8.7.5. Stížnost pro porušení zákona

Dalším mimořádným opravným prostředkem, který zná trestní řád, je stížnost pro porušení zákona, která směřuje k nápravě jednak právních vad pravomocného rozhodnutí, a jednak vad ve skutkových zjištěních. O podané stížnosti pro porušení zákona rozhoduje Nejvyšší soud.

Vzhledem ke skutečnosti, že tento opravný prostředek je oprávněn podat výlučně ministr spravedlnosti, má obhájce v této oblasti velmi malé pole působnosti. V podstatě může pouze podat podnět ministru spravedlnosti k podání stížnosti pro porušení zákona. Tím ovšem nevzniká jakákoli povinnost ze strany ministra spravedlnosti stížnost pro porušení zákona skutečně podat.

Pokud však byla ministrem spravedlnosti podána stížnost pro porušení zákona, musí mít odsouzený obhájce v následujících případech:

- je-li ve vazbě, ve výkonu trestu nebo na pozorování ve zdravotnickém ústavu,
- je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena,
- jde-li o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let,
- jsou-li pochybnosti o jeho způsobilosti se náležitě hájit,
- jde-li o řízení proti odsouzenému, který zemřel.

---

257) Z obsahu citovaného nálezu mimo jiné plyne, že je-li včas podáno dovolání neobsahující žádné důvody (tzv. bianco dovolání), je povinností soudu prvního stupně postupovat podle § 265h odst. 1 tr. řádu. Doplnil-li obhájce ve lhůtě předsedou senátu soudu prvního stupně stanovené dle § 265h odst. 1 tr. řádu dovolání o rozsah i důvody, postupoval soud prvního stupně i obhájce v souladu s kogentními ustanoveními tr. řádu. Dovolací soud v takovém případě nemůže aplikovat ustanovení § 265f odst. 2 tr. řádu.

O stížnosti pro porušení zákona rozhoduje Nejvyšší soud ve veřejném zasedání. Rozhodnutí o zamítnutí stížnosti pro porušení zákona dle § 268 odst. 1 tr. řádu může učinit i v neveřejném zasedání.

Vyrozumění o veřejném zasedání konaném o stížnosti pro porušení zákona se doručuje osobě, která může být rozhodnutím o stížnosti pro porušení zákona přímo dotčena. Nelze-li vyrozumění o veřejném zasedání této osobě doručit, stačí o konání veřejného zasedání vyrozumět jejího obhájce. Pokud tato osoba obhájce nemá, je třeba jí za tímto účelem obhájce ustanovit. Při ustanovování obhájce soud postupuje podle ust. § 39 tr. řádu.

V souvislosti s účastí obhájce v řízení vedeném na základě stížnosti pro porušení zákona byla řešena otázka aktivní role obhájce v tomto řízení. Ústavní soud vyslovil závěr, že obhájce má v řízení o stížnosti pro porušení zákona aktivní roli, může předkládat své právní názory a doplňovat stanoviska ministra spravedlnosti (k tomu srov. nález Ústavního soudu ČR publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 42, ročník 2006, s. 75, pod č. 134/2006²⁵⁸); obdobně k aktivní roli obhájce v řízení o stížnosti pro porušení zákona nález Ústavního soudu ČR publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 43, ročník 2006, s. 171, pod č. 191/2006).

8.7.6. Obnova řízení

Posledním mimořádným opravným prostředkem, který zná český trestní

---

258) Z uvedeného nálezu Ústavního soudu ČR mimo jiné plyne, že v řízení o stížnosti pro porušení zákona nejde o to, že by obhajoba mohla měnit rozsah a důvody podané stížnosti, ale o to, že musí mít šanci rozvinout argumentaci ministra spravedlnosti, tedy předložit k jeho argumentaci další právní názory, jakož např. též odkazy na jurisprudenci či judikaturu zdůrazňující to, co považuje obhajoba za klíčové pro vyhovění podané stížnosti pro porušení zákona. Byla-li by takováto šance obhajobě v řízení o stížnosti pro

(pokračování na následující straně)

řád, je obnova řízení, která slouží k nápravě skutkových vad. Obviněný, popř. jeho obhájce mohou podat návrh na obnovu řízení tehdy, pokud se po právní moci rozhodnutí (příčemž výčet pravomocných rozhodnutí, u kterých lze povolit obnovu řízení, je zákonem taxativně vymezen v § 277 a 278 tr. řádu) vyšly najevo skutečnosti a důkazy, soudu dříve neznámé, které samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými již dříve mohou odůvodnit jiné rozhodnutí ve věci. Obviněný, popř. jeho obhájce v zastoupení obviněného mohou dále podat návrh na obnovu řízení tehdy, pokud bylo pravomocným rozsudkem zjištěno, že policejní orgán, státní zástupce nebo soudce v původním řízení porušil svoje povinnosti jednáním zakládajícím trestný čin. V neposlední řadě lze podat návrh na obnovu řízení tehdy, pokud byl nálezem Ústavního soud zrušen právní předpis nebo jeho část za předpokladu, že na základě zrušeného právního předpisu nebo jeho části byl vydán v trestním řízení rozsudek, který nabyl právní moci, ale dosud nebyl vykonán (§ 71 odst. 1 zák. č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů).

V řízení o návrhu na povolení obnovy řízení musí mít odsouzený obhájce v následujících případech:

- je-li ve vazbě, ve výkonu trestu nebo na pozorování ve zdravotnickém ústavu,
- je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena,
- jde-li o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let,
- jsou-li pochybnosti o jeho způsobilosti se náležitě hájit,
- jde-li o řízení proti odsouzenému, který zemřel.

(pokračování)

porušení zákona upřena, ztrácelo by připuštění možnosti obhajoby (a v některých případech i nutnosti obhajoby) v řízení o podané stížnosti pro porušení zákona zcela smysl. Uvedenému pak odpovídá povinnost Nejvyššího soudu na takto předložené vývody obhajoby adekvátně reagovat. Je vyloučeno, aby se Nejvyšší soud této povinnosti zbavil např. tím, že obhajobě právo předložit svůj názor na věc fakticky upře.

Je-li obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, může obhájce podat návrh na obnovu řízení i proti jeho vůli. Pokud obhájce podal za obviněného návrh na povolení obnovy řízení, může vzít tento návrh zpět pouze s výslovným souhlasem obviněného, a to do doby, než se soud prvního stupně odebere k závěrečné poradě.

9. Ukončení obhajoby

Pokud nebylo zmocnění obhájce při jeho zvolení vymezeno jinak, zaniká skončením trestního stíhání. Není-li tedy ve zmocnění obhájce nebo v jeho ustanovení uvedeno něco jiného, končí toto zmocnění pravomocným rozhodnutím o zastavení trestního stíhání, pravomocným rozhodnutím o postoupení věci jinému orgánu, pravomocným rozhodnutím o narovnání, pravomocným rozsudkem, jímž je obžalovaný zproštěn obžaloby, a pravomocným rozsudkem, jímž je obžalovaný uznán vinným ze spáchání trestného činu. Zákon ovšem výslovně stanoví, že ačkoli zmocnění zvoleného či ustanoveného obhájce zaniklo skončením trestního stíhání, je obhájce ještě oprávněn podat za obžalovaného dovolání a zúčastnit se řízení o dovolání u Nejvyššího soudu, dále podat žádost o milost a o odklad výkonu trestu²⁵⁹⁾. Z uvedeného vyplývá, že zastupoval-li obhájce obviněného již ve stádiu trestního řízení bezprostředně předcházejícímu provedení jednoho z výše uvedených úkonů, nepotřebuje obhájce k provedení takového úkonu novou, popř. speciální plnou moc či nové ustanovení, ale vykonává obhajobu, resp. uvedené úkony v rámci svého původního zmocnění. To pochopitelně za předpokladu, pokud není zmocnění obhájce pro předcházející řízení

---

259) V této souvislosti lze uvést, že z trestního řádu z roku 1873 plynulo, že v případě, kdy je obhájce obviněným zvolen, vztahuje se zmocnění na celé trestní řízení včetně podání návrhu na obnovu řízení. V případě obhájce ustanoveného byla jeho působnost omezena pouze na konkrétní úkon či na určitou část řízení, která byla stanovena. K tomu blíže: Prušák, J.: *Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Spolek českých právníků Všechno, Praha 1921, s. 86

nějakým způsobem omezeno (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 9, ročník 2007, s. 805, pod č. 50/2007)²⁶⁰).

Z uvedeného ustanovení vyplývá, že v ostatních případech (tj. např. pokud jde o podání podnětu ke stížnosti pro porušení zákona, o podání návrhu na obnovu řízení atd.) musí být pro tyto úkony obhájce znovu obviněným zmocněn. Z uvedeného však existuje výjimka. Obhájce, jehož zmocnění obhajovat obviněného by jinak zaniklo, je oprávněn podat ještě žádost o navrácení lhůty k podání odvolání. Obdobně je pak obhájce obviněného oprávněn podat též žádost o navrácení lhůty k odstranění vad obsahových náležitostí odvolání ve smyslu § 251 odst. 1 tr. řádu (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, pod č. 60/2005).

Zmocnění či ustanovení obhájce ovšem může být vymezeno i tím způsobem, že je omezeno jen na určitý úkon (např. k sepisu odvolání), což bývá případ spíše ojedinělý či pro určitou část řízení (např. pro řízení před odvolacím soudem).

---

260) Z uvedeného usnesení vyplývá, že pokud v době, kdy pravomocně skončilo řízení některým z rozhodnutí soudu uvedených v ustanovení § 265a odst. 2 tr. řádu, měl obviněný obhájce, pak je tento obhájce oprávněn, popřípadě s ohledem na příslušná ustanovení zákona o advokacii (např. § 16 ZA) i povinen podat za obviněného dovolání a účastnit se řízení o něm (§ 41 odst. 5 tr. ř.), a to bez ohledu na okolnost, že právní mocí už jinak zaniklo zmocnění tohoto obhájce, aby obhajoval obviněného. V uvedeném případě není žádný důvod k tomu, aby soud (např. k žádosti obviněného) ustanovil obviněnému nového obhájce. Nejvyšší soud dále v citovaném usnesení uvádí, že pouze za situace, když se nejednalo o případ nutné obhajoby a obviněný neměl v dosavadním řízení obhájce, soud obviněnému ustanoví obhájce pro účely podání dovolání a účasti v dovolacím řízení, avšak jen za splnění podmínek uvedených v § 33 odst. 2, odst. 4 tr. řádu, tj. poté, co bylo pravomocně rozhodnuto o právu obviněného na bezplatnou obhajobu (popřípadě na obhajobu za sníženou odměnu) a obviněný, který si sám obhájce nezvolil, požádal o jeho ustanovení.

Důvodů²⁶¹⁾ pro ukončení obhajoby obhájcem je ovšem více, než uvádí trestní řád. Vedle již výše zmiňovaného vyloučení zvoleného obhájce nebo zproštění ustanoveného obhájce z obhajoby obviněného jsou dalšími důvody zejména odvolání plné moci obviněným. Tohoto práva se obviněný nemůže předem platně vzdát. Jedná se o jednostranný úkon, kterým dochází k zániku příkazní smlouvy (resp. smlouvy o poskytování právních služeb). Odvolání plné moci je vůči orgánu činnému v trestním řízení účinné okamžikem, kdy je mu doručeno. Obviněný si posléze může zvolit obhájce nového, a pokud tak neučiní, byť se jedná o případ nutné obhajoby, bude mu ustanoven soudem. Dalším důvodem ukončení obhajoby obhájcem je vypovězení plné moci obhájcem nebo odstoupení od smlouvy učiněné obhájcem, pro které platí obdobně to, co je uvedeno výše ohledně odvolání plné moci obviněným. Podstatným rozdílem v případě odstoupení od smlouvy o poskytování právních služeb je povinnost advokáta (obhájce) ještě po dobu patnácti dnů ode dne, kdy oznámil klientovi odstoupení od smlouvy, učinit všechny neodkladné úkony, pokud obviněný neučinil jiné opatření. Uvedená povinnost vyplývá z ust. § 18 odst. 2 ZA. V případě výpovědi plné moci obhájcem je obhájce povinen učinit ještě vše, co nesnese odkladu, aby obviněný neutrpěl újmu na svých právech. Důvodem zániku plné moci, resp. smlouvy o poskytování právních služeb může být pochopitelně i dohoda uzavřená mezi obviněným a obhájcem. Pokud jde o povinnost advokáta ještě po určitou dobu vykonávat obhajobu obviněného v případě, kdy k zániku plné moci dojde dohodou stran, tato povinnost, pokud nejde o důvod nutné obhajoby, z žádného právního předpisu nevyplývá. Je tedy pouze na dohodě mezi oběma stranami, zda takové ujednání učiní součástí dohody o zániku příkazní smlouvy.

Dalším důvodem pro zánik plné moci je zproštění od obhajoby při určení obhájce Českou advokátní komorou²⁶²⁾. Jak je uvedeno výše, určení

---

261) Mandák., V.: Ukončení obhajoby obhájcem, Trestní právo, 2/1996, s. 5 a násl.

262) k tomu blíže: Mandák., V.: Ukončení obhajoby obhájcem v některých případech, Bulletin advokacie, 3/1996, s. 60 - 65

advokáta k obhajobě Českou advokátní komorou není aktem, na základě něhož by vznikl právní vztah mezi obhájcem a obviněným. Advokát je na základě určení povinen uzavřít smlouvu o poskytování právních služeb s obviněným za podmínek v určení stanovených, na jejímž základě bude udělena obhájci plná moc. V případě, že přestane mít obviněný zájem na tom, aby jej obhájce dále obhajoval, stačí, aby plnou moc odvolal. Pokud však nastanou důvody k výpovědi plné moci obhájcem (nebo důvody k odstoupení od smlouvy o poskytování právních služeb obhájcem) a dojde-li v tomto ohledu mezi ním a obviněným k neshodě, bylo by třeba, aby advokát požádal Komoru o zrušení určení obhájce.

Důvodem pro zánik plné moci je dále smrt obviněného (v tomto případě dochází k zastavení trestního stíhání (§ 11 odst. 1 písm. e) tr. řádu) a smrt obhájce. Dalšími důvody jsou např. vyškrtnutí advokáta ze seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou, pozastavení výkonu advokacie, uložení trestu zákazu činnosti výkonu advokacie soudem, dlouhotrvající nemoc advokáta atd²⁶³).

---

263) Mandák., V.: Ukončení obhajoby obhájcem, Trestní právo, 2/1996, s. 5 a násl.

IX. ODMĚNA A NÁHRADA NÁKLADŮ USTANOVENÉHO OBHÁJCE

Obhájce, který byl obviněnému ustanoven, má vůči státu nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů podle vyhl. Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „AT“ či „advokátní tarif“)²⁶⁴⁾.

Advokátní tarif²⁶⁵⁾ specifikuje, jakým způsobem se odměna advokáta, resp. obhájce, za zastupování obviněného v trestním řízení vypočte. Výše mimosmluvní odměny se stanoví podle sazby mimosmluvní odměny za jeden úkon právní služby a podle počtu úkonů právní služby, které obhájce ve věci vykonal. Advokátní tarif přitom určuje podle výše horní hranice trestní sazby na trestný čin, ohledně něžž byla vykonávána obhajoba, tarifní hodnotu, z níž se vypočítá výše mimosmluvní odměny za každý jednotlivý úkon právní služby. Advokátní tarif v ust. § 11 odst. 1 dále taxativně stanoví úkony, za něž náleží mimosmluvní odměna v plné výši (např. první porada s obviněným včetně převzetí a přípravy obhajoby, je-li obhájce ustanoven soudem, další porada s obviněným přesahující jednu hodinu, písemné podání soudu nebo jinému orgánu, týkající se věci samé, účast při vyšetřovacích úkonech, a to každé dvě započaté hodiny, sepsání právního rozboru věci, odvolání, dovolání,

---

264) V této souvislosti judikoval Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 26.4.2005, sp. zn. IV. ÚS 167/05, že „advokáti jsou důležitými aktéry systému vlády práva, který je v důsledku vysoce ekonomicky přínosný (srov. Posner, R., A., *Economic analysis of law*, 6th ed., N.Y., Aspen Publishers, 2003, str. 266-268. 541-542). Státní garanci hrazení nákladů ustanoveného obhájce, jež v určitých případech musí v zájmu fair procesu zastupovat obviněného, je totiž nutno z ústavního hlediska chápat jako vytvoření nezbytných materiálních podmínek realizace práva na právní pomoc (čl. 37 odst. 2 Listiny).“

265) blíže k otázkám advokátního tarifu: Papež, V., Kovářová, D., Premus, R. a členové sekce pro advokátní tarif ČAK, *Předpisy k odměňování advokátů, Komentář, Stav ke dni 1.9.2006*, Česká advokátní komora, 2006, *Bulletin advokacie, zvláštní číslo, ročník 2006*

návrh na obnovu řízení, atd.), a v ust. § 11 odst. 2 AT úkony, za něž náleží mimosmluvní odměna v poloviční výši (např. účast při hlavním líčení, při kterém došlo pouze k vyhlášení rozhodnutí). Za úkony, které nejsou výslovně vyjmenovány v § 11 odst. 1 a 2 AT náleží odměna jako za úkony, jimž jsou svou povahou a účelem nejbližší (§ 11 odst. 3 AT). V případě, že některý úkon dle advokátního tarifu vůbec nelze účtovat (např. porada s klientem kratší než 1 hodina), neboť nespadá pod žádný z uvedených úkonů, a nelze aplikovat ani ustanovení § 11 odst. 3 AT, nenáleží obhájci za tento úkon mimosmluvní odměna. Obhájce však zásadně má nárok na náhradu hotových výdajů, pokud mu v souvislosti s tímto úkonem takové výdaje vznikly (k tomu srov. nález Ústavního soudu ČR publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 13, ročník 1999, s. 359, pod č. 50/1999). K problematice úkonů, za něž náleží mimosmluvní odměna, existuje rozsáhlá judikatura²⁶⁶).

Advokátní tarif specifikuje, za jakých podmínek lze stanovenou odměnu zvýšit (jedná-li se např. o úkony právní služby mimořádně obtížné, zejména, je-li zapotřebí cizího jazyka, nebo o úkony časově náročné, např. prováděné v noci nebo o víkendech) nebo snížit. V případě, kdy obhájce vykonává obhajobu dvou nebo více obviněných a jedná-li se o úkony, které se týkají obou (všech) spoluobviněných, náleží obhájci za každou takto obhajovanou osobu mimosmluvní odměna snížená o 20%. Pokud obviněný spáchal trestný čin v souběhu, náleží obhájci odměna stanovená pro trestný čin s nejvyšší trestní sazbou.

Vedle odměny náleží obhájci dále náhrada hotových výdajů účelně vynaložených v souvislosti s poskytnutím právní služby. Jedná se zejména o soudní a správní poplatky, cestovní výdaje, poštovné, telekomunikační poplatky, náklady na znalecké posudky a odborná vyjádření, překlady, opisy a fotokopie. Pokud se obhájce nedohodne

---

266) k tomu srov. např.: Papež, V., Kovářová, D., Premus, R. a členové sekce pro advokátní tarif ČAK, Předpisy k odměňování advokátů, Komentář, Stav ke dni 1.9.2006, Česká advokátní komora, 2006, Bulletin advokacie, zvláštní číslo, ročník 2006

s obviněným jinak (což v případě, že je obhájce obviněnému ustanoven, ani nepřichází v úvahu), náleží mu jako náhrada výdajů na vnitrostátní poštovné, místní hovorné a přepravné paušální částka 300 Kč na jeden úkon právní služby. Ostatní náklady pak hradí obviněný v plné výši.

Pokud jde o výši náhrady cestovních výdajů, řídí se zák. č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Obhájce má dle advokátního tarifu dále nárok na náhradu za promeškaný čas v souvislosti s poskytováním právní služby při úkonech prováděných v místě, které není jeho sídlem nebo bydlištěm, za čas strávený cestou do tohoto místa a zpět a dále za promeškaný čas v důsledku zpoždění zahájení jednání před soudem nebo jiným orgánem, za předpokladu, že toto zpoždění činí více jak 30 minut. Pokud není dohodnuto mezi obhájcem a obviněným jinak (což v případě, že je obhájce obviněnému ustanoven, ani nepřichází v úvahu), činí náhrada v uvedených případech za každou byť i jen započatou půlhodinu 100 Kč. Obhájci dále náleží náhrada za promeškaný čas, pokud se účastnil jednání, které bylo odročeno bez projednání věci a za dostavení se k jednání, které se nekonalo, aniž o tom byl obhájce včas předem vyrozuměn, a to ve výši jedné poloviny mimosmluvní odměny. Pokud důvody odročení nebo nekonání úkonu byly na straně obviněného, kterého obhájce obhájí, a obhájce o těchto skutečnostech věděl alespoň dva dny před termínem jednání, náleží mu náhrada ve výši jedné čtvrtiny mimosmluvní odměny.

Pokud je obhájce plátcem DPH, náleží mu dále ke všem uvedeným částkám DPH ve výši 19%.

Jako úsporné opatření v souvislosti s rozsáhlými povodněmi na Moravě v roce 1997 bylo s účinností od 1.10.1997 zavedeno do advokátní tarifu ustanovení, dle kterého se mimosmluvní odměna za úkony právních služeb, které advokát jako ustanovený obhájce v trestním řízení poskytl po 1.10.1997, snižuje o 10%. Uvedené ustanovení mělo být zakotveno pouze na přechodnou dobu, ale v advokátním tarifu již zůstalo.

Aby však obhájci byla odměna za obhajobu a náhrada nákladů v trestním řízení uhrazena, musí obhájce podat návrh na úhradu odměny a náhrady hotových výdajů. Soudní praxe není jednotná v tom, zda ustanovený obhájce může odměnu a náhradu hotových výdajů „doučtovat“, např. z důvodu, že některé úkony zapomněl v původním návrhu vyúčtovat²⁶⁷⁾. Některé soudy²⁶⁸⁾ zastávají stanovisko, že doučtování odměny zásadně není možné, neboť ve věci již bylo pravomocně rozhodnuto, a jedná se tudíž o překážku věci rozsouzené (argumentace § 11 odst. 1, písm. f) tr. řádu per analogiam). Naopak většina soudní praxe možnost doučtovat odměnu ustanoveného obhájce a náhradu jeho nákladů zásadně umožňuje s odkazem na skutečnost, že se jedná o soukromoprávní nárok advokáta vůči státu, který lze uplatnit kdykoli v průběhu prekluzivní lhůty.

Nárok je nezbytné uplatnit ve lhůtě 1 roku ode dne, kdy se obhájce dozvěděl, že jeho povinnost obhajovat skončila, jinak jeho nárok zaniká.

Z uvedeného plyne, že pokud obhájce svůj nárok ve stanovené době neuplatní, jeho nárok se prekluduje. Uvedené ustanovení bylo zavedeno do trestního řádu novelou trestního řádu, zák. č. 265/2001 Sb., s účinností od 1.1.2002²⁶⁹⁾. Byly tak odstraněny rozpory v praxi, kdy různé subjekty oprávněné k rozhodnutí o přiznání odměny a náhrady hotových výdajů obhájci postupovaly rozdílně. V praxi do té doby existovaly různé

---

267) Šámal, P. a kol.: Trestní řád, Komentář, I. Díl. 6. Vydání. Praha: C.H.Beck 2008, s 1130 – 1131

268) k tomu srov. např. usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 26.11.2002, sp. zn. 4 To 829/2002

269) k tomu srov.: důvodovou zprávu k vládnímu návrhu zákona (sněmovní tisk č. 785/0, z roku 2000, III. volební období), posléze vyhlášeného ve Sbírce zákonů pod č. 265/2001 Sb. V této důvodové zprávě bylo uvedeno, že „v ustanovení § 151 odst. 2 tr. řádu, které se týká nároku ustanoveného obhájce na odměnu a náhradu hotových výdajů podle zvláštního předpisu, se doplňuje propadná lhůta pro uplatnění tohoto nároku, neboť v praxi dochází k tomu, že nárok není uplatňován po dlouhou dobu od skončení povinnosti obhajování, přičemž podle převažujícího názoru se na tento zvláštní nárok nevztahují obecné promlčecí lhůty podle občanskoprávních předpisů.“

způsoby výkladu²⁷⁰⁾ původního ustanovení, dle kterého měl obhájce, který byl obviněnému ustanoven, bez dalšího vůči státu nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů (aniž byla stanovena prekluzivní lhůta pro uplatnění uvedeného nároku).

Jednoroční prekluzivní lhůta stanovená v § 151 odst. 2 tr. řádu pro uplatnění nároku na odměnu a náhradu hotových výdajů podle advokátního tarifu počíná obhájci, jehož ustanovení bylo opatřením soudu zrušeno, běžet ode dne, kdy mu toto opatření bylo soudem doručeno (k tomu srov. usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích - pobočka Tábor, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 10, ročník 2007, s. 922, pod č. 59/2007).

Otázkou počátku běhu uvedené prekluzivní lhůty se zabýval i Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 6.2.2009, sp. zn. II. ÚS 3201/08, z něž mimo jiné plyne, že počátek běhu jednoleté prekluzivní lhůty k podání návrhu na odměnu a náhradu hotových výdajů ustanovenému obhájci se váže k doručení rozhodnutí odvolacího soudu obhájci. Lhůta upravená v ust. § 151 odst. 2 tr. řádu je lhůtou subjektivní, proto nelze počátek jejího běhu vázat jen na objektivní skutečnost, kterou je právní moc rozhodnutí, nýbrž je třeba jej vázat výhradně na okamžik, kdy se obhájce o skončení své povinnosti obhajovat skutečně a řádně dozví, tj. na okamžik, kdy se seznámí i s konečným odůvodněním rozhodnutí. Samotnou přítomnost na vyhlášení rozhodnutí, kdy je s tímto okamžikem spojeno nabytí právní moci rozhodnutí, za takovou skutečnost považovat nelze.

O výši odměny a náhradě hotových výdajů rozhodne na návrh obhájce orgán činný v trestním řízení, který vedl řízení v době, kdy obhájci povinnost obhajovat skončila, a to bez zbytečného odkladu, nejpozději do dvou měsíců od podání návrhu. V řízení před soudem rozhodne předseda senátu soudu prvního stupně. Proti uvedenému usnesení je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek. Povinnost rozhodnout bez zbytečného

---

270) k tomu blíže Bláha, J.: Rozhodování o výši odměny a náhradě hotových výdajů ustanoveného obhájci, Bulletin advokacie, ročník 2000, zvláštní č. 4, s. 44 - 54

odkladu vzniká okamžikem podání návrhu na přiznání odměny a náhrady hotových výdajů ustanoveného obhájce. Lhůta dvou měsíců je lhůtou pořádkovou, přičemž jejím marným uplynutím nezaniká nárok obhájce na odměnu a náhradu hotových výdajů ani povinnost příslušného orgánu činného v trestním řízení rozhodnout o přiznání odměny a náhrady hotových výdajů. Nedodržení této lhůty však má za následek odpovědnost státu za nesprávný úřední postup ve smyslu z. č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů. Dle ust. § 13 odst. 1 citovaného zákona se za nesprávný úřední postup považuje porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě²⁷¹⁾.

Podle § 151 odst. 3 věty třetí tr. řádu může orgán činný v trestním řízení přijmout na návrh obhájce opatření, aby obhájci byla poskytnuta ještě před skončením trestního stíhání přiměřená záloha na odměnu a náhradu hotových výdajů, jestliže je to odůvodněno dobou trvání trestního stíhání nebo jinými závažnými důvody. Za závažné důvody lze považovat např. skutečnost, že v průběhu trestního řízení došlo ke změně obhájce (obviněný, resp. obžalovaný, si zvolil nového obhájce anebo mu byl nově ustanoven jiný obhájce)²⁷²⁾. Záloha představuje finanční částku za úkony, které již obhájce provedl a které vyúčtuje poté, kdy se dozví, že jeho povinnost obhajovat obviněného skončila. Výše zálohy by přitom zpravidla neměla převyšovat úhrn odměny a hotových výdajů za úkony provedené k datu, kdy se záloha poskytuje²⁷³⁾.

Z uvedeného zákonného ustanovení je třeba dovozovat, že přiznat zálohu

---

271) Šámal, P. a kol.: Trestní řád, Komentář, I. Díl. 6. Vydání. Praha: C.H.Beck 2008, s. 1133

272) Růžička, M.: Komentář k trestnímu řádu, Náklady trestního řízení, jež nese stát, § 151, ASPI, 15.9.1998

273) Jelínek, a kol.: Trestní právo procesní, Linde Praha, 5. aktualizované vydání, 2007, s. 417

Ize v jakékoliv fázi trestního stíhání, vždy však jen k návrhu obhájce²⁷⁴⁾. Orgánem přiznávajícím zálohu může být jak státní zástupce tak předseda senátu. Půjde-li o věc, v níž bylo trestní stíhání obviněného podmíněně zastaveno, přijme opatření k poskytnutí zálohy ten orgán, který takové rozhodnutí tzv. mezitímní povahy učinil. Předseda senátu proto nebude příslušný k takovému opatření, jestliže trestní stíhání podmíněně zastaví státní zástupce. Podá-li obhájce návrh na poskytnutí zálohy v takovém případě nesprávně u okresního soudu, předseda senátu tento návrh postoupí příslušnému státnímu zástupci. K přijetí zálohy dochází opatřením, proto rozhodnutí o přiznané záloze nemá formu usnesení.

Priměřená záloha na odměnu na náhradu hotových výdajů podle § 151 odst. 3 tr. řádu může být ustanovenému obhájci na jeho návrh poskytnuta i po pravomocném skončení trestního stíhání, jestliže již vydané usnesení o odměně a náhradě hotových výdajů ustanoveného obhájce, které mu mají být uhrazeny státem, dosud nenabylo právní moci a je-li to odůvodněno závažnými důvody. Bez návrhu obhájce na poskytnutí této zálohy nelze o záloze rozhodovat. V případě, že návrh obhájce na poskytnutí priměřené zálohy je důvodný a jsou splněny zákonné podmínky pro její poskytnutí, je možno o ní rozhodnout toliko opatřením (k tomu srov. rozh. Městského soudu v Praze, ze dne 21.3.1996, sp. zn. 7 To 101/96).

Pokud rozhoduje soud po pravomocném skončení trestního stíhání o výši odměny ustanoveného obhájce podle § 151 odst. 3 tr. řádu, nepřihlíží přitom k plněním, která obviněný, popř. rodinní příslušníci obviněného, poskytli ustanovenému obhájci v souvislosti s úkony obhajoby (k tomu srov. rozh. Nejvyššího soudu ČR ze dne 11 To 92/92, sp. zn. 29.4.1992).

Při rozhodování o nároku obhájce na odměnu a náhradu hotových výdajů soud přezkoumává správnost účtování úkonů právní pomoci poskytnutých ustanoveným obhájcem, nikoliv však kvalitu úkonů (srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7.3.1991, sp. zn. 6 To 11/91).

---

274) k tomu blíže Bláha, J.: Rozhodování o výši odměny a náhradě hotových výdajů ustanoveného obhájci, Bulletin advokacie, ročník 2000, zvláštní č.4, s. 44 - 54

V rámci rozhodování podle § 151 odst. 3 tr. řádu není soud oprávněn přezkoumávat, zda z hlediska taktiky obhajoby bylo potřebné, aby se obhájce zúčastnil některých úkonů. V této souvislosti jsou předmětem zkoumání soudem otázky, zda se jednalo o úkony právní služby ve smyslu advokátního tarifu, zda se obhájce účastnil úkonů v daném trestním řízení a zda se tyto úkony konaly (rozh. Nejvyššího soudu ČR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek - část trestní pod č. 43/2007)²⁷⁵⁾.

V případě, že obhájce ustanovený v trestním řízení se dá v rámci svého pověření zastoupit jiným advokátem, vzniklý nárok na odměnu za poskytnutou právní pomoc se hradí pouze ustanovenému obhájci, nikoli substitutovi (rozh. Nejvyššího soudu ČR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, svazek 1, ročník 1992, s. 41, pod č. 14/1992).

Odměnu a náhradu hotových výdajů je třeba uhradit bez zbytečného odkladu po jejich přiznání, nejpozději do 30 dnů. Uvedená lhůta je lhůtou pořádkovou (k tomu srov. usnesení Ústavního soudu ČR publikované ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 14, ročník 1999, s. 351, pod č. 39/1999). Neuhrazení odměny v zákonem stanovené době neznamená zánik obhájceva nároku na úhradu odměny a náhradu hotových výdajů nebo zánik povinnosti státu odměnu a náhradu hotových výdajů uhradit, může však založit odpovědnost státu za nesprávný úřední postup.

Ustanovení týkající se úhrady odměny a náhrady hotových výdajů ustanoveného obhájce se přiměřeně použijí i na rozhodování o výši odměny a náhradě hotových výdajů obhájce obviněného, který má nárok na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu.

Pro úplnost je nutno doplnit, že v případě, kdy si obviněný obhájce zvolí nebo mu je zvolen osobou k tomu oprávněnou, má obhájce právo se se svým klientem na výši odměny dohodnout. V tomto případě mohou

---

275) k otázce judikatury ve vztahu k odměně a náhradě nákladů ustanoveného obhájce viz: Púry, F.: Souhrn aktuální judikatury – VII. Účast advokátů v trestním řízení, Trestněprávní revue, 4/2008, s. 124 - 131

sjednat za výkon obhajoby mimosmluvní odměnu dle AT, nebo se mohou dohodnout na odměně smluvní (zpravidla hodinové).

Slovenský trestní řád upravuje nárok ustanoveného obhájce na odměnu a náhradu hotových výdajů poněkud odlišně než český trestní řád. V první řadě ve slovenském trestním řádu prakticky nejsou stanoveny žádné lhůty pro uplatnění nároku obhájce na odměnu a náhradu hotových výdajů ani pro přiznání takové odměny a náhrady hotových výdajů, a rovněž ani ustanovení o době, kdy mají být tyto finanční prostředky uhrazeny. Dále není zakotvena úprava možnosti požádat o poskytnutí zálohy, což se jeví jako velmi nepraktické zejména v případech, kdy je obhájce zproštěn povinnosti obhajovat a trestní řízení je vedeno ještě po dlouhou dobu. O náhradě nákladů rozhoduje orgán činný v trestním řízení, jehož rozhodnutím bylo trestní stíhání pravomocně skončeno, v řízení před soudem pak předseda senátu. Obdobná úprava byla i v českém trestním řádu účinném do 31.12.2001. Současná úprava v českém trestním řádu je efektivnější, neboť na rozdíl od původní české a současné slovenské úpravy může dojít k rychlejšímu uspokojení obhájce nároku na odměnu, zejména v případech, kdy se skončení povinnosti obhájce obhajovat nekryje se skončením trestního stíhání. Obhájce tak může uplatnit svůj nárok bezprostředně poté, kdy jeho povinnost skončila a nemusí čekat, až na skončení trestního stíhání²⁷⁶⁾. Z uvedeného vyplývá, že v tomto směru je česká právní úprava podstatně efektivnější. Ustanovenému obhájci ve slovenském trestním řízení náleží odměna a náhrada hotových výdajů podle vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 655/2004 Z. z., o odmenách a náhradách advokátů za poskytovanie právnych služeb, ve znění pozdějších předpisů.

Oproti české právní úpravě však je ve slovenské právní úpravě zakotvena povinnost osoby, která byla o prováděném úkonu řádně vyrozuměna (např. obhájce je vyrozumíván o konání hlavního líčení ve smyslu ust. §

---

276) Šámal, P. a kol.: Trestní řád, Komentář, I. Díl. 6. Vydání. Praha: C.H.Beck 2008, s. 1132

247 odst. 1 slovenského tr. řádu), a která bezdůvodnou neúčastí způsobí, že úkon nemohl být v přípravném řízení proveden nebo hlavní líčení nebo veřejné zasedání muselo být odročeno, uhradit náklady spojené s opakováním úkonu nebo s novým hlavním líčením nebo veřejným zasedáním, jakož i náklady, které vznikly osobě, která se úkonu zúčastnila, nemá-li nárok na náhradu nákladů státu. Vedle možnosti přenechání obhájce příslušnému orgánu ke kárnému řízení (§ 70 odst. 2 slov. tr. řádu) je uvedené ustanovení dalším donucujícím prostředkem, který má bránit záměrných snahám obviněného, resp. jeho obhájce, mařit provedení určitého úkonu či průběh hlavního líčení či veřejného zasedání.

X. POSTAVENÍ OBHÁJCE V ŘÍZENÍ V TRESTNÍCH VĚCECH MLADISTVÝCH

Řízení ve věcech mladistvých bylo až do 31.12.2003 upraveno v trestním řádu, a to zejména v ust. § 291 - § 301 tr. řádu a dále zejména v ustanoveních týkajících se důvodů nutné obhajoby, a to konkrétně v § 36 odst. 1 písm. c) tr. řádu účinného do 31.12.2003 (v němž byl upraven jako další důvod nutné obhajoby případ, kdy je trestní řízení vedeno proti mladistvému obviněnému, přičemž v tomto případě musel mít mladistvý obhájce již v přípravném řízení), v § 36a odst. 1 písm. b) tr. řádu účinného do 31.12.2003 (v němž byl jako důvod nutné obhajoby upraven případ, kdy soud rozhodoval ve vykonávacím řízení ve veřejném zasedání a jednalo se o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody mladistvého, který v době konání veřejného zasedání nedovršil osmnáctý rok věku), a dále v § 36a odst. 2 písm. c) tr. řádu (z něžž vyplýval důvod nutné obhajoby v řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o návrhu na povolení obnovy a v řízení o dovolání, kdy podle citovaného ustanovení musel mít mladistvý obhájce tehdy, pokud v době konání veřejného zasedání o dovolání, o stížnosti pro porušení zákona a o návrhu na povolení obnovy nedovršil osmnáctý rok věku).

Úprava trestní odpovědnosti mladistvých včetně související úpravy trestního řízení vedeného proti mladistvým byla s účinností od 1.1.2004 zakotvena v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZSM“)

Trestní řád pak v ust. § 291 stanoví, že řízení v trestních věcech mladistvých upravuje zvláštní zákon (tedy ZSM). Pokud v tomto zvláštním zákoně není uvedeno jinak, postupuje se podle trestního řádu.

Právní postavení obhájce v trestním řízení ve věcech mladistvých je upraveno zejména v ust. § 42 odst. 2 - 4 a § 44 ZSM. Ustanovení § 44 ovšem neodpovídá původnímu vládnímu návrhu, který oproti později přijaté úpravě navrhoval do ZSM zakotvit zejména zákaz substituce

obhájce advokátním koncipientem v trestních věcech mladistvých u úkonu, jehož se mladistvý osobně zúčastní, a dále ustanovení podle kterého mělo být při ustanovování obhájců působících v trestních věcech mládeže přihlíženo k tomu, aby obhájce měl dostatek životních zkušeností a dostatečnou praxi při poskytování právních služeb ve věcech mládeže²⁷⁷⁾.

Uvedená ustanovení do následně přijatého textu zákona nebyla vtělena.

Dle platné právní úpravy musí mít mladistvý obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle ZSM nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a obhájce o něm vyrozumět. Oproti původní úpravě tak došlo k rozšíření důvodu nutné obhajoby, a to

---

277) k tomu srov. důvodovou zprávu k vládnímu návrhu ZSM, zvláštní část, sněmovní tisk 210/0, IV. volební období, 2002. Z jejího obsahu ohledně postavení obhájce vyplývalo, že s ohledem na specifika věcí mladistvých a zvláštního přístupu k nim se obhájce nebude moci dát zastoupit svým advokátním koncipientem u úkonu, kterého se mladistvý zúčastní. Koncipient nemá totiž dokončeno profesní vzdělávání a až na výjimky koncipientů, kteří již vykonávali jinou právní praxi, nelze u nich předpokládat ani dostatek životních zkušeností a náležitou orientaci v trestních věcech mladistvých z hlediska jejich dalšího vývoje. Pouhá věková blízkost nemůže tato negativa vyvážit. Pokud mají být v praxi dodrženy požadavky uvedené v § 45 odst. 4 věty první (pozn.: úprava postavení obhájce mladistvého měla být dle návrhu upravena v § 45. Současná úprava postavení obhájce je oproti vládnímu návrhu ZSM upravena v § 44.) návrhu zákona, pak je třeba, aby byli jako obhájci ustanovováni především ti advokáti, kteří mají potřebné zkušenosti a praxi při zastupování ve věcech mládeže. Předpokládá se, že na základě podkladů od advokátů, kteří mají o zastupování v těchto věcech zájem, vyznačí jejich specializaci v seznamu advokátů Česká advokátní komora. Soud pak při ustanovování obhájce bude přihlížet k tomu, aby jím byl ustanoven především advokát s touto specializací. Pouze v případech, kdy např. v obvodu soudu nebude žádný advokát s uvedenou specializací, nebo všichni specializovaní advokáti budou z obhajoby vyloučeni, přichází v úvahu ustanovení obhájce bez této specializace. Není rovněž dotčeno právo mladistvého zvolit si na základě plné moci jako svého obhájce kteréhokoliv advokáta bez ohledu na to, zda bude v takovém seznamu zapsána jeho specializace.

poměrně hluboko do stadia trestního řízení předcházejícího zahájení trestního stíhání²⁷⁸⁾. Zakotvením okamžiku, od kterého musí mít mladistvý obhájce, se odstranily rozpory, které se objevovaly v praxi ohledně okamžiku, od kdy musí mít mladistvý obhájce ve zkráceném přípravném řízení²⁷⁹⁾. V této souvislosti je nutno poukázat na skutečnost, že uvedené rozpory se pokusila odstranit rovněž Nejvyšší státní zástupkyně svým stanoviskem ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k otázce zajištění obhájce ve zkráceném přípravném řízení proti mladistvému, osobě, která byla zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo jejíž způsobilost k právním úkonům byla omezena, nebo osobě ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, publikovaným pod poř. č. 9/2002²⁸⁰⁾, o němž se blíže zmiňuji v kapitole VIII. „Práva a povinnosti obhájce, kapitola 8.5. Práva a povinnosti obhájce ve zkráceném přípravném řízení“.

Nepochybně však lze zcela souhlasit se závěrem²⁸¹⁾, že uvedená úprava stanovení okamžiku, od kdy musí mít mladistvý obhájce, je žádoucí a zcela namístě.

---

278) Důvodová zpráva k vládnímu návrhu ZSM, zvláštní část, sněmovní tisk 210/0, IV. volební období, 2002, v této souvislosti uváděla, že nedostatečná schopnost mladistvého náležitě se hájit nachází svůj výraz v široce koncipovaném institutu nutné obhajoby, a proto mladistvý musí mít obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle tohoto zákona či vůči němu provedeny úkony podle trestního řádu.

279) Jelínek, J.: Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu), Bulletin advokacie, 11 – 12/2003, s. 34 – 50

280) Z citovaného stanoviska mimo jiné vyplynulo, že pokud se koná zkrácené přípravné řízení proti mladistvému, je třeba, aby mladistvý měl obhájce již v tomto stadiu řízení, bez zřetele na to, zda byl zadržen či nikoli. Ustanovení § 179b odst. 2 věta třetí tr. řádu se tu při nedostatku výslovné úpravy v trestním řádu použije per analogiam. Ne zvolí-li si proto mladistvý obhájce anebo mu ho nezvolí jiná oprávněná osoba, je třeba, aby mu obhájce byl ustanoven, a to zásadně nejpozději do okamžiku výsledku mladistvého jako podezřelého (§ 179b odst. 3 věta první tr. řádu).

281) Jelínek, J.: Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu), Bulletin advokacie, 11 – 12/2003, s. 34 – 50

V souvislosti s výše uvedeným je však nezbytné poukázat na skutečnost, že v některých případech může mladistvý spáchat provinění před dovršením 18 roku, a ačkoli v následném řízení o tomto provinění nemá obhájce, není to v rozporu se zákonem. Jedná se o případy, kdy mladistvý spáchal provinění jednak před dovršením 18 roku věku a jednak trestný čin až po dovršení 18 roku věku, přičemž trestní zákon stanoví pro tento trestný čin spáchaný po dovršení 18 roku věku trest stejný nebo přísnější, anebo kdy je trestní stíhání zahájeno až po dovršení 19 roku mladistvého, byť bylo provinění spácháno již před dovršením 18 roku. Soud je povinen vždy tuto skutečnost zkoumat. Pokud nastanou skutečnosti výše uvedené, pak to ovšem neznamená, že by v daném případě nemohl přicházet jiný důvod nutné obhajoby. Soud je proto povinen vždy pečlivě zkoumat, zda zde není takový jiný důvod nutné obhajoby²⁸²⁾.

Oproti české právní úpravě je slovenská úprava ve věci určení okamžiku, od kdy musí mít mladistvý obhájce, podstatně omezenější. Slovenský trestní řád stanoví, že mladistvý musí mít obhájce po vznesení obvinění. Česká právní úprava je proto v tomto ohledu podstatně širší, což lze jenom přivítat (právě např. s ohledem na aplikační problémy ohledně okamžiku vzniku nutné obhajoby v rámci zkráceného přípravného řízení).

Ve vykonávacím řízení musí mít mladistvý obhájce tehdy,

- pokud soud pro mládež rozhoduje ve veřejném zasedání a mladistvý nedovršil osmnácti let,
- jde-li o podmíněné propuštění z výkonu trestního opatření odnětí svobody mladistvého, který v době konání veřejného zasedání nedovršil devatenáctý rok.

V řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy musí mít mladistvý obhájce, jestliže v době

---

282) Šáma! P., Hrachovec, P., Sovák, Z., Púry, F.: Trestní řízení před soudem prvního stupně, C.H.Beck, Praha 1996, s. 169

konání veřejného zasedání nedovrší devatenáctý rok²⁸³⁾.

Z výše uvedeného je patrné, že úprava důvodů nutné obhajoby mladistvých je v ZSM upravena komplexně. Trestní řád se proto v tomto směru subsidiárně neuplatní.

Trestní řád se ovšem zcela nepochybně použije subsidiárně ohledně dalších ustanovení týkajících se postavení, práv a povinností obhájce v řízení ve věcech mladistvých, pokud samozřejmě ZSM nestanoví speciální úpravu. Tak tomu je konkrétně u vymezení důvodu, pro který nemůže obhájce vykonávat obhajobu mladistvého. ZSM v ust. § 44 odst. 1 stanoví, že obhájcem mladistvého nemůže být ten, kdo současně zastupuje osobu, jejíž zájmy si odporují se zájmy mladistvého, a ten, kdo byl mladistvému jako obhájce takovou osobou zvolen. Citované ustanovení je pak doplněno o důvody, uvedené v § 35 odst. 2 a 3 tr. řádu, pro které nemůže být advokát obhájcem, a rovněž o důvody, pro které je obhájce z obhajoby vyloučen dle § 37a tr. řádu nebo pro které musí být obhajoby zproštěn dle § 40a tr. řádu. Pokud by takový obhájce byl mladistvým zvolen nebo by mu byl zvolen osobou k tomu oprávněnou nebo by mu byl ustanoven, postupovalo by se analogicky podle ust. § 37a odst.1, 2 tr. řádu a soud by musel rozhodnout o vyloučení obhájce z obhajoby mladistvého, nebo podle ust. § 40a odst. 1 tr. řádu, dle kterého by soud rozhodl o zproštění ustanoveného obhájce povinnosti obhajovat mladistvého²⁸⁴⁾.

Mladistvý má právo zvolit si obhájce. V případě, že mladistvý nevyužije svého práva zvolit si obhájce, může mu obhájce zvolit jeho zákonný

---

283) dále k obhajobě mladistvých rovněž: Kovářová, D.: Postavení advokáta jakožto obhájce či opatrovníka mládeže po 1.1.2004, *Bulletin advokacie*, 11 – 12/2003, s. 50 – 53; Čísařová, D.: Několik poznámek k zákonu č. 218/2003 Sb. (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), *Bulletin advokacie*, 6/2004, s. 35 – 38; Kovářová, D.: Obhájce mladistvého, opatrovníka mládeže (podruhé nad zákonem č. 218/2003 Sb.), *Bulletin advokacie*, 10/2004, s. 39 – 42

284) Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání.* Praha: C.H.Beck, 2007, 488 s

zástupce. Pokud mu obhájce nezvolí ani zákonný zástupce, může mu ho zvolit jeho příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, manžel, druh, jakož i zúčastněná osoba. Tyto osoby tak mohou učinit i proti jeho vůli. Do výčtu osob oprávněných zvolit mladistvému obhájce, pokud tak neučiní sám a neučiní-li tak ani jeho zákonný zástupce, není zahrnut partner ve smyslu zák. č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů. Důvodem neuvedení partnera ve výčtu osob oprávněných zvolit obviněnému mladistvému obhájce je pravděpodobně skutečnost, že registrované partnerství může uzavřít pouze osoba starší 18 let. Je ovšem nutno konstatovat, že řízení ve věcech mladistvých může být vedeno i po dovršení 18 roku věku a rovněž ve vykonávacím řízení, jde-li o podmíněné propuštění z výkonu trestního opatření odnětí svobody mladistvého, a v řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy, kdy musí mít mladistvý obhájce, jestliže v době konání veřejného zasedání nedovršil devatenáctý rok. V té době tedy již může uzavřít registrované partnerství. Nepochybně lze postupovat analogicky podle ust. § 37 odst. 1 tr. řádu a připustit, aby mladistvému zvolil obhájce i jeho partner²⁸⁵). S tímto závěrem lze nepochybně souhlasit, neboť se jedná o analogii ve prospěch mladistvého. De lege ferenda by však výčet osob uvedených v § 44 odst. 2 ZSM, které mohou mladistvému zvolit obhájce, pokud tak neučiní sám a neučiní-li tak ani jeho zákonný zástupce, měl být rozšířen o osobu partnera.

Mladistvý si může místo obhájce, který mu byl ustanoven nebo osobou k tomu oprávněnou zvolen, zvolit obhájce jiného.

Znovu je nutno podotknout, že pokud není v ZSM stanovena zvláštní úprava, použije se úprava zakotvená v trestním řádu.

Rovněž v případě mladistvého, vystupuje obhájce jménem mladistvého,

---

285) k tomu blíže: Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 488 s

nikoli svým vlastním jménem, neboť není stranou ve smyslu § 12 odst. 6 tr. řádu. To platí i v řízení proti uprchlému podle § 302 a násl. tr. řádu (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, svazek 10, ročník 2007, s. 888, pod č. 54/2007-II).

V trestním řízení proti obviněnému mladistvému může samosoudce vyhotovit ve smyslu § 314d odst. 3 tr. řádu zjednodušený písemný rozsudek, který neobsahuje odůvodnění, jestliže se po vyhlášení rozsudku státní zástupce i obviněný mladistvý vzdali odvolání, nebo prohlášení o tom, že se vzdávají odvolání, učinili ve lhůtě, kterou jim samosoudce stanovil. Uvedenému postupu nebrání ani skutečnost, že takové prohlášení neučinil i obhájce obviněného mladistvého, ani skutečnost, že se osoby, které mohou podat proti rozsudku odvolání ve prospěch obviněného mladistvého (§ 247 odst. 2 tr. řádu, § 72 odst. 1 ZSM), odvolání nevzdaly, případně, že takový obviněný neprohlásil, že si nepřeje, aby tyto osoby podaly v jeho prospěch odvolání (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, svazek 10, ročník 2007, s. 888, pod č. 54/2007-II).

V rámci ZSM je upraven rovněž rozsah zákazu zveřejňování informací, v nichž by bylo uvedeno jméno a příjmení mladistvého nebo takové informace, které by umožnily tohoto mladistvého identifikovat. O tom jsou orgány činné v trestním řízení povinny poučit osoby, kterým byly sděleny informace v rámci trestního řízení. V praxi se lze vzácně setkat s tím, že policejní orgán poučuje rovněž obhájce, a dokonce požaduje, aby příslušné poučení písemně stvrdili za účelem založení do spisu. Dle mého názoru je tento postup orgánů činných v trestním řízení nesprávný, neboť obhájce má povinnost mlčenlivosti stanovenou zákonem o advokacii, a poučovací povinnost ze strany orgánů činných v trestním řízení je proto zcela nadbytečná.

V ZSM je dále v rámci úpravy hlavního líčení zakotveno pořadí závěrečných řečí, které bylo převzato z dosavadní právní úpravy. Dle platné úpravy přísluší slovo k závěrečné řeči orgánu sociálně-právní

ochrany dětí po mladistvém, resp. jeho obhájci. Tato úprava je dle mého názoru zcela nevyhovující. Orgán sociálně-právní ochrany dětí nemůže vzhledem ke svému zaměření důkladně znát právní předpisy z té které oblasti, včetně příslušné judikatury, neboť to nepochybně přesahuje rámec činnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Nutno připomenout, že pod dojmem závěrečné řeči posledního subjektu, který tuto řeč vede (resp. po posledním slovu obviněného), odchází soud k závěrečné poradě. Nezřídka se však setkáváme v praxi s tím, že orgán sociálně-právní ochrany dětí pouze v plném rozsahu odkáže na závěrečnou řeč obhájce. V některých případech ovšem orgán sociálně-právní ochrany dětí závěrečnou řeč pronáší a z důvodu nedostatečné neznalosti příslušných právních předpisů by mohl mladistvému spíše uškodit. Na problematičnost pořadí závěrečných řečí poukazuje i nauka²⁸⁶⁾. Mám proto zato, že de lege ferenda by i v řízení proti mladistvým mělo být zachováno právo obviněného, resp. jeho obhájce vést závěrečnou řeč jako poslední. Bezprostředně před závěrečnou řečí obhájce (obviněného) by ji vedl orgán sociálně-právní ochrany dětí. Nutno podotknout, že v praxi se s takovým postupem lze i nezřídka setkat.

Pokud jde o odměnu a náhradu hotových výdajů ustanoveného obhájce, postupuje se dle ust. § 151 tr. řádu a podle příslušných ustanovení AT (viz. kapitola IX. „Odměna a náhrada nákladů ustanoveného obhájce“). Pro úplnost je však třeba dodat, že při stanovení tarifní hodnoty podle trestní sazby stanovené zákonem na ten který trestný čin pro účely vypočtení mimosmluvní odměny za každý úkon právní služby se nepřihlíží k zákonnému snížení sazby u mladistvých.

---

286) Jelínek, J., Melicharová, D.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou, 1. vydání podle právního stavu k 1.9.2004, Linde Praha a.s., 2004, s. 105

XI. POSTAVENÍ OBHÁJCE V RAKOUSKÉM TRESTNÍM ŘÍZENÍ

1. Právní úprava

Postavení obhájce v rakouském trestním řízení je upraveno ve spolkovém zákoně č. BGBl 1975/631, Strafprozessordnung, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „StPO“). Tento zákon byl podstatným způsobem novelizován zákonem č. BGBl I 2004/19, kterým byla novelizována dosavadní ustanovení StPO, a to konkrétně tak, že dosavadní části I. – XVI. StPO (tedy §1 - § 219 StPO) byly zrušeny a nahrazeny s účinností od 1.1.2008 novými ustanoveními.

V rámci této novelizace došlo i ke zcela nové úpravě práv a povinností obhájce v rakouském trestním řízení. Původně bylo postavení obhájce (a obviněného) upraveno zejména v ust. § 38 - § 45a StPO (IV. hlavní část). Dle platné právní úpravy je v 3. hlavní části, oddílu prvním, obsažena v první řadě legální definice pojmu obhájce. To je oproti původní úpravě posunem, neboť dosavadní úprava legální definici pojmu obhájce neobsahovala²⁸⁷⁾. Postavení obhájce, jeho práva a povinnosti jsou pak upraveny zejména v 3. hlavní části, oddílu třetím StPO (§ 57 – 63 StPO).

2. Obhájce obviněného

Obhájcem dle rakouské právní úpravy je:

- osoba, která je oprávněna k výkonu advokacie,
- osoba, která je na základě zákona jinak oprávněná zastupovat v trestních věcech (jedná se o velmi úzkou skupinu osob – např. o

---

287) k tomu blíže, jakož i k dalším podstatným rozdílům mezi původní a současnou právní úpravou postavení obhájce v rakouském trestním řízení: Koenig, F.A., Pilnacek, Ch.: Das neue Strafverfahren – Überblick und Begriffe, Österreichische Juristen-Zeitung, Jänner 2008, 02, s. 56 – 60

notáře, kteří složili speciální zkoušku z trestního práva, a jsou tudíž oprávněni obhajovat obviněné v trestním řízení) nebo

- osoba, která získala oprávnění vyučovat trestní právo hmotné a procesní na rakouské univerzitě,

za předpokladu, že obviněný tuto osobu jako právního zástupce zplnomocní.

Dále je obhájcem ten, kdo je obviněnému v souladu s ustanoveními StPO jako obhájce ustanoven.

Prakticky na roveň rakouským advokátům oprávněným k výkonu obhajoby v trestním řízení, jsou postaveni advokáti ze států Evropské unie, kteří poskytují v Rakousku právní služby pouze přechodně. Jsou pouze povinni před prvním výkonem takové právní činnosti vyrozumět příslušnou rakouskou advokátní komoru. V případě nutné obhajoby pak smějí tito advokáti z jiných zemí EU jednat pouze v dohodě s rakouským advokátem²⁸⁸). Úprava výkonu přechodného poskytování právních služeb advokáty z členských zemí EU v Rakousku je tedy obdobná úpravě dle českého zákona o advokacii.

3. Práva a povinnosti obhájce

Práva a povinnosti obhájce, jakož i jeho postavení, jsou upravena zejména v ust. § 57 - § 63 StPO (oddíl 3., 3. hlavní část).

Ustanovení § 57 StPO upravuje zejména postavení obhájce v trestním řízení. Dle tohoto ustanovení je obhájce povinen obviněnému radit a podporovat jeho zájmy v trestním řízení. Obhájce je oprávněn a současně i povinen využívat veškerých prostředků obhajoby a vše, co slouží k obhajobě obviněného, pokud to není v rozporu se zákonem, neodporuje-li to pokynu obviněného nebo obhájcovu svědomí. Pokud jde o otázku

---

288) Seiler, S: Strafprozessrecht, 6., neu bearbeitete Auflage, 2003, Wien, s. 60

obhájcovu svědomí, pak posouzení, zda prostředky nebo postup odporují obhájcovu svědomí, musí učinit výlučně on sám²⁸⁹⁾. Obhájce vykonává svá práva a povinnosti bez ohledu na to, zda považuje obviněného za vinného či nikoli. Tím je obhájce prakticky sám orgánem výkonu trestní spravedlnosti, přičemž soudu v žádném případě nepřísluší dozorovat činnost obhájce (rozh. in EvBl²⁹⁰⁾ pod č. 1969/353). V případě, že však nedbalost či liknavost obhájce při výkonu obhajoby vede k porušování práva na obhajobu, je soud povinen zakročit. V tomto směru lze odkázat i na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva²⁹¹⁾. Obhájce rovněž podporuje zjištění skutkového stavu věci, ovšem pouze do té míry, pokud je to pro obviněného prospěšné. Obhájce je „pomocník“ či „poradce“ obviněného (zákon hovoří o „Beistand“) při ochraně a prosazování jeho práv²⁹²⁾. Z toho důvodu vykonává obhájce procesní práva nikoli vlastním jménem, ale jménem obviněného a v jeho zájmu. Obhájce tak není stranou řízení.

V případě, že by obhájce při výkonu obhajoby postupoval v rozporu se zákonem, mohl by se sám dopustit trestného činu např. podplácení justičních orgánů, svědků nebo znalců (§ 307 StGB³⁹³⁾), padělání listiny (§ 223 a násl. StGB), křivého obvinění (§ 297 StGB) aj. Pokud by obhajoba byla vykonávána pomocí zločinných prostředků, nejednalo by se ve skutečnosti o obhajobu, nýbrž o spolupachatelství.

Obhájce je oprávněn vykonávat procesní práva, která náleží obviněnému, pokud StPO nestanoví jinak. Obhájce je oprávněn činit za obviněného

---

289) Bertel, Ch., Venier, A.: Das neue Strafprozessrecht, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2007, s. 42

290) tj. Evidenzblatt der Rechtsmittelentscheidungen (Evidenční list rozhodnutí o opravných prostředcích), dále jen „EvBl“, je publikován v ÖJZ (tj. Österreichische Juristen-Zeitung)

291) Fabrizio, E.E.: Die österreichische Strafprozessordnung, Kurzkommentar, Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2008

292) Stalinsky, D.: Pflichtverteidiger am Sonntag, Strafverteidiger, 9/2008, s. 500 – 502

293) tj. z.č. BGBl 1974/60 idF, Strafgesetzbuch, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „StGB“), tj. trestní zákon

prohlášení (např. podávat návrhy na provedení důkazů). Dále je obhájce oprávněn zejména nahlížet do spisů, být přítomen výslechu obviněného v přípravném řízení, podávat návrhy na provedení důkazů, podávat návrhy, žádosti a opravné prostředky, účastnit se hlavního líčení, kontradiktorního výslechu svědků a spoluobviněných v přípravném řízení, ohledání, rekonstrukce aj²⁹⁴⁾.

Obviněný má právo požadovat, aby jeho výslechu byl přítomen obhájce. Obhájce se nesmí na provádění výslechu sám aktivně podílet, pouze na konci výslechu je oprávněn klást obviněnému doplňující dotazy. Během výslechu se obviněný nemůže s obhájcem radit, jak odpovědět na již položenou otázku. Jako problematické se jeví ustanovení, kterým zákon stanoví, že je-li to nezbytné, nemusí být obhájci umožněno se výslechu obviněného zúčastnit, pokud je obava, že jeho účast při výslechu obviněného může být ohrožením vyšetřování nebo by jeho účastí mohlo dojít k maření důkazů.

Pokud podává obhájce návrhy na provedení důkazních prostředků, musí prameny důkazů povinně označit. Návrhy na doplnění dokazování se musí týkat předmětu řízení a návrh musí být odůvodněn.

Obhájce má rovněž právo sám kontaktovat svědky a dotazovat se jich na okolnosti mající význam pro trestní řízení. V této souvislosti však obhájce musí vždy dbát na to, aby nedošlo k jejich ovlivňování tak, aby v trestním řízení pak křivě vypovídali. Obhájce by se proto měl vyvarovat takového kladení otázek, které by mohlo v budoucnu vést ke změně výpovědi svědka. O proběhlém kontaktu by měl učinit záznam²⁹⁵⁾.

Obhájce je dále oprávněn se účastnit kontradiktorního výslechu prováděného v přípravném řízení. Podmínky, kdy lze takový výslech

---

294) k tomu blíže: Bertel, Ch., Venier, A.: Grundriss des österreichischen Strafprozessrechts, Siebente, neu bearbeitete Auflage, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2002

295) k tomu blíže: Weber, H.: Anwaltskontakte zu (potentiellen) Zeugen, Österreichisches Anwaltsblatt, 5/1997, s. 302 – 303

provést, jsou stanoveny v § 165 StPO. V přípravném řízení bude tento výslech svědka proveden tehdy, pokud je pravděpodobné, že s ohledem na skutkové nebo právní důvody nebude možné provést výslech takového svědka v rámci dokazování u hlavního líčení. V rakouské praxi není dostatečně ujednoceno, zda kontradiktorní výslech je důvodem nutné obhajoby. Praxe soudů za účinnosti StPO účinného do 31.12.2007 dosud zastávala stanovisko, že provedení kontradiktorního výslechu v rámci vyšetřování není důvodem nutné obhajoby. Dle některých stanovisek²⁹⁶⁾ je však tento stav v současné době právně neudržitelný, neboť jednak význam takto provedeného výslechu a jednak zpravidla neschopnost obviněného klást rozumně otázky v rámci tohoto výslechu činí zastoupení obhájcem nezbytné (zejména v případech, jakými jsou sexuální delikty, není vhodné, aby se pachatel setkával s obětí. V některých případech se navíc ve skutečnosti jedná pouze o smyšlené delikty, kde pak emoce ze strany obviněného brání jeho chladnému myšlení.). Zákonodárce jako důvod nutné obhajoby tento případ jako důvod nutné obhajoby do trestního řádu nezakotvil, a to i přesto, že to bylo předpokládáno vládní předlohou návrhu zákona a kladně se k tomuto důvodu nutné obhajoby vyjádřil i justiční výbor.

Obhájce je oprávněn dotazovat se svědků a spoluobviněných na obsah jejich výpovědi učiněných v přípravném řízení. Tímto svým postupem nepřekračuje obhájce meze zákonem vymezené obhajoby²⁹⁷⁾. V této souvislosti je nutno podotknout, že pokud se nejedná o kontradiktorní výslech (viz. výše), není přítomnost obhájce při výslechu svědka v přípravném řízení přípustná.

Obviněný je samozřejmě oprávněn sám činit úkony či prohlášení. V případě, že je prohlášení (úkon) obviněného v rozporu s prohlášením (úkonem) učiněným obhájcem obviněného, platí prohlášení (úkon)

---

296) k tomu srov.: Schwaighofer, K.: Notwendige Verteidigung bei kontradiktorischen Vernehmungen?, Österreichisches Anwaltsblatt, 67. Jahrgang, Oktober 2005, s. 456 – 457

297) Bertel, Ch.: Die Grenzen erlaubter Verteidigung, Juridikum, 2/2002, s. 70-71

obviněného. Obviněný se může přes nesouhlas obhájce a proti jeho vůli vzdát práva na opravný prostředek. Potud je česká právní úprava ve věci vzdání se opravného prostředku obdobná. Na rozdíl od české úpravy jsou ovšem zpřísněny podmínky pro vzdání se opravného prostředku, který směřuje proti rozsudku. Vzdání se opravného prostředku obviněným proti rozsudku je účinné pouze tehdy, pokud bylo učiněno za přítomnosti obhájce a po poradě s ním. Porada mezi obhájcem a obviněným o vzdání se práva podat opravný prostředek proti rozsudku musí proběhnout v nepřítomnosti třetí osoby²⁹⁸⁾. Úprava vzdání se opravného prostředku obviněným proti rozsudku za přítomnosti obhájce a po poradě s ním má zabránit ukvapeným závěrům obviněného po vyhlášení rozsudku²⁹⁹⁾.

Obhájce nemůže provádět sám výslech při hlavním líčení, jak to umožňuje český právní řád.

Obhájce je povinen při svých písemných či ústních projevech dbát na to, aby jeho vyjádření nebyla urážlivá, jinak by se mohl dopustit disciplinárního deliktu nebo i trestného činu³⁰⁰⁾.

4. Zvolený obhájce

Obviněný má právo zvolit si obhájce. Pro vztah mezi obviněným a obhájcem³⁰¹⁾ platí zásady ABGB³⁰²⁾. Právo zvolit si obhájce je zakotveno

---

298) Bertel, Ch., Venier, A.: Das neue Strafprozessrecht, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2007, s. 42

299) Soyer, R., Kier, R.: Die Reform des Strafverfahrensrechts, Grundzüge der Strukturreform und der neuen Verteidigungs- und Opferrechte, Österreichisches Anwaltsblatt, 3/2008, s. 105 – 119

300) Grabenweger, A.: Die Grenzen rechtmässiger Strafverteidigung, Verlag Österreich, Wien 1997, s. 170 a násl.

301) Stalinsky, D.: Pflichtverteidiger am Sonntag, Strafverteidiger, 9/2008, s. 500 – 502

302) zákon ze dne 1. června 1811 JGS č. 946/1811, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (tj. všeobecný občanský zákoník), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ABGB“)

jednak v ust. § 7 odst. 1 StPO a jednak v ust. § 49 bod 2 StPO. Blíže je otázka zmocnění obhájce upravena v § 58 StPO. Citované ustanovení v první řadě upravuje zásady navázání kontaktu mezi obviněným a obhájcem. Obviněný má ústavně zaručené právo zvolit si obhájce bez ohledu na to, zda je proti němu vedeno trestní řízení na svobodě, nebo je-li jeho osobní svoboda omezena. Obviněný má zásadně právo na svobodnou volbu obhájce. StPO však nestanoví, do jaké míry musí být policejní orgán aktivní, pokud jde otázku možnosti obviněného, který je omezen na svobodě, kontaktovat obhájce. Zásadně však musí umožnit obviněnému, aby kontaktoval obhájce. V této souvislosti lze poukázat na skutečnost, že v některých spolkových zemích existuje pořadník advokátů, poskytujících právní služby v trestních věcech (např. Korutany, Salzbursko, Štýrsko, Tyrolsko a Vídeň). Pokud však takový pořadník neexistuje, je policejní orgán povinen předložit obviněnému seznam obhájců, kteří vykonávají obhajobu v trestních věcech spolu se služebním telefonem na tyto advokáty, a umožnit mu se s obhájcem dle jeho vůle kontaktovat³⁰³⁾.

Plná moc k zastupování obviněného v trestním řízení musí mít písemnou formu, nebo pokud je obviněný přítomen, musí být plná moc prokázána jeho výslovným vyjádřením. V nepřítomnosti obviněného se může obhájce odvolat na plnou moc, která mu byla udělena. K provádění či účasti na jednotlivých úkonech trestního řízení nepotřebuje obhájce žádnou zvláštní plnou moc. Zásadně je v každém případě přípustné, aby se obhájce nechal zastupovat substitutem.

Obviněný má právo zvolit si místo původně zvoleného obhájce obhájce nového. Tím ovšem nesmí dojít k nepřiměřeným průtahům v řízení.

Obdobně jako v českém trestním řádu je i v rakouském trestním řádu

---

303) Heissenberger, G.: Die Beziehung des Verteidigers zu den kriminalpolizeilichen Vernehmungen im Lichte des Strafprozessreformgesetzes, Österreichische Richterzeitung, 4/2007, 85. Jahrgang, s. 82 – 91, blíže rovněž Auer, W.: Zum Recht des festgenommenen Beschuldigten, einen Verteidiger zu verständigen, Österreichische Juristen-Zeitung, 53. Jahrgang, Heft 9, 1998, s. 339 – 343

výslovně zakotveno právo obviněného zvolit si více obhájců, přičemž jejich počet není omezen. To je podstatný rozdíl oproti německé právní úpravě, která připouští sice právo obviněného zvolit si více obhájců, jejich počet však nesmí přesáhnout 3 obhájce (viz dále). Úprava v rakouském trestním řádu je však dále, pokud jde o práva těchto všech obhájců zvolených jedním obviněným oproti české úpravě výrazně okleštěna.

Tím, že si obviněný zvolí více obhájců, nemůže být rozšiřováno právo klást otázky a činit přednesy³⁰⁴⁾. Pokud si obviněný zvolí např. dva obhájce, nemohou ve stejném rozsahu vést oba závěrečnou řeč. Oba mohou vést závěrečnou řeč pouze v případě, pokud si své úlohy rozdělí, tj. jeden z obhájců vede jednu část závěrečné řeči a druhý druhou část, tyto dvě části se však nesmí překrývat. Tímto omezením však dle některých stanovisek³⁰⁵⁾ vyvstává otázka smyslu existence institutu plurality obhájců.

Pokud jde o doručování obviněnému, platí, že jsou vůči obviněnému účinná, jakmile je doručeno byť jedinému obhájci. Ze zvolených obhájců může podat nebo vypracovat opravný prostředek pouze jeden obhájce. Pokud by byly opravné prostředky podány více obhájci obviněného, pak má přednost ten opravný prostředek, který byl podán jako první, přičemž opravné prostředky podané po tomto opravném prostředku musí být odmítnuty.³⁰⁶⁾

Osobě nezletilé a osobě, které byl ustanoven opatrovník, může zákonný zástupce zvolit obhájce sám, a to i proti vůli takové osoby.

---

304) Obdobná úprava byla zakotvena i v trestním řádu z roku 1873, který platil jak pro České země, tak pro habsburské Rakousko. K tomu srov. Mandák, V.: Může mít obviněný více obhájců?, *Socialistická zákonost*, 1/1990, s. 12 - 19

305) Soyer, R., Kier, R.: Die Reform des Strafverfahrensrechts, Grundzüge der Strukturreform und der neuen Verteidigungs- und Opferrechte, *Österreichisches Anwaltsblatt*, 3/2008, s. 105 - 119

306) Fabrizy, E.E.: Die österreichische Strafprozessordnung, Kurzkomentar, Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2008, s. 132 - 133

5. Styk obhájce s obviněným

V ustanovení § 59 StPO je upraven rozsah kontaktu obhájce se zadrženým obviněným. Právo obhájce hovořit s obviněným je oproti české právní úpravě podstatným způsobem omezeno. Zákon sice stanoví, že zadrženému obviněnému je třeba umožnit kontaktovat svého obhájce a zmocnit ho k zastupování v trestním řízení vedeném proti obviněnému. Tento kontakt však může být - bez ohledu na závažnost trestného činu a na předpokládané vazební důvody - před dodáním obviněného do vazby dozorován a může být omezen na udělení plné moci a poskytnutí všeobecné informace v nezbytné míře, pokud se to jeví nezbytné z důvodu zamezení ovlivňování vyšetřování nebo maření důkazů. Bude se jednat zejména o případy závažné a organizované kriminality, u nichž má být předejito maření vyšetřování³⁰⁷⁾. Dle některých názorových proudů³⁰⁸⁾ je uvedené ustanovení porušením práva na obhajobu uvedené v čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy. Tato otázka bude dle mého názoru v budoucnu předmětem ostrých názorových střetů. Právo obhájce hovořit s obviněným bez sluchové kontroly třetí osoby a přijmout od něj důvěrné pokyny vyplývá z citovaného čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy. Pokud by nebylo obviněnému umožněno toto právo uplatnit, ztratila by obhájcová pomoc na efektivitě. Nutno však uvést, že Soud ve svých rozsudcích dospěl k závěru, že právo obviněného hovořit se svým obhájcem může být za určitých podmínek omezeno. Toto omezení může např. spočívat v zákazu návštěv advokáta po určitou dobu řízení na jeho začátku, ve sluchové kontrole nebo v jiných omezeních (např. oddělení skleněnou stěnou aj.). Soud judikoval, že uvedená omezení lze připustit zejména v případech nebezpečných teroristů a jiných nebezpečných pachatelů závažných trestných činů, uvedená omezení však mohou být jen výjimečná, musí pro ně existovat vážné důvody, musí se zakládat

---

307) Heissenberger, G.: Die Beziehung des Verteidigers zu den kriminalpolizeilichen Vernehmungen im Lichte des Strafprozessreformgesetzes, Österreichische Richterzeitung, 4/2007, 85. Jahrgang, s. 82 – 91

308) Bertel, Ch., Venier, A.: Das neue Strafprozessrecht, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2007, s. 42 – 43

na hodnověrných skutečnostech a musí být přiměřená³⁰⁹⁾.

Poté, kdy je obviněný vzat do vazby, má právo hovořit se svým obhájcem bez přítomnosti třetí osoby, resp. aniž by byl jejich rozhovor kontrolován.

StPO však zná výjimku z tohoto práva hovořit s obhájcem bez přítomnosti třetích osob, která je našemu právnímu řádu zcela neznámá. Státní zástupce je oprávněn po dobu dvou měsíců od zadržení, nejdéle však do podání obžaloby nařídít kriminální policii dozor nad kontaktem mezi obviněným a jeho obhájcem v případě, že je obviněný ve vazbě z důvodů koluzních, a na základě zvlášť závažných okolností je obava, že by kontakt s obhájcem mohl vést k maření důkazů. Dozor nad rozhovory mezi obhájcem a obviněným musí být těmto subjektům znám. Jakýkoliv tajný odposlech rozhovoru nebo kontaktu obviněného a obhájce je zásadně nepřipustný³¹⁰⁾.

Lze se však setkat i s naprosto jednoznačnými stanovisky, dle kterých by mělo být v StPO v této oblasti zakotveno, že má být zásadně vyloučen jakýkoli dozor nad kontaktem mezi obviněným a obhájcem³¹¹⁾, neboť jiná úprava je v rozporu s čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy. Na druhé straně Soud ve své judikatuře konstatoval, že sluchová kontrola rozhovoru obviněného s jeho obhájcem může být přípustná z důvodu nebezpečí koluze. Musí však být založena na hodnověrných skutečnostech, které odůvodňují obavu, že by obhájce mohl zneužít svého postavení³¹²⁾.

---

309) k tomu blíže: Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Orac, 2002, 1. vydání, s. 163

310) Heissenberger, G.: Die Beziehung des Verteidigers zu den kriminalpolizeilichen Vernehmungen im Lichte des Strafprozessreformgesetzes, Österreichische Richterzeitung, 4/2007, 85. Jahrgang, s. 86 – 87

311) k tomu blíže: Venier, A.: Der Beschuldigte und sein Verteidiger im Vorverfahren – zum Diskussionsentwurf des BMJ mit Blick auf die Rechtslage in Italien, Österreichisches Anwaltsblatt, 12/1998, s. 730 – 736

312) Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Orac, 2002, 1. vydání, s. 163

Jelikož StPO hovoří o dozoru nad „kontaktem“ mezi obhájcem a obviněným, který je ve vazbě, mám za to, že se tím rozumí nejen osobní rozhovor mezi obviněným a obhájcem, nýbrž i kontakt písemný, popř. telefonický. Obdobná úprava dozoru nad rozhovory obhájce a obviněného ve vazbě byla upravena i v původním znění StPO.

6. Vyloučení obhájce z obhajoby

Rovněž rakouský trestní řád zná institut vyloučení obhájce. V první řadě je z obhajoby vyloučen ten obhájce, proti kterému je vedeno trestní řízení pro účastenství na témže trestném činu, pro který je stíhán obviněný nebo trestní řízení pro pomoc ke spáchání téhož trestného činu, pro který je stíhán obviněný. Nutno však podotknout, že podezření, že obhájce poskytl obviněnému pomoc k trestnému činu, může velmi snadno nastat³¹³⁾. Je však podstatné, že obhájce, aby byl z obhajoby vyloučen, musí mít v témž trestním řízení postavení obviněného, proti kterému je zahájeno trestní stíhání.

Dále je z obhajoby vyloučen ten obhájce, který zneužívá styk s obviněným, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, k tomu, aby páchal trestné činy nebo k tomu, aby závažným způsobem ohrožoval bezpečnost a pořádek zařízení, v němž je vykonávána vazba obviněného nebo trest odnětí svobody, a to zejména tím, že bude v rozporu se zákonem doručovat nebo přijímat předměty nebo zprávy.

Důvodem pro vyloučení obhájce z obhajoby však není zamýšlený výsledek obhájce jako svědka³¹⁴⁾.

---

313) Bertel, Ch., Venier, A.: Das neue Strafprozessrechts, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2007, s. 42 – 43

314) Wessely, W.: Casebook, Strafprozessrecht, 6, vollständig überarbeitete Auflage, facultas.wuv, Wien 2008, s. 32

Dalšími důvody, pro které je obhájce vyloučen z obhajoby, nestanoví StPO, ale ust. § 10 odst. 1 zákona ze dne 31.7.1945 StGBI 103, o obnově rakouské advokacie (advokátní řád), ve znění pozdějších předpisů. Z citovaného ustanovení obecně plyne, že advokát je povinen odmítnout zastoupení i poskytnutí rady v případě, pokud zastupoval protistranu v téže věci nebo ve věci související s věcí, pro níž je požadováno zastoupení, nebo ve věci, pro níž je žádáno zastoupení, byl dříve činný jako soudce nebo státní zástupce. Advokát rovněž nesmí poskytovat právní pomoc či radu oběma stranám v témže právním sporu³¹⁵⁾.

O vyloučení obhájce z obhajoby rozhodne soud. Pokud se o vyloučení obhájce rozhoduje v přípravném řízení, může soud o vyloučení obhájce rozhodnout pouze na základě návrhu státního zástupce. Před rozhodnutím o vyloučení obhájce z obhajoby musí být obhájci umožněno se k vyloučení a jeho okolnostem vyjádřit. Pokud je z obhajoby vyloučen obhájce a jedná se o důvod nutné obhajoby, musí být obviněnému spolu s rozhodnutím o vyloučení obhájce uloženo, aby si zvolil nového obhájce. Pokud si ho obviněný nezvolí, bude mu obhájce ustanoven. StPO rovněž stanoví, že je-li vyloučen obhájce v přípravném řízení, musí být o vyloučení bezodkladně vyrozuměn rovněž policejní orgán, který provádí vyšetřování. Důvodem vyrozumění policejního orgánu v co možná nejkratší lhůtě, je především nutnost zabránit tomu, aby byla obhájci nadále přiznávána procesní práva, která za normálních okolností jako obhájce obviněného má³¹⁶⁾.

Soud je v případě, že pominou důvody, pro které byl obhájce z obhajoby vyloučen, povinen vyloučení z obhajoby zrušit. Soud tak může učinit na návrh nebo i bez návrhu.

---

315) k tomu blíže: Schuppich, W., Tades, H.: Rechtsanwaltsordnung, völlig neu bearbeitete und ergänzte 5. Auflage, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 1994, s. 14 – 15

316) srov. vládní předlohu návrhu zákona 25 přílohy ke stenografickým protokolům Národní rady, 22. zákonodárné období, 84, www.parlament.gv.at

7. Nutná obhajoba, ustanovený obhájce a obhájce pro procesní pomoc

Rovněž rakouský trestní řád obdobně jako český stanoví důvody, kdy obviněný musí mít obhájce, i pokud by ho mít nechtěl.

Důvody, pro které musí mít obviněný obhájce jsou následující:

- po celou dobu, kdy je obviněný ve vyšetřovací vazbě,
- po celou dobu řízení, ve kterém se rozhoduje o umístění obviněného do zařízení pro duševně nemocné pachatele trestných činů,
- při hlavním líčení, při kterém se rozhoduje o umístění obviněného do zařízení pro odstranění závislosti nebo do zařízení pro nebezpečné recidivisty,
- při hlavním líčení u zemského soudu jako soudu porotního
- při hlavním líčení před zemským soudem, ve kterém rozhoduje samosoudce, pro trestný čin, za který obviněnému hrozí (s určitými výjimkami) trest odnětí svobody převyšující tři roky,
- v řízení o opravných prostředcích na základě podání stížnosti pro zmatečnost nebo na základě podání odvolání proti rozsudku porotního soudu
- při vyhotovení návrhu na obnovu řízení a při veřejném zasedání konaném o tomto návrhu na obnovu řízení.

Další důvody, kdy musí mít obviněný obhájce, se týkají mladistvých obviněných a jsou stanoveny v zákoně č. BGBl 1988/599, Jugendgerichtsgesetz (dále jen „JGG“), ve znění pozdějších předpisů (tj. zákon o soudnictví mladistvých). Za mladistvého se přitom považuje dle § 1 řádka 2 citovaného zákona ten, kdo dovršil 14. rok věku, ale nedovršil 18. rok věku. Mladistvý obviněný musí být obhájce jednak v případech, kdy ho musí mít dospělý obviněný (viz výše), a dále v následujících případech, které stanoví JGG:

- v řízení před soudními dvory a před porotními soudy, a to pro celé řízení. Pokud v řízení před porotním soudem nebo před soudním dvorem první instance bude vynesena rozsudek, kterým bude mladistvý

obžalovaný uznán vinným, je tento rozsudek nicotný, pokud během celého hlavního líčení nebyl přítomen obhájce mladistvého obžalovaného;

- v řízení konaném před okresním soudem, pokud a do té doby, kdy je obviněný ve vazbě nebo je to z jiného důvodu v zájmu spravedlnosti, zejména k zajištění práv mladistvého, nezbytné nebo účelné. Není-li obviněný mladistvý ve vazbě nebo ustanovení obhájce z obhájců zapsaných v seznamu obhájců není možné, může být v daném případě nutné obhajoby určena obhájcem vhodná osoba, která je připravena převzít obhajobu mladistvého.

V uvedených případech musí obviněný obhájce mít. Ke zvolení obhájce musí být obviněný, resp. jeho zákonný zástupce vždy vyzván a o právu volby obhájce poučen. K volbě obhájce musí být obviněnému poskytnuta přiměřená lhůta (srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora v trestních věcech a disciplinárních záležitostech 2003/58). Pokud si obviněný obhájce nezvolí a nezvolí-li mu jej ani jeho zákonný zástupce, pak mu bude obhájce na jeho náklady ustanoven. Zcela výjimečně může být ustanoven nebo připuštěn vedle zvoleného obhájce rovněž obhájce ustanovený, např. tehdy, pokud se zvolený obhájce ze zdravotních důvodů nebude moci v dohledné době zúčastnit hlavního líčení (srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora v trestních věcech a disciplinárních záležitostech 2004/54)³¹⁷⁾.

V případě, kdy byl obviněnému obhájce ustanoven, a ten si pak obhájce zvolí, musí být ustanovení obhájce bez zbytečného odkladu zrušeno³¹⁸⁾. Obviněnému zásadně náleží právo na zvolení si obhájce. Uvedené právo předchází i právu státu na co možná největší snížení nákladů řízení.

Vedle zvoleného a ustanoveného obhájce zná StPO tzv. „obhájce pro

---

317) Fromm, I.E.: Die Auswechslung des Pflichtverteidigers im Jugendstrafverfahren, Zeitschrift, für Jugendkriminalrecht und Jugendhilfe, 1/2009, s. 26 - 29

318) Fabrizio, E.E.: Die österreichische Strafprozessordnung, Kurzkommentar, Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2008, s. 140

procesní pomoc“. Tohoto obhájce ustanoví soud na návrh obviněného za předpokladu, že se jedná o obviněného, který není schopen nést veškeré náklady obhajoby, aniž by to bylo na újmu jemu nebo jeho rodině, o jejíž výživu se musí starat, a to pokud a do té doby, kdy je to žádoucí v zájmu spravedlnosti, zejména v zájmu účelné obhajoby. V rozhodnutí o ustanovení obhájce pro procesní pomoc přitom soud rozhodne, zda obviněný není povinen nést náklady obhajoby vůbec či zda je povinen je nést pouze zčásti. Uvedené ustanovení StPO je tudíž do jisté míry obdobné českému institutu možnosti žádat ustanovení obhájce, pokud byl obviněnému přiznán nárok na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu.

Ustanovení obhájce pro procesní pomoc je v daném smyslu dle StPO žádoucí v následujících případech:

- v případech, kdy se jedná o nutnou obhajobu (viz výše),
- pokud je obviněný slepý, hluchý, němý, jiným způsobem postižený, pokud není dostatečně znalý řeči, v níž je vedeno řízení, a z těchto důvodů proto není schopen se sám obhajovat,
- v řízení o opravných prostředcích na základě podání odvolání,
- při skutkově nebo právně složitějších věcech.

Ustanovení obhájce pro procesní pomoc platí pro celé další řízení až do pravomocného skončení věci, jakož pro případné řízení zahájené na základě stížnosti pro zmatečnost nebo na základě návrhu na obnovu řízení, pokud soud v jednotlivém případě nerozhodne jinak. Uvedené ustanovení odstranilo dosavadní nejasnost spočívající v tom, zda může být ustanoven obhájce pouze pro určitý úkon či na určitou dobu³¹⁹⁾.

Ustanovení obhájce pro právní pomoc může být zrušeno tehdy, pokud neexistuje důvod nutné obhajoby a obviněný se dodatečně ustanovení obhájce vzdá (srov. EvBl. č. 1976/290) nebo pokud vyjde najevo, že

---

319) k tomu blíže: Schmoller, K.: Befristete oder aufgabemäßig beschränkte Bestellung eines Strafverteidigers, Österreichische Richterzeitung, 6/1997, s. 127 - 133

ekonomická situace obviněného se zlepšila a již nejsou dány důvody pro ustanovení obhájce pro procesní pomoc (srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora v trestních věcech a disciplinárních záležitostech 2005/17). V tomto případě však nesmí být ohroženo procesní postavení obviněného.

Ustanovený obhájce a obhájce pro procesní pomoc nevystupují v řízení na základě plné moci. Základem pro vznik práv a povinností obhájce je rozhodnutí soudu o přiznání obhájce spolu s určením konkrétního obhájce příslušnou advokátní komorou. Soud zásadně není oprávněn přezkoumávat, zda obhájce vykonává své povinnosti řádně. Ovšem v případě, že by jeho nečinnost nebo jeho postup znamenaly neúčinnou obhajobu, pak je soud povinen zasáhnout.

V případě, že byl obviněnému ustanoven obhájce pro procesní pomoc, nevzniká tomuto obhájci vůči obviněnému nárok na odměnu. Je však nutné podotknout, že odměnu, na rozdíl od české právní úpravy, neposkytuje obhájci ani stát. Obhájci pro procesní pomoc vzniká pouze nárok na náhradu hotových výdajů, které mu uhradí stát. Soud sice může v případě, kdy je obviněný, kterému byl ustanoven obhájce pro procesní pomoc a který byl následně pravomocně odsouzen, uložit tomuto obviněnému, aby přispěl na náklady obhájce pro procesní pomoc. Tento příspěvek však obviněný nehradí obhájci, nýbrž státu. Systém odměňování obhájců pro právní pomoc v Rakousku je dle některých názorových proudů³²⁰⁾ pro obhájce nevýhodný, a ti tudíž nemají příliš velký zájem vykonávat zastupování v trestních věcech a ve věcech, v nichž je advokát ustanoven jako obhájce pro procesní pomoc, jež je advokát povinen převzít. Proto pověřují obhájci v těchto případech často nejmladší a nejmíň zkušené koncipienty. V této souvislosti pak vyvstává otázka, zda rakouský systém právní pomoci naplňuje vůbec efektivitu obhajoby.

---

320) Bertel, Ch., Venier, A.: Das neue Strafprozessrecht, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2007, s. 45

Zcela odlišně oproti české úpravě je pak zakotveno, kdo je subjektem, který určuje, kdo z advokátů bude stanoven ustanoveným obhájcem nebo obhájcem pro procesní pomoc. Soud pouze rozhodne o tom, že obviněnému bude přidělen ustanovený obhájce nebo obhájce pro procesní pomoc. Toto své rozhodnutí soud sdělí výboru advokátní komory příslušné podle sídla soudu, který rozhodl o přidělení ustanoveného obhájce nebo o přidělení obhájce pro procesní pomoc. Výbor příslušné advokátní komory pak na základě uvedeného rozhodnutí určí konkrétního advokáta, který bude vykonávat činnost ustanoveného obhájce nebo obhájce pro procesní pomoc. Při určení obhájce komorou by přitom měla být dle možností zohledňována přání obviněného, koho za obhájce požaduje. V této souvislosti je třeba uvést, že nedostatek důvěry v případě přidělení obhájce, ať již obhájce ustanoveného nebo obhájce pro procesní pomoc, není důvodem pro zproštění obhájce obhajoby advokátní komorou (srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora v trestních věcech a disciplinárních záležitostech 2004/74).

StPO dále umožňuje, aby v naléhavých případech byl obhájcem ustanoven soudce, jako tzv. „obhájce v nouzi“. Pro ustanovení soudce jako obhájce v nouzi je však nezbytný souhlas tohoto soudce³²¹⁾. V případě, že bude obhájcem ustanoven soudce jako tzv. „obhájce v nouzi“, obhájci ustanovenému nebo obhájci pro právní pomoc zaniká povinnost obhajovat obviněného, aniž by bylo zapotřebí vydávat formální rozhodnutí o zproštění obhajoby (srov. EvBl č. 1978/95). Obhájce „v nouzi“ neustanovuje výbor příslušné advokátní komory, jako je tomu u obhájce ustanoveného nebo u obhájce pro procesní pomoc, ale ustanovuje ho prezident zemského soudu.

Obviněným, jejichž zájmy nejsou v kolizi, lze v zásadě ustanovit společného obhájce ustanoveného nebo společného obhájce pro procesní pomoc. Bez ohledu na konflikt zájmů však může jednotlivý obviněný nebo obhájce požadovat oddělené zastupování. Uvedené ustanovení lze

---

321) Wessely, W.: Casebook, Strafprozessrecht, 6, vollständig überarbeitete Auflage, facultas.wuv, Wien 2008, s. 31

pochopitelně použít analogicky i v případě zvoleného obhájce (srov. Právníkové listy 1988, 532). Právo obhájce či některého obviněného požadovat samostatného obhájce (aniž se jedná o případ kolize zájmů) se z mého pohledu jeví jako velmi vhodný institut, neboť soud při ustanovování společného obhájce nemusí mít vždy všechny informace o tom, zda v budoucnu nenastane kolize zájmů mezi spoluobviněnými. Zejména z tohoto důvodu, jakož i z jiných důvodů (náročnost zastupování více spoluobviněných, vzájemná nedůvěra atd.) by bylo vhodné de lege ferenda toto právo obviněného a obhájce zakotvit do českého právního řádu.

V případě, že i přes kolizi zájmů mezi spoluobviněnými vykonává obhajobu jediný obhájce, je to důvodem pro podání stížnosti pro zmatečnost.

Pro úplnost nutno podotknout, že obhajoba vykonávaná obhájcem ustanoveným nebo obhájcem pro procesní pomoc končí vždy, pokud si obviněný obhájce zvolí.

Pokud bude obviněnému ustanoven obhájce ustanovený nebo obhájce pro procesní pomoc během lhůty, v níž má obviněný podat opravný prostředek nebo vykonat jiný procesní úkon, nebo pokud obviněný před uplynutím této lhůty požádá o přiznání obhájce pro procesní pomoc, začne běžet nová lhůta k podání opravného prostředku nebo vykonání procesního úkonu od okamžiku, kdy bude obhájci doručena zpráva o jeho ustanovení a vyznění, že lhůta započala běžet, nebo rozhodnutí soudu o odmítnutí návrhu obviněného. Lhůta přitom počne běžet znovu bez ohledu na skutečnost, zda konkrétní procesní úkon, ohledně nějž byl běh lhůty přerušen, vykonal posléze obhájce nebo obviněný.

Pokud začne doručením obhájci běžet lhůta, její běh se nepřerušuje nebo nestaví tím, že plná moc obhájce bude vypovězena nebo odvolána. Dojde-li v tomto okamžiku k vypovězení plné moci nebo k jejímu odvolání, je obhájce povinen chránit zájmy obviněného i nadále a během předmětné lhůty vykonat nezbytné procesní úkony, to však pouze v případě, že

obviněný výslovně obhájci provádění těchto úkonů nezakázal. Uvedené ustanovení má zabránit záměrnému maření procesních úkonů.

Pro úplnost je třeba dodat, že v případě, že obviněný nehovoří řečí, v níž se vede řízení, popř. je hluchý či němý, má právo na bezplatného tlumočnicka při procesních úkonech. Pokud však hovoří pouze se svým obhájcem (např. při poradě, či v rámci jiné formy kontaktu), pak musí náklady spojené s přibráním tlumočnicka k této poradě nebo ke kontaktu s obhájcem sám uhradit. To neplatí v případě, kdy byl obviněnému ustanoven obhájce pro procesní pomoc.

XII. POSTAVENÍ OBHÁJCE V NĚMECKÉM TRESTNÍM ŘÍZENÍ

1. Právní úprava

Postavení obhájce v německém trestním řízení je upraveno v původním zákoně č. RGBI. 1877, S. 253, vyhlášeném dne 1.2.1877, nově vyhlášeném dne 7.4.1987 jako zákon č. BGBl. I S. 1074, 1319, Strafprozessordnung, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „StPO“).

Obhájce je vedle soudu a státního zastupitelství rovnocenný orgán spravedlnosti (srov. rozh. Spolkového ústavního soudu 53, 214 = NJW (tj. Neue juristische Wochenschrift) 1980, 1677; obdobně Spolkový soudní dvůr 15, 326 = NJW 1961, 614). Obhájce je nezávislý, jedná na svou vlastní odpovědnost a nepodléhá kontrole soudu. Dle německé nauky³²²⁾ i judikatury není obhájce zástupcem obviněného, ale jeho pomocníkem či rádcem - tzv. „Beistand“ (srov. rozh. Spolkového soudního dvora 9, 356, 12, 367, 369 = NJW 1961, 614). Nutno podotknout, že vzhledem ke skutečnosti, že obhájce je orgánem spravedlnosti, je povinen dbát na to, aby trestní řízení bylo vedeno účelně a v souladu s procesními předpisy.

---

322) srov. např. Beulke, W.: Der Verteidiger im Strafverfahren, Funktionen und Rechtsstellung, Alfred Metzner Verlag, Frankfurt am Main, 1980, s. 183; dále Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2005 s. 368 – 369; Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 580; Joecks, W.: Strafprozessordnung Studienkommentar, 2. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2008; s. 326, Krey, V.: Deutsches Strafverfahrensrecht, Band 1, Verlag W. Kohlhammer, 2006, s. 96. Uvedené pojetí obhájce znamená, že obhájce nejedná zcela identicky s obviněným. Má některá samostatná práva, která může čistě teoreticky činit paralelně s obviněným (např. právo podávat návrhy), a některá práva, která obviněnému nepřísluší (např. právo nahlížet do spisů). Naopak nemůže např. obdobně jako v civilním řízení zastoupit obžalovaného při hlavním líčení. Nauka výslovně uvádí, že není úplně identický v právech a povinnostech s obviněným. Je nezávislým orgánem, jedná samostatně na vlastní odpovědnost.

Obhájce tak poskytuje obviněnému ochranu v trestním řízení³²³⁾. V zásadě se uznává, že obhajoba přispívá ke spravedlnosti řízení. Přesto ale fakticky zůstává zachována převaha orgánů činných v trestním řízení. Rovnost zbraní mezi státním zastupitelstvím a obviněným není bohužel ani realitou ani dosažitelným cílem³²⁴⁾.

2. Zvolený obhájce

Obviněný má v každém stádiu řízení právo zvolit si obhájce. Na rozdíl od české právní úpravy si však obviněný může zvolit maximálně tři obhájce. Nutno však podotknout, že omezení počtu obhájců platí pouze pro zvolené obhájce. Vedle zvoleného obhájce (nebo zvolených obhájců) může v jednom trestním řízení vykonávat obhajobu téhož obviněného pro týž trestný čin ještě ustanovený obhájce. Ten se pak do celkového maximálního počtu obhájců, které je oprávněn si obviněný zvolit, nezapočítává³²⁵⁾. Do celkového počtu obhájců se nezapočítávají ani obhájci, kteří zastupují zvoleného obhájce za zákonem stanovených podmínek na základě substituční plné moci udělené zvoleným obhájcem³²⁶⁾.

Pokud si obviněný zvolil více obhájců, vystupuje každý z nich navzájem nezávisle a jejich právní postavení není odvislé od postavení jiného z nich. Důvodem omezení počtu zvolených obhájců je, aby prostřednictvím většího počtu obhájců nedocházelo k možnému maření trestního řízení (srov. rozh. Spolkového soudního dvora 27, 128 = NJW

---

323) Hussles, M.: Strafprozessrecht, schnell erfasst, Zweite, aktualisierte und erweiterte Auflage, Springer Verlag, Berlin, Heidelberg, 2008, s. 43

324) Volk, K.: Grundkurs StPO, 6., überarbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2008, s. 91

325) Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2005, s. 374

326) Joecks, W.: Strafprozessordnung Studienkommentar, 2. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2008, s. 329

1977, 910). Od případu, kdy je zvoleno více obhájců, je třeba odlišit situaci, kdy zvoleného obhájce zastoupí substitut na základě substituční plné moci. Pokud však začne substitut vykonávat obhajobu nikoli místo zvoleného obhájce, ale vedle něj (např. na základě dodatečného zmocnění obviněným), pak se stává vedle dosavadního zvoleného obhájce dalším zvoleným obhájcem. Ke zmocnění substituta obhájcem však musí být obhájce obviněným zmocněn. Zmocnění k pověření substituta bývá zpravidla uvedeno v písemné plné moci. Nutno však podotknout, že zvolený obhájce je oprávněn zplnomocnit svého substituta i bez zvláštního zmocnění obviněným, a to k podání opravných prostředků, které je nutno podat ve stanovené lhůtě, pokud je nemůže zvolený obhájce sám podat³²⁷⁾.

V případě, že si obviněný zvolí obhájce, není stanovena žádná forma, jakým způsobem má k pověření obhájce dojít. Ke zmocnění obhájce nemusí dojít výlučně písemnou formou. Postačí, pokud obviněný nebo obhájce sdělí, že byl obhájce obviněným zmocněn. Pokud však vznikne pochybnost o tom, zda je obhájce oprávněn obviněného zastupovat, může být požadováno předložení plné moci. Pokud obhájce zastupuje obžalovaného v hlavním líčení, tak se předpokládá, že mu plná moc byla udělena (srov. rozh. Vrchního zemského soudu v Karlsruhe NJW 1983, 895). Na druhou stranu Spolkový soudní dvůr judikoval, že zvolenému obhájci lze účinně doručovat pouze tehdy, pokud se ve spise nachází listina prokazující zmocnění obhájce, a to v písemné formě nebo ve formě ústní udělení do protokolu. Pouhé vystupování obhájce při hlavním líčení pro účely doručování písemností nestačí (srov. rozh. Spolkového soudního dvora 41, 303 = NJW 1996, 406).

Obviněnému může obhájce zvolit rovněž jeho zákonný zástupce. Také v případě, kdy je obhájce obviněnému zvolen jeho zákonným zástupcem, nesmí být počet zvolených obhájců vyšší než 3. Obhájcem přitom může

---

327) Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 583

být dle ust. § 138 odst. 1 StPO zvolen advokát, který je zapsán u některé advokátní komory v SRN, jakož i učitel práva německé vysoké školy dle rámcového zákona o vysokých školách s kvalifikací k soudcovskému úřadu³²⁸⁾, tj. musí mít složenou první a druhou právní zkoušku³²⁹⁾. Advokát, který je zapsán u některé advokátní komory v SRN, může vykonávat obhajobu před jakýmkoli soudem. Pouze pro zastupování před nejvyššími soudy SRN platí určitá omezení. Pokud zákon stanoví, že obhájcem může být zvolen vysokoškolský učitel, je nutno podotknout, že není nezbytné, aby tento učitelem vyučoval na právnické fakultě, musí však být vysokoškolským učitelem v oboru právo (srov. rozh. Spolkového soudního dvora NJW 2003, 3573). Dále je nutné, aby se jednalo o profesora, honorárního profesora nebo docenta (nikoli však např. o odborného asistenta), který vyučuje na právnické fakultě univerzity v SRN nebo na jiné vysoké škole v SRN, která má obdobné postavení jako právnická fakulta, přičemž tento učitel přednáší nebo je oprávněn přednášet právo (není bezpodmínečně nutné, aby to bylo pouze právo trestní (srov. Spolkového ústavního soudu NJW 88, 2535)³³⁰⁾.

Nad rámec uvedený v StPO mohou být zvoleni jako obhájci příslušníci daňových povolání, tj. daňoví poradci, daňoví zmocněnci, auditoři či přísežní daňoví kontrolaři. Jmenované osoby však mohou být zvoleni

---

328) Friedrich, W.J., Rostek, H.: Strafprozessordnung, Formularkommentierung für den Strafverteidiger, C.F.Müller Juristischer Verlag Heidelberg, 1989, s.173

329) V této souvislosti je nutno podotknout, že ve Spolkové republice Německo existuje poněkud odlišný systém přípravy pro budoucí výkon advokacie, povolání soudce či obdobných právních profesí. Budoucí advokát či soudce (tzv. právní čekatel) musí vykonat několikaměsíční praxi u soudu, notáře i v advokátní kanceláři. Po vykonání čtyřleté praxe je oprávněn složit první právní zkoušku (tzv. „Referendarprüfung“). Po dalších dvou letech praxe je oprávněn složit druhou právní zkoušku (tzv. „Assessorexam“). Obě zkoušky jsou garantovány státem. Po vykonání obou zkoušek může být soudcem (tzv. „Befähigung zum Richteramt“), čímž může být rovněž zapsán jako advokát u příslušné advokátní komory.

330) Loewe-Rosenberg, Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz, Großkommentar, 26. neu bearbeitete Auflage, Vierter Band, De Gruyter Recht, Berlin, 2007, s. 756

obhájci pouze v trestních řízeních konaných o daňových trestných činech, která samostatně vedou finanční úřady, a to pouze ve fázi přípravného řízení. V ostatních případech musí jmenované osoby vykonávat obhajobu společně s advokátem nebo vysokoškolským učitelem.

Jiná osoba může být ve smyslu § 138 odst. 2 StPO zvolena obviněným jako jeho obhájce pouze se souhlasem soudu³³¹⁾. Tento souhlas může být udělen i konkludentně, je však zcela nezbytný. Pokud se jedná o případ nutné obhajoby, a zvolený nenáleží k osobám, které mohou být obhájcem zvoleny dle § 138 odst. 1 StPO (tj. advokát nebo vysokoškolský učitel splňující požadavky uvedené v citovaném ustanovení) nebo ustanoveny dle § 142 odst. 2 StPO (viz dále), pak může zvolená osoba vystupovat pouze ve spolupráci s takovou osobou, která může být obhájcem zvolena dle § 138 odst. 1 StPO nebo ustanovena dle § 142 odst. 2 StPO. Takovou osobou, která by musela vystupovat společně s advokátem nebo vysokoškolským učitelem, by mohl být např. advokát, který je advokátem v zemi, jež není členským státem EU, za předpokladu, že se bude jednat o nutnou obhajobu. Okruh osob, které mohou být zvoleny obhájcem za podmínek uvedených v citovaném ustanovení StPO není omezen³³²⁾. Touto osobou může být dokonce i příbuzný obžalovaného, jeho přítel nebo známý, ne však spoluobžalovaný, vždy to však musí být fyzická osoba, nikoli osoba právnická³³³⁾. Nutno však podotknout, že takto zvolený obhájce může v případě nutné obhajoby činit některé úkony pouze se souhlasem advokáta nebo vysokoškolského učitele oprávněného k obhajobě. Advokát či vysokoškolský učitel musí být přítomen podstatných částí hlavního líčení a opravné prostředky musí spolupodepisovat. V případě, že dojde mezi zvolených obhájcem a advokátem či vysokoškolským učitelem k neshodě, je směrodatné

---

331) Nutno však podotknout, že uvedený institut se v praxi užívá jen velmi zřídka.

332) Loewe-Rosenberg, Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz, Großkommentar, 26. neu bearbeitete Auflage, Vierter Band, De Gruyter Recht, Berlin, 2007, s. 766

333) Meyer-Göbner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 587

prohlášení advokáta či vysokoškolského učitele. Naproti tomu některé úkony (např. nahlížení do spisu či styk s obviněným) takto zvolený a soudem odsouhlasený obhájce nemusí činit v dohodě s advokátem či vysokoškolským učitelem.

Pro advokáty ze členských států EU platí, že jsou postaveni na roveň německým advokátům. Mohou být tudíž činní samostatně. Pouze v případě, že se jedná o advokáty ze zemí EU, kteří svou činnost na území SRN vykonávají přechodně, musí tito advokáti jednat v dohodě s německým advokátem. Pokud advokát EU není nedostatečně znalý jazyka, v němž se řízení vede, musí být do řízení přibrán tlumočník. Pokud zahraniční obhájce není schopen z určitých důvodů fakticky zajistit obhajobu, pak je soud povinen dodatečně ustanovit obhájce.

Pro úplnost je třeba dodat, že obviněný nemůže zvolit obhájcem sebe sama, a to i pokud by byl advokátem přípuštěným soudem nebo učitelem na vysoké škole splňující podmínky, za nichž může být učitel vysoké školy obhájcem zvolen (srov. rozh. Spolkového ústavního soudu 53, 207 = NJW 80,1677).

3. Vyloučení obhájce z obhajoby

Obhájce musí být vyloučen z účasti na řízení, pokud je důvodné podezření, že

- je účasten na činu, jenž je předmětem šetření (ať již ve formě spolupachatelství, návodu či pomoci či podporou zločinného spolčení)
- zneužívá styku s obviněným, jehož osobní svoboda je omezena (např. vazbou), k páčání trestných činů nebo závažnému porušování bezpečnosti zařízení, v němž je obviněný umístěn. V tomto případě musí obhájce zneužívání styku uvedeným způsobem alespoň započít. O závažné porušování bezpečnosti zařízení, v němž je obviněný umístěn, se bude jednat např. tehdy, pokud obhájce bude do tohoto zařízení dopravovat zbraně, výbušniny, aj. či se o to pokusí nebo

jejich dopravu bude připravovat³³⁴⁾).

- spáchal trestný čin nadržování, maření trestu nebo podílíctví, které souvisejí s trestným činem, který je předmětem řízení.

Uvedené důvody vyloučení obhájce platí v jakékoli fázi řízení, tj. i po právní moci rozsudku (např. ve vykonávacím řízení nebo v řízení o udělení milosti). Uvedené ustanovení se týká nejen zvolených obhájců, nýbrž všech obhájců, tj. i obhájců ustanovených.

Další důvod vyloučení obhájce z obhajoby obviněného stanoví ust. § 138a odst. 2 StPO. Dle citovaného ustanovení musí být z účasti na řízení, jehož předmětem je řízení o trestném činu utvoření teroristického spolčení podle § 129a StGB³³⁵⁾ a rovněž o trestném činu zločinného a teroristického spolčení v cizině dle § 129a StGB ve spojení s § 129b StGB, vyloučen obhájce, pokud určité skutečnosti odůvodňují podezření, že spáchal nebo páchá trestný čin, který je předmětem tohoto řízení (ať již jako účastník nebo jako spolupachatel), nebo pokud zneužívá styku s obviněným, jehož osobní svoboda je omezena (např. vazbou), k páčání trestných činů nebo závažnému porušování bezpečnosti zařízení, v němž je obviněný umístěn.

Pokud byl obhájce vyloučen z obhajoby, pak po dobu, kdy jeho vyloučení z obhajoby trvá, nemůže tuto vykonávat v žádné fázi řízení, ani v řízení vykonávacím nebo v řízení o udělení milosti. Nemůže vystupovat ani v postavení substituta jiného obhájce, nesmí obhajobu vykonávat ani prováděním jednotlivých úkonů (např. pouze podáním opravného prostředku). Po dobu, kdy je obhájce vyloučen z obhajoby, nesmí obviněného obhajovat ani v jiných soudních řízeních, souvisejících

---

334) Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 590 – 591

335) zákon ze dne 15. května 1871, č. RGBl. S. 127, nově vyhlášen dne 13. listopadu 1998 pod č. BGBl. I S. 3322, ve znění pozdějších předpisů, Strafgesetzbuch, tj. trestní zákon (dále jen „StGB“)

s řízením, pro které byl vyloučen (tj. zejména řízení před disciplinárními soudy, čestnými soudy nebo soudy rozhodujícími o uložení peněžité pokuty). V jiných řízeních, tj. v civilních a správních řízeních, smí být vyloučený obhájce činný pro obviněného, nesmí ho však v případě, že je ve vazbě nebo ve výkonu trestu, kontaktovat. Uvedený zákaz má zabránit obcházení vyloučení obhájce z obhajoby³³⁶⁾.

Vyloučený obhájce nesmí obhajovat v trestním řízení, v němž byl jako obhájce vyloučen, další spoluobviněné. V jiných řízeních může vyloučený obhájce tyto spoluobviněné v zásadě obhajovat, pokud tomu nebrání jiné překážky.

Dalším důvodem pro vyloučení obhájce je případ, kdy na základě určitých skutečností je důvodné, že účast obhájce v řízení o záležitostech státní ochrany, může být nebezpečná pro bezpečnost státu.

Vyloučení obhájce z obhajoby musí být zrušeno:

- jakmile pominou důvody, pro které byl obhájce z obhajoby vyloučen. Takovým důvodem však není pouze ta skutečnost, že byl obviněný propuštěn na svobodu (např. z vazby nebo z výkonu trestu)
- pokud byl obhájce v řízení zahájeném pro skutkový stav, který odůvodňoval vyloučení obhájce z obhajoby, zproštěn viny, nebo pokud v rozsudku čestného soudu nebo disciplinárního soudu nebylo zjištěno zaviněné porušení povinností s ohledem na skutkový stav, pro který byl obhájce z obhajoby vyloučen,
- pokud nejpozději do 1 roku od vyloučení pro skutkový stav, který byl důvodem vyloučení z obhajoby, nebylo zahájeno hlavní řízení ani řízení před čestným nebo disciplinárním soudem ani v této době nebyl vydán trestní příkaz. Zrušení vyloučení však může být za určitých okolností v daném případě časově omezeno, nejvýše však na dobu dalšího roku, a to za předpokladu, že zvláštní závažnost nebo

---

336) Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 593

zvláštní rozsah věci nebo jiný důležitý důvod zatím neumožňují zahájení hlavního řízení.

V případě, kdy byl obhájce vyloučen z obhajoby ve věcech dotýkajících se státní ochrany, je důvodem pro zrušení vyloučení pouze skutečnost, že pominuly důvody, pro které byl obhájce z obhajoby vyloučen.

Rozhodnutí o vyloučení obhájce z obhajoby a rozhodnutí o zrušení takového vyloučení činí zpravidla vrchní zemský soud. V případech stanovených zákonem rozhoduje o vyloučení obhájce z obhajoby a o zrušení takového vyloučení spolkový soudní dvůr (např. pokud vyšetřování v přípravném řízení provádí spolkový státní zástupce). O vyloučení obhájce z obhajoby se rozhoduje po provedeném ústním jednání.

O zrušení vyloučení obhájce z obhajoby rozhoduje usnesením příslušný soud (viz výše). Návrh na zrušení vyloučení obhájce z obhajoby může podat vyloučený obhájce, obviněný, státní zástupce i soud.

4. Zastupování právním čekatelem

Zvolený obhájce, je-li jím advokát, je oprávněn se souhlasem obviněného, jež si ho k obhajobě zvolil, pověřit obhajobou (zákon hovoří o „přenesení obhajoby“) právního čekatele, který složil první právnickou zkoušku (tzv. „Referendarprüfung“)³³⁷⁾, a tím je činný jako právní čekatel alespoň po dobu jednoho roku a tří měsíců. Nutno zdůraznit, že uvedené oprávnění mají pouze zvolení obhájci, a to výlučně jsou-li advokáty. Oprávnění pověřit substitucí právního čekatele nepřísluší tudíž např. vysokoškolských učitelům nebo ustanoveným obhájcům (srov. např. rozhodnutí Spolkového soudního dvora NJW 58, 1308). Pověření právního čekatele k obhajobě obviněného je dáno na základě substituční

---

337) k tomu blíže odkaz pod odkazem č. 329

plné moci. Nezbytný je rovněž souhlas obviněného, který je zpravidla uveden v plné moci. V uvedeném případě již k udělení substituční plné moci není zapotřebí souhlasu soudu³³⁸⁾. Pověření právního čekatele obhajobou obviněného je možné v každém stádiu řízení. Právní čekatel, který byl se souhlasem obviněného pověřen jeho obhajobou, má všechna práva obhájce. Je oprávněn vystupovat v hlavním líčení namísto advokáta, jeho procesní úkony jsou bez dalšího účinné. Advokát je však povinen vykonávat dozor nad činností právního čekatele.

5. Nutná obhajoba a ustanovený obhájce

Účelem nutné obhajoby je se ve veřejném zájmu starat, aby obviněný měl v zákonem určených případech poradce znalého práva a aby byl zaručen řádný průběh řízení (srov. rozh. Spolkového ústavního soudu NJW 1975, 1015, 1016)³³⁹⁾. Institutem nutné obhajoby bez ohledu na příjmové a majetkové poměry obžalovaného zajišťuje zákonodárce zájem, který má právní stát na řádném trestním řízení a za tím účelem na účinné obhajobě obviněného (srov. rozh. Spolkového ústavního soudu 65, 174, NJW 1984, 113).

StPO stanoví v ust. § 140 případy, kdy obviněný musí mít obhájce. Dle citovaného ustanovení musí mít obviněný obhájce, pokud:

- se koná hlavní líčení před soudem prvního stupně, kterým je vrchní zemský soud nebo zemský soud,
- je obviněný obviněn ze spáchání zločinu (za zločin se přitom ve

---

338) Loewe-Rosenberg, Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz, Großkommentar, 26. neu bearbeitete Auflage, Vierter Band, De Gruyter Recht, Berlin, 2007, s. 844

339) Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2005, s. 386

smyslu ust. § 12 odst. 1 StGB považuje takové protiprávní jednání, za které může být uložen trest odnětí svobody jeden rok nebo trest odnětí svobody převyšující jeden rok),

- řízení může vést k zákazu činnosti,
- se obviněný minimálně tři měsíce nepřetržitě nacházel na základě soudního nařízení nebo se souhlasem soudu v zařízení, v němž je omezena jeho osobní svoboda (tím se rozumí zejména vyšetřovací vazba, vydávací vazba, psychiatrická léčebna, ústav pro odvykací léčbu, ústav pro ochranný pobyt aj.), a minimálně dva týdny před začátkem hlavního líčení nebyl propuštěn. V tomto případě může být ustanovení obhájce zrušeno, pokud byl obviněný propuštěn z vazby minimálně dva týdny před konáním hlavního líčení,
- k přípravě znaleckého posudku o psychickém stavu obviněného přichází v úvahu jeho umístění na pozorování do veřejné psychiatrické léčebny,
- je prováděno zajišťovací řízení,
- dosavadní obhájce byl rozhodnutím soudu vyloučen z obhajoby obviněného v daném řízení.

V jiných případech ustanoví předseda na návrh nebo i bez návrhu obhájce, pokud se z důvodu závažnosti činu (zde se posuzuje zejména výše trestu, která obviněnému hrozí³⁴⁰) nebo z důvodu věcné nebo právní složitosti (např. bude-li prováděno zdlouhavé a složité dokazování nebo jsou-li pochybnosti o trestní odpovědnosti obžalovaného) daného řízení jeví účast obhájce jako nezbytná (věcná a právní složitost věci musí být zkoumána v každém řízení zvlášť³⁴¹) nebo pokud je zřejmé, že se obviněný nemůže sám obhajovat (např. z důvodu jeho duševního či tělesného postižení nebo pokud neumí číst nebo psát) nebo pokud byl přidělen poškozenému advokát. V případě, že návrh na ustanovení

---

340) Beulke, W.: Strafprozessrecht, 10., völlig neu bearbeitete Auflage, C.F.Müller, 2008, s. 105

341) Kindhäuser, U.: Strafprozessrecht, 1. Auflage, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2006, s. 77

obhájce podá sluchově postižená osoba nebo osoba s vadou řeči, je třeba takovému návrhu vyhovět.

Ve všech výše uvedených případech bude obviněnému obhájce ustanoven, pokud si obviněný obhájce nezvolil, a to jakmile bude vyzván k vyjádření k obžalobě (tj. obhájce musí být ustanoven nejpozději s doručením obžaloby obviněnému³⁴²⁾). Obhájce by proto měl být obviněnému nápomocen již při sepisu vyjádření k podané obžalobě. V případě, že důvod nutné obhajoby nastane později, a obviněný nemá obhájce nebo si jej nezvolí, musí mu být neprodleně ustanoven.

Obhájce může být ustanoven rovněž během přípravného řízení, to však pouze na návrh státního zástupce. Státní zastupitelství navrhne, aby byl obhájce ustanoven, pokud dle jeho mínění bude účast obhájce v řízení před soudem z některého z výše uvedených důvodů nezbytná. Pokud by takový návrh v přípravném řízení podal obviněný, pak by se tento návrh posuzoval pouze jako podnět státnímu zastupitelství k podání návrhu na ustanovení obhájce³⁴³⁾. Pokud došlo ke skončení vyšetřování, pak musí být obhájce na návrh státního zástupce ustanoven.

O ustanovení obhájce rozhoduje předseda soudu, který je příslušný pro hlavní líčení nebo u něhož bude řízení zahájeno (tj. u nějž bude podána obžaloba). Rozhodnutí o ustanovení obhájce má formu usnesení, musí být odůvodněno a je proti němu přípustný opravný prostředek.

Ustanovený obhájce má v zásadě stejná práva a povinnosti při výkonu obhajoby jako obhájce zvolený³⁴⁴⁾. Existují však i určité rozdíly. Na rozdíl od zvoleného obhájce nesmí ustanovený obhájce např. udělit

---

342) Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2005, s. 393

343) Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 556

344) Roxin, C., Aschenbach, H.: Strafprozessrecht, Prüfe dein Wissen, Rechtsfälle in Frage und Antwort, 16., neubearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2006, s. 29

substituční plnou moc právnímu čekateli pro zastupování obviněného v trestním řízení – viz. dále.

Obdobně jako v naší právní úpravě může mít obviněný pouze jednoho ustanoveného obhájce³⁴⁵⁾. Zcela výjimečně lze však ustanovit obviněnému obhájce druhého, a to zejména tehdy, pokud může být obhajoba s ohledem na předmět řízení vykonávána pouze dvěma obhájci. Možnost ustanovení jednoho (nebo více obhájců) vedle zvoleného obhájce není sice zakotvena v zákoně, je však přípustná (srov. rozh. Spolkového ústavního soudu 66, 331, NJW 1984, 2403). Tento postup je možný zejména tehdy, pokud je důvodná obava, že se zvolený obhájce nezúčastní nepřetržitě hlavního líčení nebo pokud s ohledem na závažnost věci, jakož i na délku řízení, existuje důvod pro účast více obhájců.

Obhájce, který je předsedou soudu ustanovován k výkonu obhajoby, se pokud možno vybere ze seznamu advokátů v obvodu soudu, v němž mají své sídlo. Na rozdíl od české právní úpravy zákon stanoví, že obviněnému musí být ve stanovené lhůtě dána možnost označit advokáta, kterého by požadoval jako obhájce v jeho trestní věci. Předseda soudu pak ustanoví obviněným označeného advokáta, pokud takovému ustanovení neodporují důležité důvody (takovým důležitým důvodem však není, pokud advokát nemá své sídlo kanceláře v obvodu soudu, který rozhoduje o ustanovení obhájce. Důležitým důvodem naopak může být kolize zájmů, nebo i nebezpečí takové kolize³⁴⁶⁾ nebo nedostatečné speciální znalosti označeného advokáta.). Ve fázi ustanovování obhájce je zásadně dáována přednost právu obviněného na výběr advokáta, ke kterému má obviněný důvěru (srov. rozh. Spolkového ústavního soudu NStZ³⁴⁷⁾ 2002, 101). Obviněný však nemá právní nárok na ustanovení požadovaného obhájce (srov. rozh. Spolkového ústavního soudu 9, 36, 38, NJW 59, 571).

---

345) Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2005, 393

346) k tomu blíže Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 616

347) tj. Neue Zeitschrift für Strafrecht, v němž bylo uvedené rozhodnutí uveřejněno

V případě, že obviněný neoznačí obhájce ve stanovené lhůtě, může předseda soudu vycházet z toho, že obviněný žádného obhájce označit nemůže nebo nechce. V tomto případě ustanoví předseda soudu obhájce z řad advokátů majících sídlo své kanceláře v obvodu soudu, který rozhoduje o ustanovení obhájce.

Jak je výše uvedeno, obviněnému mohou být výjimečně ustanoveni i dva obhájci, pokud je ustanovení druhého obhájce nezbytné z důvodu zajištění průběhu řízení³⁴⁸⁾.

Ustanovený obhájce je povinen obhajobu převzít. Zproštění ustanovení může požadovat pouze v případech stanovených spolkovým advokátním řádem³⁴⁹⁾.

Další zásadní odlišností oproti českému trestnímu řádu je zákaz substituce v případě, že byl obhájce obviněnému ustanoven (srov. rozh. Spolkového soudního dvora NStZ 83, 208). Možnost substituce je možná jen výjimečně se souhlasem předsedy soudu, správnější postup však je ustanovit na přechodnou dobu zástupce³⁵⁰⁾. Substituce vykonávaná právním čekatelem je v daném případě nepřipustná zcela.

V případě, kdy je obviněný stíhán pro zločin nebo je-li v zařízení, v němž je omezena jeho osobní svoboda (např. vazba, věznice, psychiatrické zařízení atd.) po dobu minimálně 3 měsíců a není propuštěn na svobodu minimálně 2 týdny před začátkem hlavního líčení, jakož i v případech, kdy je dán důvod nutné obhajoby pro závažnost trestného činu nebo pro

---

348) Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 610

349) ten v ust. § 48 a § 49 uvádí, že advokát může požádat o zrušení ustanovení pouze ze závažných důvodů, aniž blíže specifikuje, o jaké důvody se jedná. Nepochybně však půjde zejména o důvody obdobné, pro které je oprávněn advokát dle zákona o advokacii odmítnou obhajobu (např. z důvodu kolize zájmů)

350) k tomu blíže Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 616 - 617

skutkovou či právní složitost věci (rovněž i v případech obviněných, kteří jsou němí a hluší), může být obviněnému ustanoven obhájcem právní čekatel, který složil první právnickou zkoušku (Referendarprüfung), a tím vykonává činnost právního čekatele po dobu minimálně jednoho roku a tří měsíců (§ 142 odst. 2 StPO). Ustanovení právního čekatele obhájcem v uvedených případech je však možné pouze pro řízení před soudem prvního stupně, tedy pouze před okresním soudem³⁵¹⁾. Před zemským soudem a vrchním zemským soudem nemůže právní čekatel jako ustanovený obhájce vystupovat³⁵²⁾. Nemůže být rovněž ustanoven jako obhájce ve věci vedené příslušným oddělením soudu, jehož soudce byl určen jako jeho školitel.

Dosavadní zvolený obhájce může požadovat, aby byl obviněnému ustanoven, a to za předpokladu, že v návrhu na ustanovení obhájce je obsaženo prohlášení tohoto zvoleného obhájce, že okamžikem ustanovení končí jeho obhajoba na základě udělené plné moci (srov. rozh. Spolkového soudního dvora StV 81, 12).

Učitelé práva, kteří jinak mohou vykonávat obhajobu obviněných na základě plné moci, nejsou povinni převzít obhajobu na základě ustanovení obhájcem, ledaže se svým ustanovením vysloví souhlas³⁵³⁾.

Ustanovení obhájce platí pro celé řízení, resp. tak dlouho, dokud trvá důvod nutné obhajoby.

Ustanovení obhájce musí být zrušeno, pokud si obviněný obhájce zvolí a ten s volbou vysloví souhlas. O zrušení ustanovení rozhoduje předseda soudu. Z uvedeného plyne, že zvolením obhájce a souhlasem zvoleného

---

351) tj. tzv. „Amtsgericht“

352) Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 617

353) Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 614

obhájce s touto volbou nekončí bez dalšího povinností ustanoveného obhájce vykonávat obhajobu. Tato jeho povinnost končí až zrušením ustanovení předsedou soudu³⁵⁴).

Zákonem sice není upravena možnost odvolání ustanovení, je však přípustná zejména tehdy, pokud je nutné zajistit řádný průběh řízení (srov. rozh. Spolkového ústavního soudu 39, 238, 244, NJW 75, 1015). Důvody pro odvolání ustanovení mohou být např. dlouhodobá nemoc obhájce nebo porušení jeho povinností nebo je-li mezi obviněným a obhájcem nenávratně a trvale narušen vztah důvěry³⁵⁵).

Další důvody nutné obhajoby jsou upraveny jednak v jednotlivých ustanoveních StPO a dále v zákoně o soudnictví ve věcech mladistvých (tzv. Jugendgerichtsgesetz)³⁵⁶).

Obviněný musí mít dále obhájce tehdy, pokud se již minimálně 3 měsíce nachází ve vyšetřovací vazbě a dosud nemá obhájce, za předpokladu, že o ustanovení obhájce požádá státní zástupce, obviněný nebo zákonný zástupce obviněného. V tomto případě bude obviněnému ustanoven obhájce na dobu trvání vyšetřovací vazby (§ 117 odst. 4 StPO).

Obviněný musí mít dále obhájce v případě, kdy se rozhoduje o dalším trvání vyšetřovací vazby, a to pouze v případě, že se ústního projednávání této věci z důvodů stanovených zákonem nezúčastní. V případě neúčasti obviněného při tomto ústním jednání pak musí jeho zájmy u uvedeného ústního jednání hájit obhájce.

---

354) Meyer-Göbner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 618

355) k tomu blíže: Beulke, W.: Strafprozessrecht, 10., völlig neu bearbeitete Auflage, C.F.Müller, 2008, s. 107

356) zákon ze dne 4. srpna 1953 pod č. BGBl. I S. 751, nově vyhlášen dne 11. prosince 1974 pod č. BGBl. I S. 3427, ve znění pozdějších předpisů, Jugendgerichtsgesetz (tj. zákon o soudnictví ve věcech mladistvých) (dále jen „JGG“)

Obžalovaný musí mít dále obhájce v případě, kdy se úmyslně uvede do stavu vylučujícího jeho účast na hlavním líčení, a tím znemožní řádné provedení hlavního líčení nebo jeho pokračování, a soud rozhodne, že se bude jednat v jeho nepřítomnosti (zákon stanoví pro tento případ další nezbytné podmínky, kdy soud může takto rozhodnout). I v tomto případě, kdy obžalovaný z výše uvedeného důvodu nebude přítomen u hlavního líčení, musí mít obhájce (§ 231a odst. 4 StPO).

Obhájce bude dále ustanoven soudem příslušným pro rozhodování o obnově řízení odsouzenému v případě, že tento nemá obhájce a požádá o ustanovení obhájce pro řízení o obnově, pokud s ohledem na závažnost skutkového nebo právního stavu věci se součinnost obhájce jeví jako žádoucí (§ 364a StPO). Obhájce bude dále ustanoven odsouzenému na jeho návrh, a to již pro přípravu obnovy řízení v případech stanovených zákonem (§ 364b StPO).

Obviněný musí mít dále obhájce v případě, kdy soud na základě návrhu státního zástupce vydá trestní příkaz (§ 408b StPO).

Další důvody nutné obhajoby stanoví § 68 JGG. Nutno poukázat, že dle ust. § 1 odst. 2 JGG se za mladistvého považuje ten, kdo v době činu dosáhl 14. roku věku a nedosáhl 18. roku věku.

Dle § 68 JGG jsou pak důvody, kdy musí mít obviněný mladistvý obhájce, následující:

- pokud musí mít obhájce dospělý obviněný,
- pokud jsou osobě oprávněné k výchově obviněného nebo jeho zákonnému zástupci odňata jeho práva dle JGG,
- pokud osoba oprávněná k výchově obviněného nebo jeho zákonný zástupce byli vyloučeni z jednání a tato újma nebyla z pohledu jejich vnímání práva následným informováním o podstatném obsahu toho, co bylo v době jejich nepřítomnosti sděleno, dostatečně vyrovnána,

- pokud pro přípravu znaleckého posudku o stupni vývoje obviněného přichází v úvahu jeho umístění do zařízení pro mladistvé za účelem jeho pozorování,
- pokud je obviněný ve vyšetřovací vazbě nebo je prozatímně umístěn do psychiatrického zařízení, pokud dosud nedovršil 18. rok věku.

Pokud se v případě nutné obhajoby nedostaví obhájce k hlavnímu líčení (ať už se jedná o obhájce zvoleného nebo ustanoveného), ač k němu byl řádně předvolán, vzdálí se z něj nebo při něm odmítá vykonávat obhajobu (odmítnutí provést obhajobu nemusí být výslovné. Postačí, pokud je obhájce nečinný, ač má provést určitý úkon – srov. rozh. Spolkového soudního dvora StV 93, 566), je předseda povinen ustanovit obžalovanému ihned jiného obhájce. Nový obhájce však nebude soudem ustanoven tehdy, pokud si obžalovaný ihned zvolí obhájce nového nebo pokud soud rozhodne o odročení hlavního líčení. Podruhé uvedená možnost přichází v úvahu zejména tehdy, pokud se obhájce k hlavnímu líčení nedostaví např. z důvodu krátkodobé nemoci.

Pokud je ustanoven obhájce až v průběhu hlavního líčení, může soud rozhodnout o jeho odročení. V případě, že o odročení požádá nově ustanovený obhájce z důvodu, že neměl dostatečný čas k přípravě obhajoby, musí mu soud vyhovět a hlavní líčení přerušit nebo odročit.

Pokud dojde k odročení hlavního líčení zaviněním obhájce, uloží se mu povinnost nahradit náklady vzniklé odročením hlavního líčení.

6. Obhajoba více obviněných jedním obhájcem

Na rozdíl od naší právní úpravy je obhájci zakázáno, aby obhajoval více obviněných z téhož trestného činu. Obhájci je dále zakázáno, aby obhajoval v jednom řízení současně více obviněných, proti kterým je vedeno trestní řízení pro různé trestné činy. Zákaz vícečetné obhajoby v posledně uvedeném případě však platí pouze pro současnou obhajobu

více obviněných pro různé trestné činy. Uvedený zákaz se nevztahuje na případ, kdy se jedná o obhajobu sukcesivní, tj. kdy je v témž řízení skončena jedním obhájcem obhajoba jednoho obviněného pro jeden trestný čin a tentýž obhájce následně v témž řízení převezme obhajobu jiného obviněného pro jiný trestný čin³⁵⁷⁾.

Uvedeným zákazem má být zabráněno případným kolizím zájmů mezi jednotlivými spoluobviněnými³⁵⁸⁾. Uvedený zákaz se vztahuje na všechny fáze trestního řízení a platí jak pro obhájce zvolené, tak pro obhájce ustanovené či pro obhájce vykonávající obhajobu na základě substituce³⁵⁹⁾. Uvedeným ustanovením je předpokládáno, že při zastupování více obviněných jedním obhájcem v jednom řízení je dán konflikt zájmů. Nebezpečí, že k takové kolizi mezi zájmy spoluobviněných dojde, nelze předem nikdy vyloučit. (srov. rozh. Spolkového ústavního soudu 39, 1456, 164, NJW 75, 1013, 1014). Uvedeným ustanovením má být zabráněno rovněž skryté kolizi zájmů, kterou nemůže seznat ani obviněný ani jeho obhájce a rovněž ani soud. Zda skutečně kolize zájmů existuje, nemusí tím pádem soud zkoumat (srov. rozh. Spolkového soudního dvora 27, 22, 24; 148,151).

Uvedený zákaz nelze prolomit ani v případě, že by spoluobvinění souhlasili či dokonce výslovně požadovali, aby je zastupoval týž obhájce³⁶⁰⁾.

---

357) Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2005, 407

358) Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 626

359) Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 626

360) Brüssow, R., Gatzweiler, N., Krekler, W., Mehle, V.: Strafverteidigung in der Praxis, Band. 1: Grundlagen des Strafverfahrens, 2. Auflage, Deutscher AnwaltVerlag, 2000, s. 294

7. Odmítnutí obhájce

Pokud je zvolena určitá osoba jako obhájce, ačkoli je tím porušeno ust. § 137 odst. 1 věta druhá StPO, z něž plyne, že obviněný může mít maximálně tři obhájce, nebo ust. § 146 StPO, které zakazuje obhajobu více obviněných jedním obhájcem (viz předchozí kapitola), pak musí být tato osoba jako obhájce odmítnuta, a to jakmile tato skutečnost vyjde najevo. Totéž platí, pokud teprve po uskutečněné volbě obhájce nastanou skutečnosti předpokládané ust. § 146 StPO (např. tehdy, dojde-li ke spojení věcí v trestním řízení). Pokud v tutéž dobu oznámí více obhájců současně, že si je obviněný jako obhájce zvolil a jejich počet přesáhne tři, pak musí být odmítnuti jako obhájci všichni. V tomto případě je směrodatné datum uvedené na plné moci.

K rozhodnutí o odmítnutí obhájce je příslušný soud (nikoli předseda), u kterého bylo zahájeno řízení, nebo soud, který by byl příslušný pro provádění hlavního líčení, je-li věc dosud ve fázi přípravného řízení³⁶¹⁾.

Úkony, které učinil obhájce před odmítnutím, se nestávají neúčinnými z toho důvodu, že byl porušeno ust. § 137 odst. 1 věta druhá StPO nebo ust. § 146 StPO.

Ustanovený obhájce nemůže být odmítnut. Vyjde-li však najevo, že bylo porušeno ustanovení § 146 StPO, bude ustanovení obhájce zrušeno a obviněnému bude ustanoven nový obhájce.

8. Práva a povinnosti obhájce

Práva a povinnosti obhájce vyplývají zejména z jeho zákonného postavení. Obhájce je tudíž oprávněn a povinen ke všem úkonům, které

---

361) Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2005, s. 409

slouží k ochraně a obhajobě obviněného. Hranice oprávnění obhájce je dána jednak trestním zákonem (zejména ust. § 258 StGB, který upravuje trestnost maření trestu) a jednak zásadami stanovenými advokátním stavovským právem³⁶²⁾. Při výkonu obhajoby je obhájce povinen používat pouze prostředky, které mu umožňují procesní a stavovské předpisy, a nesmí lhát. Zejména je mu zakázáno, aby aktivním zastíráním skutečností ztěžoval zjištění skutkového stavu věci nebo aby falšoval důkazy (srov. rozh. Spolkového soudního dvora 38, 348 = NJW 1993, 273). Obhájce dále nesmí obviněného navádět, aby nevyprávěl pravdu a aby lhal³⁶³⁾.

Obhájce rovněž nesmí napomáhat obviněnému v útěku nebo v zastírání skutečností či důkazů a nesmí jej ani varovat před zatčením či jinými donucovacími opatřeními. Obhájce rovněž nesmí navrhnout provedení výslechu svědka, o němž ví, že učiní křivou výpověď. Nesmí ani utvrzovat svědka k podání křivé výpovědi (srov. rozh. Spolkového soudního dvora 29, 107 = NJW 1980, 503). Pokud však má pouze pochybnost o správnosti svědecké výpovědi, která by měla vinu obviněného zmírnit či jej viny zbavit, pak je v zásadě povinen navrhnout výslech takového svědka³⁶⁴⁾.

Obhájce je povinen radit obviněnému a podporovat ho při výkonu jeho práv. Pro výkon obhajoby se na obhájce vztahuje povinnost mlčenlivosti. Dále má povinnost obviněného zastupovat v případech, kdy toto právo nemůže vykonat sám obviněný³⁶⁵⁾.

Obhájce je zásadně oprávněn usilovat o zproštění klienta, ač ví, že je

---

362) Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 581

363) Hartmann, A., Schmidt, R.: Strafprozessrecht, Grundzüge des Strafverfahrens, 2. völlig neu bearbeitete und aktualisierte Auflage, Grasberg bei Bremen, 2008, s. 58

364) Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2005, s. 370

365) Kleczewski, D.: Strafprozessrecht, Carl Heymanns Verlag 2007, Köln, s. 42

vinen, aniž by to pro obhájce mělo jakékoli trestněprávní následky, to za předpokladu, že používá zákonem přípustné prostředky. To vyplývá mimo jiné z institutu povinnosti mlčenlivosti, která je obhájci uložena.

Obhájce je oprávněn pátrat sám po důkazech. Za tím účelem je zejména oprávněn se kontaktovat se svědky, může se jich dotazovat na skutečnosti, které vnímali svými smysly, může je poučovat, výsledek zaznamenat a zhodnotit³⁶⁶⁾. Tímto postupem pochopitelně nesmí dojít k ovlivňování svědků. Obhájce přestoupí povolenou hranici právě tehdy, pokud působí na svědka tak, aby tento posléze zastíral skutečný stav věci nebo aby ztěžoval trestní stíhání³⁶⁷⁾. Obhájce však nemá k dispozici žádné donucovací prostředky, které by uplatnil vůči svědkům, kteří mu dobrovolně nechtějí sdělit, co ví o spáchaném trestném činu obviněným³⁶⁸⁾. Obhájce je dále oprávněn provádět vlastní „vyšetřování“. Za tím účelem může učinit ohledání místa činu a hledat zde stopy trestného činu, může nechat vypracovat znalecký posudek (zpracování znaleckého posudku stranou obhajoby přichází v úvahu zejména tam, kde zpracování znaleckého posudku bylo zcela odmítnuto nebo byl odmítnut konkrétní znalec, jakož i v jiných případech³⁶⁹⁾) nebo pověřit soukromého detektiva hledáním dalších důkazů, které by mohly obviněného viny zprostit nebo jeho vinu zmírnit³⁷⁰⁾. Nesmí však manipulovat s důkazy, tj. nesmí např. odstraňovat či falšovat listiny, stopy či jiné prameny

---

366) Beulke, W.: Strafprozessrecht, 10., völlig neu bearbeitete Auflage, C.F.Müller, 2008, s. 100

367) Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 371

368) Brodag, W.-D.: Strafverfahrensrecht für Schulung und Praxis, 12., aktualisierte Auflage, 2008, Richard Boorberg Verlag, Stuttgart, s. 40

369) k tomu blíže: Günther, K.-A.: Strafverteidigung, Eine Einführung mit Schriftsatz - Mustern, Verlag Franz Vahlen, München, 1982, s. 71

370) Roxin, C., Aschenbach, H.: Strafprozessrecht, Prüfe dein Wissen, Rechtsfälle in Frage und Antwort, 16., neubearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2006, s. 36

důkazů³⁷¹⁾.

Zvolený obhájce, jehož plná moc je založena ve spise (nebo je ústně udělena do protokolu), jakož i ustanovený obhájce, jsou oprávněni přijímat písemnosti a jiná sdělení určená obviněnému. Pokud bude obhájci v tomto případě doručeno rozhodnutí, bude o této skutečnosti obviněný vyrozuměn a bude mu neformálně doručen opis tohoto rozhodnutí. V případě, kdy se doručuje rozhodnutí obviněnému, bude o této skutečnosti současně vyrozuměn obhájce (a to i tehdy, pokud ve spise není založena jeho plná moc) a bude mu doručen neformálně opis uvedeného rozhodnutí. Má-li obviněný více obhájců, postačí formální doručení pouze jednomu z obhájců (srov. rozh. Spolkového ústavního soudu NJW 2001, 2532).

Předvolání obviněného k úkonu však může být doručováno obhájci jen tehdy, pokud je v plné moci založené ve spise výslovně uvedeno, že je obhájce oprávněn k přijímání předvolání. Uvedené platí rovněž pro ustanoveného obhájce, ovšem pouze za předpokladu, že obviněný sám udělí obhájci takové zmocnění (srov. rozh. Vrchního zemského soudu Köln NStZ-RR 1999, 334).

8.1. Nahlížení do spisu

Právo obhájce nahlížet do spisů patří vedle práva navrhnout důkazy k provedení a práva klást otázky k jádru obhajoby³⁷²⁾.

Obhájce je oprávněn nahlížet do spisů, které má k dispozici soud nebo které by v případě podání obžaloby byly soudu k dispozici.

---

371) Ziegert, U.: Grundlagen der Strafverteidigung, Richard Boorberg Verlag, Stuttgart, 2000, s. 28

372) Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2005, s. 410

Součástí spisu přitom tvoří nejen písemnosti, ale i obrazové, zvukové záznamy a videozáznamy, pokud jsou relevantní pro vyslovení viny (srov. rozh. Vrchního zemského soudu Frankfurt StV 2001, 611). Ze spisu zejména nesmí být odstraněny důkazy, které byly rozhodné pro vzetí do vazby. Součástí spisu tvoří rovněž videozáznamy pořízené o výsledku svědků (srov. rozh. Vrchního zemského soudu Stuttgart StV³⁷³) 2003, 17), jakož i záznamy telefonních odposlechů, pokud je použije státní zastupitelství pro zahájení řízení, pro podání obžaloby či pro jiné úkony vůči obviněnému (např. vazba), protokoly o zajištěných stopách aj. Naopak předmětem nahlédnutí do spisu nemohou být interní spisy státního zastupitelství (např. zprávy nadřízeným orgánům, návrhy nebo doporučení na další postup v řízení, písemný styk s cizími úřady, pokud není bezprostředně zaměřen na předmět řízení aj³⁷⁴).

Právo nahlížet do spisu je doplněno právem seznámit se s úředně opatřenými předměty doličnými (za předměty doličné se přitom v souladu s ust. § 94 a násl. StPO a § 111b a násl. StPO považují takové předměty, které byly zabaveny nebo zajištěny, pokud mohou sloužit jako důkazy).

Obhájce je oprávněn pořizovat si ze spisu na své náklady opisy a fotokopie, pokud tomu nebrání zvláštní důvody (srov. rozh. Spolkového soudního dvora 18, 369, 371).

Obhájce je oprávněn a současně povinen sdělit obviněnému obsah spisu. Ve stejném rozsahu, v jakém je oprávněn sdělit obsah spisu, je procesně také oprávněn, vyhotovit obviněnému výpisy a opisy ze spisu.

Pokud není ve spise dosud vyznačeno skončení vyšetřování, může být obhájci odepřeno nahlédnutí do spisu nebo jeho jednotlivých částí nebo seznámení se s úředně opatřenými předměty doličnými, pokud by to

---

373) Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2005, s. 414

374) Strafverteidiger, tj. časopis, ve kterém bylo uvedené rozhodnutí publikováno

mohlo ohrozit účel vyšetřování. Za použití argumentu a contrario lze dospět k závěru, že po skončení vyšetřování (a skončení je vyznačeno ve spise), je právo nahlížet do spisu v zásadě neomezené³⁷⁵⁾.

V žádné fázi řízení nesmí být obhájci odepřeno nahlédnutí do protokolu o výsledku obviněného a o takových soudních vyšetřovacích úkonech, u kterých je obhájci povolena účast nebo by měla být povolena, jakož nahlédnutí do znaleckých posudků vypracovaných znalcem.

K nahlížení do spisu zpravidla dochází v prostorách státního zastupitelství nebo soudu. Obhájci však může být na jeho návrh zapůjčen spis k nahlédnutí do jeho sídla nebo bydliště, s výjimkou předmětů doličných, pokud tomu neodporují závažné důvody. Nutno uvést, že na zapůjčení spisu domů či do sídla obhájcovy kanceláře nemá obhájce právní nárok³⁷⁶⁾. Závažným důvodem pro odmítnutí zapůjčit spisy obhájci do jeho bydliště či sídla jeho kanceláře je, pokud hrozí nebezpečí, že by do spisu mohla nahlédnout třetí osoba, nebo že by třetí osoba mohla spis poškodit, jakož že orgány činné v trestním řízení potřebují spis pro urychlení řízení³⁷⁷⁾.

Spis je obhájci svěřen do důvěrné správy. Obhájce do něj může nahlížet sám, nesmí však v žádném případě přenechat spis obviněnému či třetí osobě.

Uvedený institut zapůjčení spisu obhájci domů či do sídla jeho kanceláře by byl vhodný de lege ferenda zakotvit i do českého trestního řádu. Nepochybně by tak v mnohých případech odpadlo problematické seznamování se se spisem v kancelářích policie, státního zastupitelství či

---

375) Beulke, W.: Strafprozessrecht, 10., völlig neu bearbeitete Auflage, C.F.Müller, 2008, s. 102

376) Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 638

377) Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 638

soudu, kde zpravidla obhájce nemá dostatek prostoru ani klidu k řádnému studiu spisu.

O povolení nahlédnout do spisu rozhoduje v přípravném řízení státní zastupitelství. Od okamžiku, kdy je obžaloba doručena soudu, rozhoduje o nahlédnutí do spisu předseda soudu, kterému byla obžaloba doručena. Odepře-li státní zastupitelství nahlédnutí do spisu poté, kdy do spisu vyznačilo ukončení vyšetřování, odepře-li nahlédnutí do spisu v případě, kdy nesmí být odepřeno nahlédnutí do spisu v žádné fázi řízení (viz shora) nebo není-li obviněný stíhán na svobodě, může se obhájce obrátit na soud s návrhem na přezkoumání tohoto rozhodnutí. V této věci pak rozhoduje zemský soud, v jehož obvodu má státní zastupitelství, které odepřelo nahlédnutí do spisu, své sídlo.

Neodpadne-li důvod, pro který došlo k odepření práva nahlédnout do spisu dříve, zruší státní zastupitelství nařízení o odepření nahlédnout do spisu nejpozději se skončením vyšetřování. Obhájci musí být bez zbytečného odkladu sděleno, že právo nahlížet do spisu je opět neomezené.

Pro úplnost je třeba uvést, že obviněný právo nahlížet do spisu nemá. Pouze ten obviněný, který nemá obhájce, má nárok na poskytnutí informací ze spisu. Nejedná se ovšem o právo nahlížet do spisu v rozsahu, v jakém má toto právo obhájce, ale pouze o právo na poskytnutí informací ze spisu (a to pouze za podmínek stanovených zákonem). V tomto směru je velmi znevýhodněn obviněný, který nemá obhájce oproti obviněnému, který obhájce má. Obviněným tak nejsou zaručena stejná práva, a mohlo by tím dojít k porušení čl. 6 odst. 1 písm. c) Úmluvy³⁷⁸⁾.

---

378) Loewe-Rosenberg, Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz, Großkommentar, 26. neu bearbeitete Auflage, Vierter Band, De Gruyter Recht, Berlin, 2007, s. 1000

8.2. Styk s obviněným

Vztah důvěry mezi obviněným a obhájcem je možný pouze tehdy, pokud mezi nimi existují neomezené a nerušené možnosti kontaktu³⁷⁹⁾. Obviněný má právo na písemný a ústní kontakt se svým obhájcem, a to i v případě, že není na svobodě, tj. je-li jeho svoboda omezena (tedy je-li ve vazbě, ve výkonu trestu, v psychiatrickém zařízení či jiném zařízení, kde je omezena jeho osobní svoboda).

Písemný styk mezi obhájcem a obviněným, který není stíhán na svobodě, nesmí být omezen ani kontrolován. Písemnosti doručované obhájcem obviněnému do zařízení, v němž je jeho osobní svoboda omezena, a naopak, musí být zřetelně označeny tak, že se jedná o písemnosti mezi obviněným a obhájcem. Uvedeným označením písemnosti vyjadřuje obhájce, že píše obviněnému jako jeho obhájce v jeho trestní věci a nikoli soukromě³⁸⁰⁾.

Rovněž ústní kontakt mezi obviněným a jeho obhájcem nesmí být kontrolován. Délka a počet návštěv nepodléhají v zásadě žádnému omezení. Obhájce se však zpravidla musí přizpůsobit příslušnému řádu zařízení, v němž je obviněný umístěn a rovněž návštěvním hodinám tohoto zařízení (srov. rozh. Vrchního zemského soudu Hamm NStZ 1985, 432). Obhájce je povinen při návštěvě obviněného v zařízení, v němž je obviněný umístěn, předem prokázat, že je oprávněn obviněného zastupovat, a to buď předložením plné moci nebo ustanovením. Pro rozhovor obviněného a obhájce musí být poskytnut odpovídající prostor, který nesmí být ani opticky ani akusticky kontrolován³⁸¹⁾. Obhájce je

---

379) Beulke, W.: Strafprozessrecht, 10., völlig neu bearbeitete Auflage, C.F.Müller, 2008, s. 98

380) Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2005, s. 419 – 420

381) Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2005, s. 420, rovněž Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 643

oprávněn předávat bez zvláštního povolení nebo kontroly podklady, jako např. písemnosti, spisy aj., za předpokladu, že bezprostředně slouží přípravě a provádění obhajoby (srov. rozh. Spolkového soudního dvora BGH 26, 304, NJW 1975, 1700). Naproti tomu např. písemnosti třetích osob, které jsou adresovány obviněnému, nesmí obhájce obviněnému předat, aniž by k takovému předání obdržel předchozí výslovný souhlas příslušného orgánu (srov. rozh. Spolkového soudního dvora BGH 26, 308).

Za ústní kontakt ve výše uvedeném smyslu, který nesmí být žádným způsobem dozorován, se považuje i styk obhájce a obviněného prostřednictvím telefonu.

Omezení volného styku obhájce a obviněného jsou stanovena v § 148 odst. 2 StPO.

Prvním předpokladem takového omezení je, že se obviněný nenachází na svobodě. Dalším nezbytným předpokladem omezení styku obhájce a obviněného je, že obviněný je stíhán pro trestný čin utvoření teroristického spolčení podle § 129a StPO, nebo pro trestný čin zločinného a teroristického spolčení v cizině podle § 129a StGB ve spojení s § 129b odst. 1 StGB. Za splnění uvedených předpokladů pak nelze doručit písemnosti a jiné předměty zasílané mezi obviněným a obhájcem, pokud odesílatel nevyjádří souhlas s jejich předchozím předložením soudci předtím, než je obdrží druhá strana. Totéž platí, pokud mezi obviněným a obhájcem dochází k písemnému styku v jiném zákonem vedeném řízení, a to z důvodu, aby se tím zamezilo obcházení uvedeného omezení. Pokud je vykonáván dohled nad písemným stykem v souladu s výše uvedeným, pak musí být při osobním rozhovoru mezi obviněným a obhájcem učiněna taková opatření, aby bylo vyloučeno předání jakýchkoli písemností či předmětů. Zpravidla se bude jednat o takové prostory, které svým uspořádáním neumožní předávání písemností či předmětů mezi obhájcem a obviněným (např. oddělení přepážkou ze

skla atd.). Zásadně je však nepřipustná jakákoli optická kontrola³⁸²⁾.

K provádění opatření souvisejících s výše uvedenou kontrolou styku mezi obhájcem a obviněným je příslušný soudce okresního soudu, v jehož obvodu se nachází zařízení, v němž je obviněný umístěn.

8.3. Právo být přítomen při provádění úkonů v trestním řízení

V přípravném řízení má obhájce v první řadě právo být přítomen u každého výsledku obviněného prováděného soudcem (§ 168c odst. 1 StPO), jakož při výsledku obviněného prováděném státním zástupcem (§ 163a odst. 3, věta druhá StPO). Naopak zákon nezakotvuje právo obhájce být přítomen při výsledku obviněného prováděném v přípravném řízení policií³⁸³⁾. Obhájce si může vynutit být přítomen u takového výsledku pouze tím, že poradí obviněnému, aby využil své právo nevypovídat v nepřítomnosti svého obhájce. Nezakotvení práva obhájce účastnit se výsledku obviněného prováděném v přípravném řízení policií, je v rozporu s ust. § 137 odst. 1 StPO, který stanoví, že obviněný má právo v každé fázi řízení mít obhájce, přičemž toto ustanovení má svůj ústavněprávní základ³⁸⁴⁾.

Při výsledku svědků a znalců prováděných v přípravném řízení může být obhájce přítomen pouze tehdy, pokud takový výsledek provádí soudce (§ 168c odst. 2 StPO). Obhájce je rovněž oprávněn účastnit se ohledání (§ 168d StPO). Při výsledku spoluobviněného prováděném v přípravném řízení lze použít analogicky ust. § 168c odst. 2 StPO, takže obhájce může být takového výsledku rovněž účasten (srov. rozh. Vrchního zemského

---

382) Meyer-Göbner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008, s. 644

383) Beulke, W.: Strafprozessrecht, 10., völlig neu bearbeitete Auflage, C.F.Müller, 2008, s. 98

384) Hellmann, U.: Strafprozessrecht, Zweite, überarbeitete und aktualisierte Auflage, Springer Verlag Berlin, Heidelberg, 1998, 2006, s. 179

soudu Karlsruhe StV 1996, 302).

V této souvislosti je třeba uvést, že návrh reformy StPO z pera spolkového ministerstva spravedlnosti počítal s posílením práv obhajoby v přípravném řízení explicitním zakotvením práva obhájce účastnit se výslechu obviněného prováděném policejním orgánem, výslechu spoluobviněného prováděném soudcem, jakož i komplexnějším zakotvením práva obhájce podávat v přípravném řízení návrhy na provádění důkazů³⁸⁵). Bohužel v současné době není posílení práv obhájce na pořadu dne a reforma StPO v tomto směru byla odsunuta na neurčito.

Při hlavním líčení má obhájce právo se ho neomezeně účastnit. Právě při hlavním líčení je navenek nejvíc zřejmá činnost obhájce. Jedná se však nejen o pronesení závěrečné řeči, ale dále zejména o právo navrhnout důkazy, které má svou velkou váhu³⁸⁶).

Pokud by orgány činné v trestním řízení odepřely obviněnému před jeho výslechem nebo v průběhu tohoto výslechu požadovaný kontakt s jeho obhájcem, byla by taková výpověď obviněného procesně nepoužitelná (srov. rozh. uveřejněné ve Sbírce rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora, část trestní 38, 372, 373). Procesně nepoužitelná by byla i taková výpověď obviněného, pokud by nebyl dostatečně poučen o právu poradit se s obhájcem, resp. o možnosti, aby mu byl obhájce ustanoven, nebo by o takovém právu nebyl poučen vůbec.

---

385) Beulke, W.: Strafprozessrecht, 10., völlig neu bearbeitete Auflage, C.F.Müller, 2008, s. 100

386) Kramer, B.: Grundbegriffe des Strafverfahrensrechts, Ermittlung und Verfahren, 7., überarbeitete Auflage, Verlag W. Kohlhammer, 2009, s. 84

8.4. Právo podávat návrhy na provedení důkazů, právo vyjadřovat se a právo podávat opravné prostředky

Obhájce je oprávněn podávat návrhy na provedení důkazů a na doplnění dokazování (srov. rozh. Spolkového soudního dvora NJW 1953, 1314).

Obhájce je oprávněn vyjadřovat se za obviněného v každé fázi trestního řízení. Nesmí však v žádném případě slovně napadat jiné účastníky řízení.

Při hlavním líčení má obhájce právo klást obžalovanému, svědkům a znalcům dotazy. Po provedení výslechu svědka, jakož i po provedení jakéhokoli jiného důkazu, musí být obhájeci na jeho žádost umožněno vyjádřit se k provedenému důkazu. Tato vyjádření však nesmí předjímat závěrečnou řeč obhájce (§ 257 odst. 2 a 3 StPO). Po ukončení dokazování má obhájce právo pronést závěrečnou řeč (§ 258 StPO). V StPO však není stanovena povinnost obhájce pronést závěrečnou řeč (na rozdíl od stanovení povinnosti státního zástupce pronést závěrečnou řeč). Obhájce nemůže být k přednesení závěrečné řeči žádným způsobem donucen³⁸⁷. Závěrečná řeč obhájce vždy následuje až po závěrečné řeči státního zástupce. Pokud se po závěrečné řeči obhájce ujme slova znovu státní zástupce, má obhájce právo na to, co uvedl státní zástupce, odpovědět (tzv. replika)³⁸⁸. Zákon sice právo na repliku výslovně nezakotvuje, toto právo však vyplývá z práva posledního slova³⁸⁹.

Obhájce je dále ve smyslu ust. § 297 StPO oprávněn podávat za obviněného opravné prostředky. Nemůže tak však činit proti výslovné vůli obviněného.

---

387) Malek, K.: Verteidigung in der Hauptverhandlung, 2., überarbeitete Auflage, C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 1997, s. 221

388) Krey, V.: Deutsches Strafverfahrensrecht, Band 2, Verlag W. Kohlhammer, 2007, s. 18

389) Malek, K.: Verteidigung in der Hauptverhandlung, 2., überarbeitete Auflage, C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 1997, s. 222

9. Odměna obhájce a náhrada nákladů

Zvolený obhájce má v zásadě právo dohodnout se s obviněným na odměně, resp. její výši a náhradě hotových výdajů. Uvedená dohoda by měla být učiněna písemně. Ujednání o výši odměny však nesmí být součástí plné moci, nebo jiné listiny, která obsahuje ještě další text, ale v zásadě by mělo být učiněno jako speciální písemné vyjádření obviněného. Pokud však obviněný následně dobrovolně zaplatí obhájcem vyúčtovaný honorář, ač mezi nimi nebyla písemná dohoda o jeho výši, je nedostatek písemné formy (či nedostatek ujednání o výši honoráře na samostatné listině) zhojen a má se za to, že ujednání o výši odměny bylo učiněno platně³⁹⁰⁾.

Rovněž ustanovený obhájce má právo na úhradu odměny a náhrady hotových výdajů. Její výše se stanoví v souladu se zákonem o odměnách advokátů³⁹¹⁾. Odměna ustanoveného obhájce bude vyplacena na základě návrhu obhájce na úhradu odměny, který je nutno podat soudu.

---

390) Dahs, H.: Handbuch des Strafverteidigers, 7. völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Verlag Otto Schmidt, Köln, 2005, s. 713

391) zákon ze dne 5. května 2004 č. BGBI. I S. 718, 847, Gesetz über die Vergütung der Rechtsanwältinnen und Rechtsanwälte (tj. Zákon o odměnách advokátek a advokátů), ve znění pozdějších předpisů (zkráceně jen „RVG“)

ZÁVĚR

Právo na obhajobu je jedním z nejdůležitějších základních práv osoby, proti níž je vedeno trestní řízení. Zahrnuje nejen právo obviněného hájit se sám (obhajoba materiální), ale i právo mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby (obhajoba formální), jakož i právo být poučen o svých právech orgány činnými v trestním řízení, které mají povinnost práva obviněného garantovat a v trestním řízení postupovat tak, aby byl zjištěn skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Orgány činné v trestním řízení jsou přitom povinny se stejnou pečlivostí objasňovat skutečnosti svědčící nejen v neprospěch, ale i ve prospěch obviněného, a to i bez návrhu.

Právo mít obhájce a radit se s ním vyrovnává faktickou nerovnost v postavení obviněného v rámci trestního řízení, ve kterém obviněný zpravidla vystupuje jako právní laik. Naproti tomu orgány činné v trestním řízení jsou práva znalé, nadto při výkonu své moci disponují určitými donucovacími prostředky, což v důsledku vede k nerovnému postavení obviněného v trestním řízení. Právě onu nerovnost pomáhá alespoň částečně vyrovnávat obhájce, který je osobou práva znalou.

Předmětem této práce je postavení obhájce v trestním řízení. Jednotlivé instituty související s postavením obhájce v trestním řízení, jeho právy a povinnosti, jsou podrobovány důkladnému právnímu rozboru, je poukazováno na protichůdná stanoviska k některým institutům a je poukazováno na některé nedostatky zkoumané úpravy, a to i s ohledem na rozhodovací činnost Ústavního soudu České republiky a Evropského soudu pro lidská práva. Konkrétní instituty týkající se postavení obhájce v českém trestním řízení jsou rovněž srovnávány s obdobnými instituty zahraničních právních úprav (konkrétně úpravou slovenskou, rakouskou a německou). Právě ze srovnání se zahraničními úpravami vychází řada námětů *de lege ferenda*, které níže uvádím. Nutno podotknout, že práva, jež dává obhájci český trestní řád, jsou vesměs širší, než práva, jež má obhájce dle citovaných úprav zahraničních (zejména rakouské a

německé). Obhájce v trestním řízení českém má podstatně větší práva, pokud jde např. o jeho účast při úkonech v přípravném řízení, která je jak v rakouském, tak v německém trestním procesu zásadním způsobem omezena. Rovněž právo obhájce hovořit s obviněným, který je ve vazbě (rovněž tak se zadrženým), není v českém trestním řízení žádným způsobem omezeno. Naproti tomu určitá omezení najdeme v rakouském trestním řádu.

Právní úpravu postavení obhájce v českém trestním řízení lze považovat za komplexní a lze ji nepochybně hodnotit kladně. Přesto by však bylo vhodné některé instituty týkající se postavení obhájce v trestním řízení doplnit či upravit. Z toho důvodu uvádím následující náměty de lege ferenda, které by bylo vhodné zakotvit do trestního řádu z důvodu zlepšení postavení obhájce v trestním řízení:

- De lege ferenda by bylo vhodné zakotvit, aby obhájcem v trestním řízení byl nejen advokát, ale rovněž (obdobně jako v rakouské a německé úpravě) vysokoškolský pedagog s určitým stupněm odbornosti (např. s akademickým titulem profesor či docent), který je oprávněn vyučovat trestní právo.
- V zákoně by mělo být explicitně zakotveno, že právo hovořit s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby má nejen obviněný, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, ale rovněž i obviněný, jehož osobní svoboda je jiným způsobem omezena (tj. zejména pokud je ve výkonu ústavního ochranného léčení, v zabezpečovací detenci či pokud je ve smyslu ust. § 116 odst. 2 tr. řádu umístěn na pozorování ve zdravotnickém ústavu, nebo je-li ve vazbě, ve zvláštním oddělení nápravného zařízení, za účelem vyšetření duševního stavu), jakož i v případě, kdy je obviněný stíhán na svobodě.
- V ust. § 33 odst. 1 tr. řádu by bylo vhodné doplnit větu, že obviněný se může radit se svým obhájcem, zda odpovědět na již položenou otázku.
- V souvislosti s právem obhájce nahlížet do spisů by bylo vhodné zakotvit právo obhájce žádat, aby mu spisový materiál byl zapůjčen

do sídla jeho advokátní kanceláře (obdobná úprava je i v německém trestním řádu)

- V souvislosti s nahlížením do spisů lze rovněž zvážit vedení spisu (resp. těch částí spisu, u nichž je to možné) v elektronické podobě s tím, že by obhájce měl do elektronického spisu přístup. Tím by však nebylo dotčeno právo obhájce nahlédnout do spisu vedeného v listinné podobě.
- V návaznosti na právo obhájce vyžádat si kopii nebo průpis protokolu o každém úkonu trestního řízení by bylo vhodné zakotvit, aby měl obhájce právo rovněž na poskytnutí zvukového záznamu z tohoto úkonu na nosiči informací.
- Rovněž v souvislosti s právem obhájce vyžádat si kopii nebo průpis protokolu o každém úkonu trestního řízení, když v současné podobě tr. řádu musí obhájce o tuto kopii či průpis protokolu požádat předem, by bylo vhodné vypustit slovo „předem“. Tato úprava byla pochopitelná v době, kdy trestní řád vznikal, kdy bylo nutné provádět průpisy přímo na psacím stroji. Jelikož dnes existuje prakticky neomezená možnost kopírovat listiny, jež jsou navíc zpravidla uloženy v počítačích, není důvod, proč by měl obhájce kopii či průpis protokolu požadovat předem. Jedná se o zbytečný formalismus.
- V německém trestním řádu je zakotven zákaz, aby obhájce obhájoval více obviněných z téhož trestného činu. Obhájci je dále zakázáno, aby obhájoval v jednom řízení současně více obviněných, proti kterým je vedeno trestní řízení pro různé trestné činy. Důvodem uvedeného zákazu je předejít případným možným kolizím zájmů mezi více spoluobviněnými, které mnohdy nemůže odhalit nejen obviněný a jeho obhájce, ale pochopitelně ani soud. Na místě je proto uvažovat o tom, zda by nebylo vhodné zakotvit obdobnou úpravu i v českém trestním řádu.
- V případě, kdy bude více obviněným ustanoven tentýž obhájce (pokud by nepřicházel v úvahu námět de lege ferenda uvedený výše), měl by obviněný právo požadovat, aby mu byl ustanoven obhájce samostatný.

Obdobně by mohl obhájce žádat, aby byl ustanoven pouze jednomu obviněnému (obdobná je úprava v rakouském trestním řádu).

- Za účelem vytvoření vztahu důvěry mezi obviněným a obhájcem by bylo vhodné zakotvit pro případ, kdy je obhájce obviněnému ustanovován, právo obviněného vyjádřit se k tomu, koho by jako ustanoveného obhájce požadoval (obdobná úprava existuje jak v rakouském, tak v německém trestním řádu).
- K posílení práva na obhajobu a úplnějšímu uplatnění principu kontradiktornosti řízení by bylo vhodné zakotvit právo (nikoli povinnost) obhajoby vyjádřit se písemně k podané obžalobě tak, aby se soud s tímto vyjádřením mohl seznámit ještě před zahájením hlavního líčení, jakož i právo obhájce přednést uvedené vyjádření po přednesení obžaloby státním zástupcem (obdobná úprava existuje jak v rakouském, tak i v německém trestním řízení).
- Pokud jde o odposlech a záznam telekomunikačního provozu, do trestního řádu by mělo být doplněno ustanovení, dle něž by bylo rovněž nepřipustné provádění odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu mezi podezřelým a obhájcem (in eventum obecně mezi advokátem a jeho klientem).
- V návaznosti na úpravu skončení vyšetřování zakotvenou v ust. § 166 tr. řádu by mělo být zakotveno, že policejní orgán je povinen rozhodnout o odmítnutí návrhu obviněného nebo obhájce na doplnění dokazování po skončení vyšetřování formou usnesení, proti kterému je přípustná stížnost. V souvislosti s úpravou skončení vyšetřování by bylo dále vhodné změnit poslední větu ust. § 166 odst. 1 tr. řádu, a to tak, že o odmítnutí návrhů na doplnění vyšetřování vyrozumí policejní orgán obviněného „a“ jeho obhájce, pokud jej obviněný má.
- Pokud jde o důvody nutné obhajoby, bylo by vhodné je rozšířit v tom smyslu, že podezřelý, proti němuž je vedeno zkrácené přípravné řízení, musí mít obhájce v případech, ve kterých jej musí mít obviněný dle ust. § 36 odst. 1 a 2 tr. řádu.
- V řízení dle ZSM by do výčtu osob, které jsou oprávněny zvolit mladistvému obviněnému obhájce, měl být doplněn „partner“.

- V ZSM by dále bylo vhodné upravit pořadí závěrečných řečí po skončení dokazování v hlavním líčení, kdy poslední by přednášel tuto řeč obviněný, resp. jeho obhájce. Bezprostředně před nimi by ji pak vedl orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Jak je výše uvedeno, je postavení obhájce v českém trestním řízení, zejména pokud jde o jeho práva, podstatně širší než je tomu ve srovnávaných právních úpravách. Přesto lze z uvedených úprav vyjít a čerpat z nich případné náměty de lege ferenda.

RESUME

Gegenstand dieser Dissertationsarbeit ist die Rechtsstellung des Verteidigers im Strafverfahren.

Das Verteidigungsrecht ist eines der wichtigsten Grundrechte einer Person, gegen die ein Strafverfahren geführt wird. Dieses Recht umfasst nicht nur das Recht des Beschuldigten, sich selbst zu verteidigen (sog. materielle Verteidigung), sondern auch das Recht des Beschuldigten, einen Verteidiger zu haben und sich mit ihm über die Verteidigungsweise zu beraten (sog. formelle Verteidigung). Weiter umfasst das Verteidigungsrecht das Recht des Beschuldigten, über seine Rechte seitens der Strafverfolgungsbehörden belehrt zu werden, wobei diese verpflichtet sind, die Rechte des Beschuldigten zu garantieren und in einem Strafverfahren den Sachverhalt dergestalt festzustellen, dass keine begründeten Zweifel daran bestehen. Die Strafverfolgungsbehörden sind ohne Antrag verpflichtet, mit derselben Sorgfalt nicht nur die dem Beschuldigten zur Last gelegten Tatsachen, sondern auch die ihm entlastenden Tatsachen, aufzuklären, und in diesem Sinne Beweise durchzuführen.

Wie schon oben angeführt, der Gegenstand dieser Arbeit ist die Rechtsstellung des Verteidigers im Strafverfahren. Die mit der Rechtsstellung des Verteidigers, mit seinen Rechten und Pflichten zusammenhängenden Instituten sind in dieser Arbeit aus rechtlicher Sicht analysiert. Es wird auf die unterschiedlichen Rechtsmeinungen und gleichfalls auf die Mängel der analysierten Regelungen hingewiesen; und zwar auch im Rahmen der Entscheidungstätigkeit des Verfassungsgerichtes der Tschechischen Republik und des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte. Die konkreten die Rechtsstellung des Verteidigers betreffenden Institute werden mit ähnlichen Rechtsinstituten in ausländischen Rechtsregelungen (konkret mit der slowakischen, österreichischen und deutschen Regelung) verglichen.

Es ist anzuführen, dass die in der tschechischen Strafprozessordnung dem Verteidiger eingeräumten Rechte umfangreicher sind als in den anderen genannten ausländischen Rechtsordnungen. Der Verteidiger hat im tschechischen Strafverfahren wesentlich mehr Rechte, was z. B. seine Teilnahme an den Handlungen im Ermittlungsverfahren betrifft. Im Gegensatz dazu ist die Teilnahme des Verteidigers an den Handlungen im Ermittlungsverfahren im österreichischen und deutschen Strafverfahren wesentlich begrenzt. So ist auch das Recht des tschechischen Verteidigers, mit dem sich in Haft befindlichen Beschuldigten ohne Beisein eines Dritten zu sprechen, unbegrenzt (Gleiches gilt auch im Falle, dass es sich um einen Festgenommenen handelt). Demgegenüber finden wir in der österreichischen Strafprozessordnung zum Teil Beschränkungen, die in der tschechischen Regelung kaum vorstellbar sind.

Obwohl in Tschechien die Regelungen zur Rechtsstellung des Verteidigers komplex und relativ gut sind, gibt es Verbesserungsmöglichkeit. Es bietet sich daher an, sich von einigen Regelungen des österreichischen und des deutschen Strafprozesses inspirieren zu lassen.

Die Dissertationsarbeit besteht aus 12 Kapiteln. Das erste Kapitel befasst sich mit dem verfassungsrechtlich verankerten Grundsatz des Verteidigungsrechtes. Das zweite Kapitel betrifft die historische Rechtsstellung des Verteidigers seit dem Jahre 1873. Die Kapitel III – X. betreffen die Rechtsstellung des Verteidigers laut der gegenwärtigen tschechischen Regelung, die Pflichtverteidigung, die Rechtsstellung des gewählten und des vom Gericht bestimmten Verteidigers, weiters die Bestimmung des Verteidigers seitens der Rechtsanwaltskammer, die Rechte und Pflichten des Verteidigers, weiters die Vergütung und den Barauslagenersatz des Verteidigers sowie die Rechtsstellung des Verteidigers im Strafverfahren gegen Jugendlichen. Das XI. Kapitel betrifft die Rechtsstellung des Verteidigers im österreichischen

Strafverfahren und das letzte Kapitel die Rechtsstellung des Verteidigers
im deutschen Strafverfahren.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Učebnice, komentáře, monografie

- Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní, 5. vydání, Praha: ASPI, 2008
- Fenyk, J., Havlík, T., Růžička, M.: Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu řádu 1918 – 2004. Vydání druhé. Praha: C.H.Beck, 2004
- Fryšták, M. a kol., Trestní právo procesní, KEY Publishing, Ostrava, 2008, 1. vydání
- Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V.: Ústavní systém České republiky, Prospektrum, 4. Aktualizované a doplněné vydání, Praha, 2002
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, Linde Praha, 5. aktualizované vydání, 2007
- Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád, Poznámkové vydání s judikaturou, 26. aktualizované vydání podle stavu k 1.10.2008, se zapracováním změn účinných k 1.1.2009, Linde, Praha, 2008
- Jelínek, J., Drašík, A., Hasch, K., Nováková, J., Nováková, Š., Sovák, Z., Ševčík, V.: Trestní právo procesní, Eurolex Bohemia, Praha 2003, 3. vydání
- Jelínek, J., Melicharová, D.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou, 1. vydání podle právního stavu k 1.9.2004, Linde Praha a.s., 2004
- Jelínek, J., Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád, 19. aktualizované vydání, Linde, a.s., Praha 2003
- Miříčka, A.: Trestní právo procesní, Všehrd, Praha 1932
- Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní, 3. Přepřacované a doplněné vydání. Praha: C.H.Beck, 2007
- Novotná, J.: Právní pomoc v cizině v přípravném řízení trestním, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2005
- Pavlíček, V., a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky, Komentář, 2. Díl, práva a svobody, 2. Doplněné a podstatně rozšířené vydání, aktualizovaný dotisk podle stavu k 1.1.2003, Linde Praha 2002

- Pavlíček, V. a kol., Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, Část 1., 2. Podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde Praha, a.s., 2008
- Prušák, J.: Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Spolek českých právníků Všehrd, Praha 1921
- Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Orac, 2002, 1. vydání
- Růžek, A. a kol.: Trestní řád. Komentář, 1. vydání, Orbis, Praha 1975
- Růžička, M.: Komentář k trestnímu řádu, ASPI, 1998
- Růžička, M. a kolektiv, Komentář k trestnímu řádu, ASPI, 2002
- Schelleová, I. a kol.: Právní postavení mladistvých, 1. vydání, EUROLEX BOHEMIA s.r.o., Praha 2004
- Solnař, V. a kol.: Československé trestní řízení, Orbis, Praha, 1963
- Solnař, V.: Učebnice trestního řízení platného v zemi České a Moravskoslezské, Melantrich, Praha 1946
- Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, Codex Bohemia, 1999
- Šámal, P. a kol. Trestní řád, Komentář, I. Díl. 6. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2008
- Šámal P., Hrachovec, P., Sovák, Z., Púry, F.: Trestní řízení před soudem prvního stupně, C.H.Beck, Praha 1996
- Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, J.: Trestní řád, Komentář, 1. vydání, Praha: C. H. Beck 1995
- Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád, Komentář, I. díl., 4. vydání. Praha, C.H.Beck 2002
- Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, J.: Trestní řád, Komentář, II. díl, 4. vydání, C.H. BECK 2002
- Šámal, P., Novotný, Fr., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J.: Přípravné řízení trestní, 2., doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2003
- Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007

- Špundová, J.: Obviněný a jeho právo na obhajobu, interní tisk PF UK, Praha 2005
- Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2002

Zahraníční učebnice, komentáře, monografie

- Bachner-Foregger, H.: Strafprozessordnung, 18, durchgesehene und ergänzte Auflage, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2008
- Bertel, Ch., Venier, A.: Das neue Strafprozessrecht, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2007
- Bertel, Ch., Venier, A.: Grundriss des österreichischen Strafprozessrechts, Siebente, neu bearbeitete Auflage, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2002
- Beulke, W.: Der Verteidiger im Strafverfahren, Funktionen und Rechtsstellung, Alfred Metzner Verlag, Frankfurt am Main, 1980
- Beulke, W.: Strafprozessrecht, 10., völlig neu bearbeitete Auflage, C.F.Müller, 2008
- Brodag, W.-D.: Strafverfahrensrecht für Schulung und Praxis, 12., aktualisierte Auflage, Richard Boorberg Verlag, Stuttgart, 2008
- Brüssow, R., Gatzweiler, N., Krekeler, W., Mehle, V.: Strafverteidigung in der Praxis, Band. 1: Grundlagen des Strafverfahrens, 2. Auflage, Deutscher Anwalt Verlag, 2000
- Fabrizy, E.E.: Die österreichische Strafprozessordnung, Kurzkommentar, Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2008
- Friedrich, W.J., Rostek, H.: Strafprozessordnung, Formularkomentierung für den Strafverteidiger, C.F.Müller Juristischer Verlag Heidelberg, 1989
- Grabenweger, A.: Die Grenzen rechtmässiger Strafverteidigung, Verlag Österreich, Wien 1997
- Günther, K.-A.: Strafverteidigung, Eine Einführung mit Schriftsatz – Mustern, Verlag Franz Vahlen, München, 1982

- Hartmann, A., Schmidt, R.: Strafprozessrecht, Grundzüge des Strafverfahrens, 2. völlig neu bearbeitete und aktualisierte Auflage, Grasberg bei Bremen, 2008
- Hellmann, U.: Strafprozessrecht, Zweite, überarbeitete und aktualisierte Auflage, Springer Verlag Berlin, Heidelberg, 1998, 2006
- Hussles, M.: Strafprozessrecht, schnell erfasst, Zweite, aktualisierte und erweiterte Auflage, Springer Verlag, Berlin, Heidelberg, 2008
- Ivor, J., Záhora, J.: Repetitorium rekodifikovaného trestného práva, prvé vydanie, IURA EDITION, spol. s r.o., 2005
- Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné, Prvé vydanie, IURA EDITION, spol. s r.o., 2006
- Joecks, W.: Strafprozessordnung Studienkommentar, 2. Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2008
- Kindhäuser, U.: Strafprozessrecht, 1. Auflage, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2006
- Klieschewski, D.: Strafprozessrecht, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2007
- Kramer, B.: Grundbegriffe des Strafverfahrensrechts, Ermittlung und Verfahren, 7., überarbeitete Auflage, Verlag W. Kohlhammer, 2009
- Krey, V.: Deutsches Strafverfahrensrecht, Band 1, Verlag W. Kohlhammer, 2006
- Krey, V.: Deutsches Strafverfahrensrecht, Band 2, Verlag W. Kohlhammer, 2007
- Loewe-Rosenberg, Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz, Großkommentar, 26. neu bearbeitete Auflage, Vierter Band, De Gruyter Recht, Berlin, 2007
- Malek, K.: Verteidigung in der Hauptverhandlung, 2., überarbeitete Auflage, C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 1997
- Meyer-Goßner, L.: Strafprozessordnung, 51., neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2008
- Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok, Stručný komentár, IURA EDITION, spol. s r.o., Prvé vydanie, Bratislava, 2006

- Pfeiffer, G.: Strafprozessordnung, Kommentar, 5. Auflage, Verlag C.H.Beck, München, 2005
- Roxin, C., Aschenbach, H.: Strafprozessrecht, Prüfe dein Wissen, Rechtsfälle in Frage und Antwort, 16., neubearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2006
- Seiler, S: Strafprozessrecht, 6., neu bearbeitete Auflage, Wien, 2003
- Schuppich, W., Tades, H.: Rechtsanwaltsordnung, völlig neu bearbeitete und ergänzte 5. Auflage, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 1994
- Schwaighofer, K.: Die neue Strafprozessordnung, Facultas, 2008
- Volk, K.: Grundkurs StPO, 6., überarbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2008
- Ziegert, U.: Grundlagen der Strafverteidigung, Richard Boorberg Verlag, Stuttgart, 2000

Odborné články a monografické stati

- Adámek, R.: Společná obhajoba více obviněných, Bulletin advokacie, 7 – 8/2005, s. 36 – 41
- Bláha, J.: Rozhodování o výši odměny a náhradě hotových výdajů ustanoveného obhájce, Bulletin advokacie, ročník 2000, zvláštní č. 4, s. 44 - 54
- Bobek, J.: Obhájce a nová úprava odvolacího řízení, Bulletin advokacie, 5/2004, str. 10 – 15
- Císařová, D.: Závěrečná řeč obhájce v hlavním líčení podle čs. Trestního řádu, Právník, 10/1962, s. 867 – 888
- Císařová, D.: Několik poznámek k zákonu č. 218/2003 Sb. (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), Bulletin advokacie, 6/2004, s. 35 – 38
- Fastner, J.: K některým problémům oprávněnosti obhájce podat za obviněného opravný prostředek, Bulletin advokacie, 1/1990, s. 36 - 39
- Fišer, K.: Některé problémy obhajoby při střetu zájmů mezi spoluobviněnými, Bulletin advokacie, 1/1999, s. 16 – 24
- Grossmannová, M.: Osoby oprávněné podat dovolání v trestní věci, Bulletin advokacie, 7 – 8/2007, s. 45 – 47

- Herzeg, J.: Právo obviněného nahlížet do spisu v řízení o vazbě, Bulletin advokacie, 12/2007, s. 34 – 40
- Hrachovec, P.: Pátý rok dovolání v trestním řízení, Bulletin advokacie, 11 – 12/2006, s. 24 – 36
- Hrnčířik, T.: Nutná obhajoba podezřelého ve zkráceném přípravném řízení, Trestní právo, 2/2006, s. 11 – 13
- Jelínek, J.: K účasti obhájce na vyšetřovacích úkonech, Socialistická zákonnost, časopis pro právní praxi, 7/1989, s. 396 – 400
- Jelínek, J.: O novele trestního řádu 1991 (několik poznámek zejména z pohledu obhajoby, Bulletin advokacie, 3/1992, s. 7 – 22
- Jelínek, J.: Novelizace trestního řádu v roce 1993, Bulletin advokacie, 2/1994, s. 8 – 14
- Jelínek, J., Obviněný a jeho právo na obhajobu, Bulletin advokacie, 2/1999, s. 44 - 49
- Jelínek, J.: Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu), Bulletin advokacie, 11 – 12/2003, s. 34 - 50
- Jelínek, M.: Poznámka k otázce přípustného rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem, Bulletin advokacie, 3/2005, s. 37 – 38
- Ježek, J.: K odposlechu advokáta, Bulletin advokacie, 9/2008, s. 32 – 35
- Ježek, V.: Právní povaha určení advokáta podle § 18 odst. 2 ZA, Bulletin advokacie, 8/1999, s. 10 – 13
- Ježek, V.: K nahlížení do spisu v přípravném řízení trestním při rozhodování soudu, Bulletin advokacie, 3/2002, s. 49 - 52
- Kovářová, D.: Postavení advokáta jakožto obhájce či opatrovníka mládeže po 1.1.2004, Bulletin advokacie, 11 – 12/2003, s. 50 – 53
- Kovářová, D.: Obhájce mladistvého, opatrovníka mládeže (podruhé nad zákonem č. 218/2003 Sb.), Bulletin advokacie, 10/2004, s. 39 – 42
- Kratochvíl, V.: Vybrané otázky „obecné a zvláštní části“ Návrhu věcného záměru zákona o trestním řízení soudním (trestní řád) 2007

(opět předmět tradičně prázdninového připomínkového řízení), Státní zastupitelství, 5/2008, s. 6 – 15

- Kučera, P., Ptáček, M.: Obhájce obviněného a jeho svoboda projevu, Trestní právo, 4/2009, s. 3 – 5
- Mandák, V.: Právo obviněného a obhájce při konečných návrzích v odvolacím řízení, Socialistická zákonnost, 3/1966, s. 176 – 179
- Mandák, V.: K problematice § 65 tr.ř. (nahlížení do spisů), Socialistická zákonnost, 4/1977, s. 203 – 213
- Mandák, V.: K otázce zajištění účasti obhájce na vyšetřovacích úkonech, Bulletin advokacie, ročník 1980, říjen – prosinec, s. 1 a násl.
- Mandák, V.: Při kterých vyšetřovacích úkonech může být přítomen obhájce, Právník 8/1981, s. 713 – 725
- Mandák, V.: Obhajoba obviněného více obhájci – některá praktická hlediska, Bulletin advokacie, 1/1990, s. 24 – 29
- Mandák, V.: K otázce převzetí obhajoby na plnou moc obhájcem v případech nutné obhajoby, Bulletin advokacie, 8/1991, s. 29 – 33
- Mandák, V.: Odposlech a záznam telekomunikačního provozu advokáta, Bulletin advokacie, 3/1995, s. 21 – 26
- Mandák, V.: K otázce, zda vyšetřovatel, když uvědomuje obhájce o vyšetřovacích úkonech, je povinen sdělit mu jména předvolávaných svědků, Bulletin advokacie, 5/1995, s. 57-60
- Mandák, V.: Ukončení obhajoby obhájcem, Trestní právo, 2/1996, s. 5 a násl.
- Mandák, V.: Ukončení obhajoby obhájcem v některých případech, Bulletin advokacie, 3/1996, s. 60 – 65
- Mandák, V.: Vazba není trest, Bulletin advokacie, 9/1996, s. 17 - 19
- Mandák, V.: Výše nákladů za pořízení kopie nebo průpisu protokolu pro obhájce v trestním řízení, Bulletin advokacie, 6 - 7/1998, s. 53 – 55
- Mandák, V.: Konečně jasno v otázce konkretizace vyznění obhájce o vyšetřovacích úkonech?, Bulletin advokacie, 8/1998, s. 40 – 46

- Mandák, V.: Povinnost odůvodnit odvolání v trestních věcech, *Bulletin advokacie*, 6 – 7/2000, str. 51 – 61
- Mandák, V.: Poznámky k návrhu novely trestního řádu z pohledu obhajoby, *Rekodifikace českého trestního práva procesního*, Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 21. listopadu 2000 na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, Masarykova univerzita, Brno, 2001, s. 108 – 113
- Mandák, V.: Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek, *Bulletin advokacie*, 10/2003, s. 26 – 39
- Mandák, V.: K problematice výše nákladů obhájce za pořízení kopie nebo průpisu protokolu v trestním řízení, *Trestněprávní revue*, 1/2008, s. 30 – 31
- Novotná, J.: Evropský zatýkací rozkaz z pohledu práv obviněného a jeho obhájce (Některé úvahy de lege ferenda), *Trestněprávní revue*, 4/2003, s. 101 – 109
- Novotná, J.: Dožadování trestněprávní pomoci v členských státech Evropské unie z pohledu obhájce České republiky, *Bulletin advokacie*, 5/2006, s. 9 – 18
- Papež, V., Kovářová, D., Premus, R. a členové sekce pro advokátní tarif ČAK, *Předpisy k odměňování advokátů, Komentář, Stav ke dni 1.9.2006, Česká advokátní komora, 2006, Bulletin advokacie, zvláštní číslo, ročník 2006*
- Pech, L.: Vyhledávání důkazů advokátem v trestním řízení, *e-pravo.cz*, 55563, 26.2.2009
- Pipek, J.: Práva obviněného po novelizaci trestního řádu 1990 z pohledu realizace práva na obhajobu (dokončení), *Bulletin advokacie*, 5/1990, s. 7 – 16
- Púry, F.: Přečtení a předestření protokolů o dřívějších výpovědích po tzv. velké novele tr. řádu, *Bulletin advokacie*, 1/2003, s. 35 – 47
- Púry, F.: Souhrn aktuální judikatury – VII. Účast advokátů v trestním řízení, *Trestněprávní revue*, 4/2008, s. 124 – 131
- Repík, B.: Advokát ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva – I. část, *Bulletin advokacie*, 10/2002, s. 10 – 21

- Repík, B.: Advokát ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dokončení) Bulletin advokacie, 11-12/2002, s. 12 – 24
- Repík, B.: otázky dokazování v trestním řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva v letech 2001 - 2002, Bulletin advokacie, 8/2003, s. 38 – 50
- Repík, B.: Odposlech telefonu ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, Právní fórum, 4/2004
- Růžička, M.: Postup obhájce podle § 89 odst. 2 věty druhé trestního řádu, Právní rádce, 8/2005, s. 48 – 56
- Skřipský, J.: Porada obviněného s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby podle § 33 trestního řádu, Bulletin advokacie, 8/1996, s. 86 – 89
- Sokol, T.: O protokolaci v trestním řízení, Bulletin advokacie, 4/2007, s. 49 – 53
- Sváček, J.: Vliv činnosti obhájce na délku trestního řízení, Právní praxe, 4/1996, s. 225 – 227
- Šabata, K.: Některé aspekty práva na obhajobu ve slovenském trestním řízení a jejich srovnání s naší právní úpravou, Státní zastupitelství, č. 11/2007, s. 21 – 23
- Ševčík, V.: Taktika obhajoby (prvá část), Bulletin advokacie, 9/2001, s. 50 – 60
- Ševčík, V.: Taktika obhajoby (druhá část), Bulletin advokacie, 10/2001, s. 60 – 70
- Štěpán, J.: Rozmluva ve vazbě s obhájcem, Socialistická zákonost, 5/1968, s. 305 – 310
- Štěpán, J.: Ještě k účasti obhájce u vyšetřovacích úkonů, Bulletin advokacie, 8/1995, s. 61 - 65
- Štěpán, J.: Vyrozumívání obhájce o konání vyšetřovacích úkonů – výklad in fraudem legis?, Trestní právo, 7-8/1998, s. 32 – 35
- Štěpán, J.: Vysokoškolské učebnice proti obcházení zákona v praxi vyšetřování (k náležitostem vyrozumívání obhájce o vyšetřovacích úkonech) Bulletin advokacie, 6 – 7/1999, s. 51 – 53

- Štěpán, J.: Poznámky k práci obhájce po novele trestního řádu (část první), Bulletin advokacie, 11 – 12/2001, s. 52 – 60
- Štěpán, J., Boček, O.: K účasti obhájce ve vyšetřování, Socialistická zákonnost, 3-4/1968, s. 228 – 236
- Tetzeli, D.: Právo chudých na obhajobu po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., Bulletin advokacie, 5/2002, s. 33 – 37
- Tichý, J.: Ještě k rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem při trestní obhajobě, Bulletin advokacie, 2/2005, s. 64 – 65
- Vaněček, P.: K provádění důkazů v hlavním líčení, Trestní právo 1/2004, s. 6 – 9
- Vantuch, P., K možnosti odepřít nahlédnutí do vyšetřovacího spisu a pořizovat z něj výpisky a kopie, Bulletin advokacie, 5/1994, s. 8-13
- Vantuch, P.: Znovu k právu či povinnosti vyšetřovatele sdělit obhájci jména předvolaných svědků, Bulletin advokacie, ročník 8/1995, s. 56 – 61
- Vantuch, P.: K použitelnosti důkazu, který v trestním řízení obstaral a předložil obhájce, Bulletin advokacie, 6 – 7/1996, str. 37 – 46
- Vantuch, P.: Oznamování jmen svědků (včetně těch, jejichž totožnost se utajuje) obhájci před výsledkem ve světle usnesení Ústavního soudu, Bulletin advokacie, 1/1998, s. 37 – 47
- Vantuch, P.: K znaleckým posudkům vyžádaným obhajobou po novele trestního řádu, Bulletin advokacie, 4/2002, str. 32 – 41
- Vantuch, P.: Vyloučení advokáta z obhajoby obviněného, Bulletin advokacie, ročník 11-12/2002, s. 29 – 38
- Vantuch, P.: K vyloučení advokáta vykonávajícího obhajobu obviněných v substituci, Bulletin advokacie, 4/2003, s. 18 – 23
- Vantuch, P.: Rozšíření vyšetřování, přísnější kvalifikace skutku a dopad pro obhajobu obviněného, Trestní právo, 4/2003, s. 2 – 7
- Vantuch, P.: Lze v rozšířeném vyšetřování dle § 168 - § 170 tr. řádu sepsovat úřední záznamy o vysvětlení nebo jen protokoly o výsledku svědků? Bulletin advokacie, 8/2003, s. 62 – 69

- Vantuch, P.: K možnosti účasti obhajoby na dokazování v hlavním líčení po 1.1.2002, *Bulletin advokacie*, 11 – 12/2003, s. 53 – 63
- Vantuch, P.: K možnosti odmítnutí návrhů obhajoby na doplnění vyšetřování po prostudování spisu, *Bulletin advokacie*, 2/2004, s. 25 – 34
- Vantuch, P.: Ustanovení § 37 odst. 3 tr. řádu a institut hlavního obhájce, *Bulletin advokacie*, 6/2004, s. 29 – 35
- Vantuch, P.: Vyhledání a předkládání důkazů obhájcem (advokátem) v přípravném řízení, *Bulletin advokacie*, 7 – 8/2005, str. 29 – 35
- Vantuch, P.: K možnosti přehrání či pořízení kopie záznamu z jednání soudu obhajobě, *Trestní právo* 9/2005, s. 11 – 15
- Vantuch, P.: K reakci obhajoby a soudu na znalecký posudek předložený poškozeným, *Bulletin advokacie*, 7 – 8/2006, s. 47 – 51
- Vantuch, P.: Právo obhajoby na kopii (či přehrání) zvukového záznamu z hlavního líčení, *Trestní právo*, 5/2007, s. 15 – 23
- Vantuch, P.: Nezákonný odposlech advokáta, *Bulletin advokacie*, 3/2008, s. 15 – 25
- Vantuch, P.: Princip rovnosti zbraní a neprovedení návrhů obhajoby na doplnění dokazování soudem, *Trestní právo*, 3/2008, str. 6 – 13
- Vantuch, P.: Obhajoba více obviněných, *Právní rádce*, 8/2008, s. 48 – 54
- Vantuch, P.: Obhájce nemůže svědčit, *Právní rádce*, 12/2008, s. 45 – 52
- Vantuch, P.: Odůvodnění obžaloby bez argumentů obhajoby a rovnost stran, *Bulletin advokacie*, ročník 4/2009, s. 19 – 22
- Vlk, V.: Ještě (jednou) k odposlechu advokáta, *Bulletin advokacie*, 5/2009, s. 23 – 25
- Vondruška, F.: K ustanovení obhájce místně nepříslušným soudem, *Trestněprávní revue*, 1/2003, s. 18 – 22
- Vydra, J.: K otázce přípustného rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem, *Bulletin advokacie* 10/2004, s. 43 – 46

Zahraniční odborné články a monografické stati

- Auer, W.: Zum Recht des festgenommenen Beschuldigten, einen Verteidiger zu verständigen, Österreichische Juristen-Zeitung, 53. Jahrgang, Heft 9, 1998, s. 339 – 343
- Bertel, Ch.: Die Grenzen erlaubter Verteidigung, Juridikum, 2/2002, s. 70-71
- Fromm, I. E.: Die Auswechslung des Pflichtverteidigers im Jugendstrafverfahren, Zeitschrift, für Jugendkriminalrecht und Jugendhilfe, 1/2009, s. 26 – 29
- Heissenberger, G.: Die Beziehung des Verteidigers zu den kriminalpolizeilichen Vernehmungen im Lichte des Strafprozessreformgesetzes, Österreichische Richterzeitung, 4/2007, 85. Jahrgang, s. 82 – 91
- Hinterhofer: Beweisantragsrecht im neuen Strafverfahren, Österreichische Juristen-Zeitung, 2007, s. 886
- Husár, E.: K otázke účasti obhájcu na vyšetrovacích úkonoch, Bulletin advokacie, ročník 1981, červenec – září, s. 26 – 33
- Koenig, F.A., Pilnacek, Ch.: Das neue Strafverfahren – Überblick und Begriffe, Österreichische Juristen-Zeitung, Jänner 2008, 02, s. 56 - 60
- Kordík, M.: Právo osoby so samostatnými obhajovacími právami zvolit' obvinenému obhajcu – problémy z aplikačnej praxe, Trestní právo, 3/2008, s. 36 – 38
- Mandliak, J., Romža, S.: Niekoľko poznámok k rekodifikáciám trestnoprávných noriem v Slovenskej republike, Bulletin advokacie, 1/2007, s. 38 – 44
- Schmoller, K.: Befristete oder aufgabemäßige beschränkte Bestellung eines Strafverteidigers, Österreichische Richterzeitung, 6/1997, s. 127 – 133
- Schwaighofer, K.: Notwendige Verteidigung bei kontradiktorischen Vernehmungen?, Österreichisches Anwaltsblatt, 67. Jahrgang, Oktober 2005, s. 456 – 457

- Soyer, R., Kier, R.: Die Reform des Strafverfahrensrechts, Grundzüge der Strukturreform und der neuen Verteidigungs- und Opferrechte, Österreichisches Anwaltsblatt, 3/2008, s. 105 – 119
- Stalinsky, D.: Pflichtverteidiger am Sonntag, Strafverteidiger, 9/2008, s. 500 – 502
- Underwood, R.H., Fortune, W.H.: Trial Ethics, Little, Brown and Co., Boston et al., 1988, str. 150 – 151
- Venier, A.: Der Beschuldigte und sein Verteidiger im Vorverfahren – zum Diskussionsentwurf des BMJ mit Blick auf die Rechtslage in Italien, Österreichisches Anwaltsblatt, 12/1998, s. 730 – 736
- Weber, H.: Anwaltskontakte zu (potentiellen) Zeugen, Österreichisches Anwaltsblatt, 5/1997, s. 302 – 303
- Wessely, W.: Casebook, Strafprozessrecht, 6, vollständig überarbeitete Auflage, facultas.wuv, Wien 2008, s. 32

Další použité prameny

- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění a doplňují trestní řád a zákon o ochraně státního tajemství, 1991, sněmovní tisk č. 984, posléze vyhlášeného ve Sbírce zákonů pod č. 558/1991 Sb.
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona (sněmovní tisk č. 539, z roku 1993, I. volební období), posléze vyhlášeného ve Sbírce zákonů pod č. 292/1993 Sb.
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona (sněmovní tisk č. 785/0, z roku 2000, III. volební období), posléze vyhlášeného ve Sbírce zákonů pod č. 265/2001 Sb.
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu ZSM, zvláštní část, sněmovní tisk 210/0, IV. volební období, 2002
- Legislativní návrh vypracovaný Ministerstvem spravedlnosti ČR na omezení nutné obhajoby v tr. řádu a v ZSM
- Odpověď ministra spravedlnosti na dopis tajemníka ČAK ve věci zrakové a sluchové kontroly návštěv obhájce ve věznici, Bulletin advokacie, 2/2002, s. 67

- Odpověď na dotaz: Může ustanovený obhájce pověřit zaměstnaného koncipienta nejen jednotlivými úkony obhajoby, ale i celou obhajobou?, Bulletin advokacie, 5/2004, s. 71 – 72
- Stanovisko České advokátní komory ze dne 14. listopadu 2000 ve věci zrakové a sluchové kontroly návštěv obhájce ve věznici
- Stanovisko Nejvyšší státní zástupkyně č. 9/2004 k výkonu oprávnění advokáta vyhledávat, předkládat a navrhopvat důkazy v trestním řízení
- Stanovisko Nejvyšší státní zástupkyně poř. č. 9/2002 ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k otázce zajištění obhájce ve zkráceném přípravném řízení proti mladistvému, osobě, která byla zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo její způsobilost k právním úkonům byla omezena nebo osobě ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody
- Usnesení České advokátní komory č. 13/2004 Věstníku ze dne 12. října 2004, k výkonu oprávnění advokáta vyhledávat, předkládat a navrhopvat důkazy v trestním řízení
- Věcný záměr trestního řádu uveřejněný na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti České republiky